

Prvi deo

1. Svileni

Prvi put sam ga video u Prote Mateje ispred *Knight Kluba*, koji je u to vreme važio za *in* svima onima što voze *BMW*, mečku ili džip, što novčanicu sa slikom Braće Grim drže u novčaniku kao amajliju, a pri pomisli na budućnost ne obuzima ih nekontrolisana panika - pod uslovom da o budućnosti uopšte razmišljaju. Svileni je izgledao kao da ispunjava sva tri, plus sve ostalo što ti nije neophodno da bi te uvrstili u *Ko je ko u noćnom životu Beograda*: Bio je to visok i suv momak u svojim tridesetim godinama, prav kao bandera, skockan u bež odelo *Dolce & Gabana*, cipele *Bruno Magli* broj 46, metalno sivu košulju i kravatu sa odgovarajućom šarom i cenom za koju bi se mogla kupiti sva garderoba iz mog ormana. Imao je potpuno belu kosu kao Endi Vorhol, ali fruzuru šminkersku iz osamdesetih, sa onim razdeljkom koji se uzdiže nad čelom taman tako da mu ne smeta kad par pramenova padne preko oka, već da bude fora. Ipak, najdominatniji detalj na Svilenom bio je njegov osmeh. Svilenom je osmeh stalno bio dežuran na usnama, menjajući se od prijateljskog smeška do keza što se rasprostire punom širinom lica; osmeh je odavao spokoj nekoga ko ne može imati neprijatelja na ovom svetu, a ruke u džepovima dok je izlazio kroz zlatne vratnice *Knight Kluba* a zatim stao ispod prve bandere da sačeka ostale, bile su dokaz da je i ovaj put, kao uvek, sve u savršenom redu.

Za Svilenim su izašli mnogo manje uglašeni momci, ipak dovoljno upadljivi svaki na svoj način. Prvi je nosio crne štofane

pantalone i sako sa ruskom kragnom ispod koga je virila crna rolka; imao je pomalo buljave oči, kosu zalisanu unazad, bio je za glavu niži od ostalih i zvali su ga Riki. Drugi je bio ćelavi u crnoj kožnoj Versači jakni do ispod struka, Tezga, a treći ćelavi u plastičnoj trenerci živih boja i zlatnom kajlom sa krstačom na debelom vratu, tip koji nije mnogo držao do spoljnog izgleda, Fredi. Sva trojica bili su u formi: odmah se videlo da momci barem jedan od 24 sata investiraju u teretanu, ako nisu i vlasnici jedne, kao mnogi žestoki momci koji su tih godina rado otvarali mesta za cimanje - za momke poput njih, ili *protiv* momaka kao što su oni. Sva trojica su odavali nestrpljenje i nemir lako uočljiv naspram svetačkog spokoja koji je oko sebe zračio Svileni, a Riki je nervozno po ustima premetao žvaku.

Na kraju je iz *in* kluba izašla Violeta Stojanović, još jedna ekskluzivna zverka kakve ne viđaš preko dana. Tog jutra bilo je minus X a pritom je šibala zloglasna beogradska košava; Violeta mi se odmah učinila kao devojka kojoj je večito hladno, ako joj već nije nepodnošljivo toplo; nosila je haljinu od satena i crvenu rusku maramu na glavi, bundu i tašnu držala je pod miškom. Ali nije osećala ledenu hladnoću. I da je bila u kratkoj majici, šorcu i nanulama na bose noge - ne verujem da bi išta registrovala u stanju u kom se nalazila. Izašla je pijana ili drogirana, verovatno oba, lica belog i pogleda paralisano na način koji ukazuje da stanar nije tu. Bilo je skoro pet ujutru i klabin je bio gotov; ona ima dvadeset godina i dovoljno baterija da celu noć bude ushićena, pogotovu posle dopinga pićima zagonetnog sadržaja, tabletama crvenim ili žutim, već prema raspoloženju, a onda da sutradan uveče sve to isto ponovi - na nekom drugom mestu.

Samo da prođe ovo veče - mora da je pomislila u momentu kad je silazeći niz jedini stepenik do kluba slomila štiklu, da bi se potom sagnula za njom kao roda. Rode su mnogo spretnije na

jednoj nozi: da oko vrata nose tašnu sigurno bi imale načina da sačuvaju njen sadržaj u času kad kljun zabiju u mulj - Violeta nije imala: stvarčice iz njene tašne nađoše se gde i štikla - na trotoaru. Sve je uzalud - mora da je shvatila - rešenje je podići samo cigarete, a onda se nasloniti na crni Pajero parkiran tačno pred ulazom u klub. Pušiti i zaboraviti sve.

Tada sam radio u video klubu kod čoveka koga su neki zvali Zoki Zombi, a neki iz milja Zozon. Zombi je svojevremeno bio jedan od najvećih video pirata na Balkanu, zatim jedan od jačih distributera, a onda pirat u ilegali, kad je '91 izbio rat. Ilegala je i meni savršeno odgovarala: za jednu noćnu smenu nikad ne bih uspeo da skratim Zombija ni za hiljaditi deo njegovog profita po filmu, ali u to doba za noć sam dobijao kao lekar specijalista - mesečno. Imao sam sreće što mi posao nije da lečim ljude već da prevodim američke hitove što su pre nego u američke bioskope stizali kod Zombija na Zvezdaru. Pirati su dolazili sa raznih strana, ali najsvežiji iz Singapura i Kuala Lumpura. Tamo su naši u sprezi sa žutima presnimavali *preview* kopije, na brzinu ih bacali na avion za Frankfurt, Njujork, Beč, da bi ih na neki štos isporučili piloti JAT-a, bilo iz Milana, Rima ili Zagreba - Zombiju lično na ruke, dok se još puše. Pošto presnime petaestak minuta, momci bi prebacivali kopiju u prevodilački video i nastavljali dalje kopiranje da se ne gubi vreme. Prevodilo se bez dijalog liste, po sluhu, sa pravom da glumcima čitaš sa usana, ili da izmisliš - važno je da nešto piše tamo gde glumci otvaraju usta. Važno je bilo da bude brzo, i tu sam pronašao sebe.

Voleo sam da radim u noćnoj smeni ne samo zbog 50% više. Drugi Zoki, moj sin, imao je tada šest meseci i nula godina, a Milica još nije radila. Pare su bile nasušne: za pamperse, za razne *Chicco* rekvizite koji ničemu ne služe ali moraju da se kupe, za pomadice, kašice, sokiće, sirupe i čajeve protiv kašlja, upale uha i

proliva. Zombi je plaćao odmah i u čvrstoj valuti za svaki vrući film sa Majklom Daglasom, Brusom Vilisom, Demi Mur, bez razlike da li kuju zavere ili samo pucaju iz pištolja. Ovaj put su više pucali; u pet ujutro mi se nije žurilo kući - posle sedam sati ispred dve katodne cevi šetnja je spas čak i kad duva košava na minus 19 celzijusa. Pre ili kasnije dočekaće me topli krevet u kom će me zagrliti Milica i san iz kog me neće probuditi niko, pa ni sam Zoki. Stao sam da osmotrim ekipu ispred *Knight Kluba*.

Tip s rolkom bio je ljut na nekoga i odmah sam poželeo da to ne budem ja.

- Pa zar na moj rođendan, moj jebeni četrdeseti, moraš da praviš ista sranja, Svileni? - Bio je glasan onoliko koliko to možeš sa promuklim glasom; na rođendanu se izgleda pevalo.

- Jebi me ako sam verovao da ću ovo ikome reći, ali ti treba da smanjiš piće - savetovao je tip u Versači jakni. - Put kojim ideš vodi u vozilo gradske čistoće, družite majore.

- I nemoj onu žvaku da to ne radiš namerno, dovoljno se znamo. Kapiraš ti to vrlo dobro, ali ne kapiraš nešto drugo! - Riki se nervirao, hodao je gore-dole ispred ulaza u klub, rukama prolazeći kroz kosu. - Kad si počinjao ovu igru, znao si da nema nazad. Nema predomišljanja, burazeru!

- Predomišljaju se samo pičke. Ali opet ga na kraju prime. Gde treba i gde ne treba.

- Ne razumem šta ti još treba, čoveče! Lep si, pametan, imaš lov, ja bi bulju dao da imam pola. Dva si faksa završio, dok sam ja u Rakovici giljao treću smenu. Sve si mog'o da ih kresneš, dok sam ga ja drkao; a sad kad je na mene došao red - ti bi da se junačiš. E pa neće moći!

- Čuj, kad smo kod pičaka, ima valjda neka poštena Srpkinja za tebe da joj praviš klince. Zajebi kuravu, konačno je izbij iz glave. Hoćeš da ti damo oglas?

- Stvari se ne rade tako. Ako bi da menjaš svet, Skupština je mesto. Izbori su za mesec dana, još nije kasno da te ujak stavi na listu. Čoveče, treba samo da trepneš i sutra dolazi jebeni Audi da te vozi na turneju po Srbiji!

- Sve sa jebenim šoferom, baki.

- U suprotnom - zna se. A šta misliš kad te nađu sa slomljene sve četiri, s kablom oko vrata, u kontejneru na Žarkovu, kako ćemo se mi osećati?

Svileni je sve vreme stajao sa palčevima nehajno izbačenim iz džepova sakoa, širokog prijateljskog osmeha na licu, kao da mu je sve to jako zanimljivo, ali ne na način koji bi ga naterao da učestvuje. Četvrti čovek, tip tenkovske građe sa kajlom preko trenerke takođe je ćutao - neupućeni bi posmislio da je on taj koji trpi drugarske kritike, koga zbog nečega zovu Svileni.

Ali nije bio. Slučajevi poput njega su krajnje nepredvidljivi - kad je lipicaner navaljen na banderu odlučio da odgovori na poslednje pitanje, suviše tiho da bih mogao da čujem i dovoljno bezobrazno da se okonča prijateljsko ubeđivanje, prvi ga je udario upravo on, Fredi. Bandera je bacala dovoljno svetla da vidim kako mu lice menja boju, kako mu brada drhće od nerviranja - pre nego što će glasno opsovati majku ustašku i zamahnuti ručerdom prema četvrtom. Šaka kao čekić padne na vrat Svilenog, a glava tresne o banderu. Ovo poslednje beše glasno, ali odjek nije stigao do mene jer i ostali kao po komandi počеше da psuju i udaraju bezbrižnog tipa u Dolče Gabana odelu. Riki mu zabije pesnicu u stomak, Tezga mu šaku spusti na potiljak i tresne ga odozdole kolonom u glavu. Riki ga uhvati za kosu i ponovi isto, Fredi ga šutne otpozadi. Presamićenog, besno su ga tukli svuda po telu, psujući mu majku ustašku, oca ustaškog, dete ustaško. Ustaše su im opsesija - odmah sam shvatio.

Od početka sam kapirao da gledam film, ali da film ne može da prođe bez nasilja ako se dešava u Bronksu, Eleju ili Beogradu u to doba - to sam bio prevideo, inače ne bih ni ulazio u bioskop. Shvativši da ne bih želeo da budem opažen od trojice kriminalaca koji na proslavi rođendana jednog od njih na smrt prebijaju ortaka, povučem se dublje u ulaz. Bio im je ortak, nema sumnje, i to kao da su bili nekakvi ratni drugovi. Valjda su to neka njihova čudna pravila, pomislim - možda pristaneš da te biju kad im postaneš drug. Jer Svileni je pre batina izgledao savršeno bezbrižan, a krvavo lice sa kosom preko čela koje sam malo kasnije gledao učini mi se - zadovoljno! Svileni nije hteo da im se suprotstavi, nije hteo da moli za milost, niti su oni išta očekivali. Trojica su kažnjavala, a četvrti je primao kaznu - zakon čopora. Tako je izgledalo.

Violeta se, međutim, nije složila sa ovim rezonom. Vrištati nije vredelo; odjednom živnuvši pokušala je da odgurne Rikija pa Tezgu, šutnula je bosom nogom Fredija, ali pošto je nisu primetili vratila se do Pajera. Bio je otključan; ušla je unutra i besomučno počela da udara po volanu, trubeći moćnom sirenom. Upalila je duga svetla, bacila reflektor na scenu; ugledam snimak elektronskom kamerom, nemilosrdno detaljan: divljačku grimasu na licima trojice i četvrtog kako sklupčan leži na trotoaru, rukama nepotrebno sakrivajući glavu, jer glavu mu nisu ni gađali - samo bubrezi, leđa, noge i stomak dobijali su udarce cipelama. Usled buke proradio je alarm na mercedesu parkiranom pored, a uskoro će cijukati svi alarmi u Prote Mateje i lajati svi kerovi.

Fredi je prvi primetio da su zvuci kao u plejstejšn klubu, a rasveta kao na stadionu. Odmah je kao krivca za sve ovo identifikovao Pajera, pa se ustremio na džip. Pre ili kasnije bi shvatio da pravi krivac sedi na vozačevom sedištu - a tada već

ne znam da li bih mogao da se ne umešam, ipak je ona žensko - da ga nije zaustavio Riki. Samo je podigao ruku i prst kao pištolj uperio ka Violeti - a Pajero je začutao.

Tip u Versaće jakni poslednji je prestao da udara nepomično telo šminkera. Teško dišući gledao ga je na zemlji nekoliko sekundi, a onda iz peta povuče pljuvačku i pljune. Podigne spadnute pantalone, rukama prođe preko cele i uputi se nazad na rođendan. Za njim krene tip s kajlom, ali tek pošto je kaubojskom čizmom zadao poslednji udarac, i na kraju Riki, nakon što je sa ulice podigao džak za smeće, pocepao ga i istresao na Svilenog - kao da batine nisu dovoljne da ponize čoveka.

Na ulici smo ostali Violeta, Svileni i ja. Čovek je možda živ možda mrtav - neko je trebalo da postavi dijagnozu, a Violeta je ništa manje ličila na nekog kome treba medicinska pomoć. Ne osećam se kao ispravan građanin i ne gajim iluzije da moja uloga može promeniti svet, ali da sam tada dosledno odigrao svoju voajersku epizodu, po čemu bih se razlikovao od njih? Bio bih još gori: seronja što voli da gleda - ali ne voli da učestvuje.

Prešao sam ulicu, osvrćući se levo-desno ne bih li naišao na podršku, ali Prote Mateje beše prazna kao blok 62 u avgustovsko podne. I poslednji alarmi su utulili, ostavljajući u etru prostor za zakasneli lavež psa iz dvorišta susedne zgrade. Na svom sam sreo Violetin pogled, ali na njega nisam reagovao. Prišao sam Svilenom i čučnuo pored.

Oči su mu bile otvorene. Na jedno doduše nije mogao da vidi jer mu se krv slivala sa arkade; prihvatim ga oko struka i uspravim mu gornji deo tela uz banderu. Mirisao je na muški parfem i smrdeo na alkohol, mada na neki fin način: anestezija mu svakako nije bila potrebna. Bela kosa je u pramenovima padala preko odranog čela, kao da ju je baš tako želeo frizer za

snimanje sledeće scene; rukav skupocenog odela iščupan iz ramena zaroza se na laktu. Otpustio sam mu kravatu.

- Hoćeš da zovem nekog? Policiju, na primer? Doktore? - Iako sam pouzdano znao da se najbliža ispravna telefonska govornica nalazi na Trgu republike, ponudio sam mu izbor. Odgovorio mi je osmehom, kako drugačije, a ja nisam umeo da tumačim osmeh čoveka kog ne poznajem. Osmeh mi, međutim, nešto otkri: leva strana mu je bila drugačija od desne - ovaj detalj iz daljine nisam zapazio. Levo od osmeha lice mu beše ukočeno, prepuno nabora, žilica, drugačije boje, možda i zbog toga što iz kože levog obraza nije nicala brada. Ovo nema veze sa večerašnjom zgodom - zaključio sam - ožiljak je star i asocira na tragediju.

Naslonio se na desnu ruku, onom pocepanom vadeći cigarete iz unutrašnjeg džepa. Domogavši ih se, zapali sa izrazom *nije mi ništa*, ostavljajući da mu cigareta visi sa donje usne. Pogledam prema Violeti: ćopava na jednoj štikli, nesigurna na nogama poput bebe i bela kao Japanka u kabuki teatru lovila je svoje stvarčice na trotoaru. Kakav božanstven par, kakav rezon očajnika: hajde da se zezamo do smrti!

Iako nije izgledao kao neko kome na patosu pored bandere išta fali, pomognem mu da ustane. Pošto uspešno učinilo prvi korak prema Pajeru kolena mu najednom kolena popuste i umalo da se skljkamo obojica. Violeta je samo stajala i gledala nas, bez izraza na licu. Već je pronašla šta je tražila - ključeve od džipa - pa kao sakati vrabac odskakuće nazad do Pajera. Startuje motor; ponadam se da će prići bliže kako bih ranjenika mogao da ubacim unutra - ali ko zna šta se njoj tada motalo po glavi. Upališe se farovi zaslepljujući nas; začu se sumanuta škripa guma. Džip trzajem pođe nazad, uz tresak koji iznova uzbuni alarme i kerove zaustavivši se u vratima susednog BMW-a, da bi

nakon početne dezorijentisanosti pojurio napred, pravo na nas - bacim sam se u stranu u poslednjem času. Došavši u kontakt s ulicom džip skrene u zabranjeni smer i brzo nestane iz vidika.

Mogla je da me ubije, bolid drogirani! Pritom je odvezla auto kojim sam mislio da ga odvedem do urgentnog, ostavila me samog sa njenim ljubavnikom - kakva lujka! Tako mi i treba - kad izigravam belog viteza.

Kad sam se ipak nekako pribrao, ovako sam rekao sebi: Tip verovatno neće umeti da kaže gde stanuje - svakako na nekom lepom mestu ali ovo je nedovoljno konkretno - a ne verujem ni da bih u ovo doba našao taksi da ga strpam unutra. Da ga ostavim na minusu ne mogu; preostaje samo jedno:

U džepu imam ključeve od stana u Kumanovskoj; stan pripada mojim prijateljima Gagiju i Nadeždi koji su dva meseca ranije najzad prelomili da beže iz ovog užasa od zemlje i spakovali se za Prag. Logično - rat u Hrvatskoj tek što je uminuo, a onaj u Bosni tek će biti u zenitu; u budućnosti su se mogla sagledati još barem dva ratna žarišta, pa je svako dovoljno mlad, dovoljno lud i dovoljno očajan bežao za London, Amsterdam, Pariz, Prag. Retko ko od njih je imao išta protiv da pere sudove i raznosi poštu, kakve god da su mu bile ambicije. Samo što dalje odavde.

Dok ne smisle šta će sa gajbom Gagi me je zamolio da ga obilazim; ponekad sam tamo odlazio da radim, ali mnogo češće samo da proverim poštu i zalijem filadendron. Sada ću otići da rastreznim jednog prebijenog pijanca sa stilom, i to će biti sve.

Prote Mateje je paralelna sa Kumanovskom i od nje je deli dva bloka zgrada; trista metara u teoriji je malo manje od trista koraka, ali koraci moji i Svilenog behu krivudavi i kratki, tako da mislim da smo ih napravili barem dvostruko dok smo se klatili zagrljeni kao dva pajtosa u pet ujutru pri povratku sa veselja u

kafani *Smederevo*. Na Bulevaru nikoga nisamo sreli, apsolutno nikog, ni auto, a u stanu smo se našli dvadesetak minuta kasnije. Svileni se prevrne na leđa i zaspi kako dodirne kauč, a ja sam skuvam kafu i načnem novine kojima sam se prethodno sam poslužio iz zapakovanog svežnja iza Politikine trafike na Bulevaru. Politika je najveći ispirać mozgova na Balkanu, prvi ratni huškač posle RTS-a, državne televizije. Politici nisam verovao ni kad je vremenska prognoza u pitanju - ali nečim sam morao da prekratim vreme.

Ideja mi je bila da ga pustim da odspava sat-dva; u međuvremenu ću da zvrnem Milicu koja će do tada biti budna i koja će sigurno imati ideju šta da radim sa čovekom. Svileni se, međutim, sam probudi posle 45 minuta i napuklim glasom upita gde se nalazi i gde je WC. Mislio sam da je suviše rano da mu objašnjavam ovo prvo, pa ga uputim u WC.

Deset minuta kasnije, uz kafu, ispričam mu šta se desilo, ne pominjući da sam bio svedok celoj sceni - jer sama reč svedok budi strepnju u ova moderna srpska vremena. Sedeći prekrštenih nogu na kauču prekoputa, ponovo očešljan i bez krvi na licu, odjednom je izgledao kao turista koji smerno čeka uputstva kako da pronade hotel što mu je preporučeno, ili ne daj bože - beogradsku železničku stanicu. Hrvatski turista, u svakom slučaju, jer Svileni je govorio ijekavicom sa pravim zagrebačkim šminkerskim naglaskom. U to doba strani naglasak je bio dovoljan razlog da budeš sumnjiv; izbeglice iz Hrvatske prepoznavao si po iskvarenoj beogradskoj spiki; ali ne Svilenog - taj se nije ustručavao.

- Kava je izvrsna - reče, savršeno sabran i trezan kao nikad.

- Nadam se da piješ bez šećera. U poslednje vreme teško se nalazi, a kad naiđe prodaju na džak - objasnim mu jer nije izgledao kao neko ko ulazi u radnje.

- Sve su rasturili, kurci - bzo me opovrgne. - Sve je otišlo k vragu.

Klimali smo glavama i srkali vrelu kafu.

- Ali nema izbora... - reče defetistički, a ja ga ispravim, s obzirom da su izbori bili zakazani za 19. decembar.

- Uvek će biti izbora.

Podigao je bele obrve i pogledao me kao da sam rekao nešto jako značajno - valjda je vaspitan da ovako reaguje na tuđe besmislene izjave. Sedeli smo još desetak minuta, razmenjujući beznačajno kratke rečenice, povlađujući jedan drugom u svemu. Od njega samog, o njemu samom ništa nisam saznao - niti me je zanimalo. Sve se završilo sa izlivima uljudnosti sa obe strane, kao da smo se sreli u vozu i bili prinuđeni da se intimizujemo onako kako se intimizuju ljudi koji se više nikad neće sresti. Diskretno mi ponudi novac kao kompenzaciju za nepriliku u koju me je uvalio, što odbijem - u tom času bio sam plaćenik kod Zombija i nisam bio za dalju prodaju.

Na Gagijevom satu sa kukavicom beše oko pola osam kad smo zajedno sišli u Kumanovsku - ja da bih nastavio svoj put u topli krevet - ukoliko sad to uopšte ima smisla - a on da bi se vratio u svoj paralelni svet u kom gaji skupa odela, skupu i neuračunjivu žensku i prijatelje koji mu to nisu. Dok smo hodali ćutke oko nas je narastala jutarnja vreva - koja se sudarila s nama na uglu Kumanovske sa Bulevarom: Reke ljudi nekud žure, automobilima, autobusima, tramvajima, peške. Redovi za hleb, mleko, deterdžent i brašno već su na svom uobičajenom mestu. Iz kioska smrde pljeskavice - neko to i za doručak jede. Ulični prodavci, uz prvu jutarnju cigaretu, pretaču benzin u flaše od koka kole. Svima započinje novi dan, novi ponedeljak, a meni se završava - znam da je bio uzaludan koliko i svaki i da bi bilo bolje da nisam ni ustajao iz kreveta. Da sam slučajno božanski

dirigent raspustio bih ovaj ljudski orkestar još dok se uštimava i vratio sve muzičare natrag u početne pozicije: nazad u stanove, novobeogradske blokove, nazad među zgužvane čaršave, snove. Zar ne znaju da je uzaludno ustajati? Ovo je '93 godina, ovo je Srbija, zemlja koja nije u ratu a ipak joj deca ginu na dva ratišta. U zemlji Srbiji astrolozi postaju TV spikeri, od humanitarne pomoći grade se hoteli. Ovo je zemlja redova i izbeglica, a vi članovi njenog orkestra postojite samo radi njenog legitimiteta - da bi se stvari činile u vaše ime, na vaš račun, a u tuđem interesu. Vaš život je kulisa, imitacija života. Vaše radnje su inercija, skup pokreta naučenih dok ste bili živi. Vi ste zombiji koji se voze gradskim prevozom do posla na kom vas čekaju uzaludni radni zadaci, za uzaludnu platu koju ćete potrošiti na paklu cigareta. Zaustavite sapunsku operu! Ostanite za inat kod kuće, danas ne kupujte novine, ne uključujte televizore makar samo ovaj ponedeljak, verujte da ništa nećete propustiti, znam! Probajte da vidite šta će biti ako se samo danas ne budete ponašali kao da je sve u redu i kao da živite u najboljem od svih svetova. Tvrdim da vam gore ne može biti, a ako bude, ubijte dirigenta, predajem vam se na milost - vaš sam.

Trebalo je samo stati, uvek sam bio svestan ove činjenice. Ali tek danas, kad je sve dovoljno daleka prošlost, iz mene izlaze reči.

Zapravo nikad nisam imao ambiciju da drugima budem dirigent. Dovoljno je biti beli vitez jednom na dan - a dirigent ne budi nikad.

2. Čovek Koji Zna

Milici ništa nisam pominjao. Ionako je te nedelje bilo dovoljno gnjavaže: Zoki se razboleo sve sa temperaturom četrdeset pa ga je svakodnevno trebalo voditi na penicilin - koji si sam morao da doneseš, i to sa špricom, jer u Domu zdravlja dobijao si samo sestru. Fabrike su tvrdile da ga ima *u optimalnim količinama* i da su isporuke *redovne*, ali zapravo su penicilin isporučivali na ulicu, za čvrstu valutu, dok su samo izabrani mogli da ga nabave za hiperinflatorne dinare, a to su isti oni koji su fabrikama trebali da zabrane nezakonit plasman na ulicu. Država je kriminalac broj jedan, iako donosi zakone koji definišu kriminalce, ali Srbija je država demagoških pragmatičara a ne formalista - zašto uterivati zakone kad je jednostavnije kršiti ih?

Posle Zokija razboleo sam se ja, a sledeća je verovatno Milica pa opet Zoki, i tako do proleća - u čemu će restrikcije struje zdušno pomoći. U novembru smo se smrzavali jer su radijatori bili mlaki, dok će u decembru biti relativno topli ali neće biti struje. Gore, međutim, od toga što bez struje ne možeš da se greješ, da kuvaš i da pereš detetu pelene je što ne možeš da pratiš TV Dnevnik - proročište za mediokritete. Ovo budi strepnju da bi u dokolici mogao početi da razmišljaš, što ne odgovara nijednoj državi, posebno ne našoj. Zato zvanično nije bilo restrikcija struje - samo ispadanja iz mreže.

Ipak ćemo porodični virus pobediti do proleća: restrikcije će prestati u januaru i te sezone više ih neće biti. Narod ne mora da

jede i da se pere, ali mora da gleda TV, pa šta košta da košta. I najgluplja vlast ume da se brine o sebi.

Te nedelje imao sam sastanak sa jednim izdavačem: pokušavao sam da plasiram prevod Čendlera na kom sam upravo radio. Čendler je preveden u staroj Jugoslaviji; pošto su za krimić bili zaduženi Hrvati, svojevremeno su objavili šest Čendlerovih romana - u prevodu kakav priliči Vajatu Erpu, ali ne i Filipu Marlou. Za početak naslov *The Long Good-Bye* se nikako u kontekstu ne može prevesti sa *Dugi oproštaj*, jer *Good-Bye* se govori nekome koga ćeš ponovo videti, a opraštaš se s nekim za koga to nije izvesno. Ovo sam pokušao da objasnim Petru Krečkoviću zvanom Kreka, tipu s dugom, retkom bradom i sitnim veвериčjim očima, pljunutom bubnjaru hipi benda po imenu *Grateful Dead*. Kreka me je sačekao u svom ofisu na Terazijama da primi prve tri glave mog prevoda. Odmah sam mu pozavideo na pogledu - sa prozora se video kompletan Terazijski plato, Dunav, Sava i sve do Zemuna - ali Kreki nije bilo do vidika: sa upaljenim kaloriferom pod nogama i usijanim rešoom na radnom stolu, sedeo je sklupčan u vijetnamci i prebirao po mom rukopisu.

- Burazeru, znaš kakva su vremena, ne moram ništa da ti pričam. - U startu je bio otvoren kao da smo zajedno hapšeni '68. - Ali ako je prevod takav kao što kaže Milinković, nekako ćemo da ga uđenemo u izdavački plan za '94. Već tri godine iznova guram u plan tu ediciju krimi klasika; imam neobjavljenih prevoda još iz osamdesetih i baš bi bilo super bih da ih sve skupa objavimo u jednoj biblioteci.

- *The Long Good-Buy* jeste krimić i jeste klasika, ali po meni je mnogo više klasika nego krimić - pokušao sam da izbegnem biblioteku koja nema budućnost, ali uzalud.

- Burazeru, štamparija traži avansno plaćanje - objasni mi dok je motao Samson, - a knjižara bi da ti plati kad stigne. Posle mesec dana lova više nema vrednost. Zato u startu naduvamo cenu - pa kad stigne šta stigne. Rešenje bi bilo da se vežemo za marku, ali ovo nam ne da država. Ili da mi knjižarama uzimamo avansno... - liznuo je papir i prilepio. - ...a knjižare boli da plaćaju avansno.

Možda bi ja trebalo da platim avansno, pomislim, mada ne verujem da bi i to pomoglo da Čendler dobije prevod koji zaslužuje. Rastali smo se sa zaključkom da vremena nisu za kulturu, a on će mi obavezno javiti kako mu se dopada ovo što sam dosad napravio.

Milan Apostolović mi se nije javio, niti znam da je ikad pokrenuo krimi ediciju, ali zato je te nedelje kod Zombija na prevođenje stigla edicija američkih pornića. Pornići su mi najslađe zarađena para ikad i iskreno se nadam da je tako bilo i glumcima. Ovi su bili A-porno produkcija - što podrazumeva i pravog pisca scenarija pa tim i nešto dijaloga - ali sam ih svejedno prevodio u *real time* - tako da sam za smenu odrađivao tri! Pornići će mi te nedelje pazariti nove cipele i džemper sa rol kragom neophodan za beogradsku zimu, a Zokiju popuniti zalihu pampresa veličine L, od 6 do 12 meseci, plaćeno u C-marketu čekovima koji će biti unovčeni tek za 15 dana - kad će vredeti mnogo puta manje.

Sa čekovima sam imao još jednu zabavu. Bio je štos u tome da si dobar sa ženom na šalteru pa da ti izda čekova u protivvrednosti onoliko dinara koliko si uplatio na tekući. Ovu operaciju izvedeš u petak uveče ili u subotu, pre nego što kreneš na turneju po ekspoziturama u Sremu, gde unovčiš maksimum po čeku, maksimum po ekspozituri. Nova Pazova, Stara Pazova, Inđija, pa onda Ruma i nazad za Beograd zagrebačkim auto

putem, pravo u Francusku kod dilera da za dobijene dinare kupiš marke. Znatno brže od bankarskih puteva novca, kojim će tek u sredu čekovi stići na naplatu, drastično obezvređeni u odnosu na marku. Baviti se ovakvim mahinacijama i ostati intelektualno nezavisan zahtevalo je samo jedno - ne pomisliti da državu možeš nadmudriti. Stvar je u tome što je većina mislili da je pametnija od države.

U petak sam otišao do Kumanovske da ispraznim poštansko sanduče i proverim poštu. Dogovor je bio da sve račune dostavljam Gagijevoj majci, a u slučaju da ugledam pismo za pompeznim zaglavljem *Alexander fon Humboldt Stiftung*, smesta moram alarmirati Gagu da je stigao dugo očekivani odgovor na prijavu za stipendiju u Nemačkoj. Na žalost, u sandučetu ni ovaj put ne beše ničeg sličnog, ali zato zateknem neobičnu poruku ispisanu ženskim slovima na parčetu papira istrgnutog iz telefonskog imenika:

HITNO! MOLIM VAS DA SE JAVITE NA TELEFON
U PITANJU JE STVAR OD IZUZETNE VAŽNOSTI. VIOLETA
STOJANOVIĆ.

Tada nisam znao ko je Violeta Stojanović, a jedina hitna stvar koju sam u trenutku mogao da zamislim bila je puknuta vodovodska cev i poplava kod komšinice iz stana ispod, ako se ta preziva Stojanović. Popeo sam se do Gagijevog stana i sve detaljno ispregledao, da bih zaključio da nema promena od mog odlaska u ponedeljak. Znao sam iz iskustva da cev ipak može da ti pukne a da to primeti samo onaj dole, pa sam okrenuo broj sa cedulje da vidim u čemu je stvar. Niko se ne javi. Posle 15 zvonjenja uključi se sekretarica; poverim joj da sam našao poruku u sandučetu i da pokušavam da odgovorim na nju, ali se niko ne javlja. Glupavo dodam da ne znam koja cev curi i ostavim svoj kućni telefon.

Milica i Zoki su tog dana bili na celodnevnoj nezi kod Milićinih roditelja; nisam imao razloga da žurim, pa sam seo za Gagijev kompjuter da nastavim moj *The Long Good-Bye*. Bio sam načisto da me bubnjar benda *Grateful Dead* kog sam prethodno upoznao neće udenuti u izdavački plan za '94, ali možda će se naći drugi bradonja koji hoće, ako ne u plan za sledeću onda za bilo koju godinu, makar to bila 2050. Zapravo me nije bilo briga: za novčanik sam prevodio Brus Vilisa, a za dušu - Čendlera.

Zaronio sam u Glavu 25 i našao se u luksuznom predgrađu Los Anđelesa po imenu Ajdel Veli, dolini udobnoj za život čak i kad je u u gradu 45 stepeni - zbog prirodne klimatizacije morskim vazduhom što kroz izvesni Sepulveda kanjon dolazi do Velija. Ovo je mesto koje samo članovi kluba privilegovanih mogu priuštiti za život, miran i siguran kao u majčinoj materici, uz komšiluk koji ima dosta vremena za skijanje na obližnjem jezeru, popodnevne koktel partije, trač partije, žurke. Kod Čendlera, najlepša mesta uvek prete memlom dugo zabašurivanih grehova, a jedan greh tog tipa muči i pisca Rodžera Vejda. Ovaj pisac je toliko popularan da je sebi pisanjem zaradio kuću na obali jezera u Veliju, ali pošto je suviše inteligentan da bi u toj činjenici uživao - znajući da su mu romani smeće opija se do blekauta. Srećom postoji i gospođa Vejd, snoviđenje od žene za koju se ne zna da li je više lepa, izazovna, lepo vaspitana, subtilna, moralna, verna ili požrtvovana za svog pisca. Gospođa Vejd čini sve da Rodžer razotkrije greh skriven od njegove sopstvene savesti, koji ga tera u pijanstvo. A zapravo gospođa Vejd nosi taj greh, a ne pisac - otkriće vremenom Filip Marlou. Kod Čendlera, najbolje ženske su uvek ubice. U Srbiji ubice obično ne srećeš - ali žensko ti može doći glave na puno načina, to zna svako.

Radio sam dok nisam ispušio sav crnogorski Marlboro, što će koincidirati sa trenutkom u kom božanstvena Ajlin Vejd pada u nesvest, grogi od neprestalne borbe sa alkoholičarem i njegovim samoubilačkim nagonom. Ostavio sam je onesveščenu do sledeće prilike, ugasio kompjuter, prosuo pepeljaru i uputio se kući. Nije mi palo na pamet da ponovo telefoniram Violeti Stojanović, a da jeste možda bih sebi uštedeo put od Kumanovske do Dunavskog keja gde sam stanovao, i nazad. Jer stigavši kući zatekao sam još jednu hitnu poruku, ovaj put zataknutu na ulazna vrata stana:

NIKO SE NIJE JAVLJAO NA TELEFON PA SAM VAS PRONAŠLA PREKO 988 I DOŠLA OVAMO. ALI OPET VAS NEMA. ČEKAĆU VAS OD SEDAM U KUMANOVSKOJ, PREKLINJAM VAS DA BUDETE TAMO. RADI SE O ŽIVOTU ILI SMRTI!!! VIOLETA STOJANOVIĆ.

Bilo je petnaest minuta do sedam - šta sam drugo mogao da učinim nego da smesta krenem nazad i vidim šta od mene hoće ta Violeta Stojanović? Milica i Zoki se još nisu vratili, ali verovatno će stići svakog časa. Zgužvao sam cedulju i bacio je u džep. Autobus kao da je mene čekao - petnaest minuta kasnije bio sam gde me je htela.

Ona sama se neće pojaviti do 7 i 15. Već su mi se zulufi dimili od nerviranja, precrtavao sam prijatelje koji nisu sposobni za neslanu šalu, za razliku od onih bi mogli biti, kad se oglasi zvono. Spreman da se fizički obračunam sa šaljivdžijom, energično sam otvorio vrata i sudario se s oblakom parfema i plavoglavim stvorom sa pruženom rukom - koji se predstavi kao Violeta.

- Izvinite što kasnim ovoliko - reče sva zadihana i šmugne pored mene ostavljajući me neodlučnog na vratima.

Naravno da sam je odmah prepoznao, ko bi zaboravio fensi devojku mog prijatelja s osmehom? Pritom, šaljivdžija kog sam očekivao bio je nevin u odnosu na nju. - Vi ste ona što je htela da me zgazi ispred *Knight Kluba*... Došli ste da se izvinite? - Trenutak sam oklevao da zatvorim vrata, ali na kraju to ipak učinim.

- Izvinite do neba... Bilo mi je strašno loše. Nisam mogla da podnesem da ga gledam u onom stanju... - Skinula je bundu za koju je ubijeno ko zna koliko nevinih životinjica i bez ustručavanja zauzela mesto na kauču. Ne marim za životinjice, ali nikako mi se nije dopalo što je njihovu kožu stavila preko Gagijevog monitora.

- Zašto? Ne bi se reklo da mu je išta falilo. Čak se i smejao.

Mnoge žene dobro izgledaju iz daljine - kad prođu pored tebe u urednom automobilu, dok te nezainteresovano gledaju preko volana; kad u polumračnom kafiću zadubljenje u neverovatan trač piju kapučino sa drugaricom; kad ne progovaraju ili se ne smeju. Ova je izgledala *dobro* dok je kao roda skakutala ispred *Knight Kluba*, kao što *dobro* izgleda prekrštenih nožica() na Gagijevom kauču nasleđenom od roditelja. Moj idol Čendler ima razrađenu teoriju o plavušama i deli ih na nekih sedam vrsta. U Srbiji i okolini žene su uglavnom smeđe, ako se ne ofarbaju u plavo, i to je praktično jedina kategorija plavuše koju priznajem. Mlada dama, međutim nije spadala u nju, ni po farbi ni po karakteru. Nije bila Čendlerova malaksala, anemična plavuša koja čita Dantea u originalu i redovno ide u operu, niti plavuša sa beznadežnim glavoboljama za koje saznaš tek kad u nju investiraš novac, vreme i nade, pa ni ona monumentalna i prepredena plavuša *koja te grabi treptajem ledeno plavog oka*. Tada nisam dovoljno poznao Violetu da bih mogao da dodam novu kategoriju, samo znam da se ponašala

kao predsednikova kćerka, a ovo me je iritiralo. - Ako mislimo na istog čoveka... Onog tipa od dva metra kog sam skoro nosio na leđima dva bloka, a onda na treći bez lifta, da mu kuvam kafu i obnavljam memoriju?

- Ne budi tako sarkastičan - u momentu pređe na *ti*. - Imaš li blagu predstavu kako je to kad se spustiš sa pet ekstazija i pola flaše tekile?

I ova ima kratak fitilj kao ja, zaključio sam. Neprijateljstvo zbližava, a iskrenost je jedno od najmoćnijih oružja. Ipak joj nisam verovao da je popila toliko tekile.

Zauzeo sam poziciju prekoputa nje, otvorio novu paklu cigareta koju usput nisam propustio da kupim, i zapalio ne ponudivši je. Sve je to fino, ali mogla bi konačno da saopšti šta je to što zavređuje da iscepaš dva slova iz telefonskog imenika; čiji život je u pitanju i kakve to ima veze sa mnom.

Violeta je, međutim, govorila *šta* je htela i *kad* je htela: - Ima li ovde neko piće?

- Voda?

Prvrnula je očima. Znao sam šta joj treba, ali dovoljno fensi piće za takvu žensku nisam imao. Jedino što sam mogao da ponudim beše domaća lozovača svojevremeno spremljena za Zokijeve obloge za grlo pa zaboravljena. Ponudim joj lozovaču i ne bude odbijena.

Dok sam u kuhinji preturao ormane u potrazi za nečim što bi moglo poslužiti kao čaša, gošća se nacрта na vratima sa novim pitanjem: - Živiš ovde sam?

- Aha - slagao sam. Naprosto se nisam osećao obaveznim da joj kažem išta o sebi.

- I ja bih volela da živim sama.

- Pa šta te sprečava?

- Nemam pojma... Ja sam jarac, a jarčevi nikad nisu sami. Ti mora da si strelac?

Pronašavši šolju u ormaru ispod sudopere isprao sam je, a onda je zajedno sa nenačetom flašom lozovače i čašom poneo iz kuhinje. Violeta je uporno stajala u dovratku i gledala me, zadubljena u moj horoskop.

- Kako si me pronašla? - upitao sam, očekujući da se skloni.

- Pratila sam vas one večeri. Džipom, pa onda peške, sve do vrata - reče vraćajući se unatraske u sobu. - Zar misliš da bih ga u onakvom stanju izgubila iz vida?

- Ne razumem na čije stanje misliš. Tvoje ili njegovo?

Ponovo smo sedeli - ona na kauču Gagijevih roditelja iz pedesetih, a ja na rasparenoj fotelji iz neke druge garniture istog godišta. Treptanjem je ispratila je kako punim čaše, osmehnula se kao da se unapred izvinjava, a zatim je sa stola zgrabila čašu i kompletan sadržaj sručila u grlo. Vratne žile joj se napeše, a bledo lice dobi purpurnu boju. Iskolačenih očiju stisnula je usne kao da se bori da zadrži urlik, da bi u sledećem času uzdahnula kao pravi alkos i podvukla crtu tresnuvši čašu o sto.

- Gde je Vladimir? Moraš mi odmah reći gde je! - rekla je kao neko ko ne prima NE kao odgovor. Ako joj se smesta ne udovolji skočiće kroz prozor.

Nagnem se na sto po svoju šolju. Otpijem, ali ne kao ona; poslednji put sam lozu eksirao kad mi je bilo šesnaest, pa ni tada mi se nije dopalo. - Zlatni zagrebački dečak? Zar je nestao?

- Niko živi ga posle tebe nije video.

Klimnuo sam glavom: ovo već zvuči ozbiljno. - Odakle mu ožiljak?

- Ne foliraj. Svako zna kako je Vladimir najebao od ustaša. Svako ko poznaje Vladimira.

- Kako znaš da ga ja poznajem?

- Kladam se da nisi slučajni prolaznik koji u pet ujutru šeta kera - pogleda me škljeći očima. - A nisi ni dobra duša koja skuplja pijance i vodi ih kući na klopu. Razmišljala sam o tome, nema šanse, ne postoje više takve budale. - Na reč budala slegne ramenima kao da se izvinjava što u vezi sa mnom pominje tu reč. Jedino njoj logično objašnjenje je da Vladimir ima prijatelja kog ona ne poznaje. Ja sam mu valjda anđeo čuvar, nevidljivi telohranitelj sa zadatkom da bleji ispred mesta gde gazda loče i đuska turbo folk. Ne stupam na scenu dok ovaj nekog ne iznervira toliko da moraju da ga izvedu napolje i razbiju mu nos. A tada ga odvodim kući, da bih ga istreznio i zamenio mu pelene - spremio za sledeće ludo veče. Za razliku od one prve, ovakva uloga u njenoj nomenklaturi nije *budala*.

- Ako bih ti rekao da sam se u pet ujutru vraćao sa posla, da li bi mi verovala?

Ovaj osmeh je bio pravi, otkrio je zečje sekutiće. Zubi su joj bili kao sa reklame za žvaku bez šećera, što možda i nije tako teško kad imaš dvadeset.

- Normalno da ne. Ko radi do pet ujutru, samo kurve i panduri... - Na trenutak je izledala zamišljeno, kao da je mogućnost da sam pandur ili kurva bila smetnula sa uma. Onda se tužno zagleda u praznu čašu: ništa joj nije jasno. - Sipaj mi, majke ti, to piće.

Nevoljno sam je poslušao, samo zato što nije izledalo da se napila od prve čaše. Ali ova će biti zadnja - nemam nameru da i nju treznim i kuvam joj kafe. Neće hrkati na Gagijevom kauču.

- Samo mi kad bi mi rekao *nešto malo*, ja bih ostalo sama prokljuvila...

Pošto odgovor nije dolazio, Violeta iskapi drugu čašu, ovaj put iz dva uzastopna gutljaja i bez uzdaha, kao da je providna tečnost u čaši ipak voda, a ne 50% etil-alkohola. Vratila je čašu na

sto i rukom obrisala usta - mora da su je pekla kao da je jela živu koprivu. Ovim pogrešnim pokretom razmaže lajner sa usana, što odmah shvati i sama: nervoznim pokretom otvori tašnicu, pronađe maramicu i brzo popravi stvar.

Oči su joj bile vlažne - možda od tuge, a možda od rakije. - Ti ne razumeš... Stvar je u tome... Ja više ne mogu da podnesem da nestaje! - ispalila je konačno briznuvši u plač.

Suze su teška artiljerija. Šta možeš kad žensko bespomoćno skupi ramena i počne da jeca kratkim uzdisajima; kad krene da sklanja kosu sa lica da se ne bi pokvasila od suza, kad sa suzama počne da se sliva i maskara? I još kad želi da ostavi utisak nekoga ko se drži pod kontrolom, pa zapali cigaretu i zabalavi je karminom crvenim kao karanfil... Ne preostaje ti ništa drugo nego da *priznaš, obećaš, zaplačeš i sam*, ili pokušaš da joj odvrtiš pažnju. Samo neka stane nehumano bombardovanje suzama - sve potpisujem!

- Nestajao je i ranije?

- Pre nekih mesec dana... Već smo bili počeli da ga tražimo po čituljama...

- Ali se vratio, očigledno.

- Imao je užasno lice, kao da nije spavao tih nedelju dana, nisam smela ni da ga pitam gde je bio... Nekome je ispričao da je putovao u Grčku, gde je imao sastanak sa firmom što trguje naftom. Vodili su ga, kao, da obiđe njihove rafinerije u Solunu i na Kipru, a onda je sa našim ambasadorom proveo tri dana na Krfu...

- Kako znaš da nije?

- Vladimir nema pasoš, oduzeli su mu kad se vratio sa ratišta i nikad mu nisu vratili.

Uspelo je - brisala je suze vrškom maramice, ali više nije vlažila iz očiju.

- Zašto su mu oduzeli pasoš?

- Otkud znam... Dali su mu odlikovanje i uzeli pasoš, valjda tako rade svima. Heroji ne mogu napolje.

- Tad kad si ga tražila u čituljama, jesi li prijavila policiji?

- Čemu kad policija sve zna? Ranije ga nisu pratili, ali u zadnje vreme ga ne ispuštaju iz vida. Oni odlično znaju gde je Vladimir bio tih nedelju dana, ali baš ih nešto boli da meni kažu. Znam da i sada znaju sve o njemu... Jesi li ti policajac?

I ovaj put je skoro uspela da me uvredi. - Zar ti ličim na pandura?

Slegne ramenima. - Samo veoma naivni misle da znaju kako u ovoj zemlji izgleda pandur - reče prilično uverljivo.

- U zadnje vreme nose zlatne kajle i šišaju se na nulu. Pošto ne primaju platu - moraju da rade za lovu. Voze kradene BMW i brinu se da niko ne bude uhapšen. To je moj stereotip srpskog pandura. A ja se ne uklapam u njega.

Sedela je skupljenih kolena, privijajući tašnicu na grudi. Sama napuni čašu, kao da je prozrela da joj neću dopustiti treću. Pogled joj je nervozno kružio po sobi: smišljala je novi način da me natera na saradnju. Kroz zidove se čula špica drugog dnevnika.

- Uopšte me ne zanima ko si - rešila je dilemu. - U pravu si, niko ne radi za sitne pare: spremna sam da platim šta treba. - Odjednom je bila poslovna žena, ali sve što je ovim uspela je da mi izmami osmeh. - Dovoljno sam proživela da znam da ništa nije besplatno.

- O kojoj cifri govorimo? - upitao sam smejući se. Tada nisam znao da je u pitanju bogata riba; po onom što sam video lako je moglo biti da se grebe o bogatog tipa, a s obzirom kako joj ide sa rakijom - mora da je kadar s Novog Beograda. Uostalom, Tezga je rekao da je kurava.

Kao mačka zavuče ruku u torbu i izvadi beli koverat na sto, ne odvajajući pogled od mog. Uozbiljio sam se na prizor koverta, zauzeo pozu brkate babice koja prima poklone, ali mito ni u snu. Osetivši potrebu da do kraja brojčano definišem njen bol, rekoh: - Da vidim novčanik. Sve napolje.

Poslušala je bez dvoumljenja. Novčanik je bio zlatan, nalik na one što deca kupuju u knjižari; iz novčanika ispadne pet novčanica od sto maraka i jedna presavijena na šesnaest delova. Lopov je nikad ne bi prozreo: u dečjem novčaniku nosila je hiljadu - kad je razmotala novčanicu ispade da je to ona crvena od petsto.

Visoko podignute obrve me odaše; imala je dobar razlog da se oseti nadmoćno, ali mislim da nije - zaista joj je bilo stalo. Reče ozbiljno: - U koverti ima tri soma, to je ukupno četiri. Reci mi gde je Vladimir i više nikad nećeš čuti ni za njega ni za mene - kunem ti se njim.

Na stolu je stajala cifra s kojom si '93 u Srbiji mogao da živiš bar godinu dana, s obzirom da nisi imao na šta da potrošiš. Nemam ništa protiv love, nisam idealista - ali ja za ovaj novac nemam šta da prodam.

Gledala me je kao zlatni ritriver kad čeka da mu baciš tenisku lopticu. Morao sam da se sklonim od zahvalnog pogleda, pa ustanem i počnem da se krećem po sobi. Kako da joj objasnim da dolazim iz drugog filma, gde se u novčaniku ne nosi 1000 maraka crnog fonda već najviše 15, i to pet u metalu? I da li uopšte želim da ispadnem drugačiji nego što joj sada izgledam: zagonetan, sveznajući, hladnokrvan. Čovek Koji Zna.

Nisam imao srca da je razočaram ni sebe ni nju - zato sam ovakav predlog izneo na sto: - Uzmi svoj novac. Za sad ništa ne mogu da ti ti kažem, ali ću ti javiti kad dođe trenutak. Tada ćeš platiti... - Poče da vrti glavicom izražavajući nezadovoljstvo,

nevericu i paniku, ali ja još nisam bio gotov: - Platićeš deset somića kad ti kažem gde je Svileni. Ali zapamti, ako ikad ikome samo pomeneš moje ime...

- Ja i ne znam tvoje ime.

- Neka tako i ostane. Za tebe sam Darko. Darko Gagić - što je Gagijevo ime. - Nemoj me tražiti, ja ću pronaći tebe. Čim budem imao nešto.

Trebalo je da odbije - cifru sam namerno naduvao. Umesto toga, rekla je: - Može li onda ovo da ostane kao kapara?

- Skupi svoje stvarčice sa stola, svoju bundu sa kompjutera i nestani!

- Razumem - reče ne želeći da čuje dvaput, pokupi koverat i novčanice sa stola, vizonsku bundu uzme pod ruku i skoro istrči iz stana.

Bio sam previše ubedljiv - nije da odmah nisam shvatio. Znala je gde stanujem i mogla je da pošalje ekipu da me kazni, što sam zaslužio. Ali posle dve debele loze na prazan stomak osećao sam se kao Čovek Koji Zna, pa ništa nije moglo da mi ugrozi pozicije. Ako može država Srbija, mogu i ja - da vatru gasim požarom.

Podigao sam noge na sto i uključio TV, na programu je još uvek bio Drugi dnevnik. Setio sam se one priče kako su pedesetih godina u Americi ubacivali reklamnu poruku u svaku dvadeset petu TV sliku u sekundi, tako da oko ne može da je registruje, a mozak je primi nesvesno. Možda je RTS za vreme dnevnika koristio ovaj štos iz naftalina, jer kako drugačije objasniti morbidnu potrebu komšije iznad da ga gleda svaki dan u ovo doba?

"Najveći broj građana, više od jedne trećine, krivca za sve probleme vidi u stranim silama", poletnim glasom novinarka završava prilog iz reda za hleb. Za ovim kreće blok o uspesima

srpske privrede. "Recept opstanka Zastave nalazi u slanju 82% radnika na prinudni odmor, ali isto se poslednjih meseci dešava u fabrikama VW, Mazda i FIAT. Kriza nije samo u Zastavi, već u svetskoj automobilskoj industriji."

Dok upijam dnevnu dozu dezinformacija, telefon uporno zvonj. Znam da nije Milica, zato mi ne pada na pamet da se javim. Palcem i kažiprstom širim kapke, pokušavam sam da uhvatim dvadeset petu sliku, ali mi ne uspeva.

Mada mora da je tu, znam.

3. Ratni profiteri

Sutradan je subota i moram da poranim na *Ruma-trans*.

Prva stanica - ulični prodavci benzina kod Bajlioni pijace. Zeleni je tri i po marke po litru, a crveni dve osamdeset. Prilazim ćaletu u gunju kod kog sam i ranije pazario, pitam ga za poreklo. Dok cupka, ćale mi objašnjava da je gorivo noćas stiglo iz Rumunije, sin i zet ga prevezli čamcem preko Dunava, nije uopšte kršten vodom. Mogu da zamislim, kažem, pružajući mu novac za dvanaest litara, jer znam da mi je ovo mera za *Ruma-trans*. Dok mi gura levak u rezervoar pitam ga za jutrošnji kurs i saznajem da Cigani na pijaci daju 35.000.000 dinara za jednu marku.

Druga stanica - dileri deviza u Francuskoj. Kod Bokija na ćošku kod pekarice razmenim 500 nemačkih za 17.500.000.000 naših. Boki se diči svežim novčanicama od petsto miliona - zvanično startuju tek u ponedeljak ali on ih već ima. Boki je zaposlen u Geneksu, gde je radio izvoz crnogorskih frižidera za Rusiju i Bliski Istok dok ga nisu poslali na prinudni. Sad radi u Francuskoj za nekog od direktora iz Geneksa koji je jak u Narodnoj banci. Boki mi priznaje da je nezgodno raditi na ulici kad duva košava; ponekad ga policija hapsi reda radi, ponekad mušterije hoće da ga biju - ali baš te briga, teče ti staž. Bilo je bolje ranije u kancelariji, za iste pare radiš triput manje, ali sve je ranije bilo bolje, nema šta.

Bokiju najavim da ću do dva doći da kupim 1000 maraka, a on kaže da nema frke do tri, posle ide na ručak kod tašte.

Treća stanica - Jugobanka na Banovom Brdu. Na blagajni uplaćujem na račun 17.500.000.000 dinara; gospođu Lelu, šefa smene, pitam za zdravlje, za decu, za vremensku prognozu. Svi su dobro fala bogu, vreme stabilno minus 17. Lela je prijateljica Miličine majke i ova kaže da je Lelu videla svega nekoliko puta da se smeje, dok ostalo vreme izgleda kao neko kome sve neprijatno miriše. Takva je i sada, dok mi saopštava da po stanju na računu imam pravo na trideset čekova. Za Lelu je život obaveza a ne prilika, ali neki ljudi naprosto su takvi; pretvaram se u anđela i prosim za više čekova. Bez entuzijazma mi odobrava pedeset - danas je raspoložena.

A sad na put, pored usahlih fabrika Zemun polja, poluzavršenih ali uveliko naseljenih porodičnih kuća u naselju Galenika, vozim slalom starim novosadskim putem, trudeći se da promašim barem one rupe od kojih mi može otpasti točak.

Četvrta stanica - Nova Pazova. Prolazim pored trošnih, ušorenih, kuća gde domaćini na šoru umesto jabuka i krompira izlažu kanistere s benzinom i dizelom. Prolazim plastičarske radnje i kafane inspirativnih naziva, parkiram pored crkve i odlazim u Jugobanku. Unutra službenik i grejalica što zrači sa blagajničkog pulta. Ispunjavam deset čekova i podnosim mu da ispečatira, pre nego što mi isplati deset santimetara para u novčanicama od po pet miliona dinara.

Peta stanica - Stara Pazova. Na vratima banke natpis *odmah se vraćam*. Čovek je sigurno otišao po doručak, mislim, što me podseća na sopstveni stomak; odlučujem da i sam napravim pauzu. Sa umerenim optimizmom ulazim u samoposlugi i šetam među rafovima: odeljenje za kućnu higijenu sadrži četke za WC i ništa više; na rafu za prehrambene artikle leži pocepan džak brašna tip 750. Iznad džaka se na promaji ljulja natpis *Delikates*; spreman na kompromis tirolskom salamom ustremljujem se na

rashladnu vitrinu, ali od Tirolske ništa - dok pere vitrinu za meso tetka u mesarskom mantilu gleda me sažaljivo, kao da hoće da kaže: Što nisi poranio, momče? Do malopre sam imala svinjsko od vrata i kosku za supu. U ponedjeljak radimo non stop od osam do osam, ali ako si ozbiljan kupac - staćeš u red pre sedam.

Na kraju pronalazim kiselo mleko i odnosim ga na kasu. Na moju primedbu da u samoposluzi nema ničega, prodavačica odgovara: - Pa šta mislite, subota je.

Pošto mi se ruka do sada razradila, u banci za deset minuta obavljam posao, a onda iz Stare Pazove odlazim za Inđiju, što je stanica broj šest za moj *Ruma-trans*.

Iza šaltera u banci gleda me debela žena sa naočarima, pogledom prekornim i u stilu *znam ja šta radiš*, ali kako joj je lakše da zatvori radnju sa praznom blagajnom, bez pitanja mi unovči novih deset čekova. Onda se vraćam putem prema Staroj Pazovi i skrećem na lokalni put za Rumu, što će biti zadnja stanica na mojoj međugradskoj liniji. Dok se vozim putem po zaleđenoj sremskoj ravnici, prisećam se epizode od sinoć.

Izgledalo je da sam joj poslednja nada, šta sam mogao? Histerična, razmažena ženska posle tri debele loze od 80 gradi popijene na ko zna kakve tablete pre ili posle jela, poslednju nadu ne bi odbacila pre nego što do kraja isprazni suzne kesice. Morao sam da se cenjkam, a što u cenjkanju nisam uspeo, tu je već sreća u pitanju.

Velika je šansa da je frajer završio u žarkovačkom kontejneru, kako su mu drugovi prorekli. S druge strane, ako je zaista imao ratne zasluge u Hrvatskoj, on je vrsta zaštićena od države; čuvaju ga da ga po potrebi potapšu pred kamerama, i istovremeno drže na oku - koga ćeš da paziš ako ne svog? A moguće je i da je pobjegao kad se otrezno, da u uvom času sa

rukama u džepovima šeta novosadskim štrandom, gde njegov čudni osmeh, bela kosa i ožiljak nikome ne pale sijalicu. Kad bi se u toj koži moglo biti neprimetan.

Mada, ko kaže da je pobegao od Rikija i ekipe, a ne upravo od Violete? Možda je *on* grebator što svakih mesec dana kampuje kod druge ribe sa Senjaka, možda u ovom momentu sedi ispred pravog kamina, uz malt viski i kubanske cigare, u svilenom šlafroku na pruge. Je li samo skarfejs, ili mu je cela leva strana ožiljak iz rata? I kako ovakve stvari deluju na žene? Bude li u ženskom srcu gađenje, ili uvek delotvorno sažaljenje?

Ako je nestao u tuđem zagrljaju, u tom slučaju Rikija treba pitati; da li ga je Violeta pitala?

Previše pitanja postavlja ova vojvođanska ravnica. Ko uopšte kaže da je nestao, osim jedne dokazano neobuzdane i nepouzdanе persone? A ako jeste, heroj koji nestaje ne može biti moja nadležnost samo zato što sam mu se našao u nevolji; ne znači da sad treba da znam gde je svaki put kad pijan upadne u šaht! Ne zanima me ni njegova riba lujka, ništa joj nisam dužan. Pogodba koju sam napravio iznuđena je suzama, a ko kaže da se suzama ne može izvršiti zločin, bez obzira što ih sud ne priznaje za oružje. Sutra ću je pozvati i objasniti koliko zaista može da očekuje od mene. A onda može da cmizdi koliko hoće - telefonski plač na mene ne deluje.

Sada je skoro podne i ispred mene je Ruma, mesto koje ni na jednom putu nije usput, u koje nikad u životu ne bih zalutao da nema dve ekspoziture Jugobanke. Prva je uličici na onoj strani gradskog trga, na trgu koji i danas nosi naziv Tita; tamo parkiram. Ulazim u banku - a u banci pobuna.

Žena sa cegerom tvrdi da je ona bila na redu, ne devojka; službenik sleže ramenima. Devojka uzima sa blagajne svoj svežanj dinara, otpozdravlja službeniku mahanjem tako da žena

sa cegerom ne primeti i odlazi. Ali primetili su ostali u redu; sve glasnije izgovaraju reč *protekcija* i kucaju po šalteru. Službenik na sve to sleže ramenima: nema više dinara, žao mu je. Jedan momak izlazi iz reda i po mojoj proceni upućuje se u ekspozituru na drugoj strani gradskog trga, pa za njim izlazim i ja. Subota je i u centru nema trabanta, varburga, traktora i zaprežnih kola; hitrim korakom sečem trg po dijagonali, uspevajući da pre momka stignem do Jugobanke. Uspeva mi čak i da ispunim svih deset čekova i predam ih na šalter, pre nego što su počeli da ulaze: momak, žena sa cegerom i ostali iz reda. Dok me isplaćuju na blagajni, shvatam da je nastala nova rasprava: neki misle da stari red mora da se uspostavi i pred ovim šalterom, a nekima ovo ne odgovara. Uzimam svojih pet milijardi i odlazim, bez ideje da li će ostati i jedan dinar i za njih, ili neće. Uostalom, oni su glasali za ovo, a ne ja. A ako nisu oni, ko je onda?

Do Beograda me je čekalo bar trideset minuta vožnje, pa sam odlučio da laganim korakom obiđem gradski trg u Rumi. Svratio sam do tržnog centra, ispio kafu u kafiću gde su lokalni momci kroz izlog ocenjivali retke lokalne devojkice u prolazu, ušao u konfekcijsku radnju privučen činjenicom da se unutra nešto prodaje. Ostalo mi je deset čekova. Nisam neko ko troši pare na nepotrebno, ali u radnji su imali zaista pristojne kape i šalove; za čekove sam kupio šal sa barberis šarom za Milicu, jedan vuneni u teget boji za mene i kapu sa irvasima za Zokija. Hladnoća je velika, a uskoro će Nova godina - ako Milica odluči možemo ih staviti pod jelku.

Nazad sam išao zagrebačkim autoputem, ali ne brzinom većom od 80 jer na izlazu iz Rume stigao me je sneg. Posle maja 91', autoput kojim se za četiri sata stizalo od Beograda do Zagreba postao je lokalna džada za stanovnike Šida, Rume i

Mitrovica, i vojna transverzala za naše hrvatske teritorije. Kad se ratni virus preneo u Bosnu, postao je ruta za naše bosanske teritorije. Ko zna šta su sve prevozili ovim putem, osim oružja, nafte, cigareta i heroina. Put nikad nije zatvaran za civile, ali ne znači da su bili poželjni - takođe nikad nisi znao gde će te zaustaviti policija. Mene je zaustavila nekih pet kilometara iza Rume - i to tako što su u oba pravca postavili barikade.

- Zna li kojom brzinom ste vozili? - upita saobraćajac obučen u maskirnu uniformu, sa kalašnjikovim o ramenu, dok je prelistavao moju vozačku dozvolu kao da je u pitanju *Vreme smrti*, a ne parče hartije presavijeno na pola. Imao je guste crne brkove na kojima se nahvatalo inje i lice poštenog pandura koji samo radi svoj posao. Isto kao u Hitlerovoj Nemačkoj.

- Znam - rekoh kroz prozor - Osamdeset.

Moja sigurnost mu se nije dopala. Morao je da provocira, valjda ih tako uče na prvom času škole za policajce. - Žurite li negde?

- Ne po ovom vremenu. Da sam išao brže od osamdeset teško bih uspeo da stanem pre ove vaše barikade.

Ovo je već prevelika drskost. - 'Ajde izađite iz vozila.

Izašao sam. Bez kaputa sam se osećao kao odran pas, a upravo to mu je bio plan. Valjda ih tako uče na času broj dva.

- Jeste li nešto pili? - nastavi unoseći mi se u lice.

- Čuj, prijatelju, vraćam se iz Rume gde sam bio poslom - pokušam kao da govorim sa normalnim čovekom. - Završio sam posao, popio kafu i sad se vraćam kući. Auto mi se hladi, akumulator mu je slab i ne znam hoće li ponovo moći da upali. Žena me čeka na ručku. To će mi ove nedelje biti prvi ručak kom sam prisustvovao. Zato daj da se dogovorimo, pa da bude dobro i mojoj ženi i meni i tebi.

Na reč *žena* svaki policajac stane mirno; na reč *dogovor* već trlja ruke, ali za dogovaranje beše prekasno: pandur na zadnjem sedištu ugleda kesu i posegne za njom.

- Kojim se vi poslom bavite, gospodine? - upita listajući svežanj potpuno novih novčanica.

Smrklo mi se pred očima: pandur ne liči na nekog ko bi shvatio kakav je to novac, a autoput prekriven snegom nije zgodno mesto za objašnjavanje. Kad se iz staklenog kioska s druge strane autoputa promolio se crveni nos i čovek u sirogojno džemperu sa seljačkim kožuhom bez rukava preko - skoro da sam se obradovao. I ovaj se radovao meni: pozva kažiprstom, da bi me brka uhvatio za nadlakticu i preveo preko autoputa. Dalje nije bio njegovo posao. - Kod kolege - reče suvo i gurne me u kiosk, dodajući kesu i dokumente kolegi koji se već bio vratio na svoju poziciju.

Kiosk je bio dva sa dva, sa dovoljno mesta za jedan radni sto sa stolicom, rešo za kafu, kalorifer, stojeći čiviluk i obavezni TV. Gostinjske stolice nije bilo, a i da jeste, sumnjam da bi pripala meni. Crvenonosi je imao preko pedeset, prosedu i masnu kosu začesljanu unazad, retke požutele zube ispod raštrkanih belih brkova, guste obrve i izbrazdanu kožu - kao da je većinu vremena provodio u poljskim radovima a ne u zavetrini kioska. Oči su mu bile mutne i zakrvavljene, ali su me pažljivo posmatrale dok sam zatvarao vrata za sobom. Posmatranje se nastavilo i kad sam se u tišini postrojio ispred njega, rešen da strpljivo sačekam da mi se objasni šta se očekuje od mene i za šta sam optužen. Nije se svelo na standardno sumnjičav pogled kakav je imao prvi brka - ovaj me osmotri od cipela do čela, gledajući me u ruke dok sam ih trljao, zavirujući mi u džepove kad sam ih unutra sakrio od zime.

- Kako ti je ime, zemljače? - konačno progovori, nastavljajući pomno da me proučava. Rekoh mu.

- Odakle si, zemljače?

Rekoh mu i ovo.

- Imaš li rodbine u Bosni?

Odmahnuo sam glavom.

- A ja imam. U Trebinju mi žive sestra i šurak, sa troje sestričića, Marko, Milan i Petar, opasni gilipteri sva trojica. Sreća da smo Trebinje oslobodili, nema ti tamo ni ustaša ni balija, sve smo ih istrebili ko vaške. A bogami ni džamija više nema, samo pravoslavni hramovi.

- Znam - rekoh, - pisalo je u novinama.

Nije obratio pažnju na moje reči. Zapalio je *Drinu Original* i krenuo da mi se ispoveda: - Trebinje je raj, naročito u proleće kad zazeleni a vočka krene da pupi - onaj ko nije bio ne vredi mu pričati. U Trebinju sam proveo detinjstvo, al' sam se oženio u Mitrovici, i ostao tamo. Ne zbog žene, zbog državne službe sam ostao; tri'est godina sam radio u kazneno-popravnom Dubrava, prvo kao stražar, a onda kao inspektor. Raznog sam se ološa nagledao, ne može to ni da se zamisli... A kad su ustaše i balije krenule da kolju po mojoj Hercegovini, među prvima sam se prijavio za dobrovoljce. Dece nemam, samo onu moju babu, a za Hercegovinu mi nije problem da ubijem čoveka, šta ću onda ovde da sedim?! - Na ove reči skrene pogled sa zavejane ravnice koju je do tada promatrao i pogleda mene. - Primiše pola mojih baraba, a mene odbiše. Primiše lopove, silovatelje, ubice, proneveritelje... Lopovi se iz rata vratili sa plenom, započeli biznis, pokupovali kafiće i butike... Danas trguju naftom, voze mercedese, a kad mi prođu putem ne smem ni da ih legitimišem!

Klimao sam glavom odobravajući, bez namere da se umešam u njegov monolog. Pravo je osveženje kad sretnoš

razočaranog pandura, ali već je pola dva i Boki će još malo otići na ručak kod tašte - a moj put biće uzaludan.

Brka u uniformi skakutao je po auto-putu, uklanjajući barikade. Posle mene niko nije prošao; bilo je malo šanse da će im po ovom vremenu još neko upasti u mrežu. Pirljukne motorola: - Vozilo 226, vozilo 226, javi se u centar...

Čovek u sirogojno džemperu završi: - Znam da će na kraju prokurvati Hercegovinu ko što će u Hrvatskoj prokurvati Krajinu... Tako je kad se šljam udružili sa političarima, možeš samo da gledaš...

Ugasi cigaretu i zavuče ruku u svoju kesu, vadeći svežanj novčanica. - Eto, to je moja priča, a koja je tvoja?

Mašio sam se za novčanik i izvukao novčanicu od 20 maraka. Jedini način da izbegneš maltretiranje saobraćajca je da uvek u vozačkoj držiš zelenu novčanicu - kad je otvori da ima čime da se nahrani. Uzeo sam vozačku sa stola, napunio je i vratio nazad: zadnji pokušaj. - Dinari su iz banke. Nisam prekršio nijedan propis, prijatelju.

- A ko je rekao da jesi?

- Zašto ste me onda zaustavili?

Možda ni sam nije znao; možda su saobraćajni inspektori naprosto usamljeni u svojim kioscima pa zaustavljaju vozače radi prinudnog druženja. - Daj mi ličnu kartu.

Dao sam mu šta je tražio. Nervozno sam lupkao nogom po podu dok je sliku iz lične karte upoređivao sa mojim likom. - Žuriš negde? - posle kolege upita i on.

- Da. Auto mi se hladi napolju, pitanje je da li će ponovo moći da upali - ponovih još jednom. - Da imam mečku ne bih žurio. Ali da je tako vi me ne biste ni zaustavili, zar ne?

- Misliš da možeš da me kupiš za 20 maraka? Ovde ima mnogo više od toga, šta si radio u Rumi?

Ispričao sam mu svoju priču, nije mi preostalo ništa drugo. Dobrovoljno sam priznao čak i obe Pazove i Indiju. Rekao sam mu tačno koliko imam u kesi i kakva je cela kalkulacija. Kad u sredu-četvrtak čekovi stignu na naplatu u Beograd, neću biti u minusu. Pošto napunim tekući ostace mi sto do dvesta maraka u kešu, u zavisnosti od toga kako bude radila štamparija para. Kad odbijem troškove, to je pedeset manje. Ali ako dinar ne padne koliko očekujem, možda budem i na gubitku. Nije ni moj život bajka, iako nisam dođoš iz Trebinja.

- Čudna mahinacija - reče pošto me je saslušao. - Ali ljudi se danas dovijaju na razne načine, valjda tu nema ništa loše.

- Onaj tamo je čeprkao po kesi. Mogao je da se posluži a da meni treba dva sata brojanja da to primetim.

- Mogao je, ali nije.

- Mogu li sada da idem?

Još jednom me uporedi sa slikom u ličnoj karti. - Mora da je greška. Ti svakako nisi od ratnih profitera.

- Mogu li da dobijem svoju dozvolu?

Izvadio novčanicu i preko stola mi gurne dokument - čak ni pošten policajac ne živi od plate. - Ovo ti neće pokvariti kalkulaciju, je li?

Odmahnem glavom. - Onda briši - reče.

- Ako si me lagao, čuvaj se - doda zapretivši debelim kažiprstom paora. - I ako me nisi lagao, isto se čuvaj. Rat je, bez obzira šta kažu na TV. Danas čovek mora da se ponaša kao da hoda po staklu.

Pokupivši svoje stvari, pozdravio sam ga kao sapatnika i napustio njegovu ispovedaonicu u kiosku. Zapravo sam se sve vreme razgovora osećao kao da će mi eksplodirati bešika, iako to sa bešikom nema veze - radi se o nestrpljenju. Ovo sam shvatio

ugledavši brku ispred kioska kako cupka željan da uđe i ogreje se, ali ne sme da prekida istragu.

- Pasje vreme, a? - obratio samu se. - Mora da je bar minus 15.

- Četrnajs. Noćas će do dvadeset - udostojio me je odgovora. Pošto kod njegovog gazde nisam umro od dosade, brka me poštuje.

- Valjda vam je smena pri kraju. Ako ovako nastavio da veje, niti ću ja stići do Beograda, niti ćete vi za Mitrovicu - jedino ako irvasima dođu po vas. Ko zna, možda sva trojica prenoćimo u kiosku.

Ne znam šta ga je više nasekiralo: činjenica da bi smena mogla da mu se oduži, ili to što će civila imati za društvo. - Doći će oni, doći će... - odgovorio je neubedljivo i nestao iza vrata kioska.

Uspeo da upalim auto i da stignem do Beograda - padavine su srećom dolazile sa juga. Na zadnjoj stanici, sedam, uspeo sam čak i Bokija da nađem, upravo u času kad se spremao da zatvori radnju.

- Je li, Boki, ko su ratni profiteri? - iznenadim ga pitanjem dok je razvrstavao moje gomilice dinara. Pogleda me kao da bi mi prepuručio lekara i poče da broji.

- Ne, ozbiljno... Malopre je jedan pandur zaključio da ne ličim na ratnog profitera. Kod tebe u radnju dolaze radnici i seljaci, lopovi, doktori, zvezde estrade, svako mora da menja, zar ne? - insistirao sam. - Kako izgledaju ratni profiteri?

- Sigurno voze kradene mečke i jebu u džakuziju. Takvi likovi retko menjaju u Francuskoj, sigurno ne profitiraju u dinarima.

- Dobro, ali šta valjaju? Šećer? Cement na veliko?

Uspelo mi je da raspalim vatru u njemu. - Ne, čoveče, ratni profiteri su oni što švere benzin na veliko. Što su napravili naftovod na autoputu, a niko ne vidi. Ni jebeni Unprofor, ni carina, ni kljunovi, ni CIA iz satelita. Majku im jebem profifiersku... Ali najveći profiteri, to su ti ovi što štampaju dinare. Narodna banka, to je profiter broj jedan!

Čak i u dileru tinja klica pobune. Ne znam zašto onda ćute.

4. *Opterećen politikom*

U nedelju sam prevodio fenomenalan film, zapravo dobar rimejk fenomenalnog filma iz sedamdesetih.

Pevača treš metal benda u usponu, tipa duge, čupave i čiste kose, ubijaju žena i basista benda, tako što mu podvale loš krek. Želja mu je navodno bila da bude sahranjen uz *unplugged* nastup na groblju, a da bi mu se ovo ispunila žena se prihvata mikrofona. Posle ovoga bend izbija u prvu ligu, neko vreme prava američka priča - seks, droga, rokenrol - uspevaju čak i novi album da snime, ali tada mrtvi pevač počinje da se sveti. Naime, tip je za života bio posvećenik nekog hevi vudu kulta, pa je unapred spremio kaznu za one koji ga nadžive. Prvi strada basista, dok sa slušalicama na ušima i džointom u ustima preslušava stari album benda sa CD-a - samo mu se napnu žile na vratu i glava mu eksplodira. Slušalice stradaju sa basistom, ali ne i CD. Zato nešto vremena kasnije strada i žena koja mu je oduzela život, pare i mesto pevača, takođe preslušavajući isti CD. Njena smrt je mnogo manje spektakularna - nevidljiva sila naprosto je baca kroz prozor. Pravda je ovim zadovoljena, ali CD je vudu stvarčica sa sopstvenom voljom. Pošto se za deset hiljada dolara sa aukcije ponovo udomi, nastavlja da se sveti. Stradaju nevini; potrebno je da se neko uhvati u koštac sa mračnim silama, i tu se pojavljuje lepotan spreman da spase svet. Lepotan je didžej.

Kući sam se vratio oko osam uveče, da bih od Milice saznao dve stvari: Prva je da me je neko tražio telefonom i pitao gde se nalazim. Kada mu je rečeno da bi odgovor mogao dobiti tek

pošto se eventualno predstavi, spustio je slušalicu. Nije bilo bolje ni sa devojkom koja je zvala nešto kasnije, predstavljajući se kao prijateljica Darka Gagića, moleći da joj se pomogne da pronađe Darka, jer kod kuće ga je tražila - tamo nije. Milica joj na to reče da je pogrešila, a devojka prizna da zna da da je pogrešila, ali barem ako može da ostavi jako važnu poruku za Darka Gagića. Ne možeš preneti poruku nekom koga ne poznaješ, zaključila je Milica i prekinula vezu.

Kad sam shvatio o kome se radi poželeh da mi neko počupa uho. Bilo je krajnje vreme da Milicu uputim u sve - uostalom, sigurno bi imala nešto pametno da kaže - ali sada nije trenutak, zbog drugog saznanja do kog sam došao: Uskoro dolaze prijatelji, moj kum Manda i kuma Rahela, a do tada treba okupati Zokija, nahraniti Zokija, uspavati Zokija, oprati sudove i prostrti veš iz mašine. Mogu da izaberem tri stvari od pet, ali zadnje dve mi sleduju u svakoj varijanti.

Manda je moj drugar iz srednje škole, moj venčani kum i moj gitarista iz benda dok smo kao klinci drndali, ali u poslednje vreme Manda se ne viđamo preterano - kao da smo se razišli po nekim pitanjima pa nam je lakše da se ne vidimo umesto da raspravljamo o njima. Manda je od onih koji nikad nisu uspeli da upišu FDU, pa je završio prava koja s njim nemaju gotovo nikakve veze. Za razliku od mene Manda nikada nije prestao da svira gitaru i imao je dobru šansu da sa jednim bendom snimi album; nije propuštao nijedan novi film, nijednu novu knjigu - bio je toliko zabrazdio u kulturu da je čak i pozorište posećivao! Kao da mu otac nije Đorđe Mandić, visoki funkcioner srpske policije i jedan od stubova Titove ere. Reklo bi se da je Manda imao potpuno neprikladno kućno vaspitanje - dok se pre godinu dana nije iz čista mira zaposlio u odeljenju za strance beogradske policije - kao pravnik. To je privremeni posao, objasnio je, ali ja

znam da je tada prestao da čita knjige i ide u pozorište, počeo da priča o stvarima koje ranije nije pominjao i da ćuti o stvarima o kojima je ranije rado pričao. Da uprostim stvari, odjednom je počeo da razmišlja kao penzioner - kao da '77 nije nosio zihernadlu kroz obraz i sprejom šarao A na zidovima Doma JNA i Skupštine Grada. Od '77 se puno toga promenilo, shvatam i sam - posle pankera niko više ne iskače iz orkestra - ali mora li svaki buntovnik ostariti u zadržtog sledbenika teorija zavera? Manda je u poslednje vreme toliko bio na liniji, da s obzirom da je radio u policiji, nije se smela odbaciti mogućnost da kad-tad potpiše pristupnicu partiji. Ipak, dok se to ne desi, moraće mi biti najbolji prijatelj - jer drugog najboljeg prijatelja nemam. Uostalom kao i Rahela, od koje se Manda ne razdvaja upravo tih poslednjih godinu dana i koju uporno pokušavam da zavolim, ali mi još nije pošlo za rukom. (sahrana)

Rahela je akademski slikar, a kao visoko organizovana osoba nikako se ne uklapa u moj stereotip slikara. Rahela češlja kosu, ne nosi suknju do zemlje i nikad je nisam video bez šminke. Zapravo smatram da je zalutala na Likovnu, japiji obično odu na Primenjenu. Rahela je biznismen koji uvek ima nekoliko projekata na čekanju, a svaki ima u osnovi da se nekome proda *nešto* - šta je to nego primenjena umetnost? Pored toga što je slikar - pragmatičar, Rahela voli Mandu, toliko da bolje od njega zna kad je gladan, kad mu se spava i šta će biti kad odraste. Kao da je lično bila prisutna, uvek je spremna da ispriča zabavan događaj sa Mandom, čak i one iz ranog detinjstva. U mnogim zabavnim događajima sa Mandom učesnik sam bio i ja. Spoznaja da ih se Rahela bolje od mene seća mogao bi biti ključ našeg neuspeha.

Kasnije će otići da žive u Americi, samo da bi shvatili da nisu jedno za drugo i da bi se razveli kao u američkom filmu. Ali do

tada ostaje još neko vreme - dok sede na kauču kod Milice i mene, Rahela i Manda izgledaju kao idealan par, kombinacija koju može da spoji samo Proviđenje - baš zato što je jedno slikar, a drugo policajac.

Pošto smo razmenili informacije o svima koje poznajemo, pitam Mandu šta ima na poslu.

- Arapi, sve standardno - odgovara lakonski.

- A Kinezi?

- Ima i žutih, majku im.

- Šta im radite? Jel' ih vezuješ za radijator dok im lupaš pljuske?

Prijatelj je onaj kome sve možeš reći u lice, a da se ne uvredi. Manda se samo kiselo osmehne. - Ne zajebavaj, znaš da se bavim papirologijom.

- Mislilo sam da ste papirologiju ukinuli. Po meni bi bilo najlogičnije da sve koji nisu sto posto Srbi potrpate u voz i deportujete u prijateljsku nesvrstanu zemlju.

- Nasedaš na dezinformacije, sine. Srbi se takvim stvarima ne bave.

- Znam. Ne bombarduje se Sarajevo, a u Kninu je ostala je jedna Hrvatska porodica, bilo neki dan na Dnevniku. Srbi se takvim stvarima ne bave ovde, već tamo. Bar za sada.

- Opterećen si politikom, koji ti je? Ranije si bio drugačiji.

- Naravno kad mi politika ne da živim.

- A što, šta ti fali? Još uvek ne jedeš korenje, koliko znam. A više puta si nam ih proricao.

- Imam i vodu, struju, kanalizaciju, šta bih više? Na televiziji gledam filmove što nikad neće stići u bioskope, i to besplatno. Mogu da se švercujem u gradskom prevozu a da mi kontrolori pljunu pod prozor, sve je to lepo. Samo ne dopadaju mi se stvari koje drugi čine u moje ime.

- Ali to je tvoj problem, zar ne kapiraš? Većina *uvek* čini stvari u ime svih, pa samim tim i manjine. To je demokratija, zar ne?

- Većina se bavi dnevnim preživljavanjem i odavno je izgubila moć logičkog rasuđivanja, ako je ikad i imala. Manjina je u paranoji; jedino što organizovano radi je postepeno preseljenje u egzotične zemlje.

- Videćemo, uskoro će izbori. Ko zna, možda ovaj put pobedi manjina - reče sarkastično.

- Ovde su izbori farsa predviđena da ti sačuva nadu da se vlast menja na izborima. Za koga će glasati policija? - uzvratim ne bez gorčine.

- Kako ja to mogu da znam? Nisam ja Baba Vangla.

- A za koga ćeš ti glasati?

- Nemam pojma za koga ću glasati. Ali znam za koga neću.

- Tipično. Srbi izlaze na izbore ne da bi glasali ZA već PROTIV. Što odgovara onima koji drže pozicije: lakše je ocrniti protivnika, nego ubediti druge u sopstvenu nevinost.

- Izbori su svinjarija - dobaci Rahela u prolazu. - Ja devetnaestog ne izlazim iz kuće.

Ne stigoh da je upitam zašto, već je nestala u kuhinji gde je petljala sa Milicom. - Baba Vangla kaže da će nastati ravnoteža - javi se Milica iz kuhinje. - Što će doprineti da se konačno ujedini po horizontali i vertikali. U duhovnom i teritorijalnom smislu.

- A šta ti uošte radiš u toj kujni? - rekoh.

- Pravimo pitu - uzvрати Milica odande.

- Vidiš, žene ne zanima politika - iskoristi Manda. - Nisu svi kao ti.

- Apstinencija vam takođe ide na ruku, to takođe garantujem.

- Ali otkud to *mi* i *vi*, to mi nije jasno, čoveče. Ko ti je to ubacio u glavu? Jesam li ti ja nekakav klasni neprijatelj, šta li? Ko kaže da o vlasti imam drugačije mišljenje od tebe - ali koja je alternativa? I zašto sve to shvataš kao borbu za život?

- Umesto da shvatim kao utakmicu? Zato što jeste borba za život, a ne utakmica.

- Ali sve to ne zavisi od tebe i mene. U pitanju su krupne igre.

- Čije?

Ćutao je. Mnoge genijalne stvari koje gajiš u glavi postaju glupe kad ih izrekneš pred nekim ko te dobro poznaje. Kad bude metastazirao Manda će potpuno prestati da odgovara na pitanja; u ovoj fazi naprosto je voleo da ih postavlja: - Šta ti misliš čije?

- NATO, vanzemaljci i Iluminati - udruženi pod jednu zastavu.

- Previše gledaš američke filmove.

- A koje ti gledaš, ruske?

- Izbegavam ih u poslednje vreme, generalno me ne zanima industrija zabave. Divim ti se kako možeš da prevodiš ta sranja.

- "Mars napada" je ipak zgodan film, zar ne Darko? - reče Rahela vraćajući se na svoje mesto na kauču. Za njom ide Milica sa pitom. - Jeste li ga gledali?

I Milica i ja odmahnemo glavom. Mandi se na reč *film* pojavi stari sjaj u očima, ali ovaj put je to značilo nešto sasvim drugo: - Umetnost je uvek bila kontrolisana, ali ovako kako su stvari danas postavljene - nikada nije bilo manje slobode. Ne kontroliše je više kralj, crkva, cenzori ili zakoni - već investitori. Pogledaj film, novac najlakše dobijaju dečji filmove za odrasle, čak dve trećine Holivudske produkcije su dečji filmovi! A zašto? Jer državi treba podanik kog možeš da uplašiš kad treba, da nasmeješ kad treba i da mu izazoveš grižu savesti kad treba. Što

je gotovo nemoguće sa intelektualno i emocionalno zrelim osobama - za to ti trebaju deca sa radnom i reproduktivnom sposobnošću. I onda kad sabereš dva i dva, ispada da se ne radi o trulom kapitalizmu već o nečem drugom - o najperfidnijem genetskom inženjeringu u istoriji. - Pogleda me kao da već zna moj odgovor. - Možeš koliko hoćeš da mi drobiš protiv teorija zavera, ali ovo je istina. Uostalom, kad si zadnji put prevodio *dobar* film?

- Danas! - uzvratim ko iz topa, samo da ne moram da slušam o Amerikancima - slušao sam u gradskom prevozu svaki dan. Dok su se davili u piti, prepričam im film o vudu CD-u; posle prvog ubistva Milica umalo da se uguši od smeha, a nije prestajala do zadnjeg. Onda nam Manda otkrije da je gledao sličan film iz sedamdesetih, sa hipijima na tripu, što nose kragne velike kao krila beloglavog orla, zulufe do vilice i zvoncare sa mrtvačkim glavama na nogavicama. U tom filmu vudu pevač ubija pomoću ploče, a ne CD-a, a smrt nastupa kad se ploča pusti unatraške. Zašto bi iko puštao ploču unatraške, bila je sledeća tema, a potom se Milica seti filma o liftu-ubici, a Rahela jednog sa knjigom koja ubija. Čak je postajalo zabavno, sve kao pre rata, dok Manda nije našao način da povuče paralelu. Onda je krenulo sa Siplbergom.

Nisam imao nameru da branim Spilberga, niti verujem da mu je potreban moj glas. Čak sam bio raspoložen da se složim s Mandom u par stvari - ali u tom času zazvoni telefon. Zoki se nepogrešivo budi na zvuk telefona; Milica na prvo zvono šmugne kod njega u sobu, a ja ustanem da se pobrinem za zvuk uzbune.

Na moje prvo *halo* niko ne odgovori, dok se u pozadini se čula samo muzika. Ponavim *halo* i posle njega začujem

promukao, poznat glas: - Ime mi je Riki. Možda ti ovo ništa ne znači, ali mislim da imamo zajedničkog prijatelja.

Tišina. - Ne znam o kome se radi. Ima li taj zajednički prijatelj ime?

- Njegovo ime se ne izgovara preko žice. Ničije ime se ne izgovara preko žice. A što sam ipak izgovorio svoje, smatraj to gestom dobre volje.

Nastavi posle kratke pauze: - Bilo bi dobro da se vidimo. Ne znam te, a ne znaš ni ti mene. Ipak hoću da popričamo uz pićence.

- O čemu mogu da razgovaraju ljudi koji se ne poznaju?

- O zajedničkom prijatelju. O zajedničkom biznisu, ko zna.

Učini mi se da ponovo pravi dramsku pauzu, ali zapravo je govorio s nekim pored sebe.

- Ako me ne znaš, odakle ti ideja da sa mnom radiš biznis? - u međuvremenu sam smislio odgovor.

- Ja sam biznismen i imam pozitivan pogled na svet, je li to dovoljno? Dobaci do *Knight Kluba*, u Prote Mateje, biću tu cele noći.

- Noćas planiram druge stvari. Možda drugi put.

- Na ulazu samo reci da te čeka Riki; momci će me već naći.

Učini gest dobre volje, obično se isplati - reče i prekinu vezu.

Gostima sam se vratio kao da dolazim iz drugog filma, što nije ostalo nezapaženo. - Šta je, stigao novi pirat pa vuku povodac? - Manda je dočekaio svojih pet minuta.

Odmahnem rukom. U tom času pojavi se Milica sa Zokijem u naručju, oduševljenim što je budan i što vidi nova lica. Rahela i Manda su ga pre toga videli samo jednom, a tada je bio veličine vekne belog tip-500. Rahela poče da mu se smeši i da ga čačka; što nikako nije bila prava stvar za ovo doba, ali moje mišljenje nikog nije zanimalo. Čupanje, golicanje i kikotanje potraje

dvadesetak minuta, dok se Zoki nije zasitio društva i shvatio da je gladan. Nenaviknuti na dečji plač, Rahela i Manda su zaždili kući.

Posle ovoga sam ih samo još jednom video zajedno. Par meseci posle ovoga otići će za Ameriku, i to u Elej, gde se po Mandi nalazio epicentar Univerzalnog Zla. U nastojanju da napiše i proda filmski scenario, Manda će se čak vratiti starim navikama. Naravno da neće prodati scenario; verovatno zbog toga što su ga odmah nanjušili da je Srbin iz dijaspore, da je Americi naprasno počeo da slavi slave, da nedeljom ujutru odlazi u pravoslavnu crkvu iako se nikad pre toga nije prekrstio, da gleda RTS preko satelita, i da mu je politički credo *bolje rat nego pakt*. Kao da on menja dinare u Francuskoj po milijardu za jednu marku, kao da se on raspravlja s penzionerima imaju li bebe pravo na litar ili dva mleka iz jednog čekanja, kao da njegova deca gledaju obezglavljene leševe umesto crtaća, a ne naša, ovde i sada!

Međutim tada nisam znao za Raheline tajne planove sa Amerikom, mislio sam da se moj prijatelj još nije odrekao sopstvene svesti zarad kolektivne, i procenio sam da mogu da mu se poverim. Dok se Rahela u Zokijevoj sobi pozdravljala sa Milicom i Zokijem, upitam ga u predsoblju: - Čuj, ti si inspektor za strance...

- Pravnik u odeljenju za strance - ispravi me.

- Dobro, radiš u policiji. Ponekad se neko i uhapsi, zar ne?

- Šta hoćeš da kažeš?

- Znaš li nešto o zverkama koje zovu Riki i Svileni? Imaju neke veze sa *Knight Klubom*. - Nije mu palilo sijalicu. - Tu se muva i jedna firmirana riba, Violeta Stojanović...

- Kćerka Viktora Stojanovića, biznismena sa Dedinja? Bratanica generala Stojanovića - Titovog generala? Jedna od

prvih riba u Beogradu, naravno da za nju znam. Ali nemam čast da je poznajem. - Manda me je gledao šeretski, pogledom koji kod njega odavno nisam video. - A ti?

- Na žalost jesam je upoznao... - započnem, ali me zaustavi pojava Rahele. - Raspitaj se o ekipi ako možeš, je l' važi?

Klimne glavom saučesnički. - Možeš sutra da svrneš do mene u kancelariju, nikad nisi bio. Ne brini, goste ne vezujemo za radijatore.

Obećao sam da hoću, što će mi biti treći put da obećavam isto. A onda sam ispratio Rahelu i Mandu, razmišljajući kako za razliku od njih Milica i retko kome izgledamo kao idealan par. Srećom po nas, a nesrećom po njih - izgled obično vara.

5. *Knight Klub*

Ni najnebuloznijoj noćnoj mori ne bi palo na pamet da mene smesti u klub zatvorenog tipa po imenu *Knight Klub*. Prvo, nisam izgledao kao oni; drugo, nisam razmišljao kao oni; treće, nisam se ni izbliza osećao tako *dobro* kao oni.

Ekipu iza zatvorenih vrata lako prepoznaš po onima što ostaju ispred, čekajući da kerberu omekša srce ili da se pojavi neko koga poznaju. I samo stajanje ispod zatvorenih prozorskih žaluzina iza kojih izviru opojna muzika i dim cigareta, kao i šmekovanje onih kojima se vrata otvaraju bez problema - predstavlja provod. Bez obzira da li si spolja ili unutra osećaš da pripadaš, a ako su unutra jako važne face onda si i ti faca - to je ceo rezon noćnog života, ispred i unutar kluba.

Ovakvih je ispred *Knight Kluba* u ponoć s nedelje na ponedeljak bilo bar pedeset, iako je sutra radni dan. Taksi me kao kansku zvezdu izbací usred zajapurene gomile; mogu da zamislim koliko su bili razočarani kad sam izišao u izlizanom kaputu, somotskim pantalonama i džemperu sa rol-kraginom, a da pritom nisam ni Brega ni Kusta.

Nisam ni planirao da dolazim i deranžiram ekipu. Ali kad su Rahela i Manda otišli, Milica ode da uspava Zokija i pritom uspava sebe, a ja ostanem sam sa svojim mislima. Možda je Manda u pravu, možda jesam previše opterećen politikom. Možda je pogrešno deliti ljude na *nas* i *njih*, umesto konačno priznati da smo svi u istom loncu, bez obzira da li slušamo tehno, hevi ili turbo folk; da smo jedno: Srbi. Odlučio sam da se otvorim prema braći. Zato sam ponovo bio na mestu zločina.

Iz kluba je gruvao *drum 'n bass* sa električnom gitarom i harmonikom; ponovo sam razmatrao svoju odluku, kad ugledah kerbere: dvojicu koji su tačno pre nedelju dana, malo dalje od ovih srebrnih vrata, tukli prijatelja. Sada ne izgledaju ni najmanje strašno - sad su na poslu i bave se lepšim polom: tri devojke upadljivih izbočina i koteškog rečnika upravo su ih obrađivale za propusnice.

- Ali, Fredi, samo da šacnemo jel' Cakani unutra - insistirala je visoka, mršava ženka plameno crvene kose. Fredi je izgledao dekoncentrisano, nalazeći da je zanimljiviji njen *Wonder bra* i dve slepljene napuderisane lopte.

- Samo pet minuta i brišemo, majke mi ti kažem - obećavala je druga, blajhana plavuša u srebrnoj jaknici do pupka i tesnom lila overolu pod kojim kao da nije nosila ništa što bi joj moglo sakriti anatomiju.

- Ako nas pustiš, imaš žvaku od sve tri - najavila je treća drugarica, devojka u suknji do članaka, ali sa šlicevima do pojasa, crnka sa kikicama. - Ako budeš fini, možda ti nabacimo drugaricu koja vlaži na redare - doda dubokim, sporim glasom. - Ali onda moraš da nam izradiš mesečne propusnice.

- Za propusnice bi morala puno toga da uradiš, sestro - Tezga učini korak prema devojci, a ova uzmakne.

- A šta to na primer, moronu? - reče skrivajući se iza drugarice u overolu.

- Kad budem pravio momačko veče, da mi đuskaš striptiz na stolu. Možete i sve tri, kad bolje razmislim.

- Bolje sačekaj leto, kad nabacimo farbu - reče cura s dekolteom, ložeći ga.

- Jesi nekad čula za solarijum, sestro?

- Jao ispričaj nam, majke ti. - Dama sa šlicevima izgledala je kao da je prepodne provela na plaži. Zapravo, sve tri su investirale u UV zračenje.

- Tezga, teraj ih pičku materinu - Fredi se probudi. - Napravio se red.

- Ali Cakani je rekao da će biti tu! - ciknu kao jedna sve tri, posle čega se Fredi kao naljuti.

- Cakani neće proći kroz ova vrata dok sam ja na straži - odlučno reče. - Odstupi dok nisam počeo da se nerviram.

- Cakani je kandidat za poslanika, s njim ne možeš kao s nama - reče crvenokosa.

- Za poslanika, nije valjda? - Tezga odglumi zadivljenost. - Onda može da uđe, ali ako ostavi utoku.

- Zadnji put je s utokom ganjao narod kroz klub, magarac - Fredi je morao da iskaže rezignaciju. - Umalo da ukoka ženu - uhvatila ga s drugom u ženskom WC-u, taman je bio stigao do gaćica. Mogao je barem muški da odabere, ako mu je toliko prigustilo. Ali nije morao da je juri s tetejcem po mom klubu da bi je ubedio da nije dobro shvatila!

- Uvek frke s pevačima. Ne možeš ni s njima, ne možeš bez njih - doda Tezga.

- Da se ja pitam, Cakani više ovde ne bi kročio. Ako se kojim slučajem i pojavi noćas, njega ću da pustim pošto ga razoružam, ali vas neću. Zato dvojka i da vas više nisam video, jel' jasno?

Fredi se namršti dovoljno sugestivno. Lepotice napuće usne, vrcnu guze i počnu da napuštaju scenu u koloni jedna po jedna. Prva krene ženska sa crvenom kosom, probijajući se grudima, a za njom overolka - u pokretu anatomija ne osta nezapažena. Crnka sa kikicama i šlicevima zadrži se poslednja, očigledno sa idejom da na sve nešto doda, ali pre nego što će stići da otvori usta Tezga je uzme pod ruku i izvede iz gomile. U odlasku

šapnu Frediju, tako da ga je osim nje same čulo još barem nas pet iz reda: - Ovu moram da trpam. Vraćam se za 35 sekundi.

- Jel' mu 35 sekundi treba za udvaranje, predigru ili orgazam? - naglas se zapita dama ispred mene. - Taj te šiša u sve tri varijante, Dragane.

Koleginica koja ju je pridržavala s desne strane jedva izdrži da ne prasne u smeh, a Dragan prisutan s leve pogleda je sa nebeske visine i procedi kroz zube: - Obuzdaj svoj libido, Renata. Na javnom smo mestu.

Dama je te večeri pila još nešto osim Knjaza sa limunom - do tada mi je više puta stala na cipelu štiklom oštrom kao ekser, a da nije ni registrovala. Inače su to bila dva para vrlo pristojnih ljudi u srednjim godinama - da ih sretnoš na ulici rekao bi da je ponoć njihov maksimum.

- Sve okej, Fredi? - uz isprani osmeh upita drugi muškarac iz grupe, tip sa kravatom, gurajući Frediju u džep nešto nešto što svakako nije karta za premijeru u Ateljeu 212.

- Na zapadu ništa novo, doktore. Mislim da vas čeka sto u plavoj sobi - uzvрати Fredi servilno, uklanjajući telesinu s prolaza.

- Blu rum, fino... - Dva para krenu da ulaze, a ja da popunjavam upražnjen prostor.

Tada se Fredijev pogled zaustavi na meni. - Jel' ovaj s vama? - upita s dozom čuđenja u glasu, kao da bi mi u njihovom timu u najboljem slučaju dao mesto kočijaša. Dama koja se uzdržavala od smeha okrene se da me i ona oceni. Imala je kratku kosu boje šargarepe gelom prilepljenu iza malih ušiju, seksi mladež iznad leve usne, modre, nemirne oči i kvarno lice doktora koji radi na taksimetar. Odněkud mi se činila poznatom mada nisam posećivao privatne ginekologe, a da li je ona prepoznala mene ili joj se samo učinilo da bi bila dobra fora prošvercovati u klub giliptera bez kravate - za mene će ostati tajna.

- On je naš, Fredi - reče namignuvši mi modrim okom, okrene se i odgiba iza vrata. Ako već neko mora da me vodi za ruku da bi ušao u jedan klub, draže mi je da to bude doktorka nego Riki. Osim ovoga, hteo bih na miru da osmotrim srpsko klupsko čudo - ne progovorivši ni reč kročim u unutrašnjost.

U *Knight Klubu* je bila gužva kao na buvljaku subotom prepodne. Gosti ipak nisu ličili na buvljačku klijentelu, pre su izgledali kao svatovi - pošto sam kod dobro raspoložene garderoberke ostavio kaput, čekao sam kada će se pojaviti deca da mi za velike pare prodaju ruzmarin. Bojim se da bih ih razočarao prilogom, ovde su svatovi fudbaleri, uspešni biznismeni, glumci, zvezde estrade, a ja sam nešto što većina ljudi ne priznaje za zanimanje - prevodilac. Moj novčanik takođe je nešto što se ne sme priznati; umesto da mahnem njim tako da svi vide - moram da ga krijem kao prljave gaće.

Prvi vitez, plavi, sačeka me na ulazu u plavu odaju; bio bi to oklop kao svaki oklop da ga nisu ofarbali dvokomponentnom plavom metaliza bojom i da na grudobranu nije imao simbol %, koji nisam umeo da protumačim. Plava odaja je bila osmougaona prostorija površine prosečnog beogradskog restorana, sa jednim stubom u sredini i osam stubova za potporu galeriji. U prizemlju su neki đuskali, neki samo nogom pratili ritam, a neki su leđima pridržavali zidove; galerija je bila za sedenje, tamo si na miru mogao da kuješ zaveru protiv novog svetskog poretka ili da snimaš sponzoruše u prizemlju dok vrckaju u ritmu - naravno pod uslovom da si dovoljno jaka faca da ti daju sto. Gore sam registrovao grupu poslaničkih kandidata zaraćenih opcija kako sede za spojenim stolovima, dišu isti vazduh i viču jedni drugima ture Džek Denijelsa. Video sam i baritona Beogradske opere u društvu folk dive kostimirane u Madam Baterflaj, kao i zajapurenog akademika u transu plesa sa vamp devojkom koja

bi mu po godinama mogla biti unuka - mada bi se reklo da je priroda njihovog odnosa drugačija.

U *Knight Klubu* klubu nema podela po starosti, ukusu, političkom afinitetu; ovde vladaju tolerancija i harmonija sa velikim T i H - nešto što sam poslednji put video u baptističkoj crkvi. Ovdashnja harmonija, međutim, drugačije zvuči: sa svih strana iz nevidljivih zvučnika tuče ritam, koji kao da nema nikakve veze sa orijentalnim jodlovanjem pevaljke u kom uspevam da razaberem samo lascivan refren: *Neću, majko, Nemca, neću ni Amera, udaj me za našeg petla, kolko god da para nema, majko, udaj me za Srbina, aj, aj, aj.*

Ostalo je, ipak, pre po američkom nego po standardu Evropske unije - neon šljašti na sve strane. U plavoj sobi sa zidova svetle talasi od dva metra, pretećeg izgleda koliko se to može izvesti neonskim cevčicama - ili neonskim vlaknima, šta god da je u zidove ugrađeno - u pozi kao da će se svakog časa preliti po gostima i odneti ih na dno mora neplaćenih računa. Na galeriji je mnogo manje opasno, gore iz stolova rastu svetlucave palmice, a sa zidova se obešenjački smeškaju neonski delfini. Plafon je neonom oslikan u plavo - ili je to voda sa mehurićima zarobljena između dve staklene ploče. Plafon se reflektuje na pod, gde je ogledalo iz komada; posle par piva mora da imaš utisak kao da gaziš po plicaku, a ne možeš da se smočiš. Las Vegas nije jedini - neon caruje i u Srbiji.

Crvena soba - sa crvenim vitezom i novim simbolom na grudobranu - sva je u đavolskom plamenu koji liže zidove preteći da zahvati goste. Galerija nudi prijateljske pojavne oblike vatre - vatru ukroćenu neonskim ognjištem na zidu, vatru u svećnjacima na stolovima. Pošto bez dima nema vatre, požar na plafonu, preslikan ogledalom na patos, manje je efektan od štos a vodom. Ipak mi se dopada detalj sa svećnjacima u obliku

rogova. Dopadaju mi se i kelnerice sa đavolkom na majicama, jedino bih predložio da đavo bude u liku Predsednika, sa njegovim visokim čelom tamo gde su ženske izbočine. Sumnjam da bi to na ovom mestu bilo politički korektno - da se misli čuju već bi me uhapsili.

Iz sanjarenja me prene udarac u rame i tresak iza mojih leđa; okrenuvši se ugledam na patosu čoveka sa rukom ispruženom da bi se odbranio - kao da sam ja nekakav siledžija. Bio je komplet u odelu, sa leptir mašnom i razdeljkom od potiljka; shvatim da je pao sa podijuma za igru i slučajno me potkačio u padu.

- Što ne pazite? - rekoh gledajući ga kako sedi u plamenu. - Mogli biste da se zapalite.

- Izvinite, nisam namerno! Izvinite hiljadu puta! - poče da se izvinjava poznatim glasom, u stilu fudbalera kad pokušava da ubedi sudiju da ovaj put nije bilo namerno.

Prepoznavši u čoveku poznatog sportskog komentatora, uperim prst na njega i objavim neumoljivim glasom: - Žuti karton! - a komentator na ovo brzo ustane, popravi leptir mašnu i okrene mi leđa da mu zapišem broj. Dopalo mi se ovo. Pošto ipak nisam neki sportski tip, samo mu uzvratim osmehom i uputim se u zelenu sobu.

U zelenoj sobi gazio sam po travi posutoj raznobojnim poljskim cvećem! Sa zidova me je vrebalo ko zna šta skriveno iza stabala drveća, a da sam imao tu čast da se nađem na galeriji, neonska šuma bila bi voćnjak sa zlatnim jabukama na granama. Raj, pomislim i odmah se postidim asocijacije - rajske jabuke su crvene, a zlatne imaju drugačije značenje. Svejedno, ako krenemo tom logikom crvena soba bi mogla predstavljati Pakao, a vodena bi mogla da se tumači kao Čistilište. Onaj ko žudi za simbolikom, definitivno u tri sobe može pronaći sebe. Ja sam,

međutim, žudeo za pivom, a pošto mi je čistilište izgledalo kao najprikladnije, prošao sam kroz Raj i probio se do šanka u plavoj sobi. Iznad mene je preteći penušao veliki modri talas od neona, izazivajući nelagodnost, ali pošto je tu bilo jedino slobodno mesto, sednem za barsku stolicu i poručim Hajneken.

- Jeste li gledali naše prošle srede? - upita me je poznati glas. Moj komentator sedeo je na stolici pored.

Već treću godinu smo pod sportskim sankcijama. Naši fudbaleri, naši košarkaši i ostali *naši* sigurno nisu igrali u sredu jer im je zabranjeno da se takmiče u ekipnim sportovima. - Šta su igrali, hokej na travi? - rekoh.

- Kik-bokseri! - uzvрати zabrinuto. - U Mađarskoj smo postali šesti na svetu, zar ne znate?

- Zaboravio sam. Ništa čudno, pored svih zlata koja su naši osvojili od srede naovamo - rekoh kao da vodim konverzaciju sa televizorom. - Zabranjuju nam da šutiramo loptu, ali možemo da šutiramo ljude. Šta li to znači?

- Da smo dobri šuteri, s loptom ili bez - odgovori kao iz topa. - Da smo jedna od najačih sportskih nacija na svetu, eto šta!

- Da smo najbolji u krevetu, ni to ne treba zaboraviti.

Otpio sam gutljaj Hajnekena, pošto je u međuvremenu donet. Malo smo počutili, dok moj komentator ne upita: - A odakle se mi znamo?

- Ne znam - priznam. - Mora biti sa neke utakmice.

- Radite li vi za policiju? - iznenadi me pitanjem.

- Mislite da se znamo iz policije?

- A, ne to... Šta bih ja radio u policiji?

- Možda im šapućete ko je od naših patriota, a ko je izdao.

Kiselo se osmehnuo. - A vi, koji je vaš zadatak?

Uživao bih da mu poverim da sam analitičar u Državnoj bezbednosti i špijun CIA u slobodno vreme, ali moraće ostati

uskraćen za odgovor: ugledao sam Tezgu kako silazi niz stepenice iznad galerije. Prošavši galerijom pored delfina spusti se na ustalasio prizemlje, uštine jednu od zadnjica na podijumu, i nestane pored crvenog viteza. Odmah zatim primetim i svog domaćina Rikija kako se istim stepenicama penje, a zatim se gubi iz vidika.

Stepenice ranije nisam video - mora da vode u *Private* prostorije. Izvinuvši se sportskom komentatoru, platim Hajneken crnim fondom i uputim se na galeriju. Usput snimim bar dve od devojaka koje traže Cakanog - onu sa kivicama i overolku. U ovoj scenografiji njihove kreacije imaju više smisla: devojčice izgledaju kao da do članaka stoje u moru. Šteta što imaju pogrešan ukus za muziku.

6. Ožiljak

Na kraju stepenica iznad galerije plave sobe nalazila se kancelarija. Bila bi to sasvim prosečna kancelarija prosečnog srpskog biznismena, sa Ktitor nameštajem i požutelim venecijanerima, da nije bilo mrmora iz kompresora za mehuriće u podu - pa si se pre osećao kao u akvarijumu, nego kao u kancelariji.

Riki je sedeo na kožnom dvosedu i informisao se uz sutrašnju Politiku. Imao je na sebi crne cipele na pertlanje, crne štofane pantalone sa crtom, crnu rolku u stilu francuskih egzistencijalista, kao i naočare u *Ray Bann* stilu američkih policajaca - ali sa dioptrijom. Nisu, međutim, ove naočare narušavale imidž dobrostojećeg intelektualca već debeli, nabildovani vrat skriven ispod rol kragne i bokserski nos bez hrskavice.

Nije pokazao iznenađenje kad je neko ušao u njegovu kancelariju, ali nije bilo razloga ni za ljubaznost. - Ovo je kancelarija, zar ne vidite na vratima? - reče posmatrajući me iza novina.

- To ne bi trebalo da bude bitno - rekoh nastavljajući prema njemu. - Ovde sam pozvan nečijom dobrom voljom.

Pogleda me upitno, da bi mu se u sledećem času usta razvukla u srdačan osmeh. Imao je sve zube i vrlo malo tragova vremena na licu, kao i tragova uopšte - što je odudaralo od bokserskog nosa. Uspravi se ostavljajući Politiku na dvosedu, baš kao moj otac što uradi kad naiđem, i svi ostali pravoverni

očevi. Pruži mi ruku. - Dobra volja je moj životni moto - reče hrapavim glasom, stežući me šakom kao klještima. - Ja sam Riki.

- Drago mi je, Riki. Moje ime ti je sigurno poznato?

- Naravno, Darko, drago mi je da te vidim. Smesti se negde i reci mi: Šta bi da popiješ?

Mislio je da sam Gagi, što meni nije smetalo, a siguran sam ni Gagiju ne bi. Taj bi se samo mrtav vratio u Beograd, toliko mrzi ovu vlast. Dok sam ja ovde i prinuđen da se snalazim.

- Dole me je spopao jedan sportski komentator, inače bih do kraja popio svoje pivo. Smešno, pitao me je da li sam policajac - rekoh, na šta se Riki još jednom osmehne osmehom bez značenja. Prišavši radnom stolu, okrenue lokal na telefonu i poruči dva Hajnekena. Zatim mi ustupi njegovo mesto pored Politike, da bi sam zauzeo kožnu fotelju za stolom. Ova rokada mi se uopšte nije dopala - kao da sam došao njegovom dobrom voljom a ne svojom - pa sam morao da ga bocnem.

- Ovoliko skupog neukusa do sada sam viđao samo na izboru za pesmu Evrovizije. Često dolaziš u *Knight Klub*?

- Koliko moram, s obzirom da sam neka vrsta suvlasnika. Enterijer je uredio poznati arhitekta; ideja je bila da se prikažu osnovni elementi... - zastao je. - Da li te ovo zanima?

- I te kako. Meni liči na Raj, Pakao i Čistilište. Jesam u pravu?

- Neki i tako tumače. Ali izvorno plava soba predstavlja Vodu, crvena je Vatra, a zelena Zemlja - koja rađa plodove. Činjenica da svaki od elemenata nosi i dobro i zlo iskazuje dualitet prirode - zato su galerije drugačije uređene od prizemlja.

- A Vazduh? Zar nije tu negde i Vazduh?

- Oh, Vazduh je svuda oko nas - raširi ruke, opisujući krug. U ovoj pozi zatekne ga kelnerica koja je dolazila sa našim pivom.

Ušla je na druga vrata, ne ona koja vode na plavu galeriju već vrata prekoputa. Utegnute kose, obučena u koko šanel

ciklama boje, namazana mirišljavim pomadama i sveža kao jutro, gospođica što raznosi pivo više je ličila na stjuardesu sa reklame za *British Airways* nego na kelnericu u beogradskom klubu za novobogataše.

- Enterijer nas je koštao nezamislivo - nastavi pilot dok je stjuardesa razdeljivala pića. - Neon je po porudžbini došao iz Teksasa, a najveći štos je u ogledalu sa specijalnim slojem amalgama, izlivenom iz komada. Sigurno si primetio da u njemu ne možeš da se ogledaš?

Klimnuo sam.

- To je zbog ženskog sveta. Žene ne vole da im svako zaviruje pod suknju, zar ne Ančice?

Anči je i osmeh imala kao sa reklame za *British Airways*, spokojan i monumentalan. - Obično ne.

- Reci nam i ovo, Ančice - nastavi Riki dok je Anči punila čaše - Šta misliš o novoj koncepciji kluba?

Pošto se oslobodila piva i čaša, Anči se podboči sa praznim poslužavnikom u ruci. - Samo jednom sam sišla dole otkad je završeno - reče. - Generalno, mislim da je simbolika na nivou predškolskog uzrasta - totalna degradacija dobrog ukusa. Problem je u tome što se gostima dopada..

- To nije naš problem, već njihov. Hvala ti, Ančice.

Anči se još jednom osmehne, i nestane iza onih tajanstvenih vrata. S obzirom da je kancelarija imala prozore, pretpostavljam da smo se nalazili u stanu na prvom spratu. A s obzirom na visinu plafona u klubu, arhitekta je spojio podrum sa prizemljem i podupro ga stubovima - ovo je jedno objašnjenje otkud ovakav prostor u predratnoj zgradi na Vračaru.

- Anči je apsolvant istorije umetnosti - objasni mi domaćin. - Noću radi za firmu, a danju sprema ispite. Ambiciozno dete.

Anči je bila zlato i zavideo sam mu na njoj. Ali to ujedno beše jedino. - Kako izgleda biti vlasnik kluba koji je totalna degradacija dobrog ukusa i pritom biti svestan istog? - upitao sam.

- Ovde dolaze političari, pisci, vrhunski sportisti i doktori, a nedavno je svratio i jedan član kraljevske porodice. Niko do sada nije imao primedbe.

- To nije odgovor - insistirao sam.

- Ja sam hteo da otvorim džez klub - priznao je sleгнуvši ramenima. - Ali nisam se jedini pitao; imamo nekoliko vlasnika... - Zastao je, ispio gutljaj žute tekućine. Onda se nakašlje, namesti u fotelji. I reče: - Jedan od njih je naš zajednički prijatelj.

Sada je na meni bio red da napravim dramsku pauzu. Izvadivši cigarete iz džepa najpre ponudim njega. Odmahnuo je glavom, ne prestajući da me fiksira iz svoje direktorske fotelje. Očekivao je da kažem nešto, da *pevam* velikom bosu, ali ja sam samo pušio i ćutao.

- *Knight Klub* je zapravo njegov projekat. Ovo je njegov radni sto, a Anči je njegova sekretarica. Razlog zašto sad tu sedim ja a ne on je što ga nema već sedmi dan. U zadnje vreme Svileni pije i dešavalo se da odluta na noć ili dve. Ali ovo je previše. Počeli smo da brinemo.

- Violeta ti je rekla za mene?

Klimnuo je glavom.

- Onda ti je sigurno rekla i da mi je ponudila lepu okruglu cifru za informaciju o njemu.

Ćutao je. Nije ni potvrdio ni opovrgao.

- Stvar je u tome što se radi o velikoj zabuni, a ja nisam imao srca da joj priznam. Čoveka sam video jedan jedini put u životu, bio je isprebijan i mrtav pijan. Nisam neko ko zbrinjava unesrećene, ali u blizini nije bilo nikog drugog. Ne možeš

ostaviti na minus X nekoga kome je očigledno potrebna medicinska pomoć, zar ne? Zar bi ga ti ostavio?

Čekao sam odgovor, ali Riki je već rekao šta ima. Nagnut nad stolom, prekrštenih ruku, Riki mi je skenirao grimasu i upijao svaku moju reč.

- Hteo sam da ga ubacim u džip i odvezem negde, bilo gde. Ali lepotica je bila kao omađijana - najednom je nagazila na gas, pojurila prema nama, a onda skrenula na ulicu i nestala. Taksi ne postoji u to doba, i sam znaš. A pošto imam gajbu blizu, učinilo mi se da će i peške stići do tamo. Nije bilo ni najmanje prijatno onolikog čoveka podupirati do Kumanovske, a još manje pomagati mu da se popne na treći bez lifta, ali izbora nisam imao.

Ispio sam iz svoje čaše i vratio je na sto. Ugasio sam cigaretu u zelenoj Hajneken pepeljari i završio svoju ispovest. Da sam pre neki dan to učinio pred Violetom, ne bih morao da podnosim raport Rikiju. - Čovek je odspavao do sedam, umio se, očešljao, popio kafu koju sam nam skuvao - odjednom je izgledao kao nov, ako se izuzme leva strana lica, što mora da je posledica razuzdane mladosti. Hteo je da zna gde je, otkud baš tu, a ja sam mu ispričao baš kao što tebi sad pričam. Razmenili smo nekoliko rečenica koje apsolutno ništa ne znače, i razišli se svako na svoju stranu. Bojim se da je to sve.

Sve ovo izgovorio sam najsporije što sam mogao, da ne bi morao da ponavljam. Mislim da sve vreme nije trepnuo nijednom. Nisam siguran ni da li je disao.

- Znaš li odakle mu ožiljak? - nakon desetak sekundi napete tišine, odjednom se prene.

Odmahnem glavom. - Nisam ga pitao.

- Iz Vukovara. Tamo sam ga i upoznao, on je bio aktivni oficir JNA, a mene su kad je sranje počelo zgrabili iz rezerve,

pošto sam vojsku služio kao vojni policajac. Tamo smo ga prozvali Svileni, jer je bio uredan kao mačka...

Onda mi Riki ispriča priču, iako mu to nisam tražio. Njihova jedinica učestvovala je u opsadi Vukovara. Na jednoj strani zavađeni i nesposobni generali sa vojskom pijanih rezervista i golobradih osamnaestogodišnjaka, na drugoj raspomamljene ustaše u vidu hrvatskih bojovnika i ubica iz milicijskog sastava. U Vukovar je trebalo ući po svaku cenu, ali vojska je odbijala naređenja - nisu hteli da direktno idu na neprijatelja. Zbog toga je vršena gruba artiljerijska priprema terena, sa velikom štetom po objekte i infrastrukturu ali malom po bojovnike - jer koncentracija trupa u samom gradu se menjala, a glavni stožer obrane više puta je preseljavan, iz Vukovarske gimnazije u osnovnu školu, odande u Gradsku bolnicu, pa zatim u gradsku katedralu. Naši su jedno po jedno spravnjivali sa zemljom, ali dok bi podesili azimut - stožer je već bio na drugom mestu. Nije bila tajna da od bombardovanja stradaju uglavnom civili, ponajpre srpski pošto su Hrvati imali načina da se evakuišu iz grada. Na isti način su se snabdevali hranom i municijom, pa otpor nije jenjavao ni posle dva meseca opsade. Pritom su vršili akcije iznenađenja: prepadali maskirani u uniforme JNA, masakrirali isturene straže; napadali su noću i sa leđa, više sa idejom širenja straha nego stvarnog nanošenja gubitaka. Imali su razne štoseve, između ostalih jedan sa svinjom koju bi pustili da se približi našim položajima: kad bi naši hteli da je uhvate, daljinski bi aktivirali bombu zavezanu na stomak životinje. Jednom su isto izveli sa detetom, kome su oko pojasa svezali PROM-1 i poslali ga našima, a ovi naravno da nisu mogli pucati na dete. Osim deteta samog, stradalo je šest naših plus ranjeni. Ovakve stvari su se jale paniku među vojskom.

Svileni je Srbin rođen u Zagrebu; u Beogradu mu je živeo ujak koji je za njega svojevremeno spremao vojnu karijeru, inače veliki budža u generalštabu. Kada je general došao da obiđe vukovarsko ratište, da vidi kako to da čitava armija sa artiljerijom, oklopnom mehanizacijom i desantnim jedinicama ne može da oslobodi grad zauzet od šake pobunjenika, Svileni se oseti obaveznim da se istakne. Napravio je plan, po kome on sa svojom četom odabranih treba da se infiltrira iza neprijateljske linije, da se probije do katedrale gde je bio stožer i da minira katedralu. Ovaj plan nije mogao da preokrene rat, ali pošto je donosio političke poene, generalu se dopao. Pohvalio je mladog kapetana i poslao četu da zauzme grad, ali ne pod njegovom već komandom majora koji mu je bio nadređeni starešina. Svog sestrića zadrži sa ove linije fronta.

Pošli su iza ponoći; zajedno sa majorom bilo ih je 22 na brojnom stanju. Prethodno su morali da se obriju oni koji nose bradu, svi da obuku civilna odela. Trojica ostanu u minskom polju zasejanom u kukuruzu, četiri ili pet njih usput se zagubi - namerno ili nenamerno - a ostali uspeju da stignu do predgrađa Vukovara, mada bolje da nisu. Kroz grad ih je vodio zastavnik koji je tri meseca ranije sa svojom jedinicom evakuisan iz jedne od kasarni, pa mu se nikako nije dopao povratak u Vukovar. Sve učestalije je vadio je čaturicu iz ranca i potezao cug za hrabrost. Rakija obično nije rešenje, pa ni u ratu, gde jedino hladnokrvni imaju šansu, a zastavnik to nije mogao biti; dva sata od polaska bili su i dalje u predgrađu: zastavnik ih je namerno vodio u krug. Neko tada predloži da se vrate - čemu uludo poginuti u ratu koji nije objavljen - a major se kao razuman čovek složi s ovim, pod uslovom da se smisli priča za starešine. Obećашe da će reći da ih je presrela ustaška patrola i krenuše nazad, sada već opušteni - čaturica je krenula da kruži - kad je iz mraka pred njih zaista izbi

patrola hrvatske milicije, njih sedmorica sa šahovnicama na šapkama.

- Kamo će momčad u ovo doba? - upita policajac, prevarivši se da su civili pod oružjem njihovi diverzanti.

Istupi major, odgovorivši na lošoj ijekavici: - Sigurno ne na nogomet.

- Nego?

- Idemo poslati svinju na četnike - dosetio se.

Nisu pitali gde im je svinja, suviše im se dopalo; zatraže pogutljaj rakije da se razgale, i dobiju. Čaturica brzo obiđe krug i vrati se svom vlasniku. Zastavnik se uvek krstio pre nego što će cimnuti, zašto bi ovaj put preskočio? Ovo ih izda; prekrstio se na pogrešan način, što su Hrvati primetili i odmah repetirali oružje. Naši su takođe repetirali svoje, a bilo ih je skoro duplo više. Ohrabren ovom činjenicom neki od vojnika uzvikne *Sloboda ili smrt!*, i počne da se puca, uz *Ura* sa obe strane. Zauzeti su položaji i zametnuo se boj, u kom će naši vrlo kratko biti u brojčanoj prednosti. Na zvuke puškaranja stigoše Zenge i opkole vojsku; bilo ih je previše - major naredi predaju.

Međutim, nisu ih sve pohvatali: četvorica su nekako uspela da se izdvoje iz grupe i na vreme se udalje. Bilo je blizu pet ujutro kad je glavnina vojske razoružana; još malo će početi da se razdanjuje, a sa danom kreće baražna vatra sa naših položaja. Ovo je bio jedini razlog što Zenge nisu pročešljale teren, jedini razlog da poslednja četvorica iz čete odmah ne pokušaju bekstvo iz ukletog grada, već da se sklone u srušenu gimnaziju.

U međuvremenu se dešavalo ono što niko nije mogao pretpostaviti: njihov pravi komandir, kapetan koga su od milošte zvali Svileni, sat posle ponoći iskrao se iz logora i krenuo tragom svoje jedinice. Shvatio je da postoji šansa od jedan prema milion da plan koji je sam smislio bez njega uspe, a pošto se kao

starešina osećao se odgovornim za svoje ljude, krenuo je da ih vrati - ispričaće posle. Uspeo je neopažen da prođe naše straže, da izađe ceo iz minskog polja, a kad je u predgrađu Vukovara začuo puškaranje - znao je da je uspeo da pronade svoje. Nažalost kad ih je našao bilo je prekasno da im pritekne u pomoć; skriven iza spaljenog autobusa biće nemi svedok razoružavanja vojske, ponižavanja zarobljenika, likvidacije ranjenika. Počelo je da svanjava, što je Hrvatima bio znak da se uklone sa ulice: poneli su svoje ranjene, poterali deset zarobljenika i otišli negde gde ih neće pronaći granata. Svileni tada izađe iz zaklona i krene da pretražuje poprište bitke. Kad pronade samo zastavnika smrskane lobanje i jednog mrtvog vojnika, zaključni ustaše nisu uspele da zarobe sve. Dok se polako razdanjivalo, kapetan je kružio raskopanim ulicama Vukovara, hućući kao sova, pošto je to bio njihov dogovoreni znak raspoznavanja. Iz gimnazije su čuli huk i odgovoriše na njega. Kasnije će pričati da je hteo da zaplače kad je ugledao četvoricu svojih vojnika. Da se zakleo se da će ih žive izvući iz Vukovara.

Taj dan proveli su u podrumu gimnazije, dok im se nad glavama tresla zemlja od gelera koji su šibali po preostalim zidovima gimnazije. A kad ponovo padne noć, otkriće da je na mesto sinočnjeg obračuna postavljen milicijski punkt. Kapetan nije hteo da stavlja na kocku živote poslednje četvorice iz čete, pa naredi da se ostane u skrovištu do prve povoljne prilike. Pošto nisu imali hrane ni vode, sam izađe da se snabde. Koristeći urođeni šarm i činjenicu da je život proveo u Zagrebu relativno lako mu je pošlo za rukom da dođe do svih potrebnih stvari. Povoljna prilika za bektstvo neće se ukazati ni sledećih dana, pa će svakodnevno nastaviti da ide u nabavku u grad, promaljavući se iz jazbine kad uminu detonacije, vraćajući se često za vreme najljućeg granatiranja, vešto izbegavajući sve opasnosti. Legenda

kaže da su ga zavoleli i Vukovarci koji su imali priliku da ga upoznaju, da bi ga kasnije prokleli shvativši da su pred sobom imali heroja Vukovara, ali srpskog.

Skrivanje je trajalo 29 dana, dok JNA konačno nije počela da prodire u sam grad. Ulice oko gimnazije tada se više nisu raspoznavale u odnosu na mesta na kojima su ranije bile kuće, sve je izgledalo kao beskrajna deponija šuta. U akciji čišćenja terena pronašli su ih rezervisti iz Valjeva; obzirom da nisu nosili uniforme i da su se krili u podrumu, malo je falilo da ih proglase za ustaše i streljaju na licu mesta. Ovo nije nesreća koja im se desila, ali se zato dogodila druga. Njom Riki završi svoju ratnu priču:

- Kako smo izašli na svetlo dana desila se katastrofa: zazviždi minobacačka granata i pre nego što smo stigli da zalegnemo tresne posred nas. Jednom od Valjevaca geler bukvalno raspoluti glavu, jednom od nas petorice prospe creva i dvojicu okrzne. Ja sam prošao bez posledica, jer ispred mene je Svileni primio geler, i to gomilu njih. Cela desna strana mu je bila u krvi, zajedno sa glavom - činilo mi se da mu mozak curi iz lobanje. Bio je živ, ali mu nije bilo zapelo da nastavi da živi, jer je mislio da je obavio zadatak koji je sebi zadao. Ali nama jeste bilo stalo. Digli smo frku i prebacili ga do ambulante na vreme, a general je imao helikopter...

Riki je bio uzbuđen: žila kucavica na mišićavom vratu ritmično se grčila, a ruke su mu se jedva приметно tresle. Lice mu je i dalje bilo kao od kamena, u potpunosti pod kontrolom. - Od tada se ne razdvajamo. Svileni, Tezga, Fredi i ja, bez petog koji nije uspeo da se izvuče. Zajedno smo izašli iz groba, zajedno ćemo nazad kad dođe čas.

Četiri musketara, pomislh. U glavi mi se javi scena od prošle nedelje u kojoj Riki svom komandiru prosipa kesu sa smećem na

glavu, što mi se nikako nije uklapalo u celu sliku. Iako ne mogu da pomijem - ipak sam video. - Neko mu je razbio arkadu one noći, možda isti zna i ostalo što te zanima.

- Ja sam mu razbio arkadu - prizna bez okolišenja. - Tukli smo ga sva trojica, što je već druga priča. Morali smo da ga naučimo pameti. Ali nismo smeli da ga ispustimo iz vida.

- Možda on ne misli da ga je trebalo učiti pameti, pa se zato izgubio iz vida.

- Možda... Ali ne radi se samo o tome.

Čekao sam da mi kaže o čemu se još radi, ali osim kloketanja mehurića i sopstvenog disanja sledeći minut ništa nisam čuo. Riki je ćutao, zamišljen i mrk, zagledam u uglačanu polituru stola. Na kraju se nakašlje i ponovo me uzme u fokus buljavim, teškim okom. - Je li ti nešto ostavio? - upitao je.

Slegnuo sam ramenima. - Već sam rekao. Sa čovekom sam razmenio uobičajene ljubaznosti, ništa više od toga. Ništa mi nije ostavio, mada je hteo da mi ostavi pare za trud. Bar mi se tako učinilo. Odbio sam.

- Zašto?

- Šta da mu naplatim, kafu? Nisam ni kelner ni brica. Živim od prevođenja piratskih filmova.

- Kakav je to posao?

- Besmislen. Sediš cele noći za kompjuterom i prevodiš dijaloge žestokih momaka. A kad kreneš kući nabasaš na tipa kog su obradili pravi žestoki momci, s razlogom ili bez.

- Neko kao ti ne mora da radi besmislen posao.

- Ima to i svojih draži. Nema međuljudskih odnosa - oni su tek besmisleni.

- Možda ipak mogu da ti ponudim više. Ako ti je Svileni nešto ostavio.

I dalje je me je skenirao, skoro da je peklo. Kad treba, Riki ume da bude ubedljiv.

- Čuj, imao sam kratak spoj u komunikaciji sa Violetom i ispalo da je da sam obećao više nego što mogu- rekoh. - Negde unutra možda to sebi i zameram, ali svakako se ne kajem što sam u nevolji pomogao čoveku. U ovom gradu se ne važe ni policija ni zakoni: ako hoćeš da se osetiš bezbedno, moraš imati svog konja za trku. Nisam iz ovog filma - ali mi nije nepoznato kako stvari funkcionišu.

- Imaš li ti konja za trku? - prvi put večeras me prekine.

- Ne bojim se straha, to je moj konj za trku. Ljudi se danas plaše rata, horor filmova, promene vremena; plaše se da će dok stignu do trafike poskupeti Politika; plaše se prehlade, stranaca, u panici su da ih ne zaustavi saobraćajna policija. Ljudi se plaše sami sebe i svog straha, a ne realne mogućnosti da budu ugroženi. Strah je nametnut i služi za manipulaciju ljudima.

- A ti se ne plašiš?

- Plašim se, ali ne sebe. Zato otvoreno mogu da ti kažem: Ubedio si me da ti je Svileni prijatelj; da mi je otkrio svoje planove - rekao bih ti; da sam dobio išta od njega - dao bih ti. I znaj da bi to bilo besplatno. Dobra volja nema cenu.

- Svako ima svoju cenu - reče kao da izgovara svoj drugi životni moto. - I tvoja se može pronaći ako treba.

Pokupio sam svoj pribor za pušenje i ustao. Bili su mi preko glave ljudi koji svet posmatraju kroz cene misleći da je to *in*. Možda je ovaj subtilniji od prosečnog beogradskog kriminalca, ali je opet mnogo daleko od viteza. - Došao sam jer mi se dopalo ono sa gestom dobre volje. Uzvratilo sam istim i sad idem. Žao mi je ako si očekivao neku trgovinu sa mnom - ja naprosto nemam šta da prodam.

Ustao je i on, svačević sa lica preteću masku. - Zvaću te ako budem imao neki film da se prevede, to nećeš moći da odbiješ, nadam se.

Ponovo je imao kurtoazni osmeh. Iz pristojnosti se osmehnem i ja. - Hvala na ratnoj priči. Uvek volim da čujem kako su naši ispali budale.

- Dešavalo se, nije da nije... Čuj, ako ti se toliko ne dopada ona bagra dole, napolje se može i kroz kancelariju - ponudi pružajući mi ruku.

- Hvala, kaput mi je na garderobi.

- Hoćeš da ga Anči donese?

- Pozdravi Anči. Zlatna je. - Pošto mu mahnem rukom, krenem svojim putem napolje - zašto da bude po njegovom, a ne mom?

Na spoljnoj strani vrata stajao je natpis *Private*, tek na izlazu ga primetim. DJ je čovek za sva vremena: pušta domaći rep umesto turbo folka - samo da je *Made in Serbia*. Spustio sam se stepenicama pored delfina, a onda drugim stepenicama na specijalno ogledalo sa filterom za žensko donje rublje. Na vreme sam snimio svoju doktorku, ali nikako je nisam mogao izbeći: stajala je podbočena ispred prvog stepenika - čekala me.

- Vi ste iz policije? - upita, s mešavinom prezira i razočarenja u glasu.

- Mnogi me to pitaju, ali niko da objasni. Zašto mislite da sam policajac?

- Ja sam vas uvela. A vi zapravo poznajete gazdu - očima pokaže na kancelariju.

- Sam je hteo da me upozna pa me je pozvao na audijenciju. Nadao se da znam gde mu je ortak, onaj sa osmehom.

- Svileni? Mora da mu se od viskija povratila amnezija pa ne ume da nađe Prote Mateje. Zar je nestao?

- Zar je imao amneziju?

- O, da. Kad su ga primili na VMA ničeg se nije sećao. Moj muž je neuropsihijatar tamo.

Namignula je modrim okom i popela se na moj stepenik. - Biti odlikovan za nešto čega se ne sećaš, nije li to zgodno? - šapne, skoro mi ulazeći u uho. Onda iz tašne izvadi vizit kartu i da mi je. - Ako vam ikad zatreba oftamolog, da znate gde smo.

- Ako vam ikad zatreba privatni detektiv, potražite Filipa Marloa a ne mene - rekoh uzimajući vizit kartu. - Ja sam samo bleđa kopija.

- Zaista? - upita oduševljeno, kao da se i kopijama treba diviti. - A kakav je Filip Marlou?

- Ozlojeđen - objasnim joj sažeto. - Osim što je lukav, zgodan i duhovit. Pritom ume da se bije i da pripuca kad treba.

- A vi?

- Ja sam samo ozlojeđen.

Dopalo joj se ovo sa detektivom, verovatno ih nema puno u svetu oftamologa. - Jeste li za piće? - upita sa blistavim osmehom, valjda nadajući se da čuje neku detektivsku priču.

- Rado, ali drugi put. U ovom času mi je potreban san.

- I meni - uzdahne. - Ali moj muž misli da je ovde užasno zabavno. Doviđenja - reče pošavši na galeriju gde je uveliko trajao konzilijum.

- Doviđenja - uzvratim uputivši se kroz razdraganu gomilu. Njima je svaka noć novogodišnja, osim one u kojoj se slavi rođendan. A moj put vodi napolje, u realnost, pored plavog metalik viteza i jedine nasmejane garderoberke u gradu, kroz srebrne vratnice *Knight Kluba* - napolje u Prote Mateje, Beograd, Srbiju, Jugoslaviju, Balkan. Najneprivlačnije mesto za život na svetu. Osim možda Bagdada za vreme Zalivskog rata.

7. Starice

Položaj planeta u godini koja sledi izuzetno nam pogoduje - smatra poznata proročica. U narednih nekoliko meseci proširićemo sferu dominacije i time steći novog prijatelja izvan sfere. Prijatelj će nam postati tajni saveznik u borbi protiv našeg neprijatelja, ali Zlo ipak nećemo iskoreniti tako skoro, barem ne u prvom kvartalu iduće godine. Naš neprijatelj nije čovek već nešto drugo, a pašće na kolena onda kad se planete rasporede u oblik sidra. Neizvesno je kada će se to desiti.

Izvesno je, međutim, da će u sledećoj godini rast proizvodnje biti veći od 10%, što je mnogo više od prosečnog evropskog rasta. Činjenica je da novembarski rast cena od 19.810% zabrinjava, ali ovo je posledica nepravednih sankcija i zavere protiv Srba, a ne štampanja para, kao što bi da predstavljali oni što bi da se domognu vlasti na sledećim izborima.

Još jedan obračun u podzemlju. Započelo je tučom ispred sportskog centra 25. maj, tvrde očevici, da bi kulminiralo raskalašnom jurnjavom BMW-a po dorćolskim ulicama. Mladića J.M. sa Novog Beograda, NN lica zavezala su žicom za branik automobila, a onda su ga u orgijaškoj nasladi vukli ulicama, čak se i ne skrivajući od očevidaca - sve vreme su trubili i vrištali iz kola. Sumnja se da su bili pod dejstvom alkohola. Policija ubrzano traga za počiniocima.

Volim da čitam Politiku, iako ne verujem ni njenom impresumu. Izbistrio sam je gotovo celu dok sam se klackao u autobusu 26 na putu od kuće prema Kumanovskoj, gde sam išao po hitnom pozivu. Tog dana oko podneva pozvala me je

Gagijeva majka da mi kaže da je komšinica Jelinić jutros rano čula buku iz stana. Nije ona radoznala, zna da je Gagi na putu i da neko tu dolazi da čuva, ali kad je jutros krenula po mleko našla je vrata od stana odškrinuta. Pozvonila je, ali niko se nije javio. Zato je odmah pozvala Gagijevu majku.

Presavio sam Politiku i pogledao oko sebe: Momak sa sijetl bradicom, slušalicama na ušima i *bezbrižnim* pogledom; službenik sa aktovkom u krilu, kišobranom pod miškom i *zabrinutim* pogledom, devojka koja podvlači rečenice iz udžbenika za Rimsko pravo ima *koncentrisan* pogled, starica sa izlizanim cegerom u nadi da će joj neko ustupiti mesto gleda *bolnim* pogledom, a klinac koji zvera kroz prozor, praveći se da ne vidi staricu, ima *drzak* pogled. Sve sam prosečan svet prosečnih pogleda na svet, malo više tamnopot od onog koji se sreće u gradskom prevozu u Helsinkiju, malo glasniji od takvog istog u Frankfurtu i Berlinu... Veruju li i ovi da je dva i dva jednako tri - ako piše u Politici? Ili sam previše opterećen politikom, kao što moj drug Manda kaže.

- Vi penzioneri ste krivi za sve.- Kao melem na dušu, dilemu mi prekida rečenica, koja izazove kakofoniju glasova:

- Zar te roditelji nisu naučili da ustaješ starijima?
- Harms je bio u pravu: sve penzionere u centralnu jamu!
- Ju! Ju! Ju!
- Da je moj, oči bi mu iskopala.
- Taj Harms mu je neki Amerikanac.
- Na front bi ja njega poslala, da vidi malo kako je tamo.
- A ti si već bila, matora?
- Ustani, magarče, da žena sedne!
- Jel ga drkate na Slobinu sliku?
- Drkaš ga ti, za drugo i nisi!
- Ima li taj majku ili je iz veštačke oplodnje?

- Da sam predsednik - uveo bih gladijatorske igre penzionera.

Nije loša ideja. Svako ko je uspeo da uđe u gradski prevoz u ovo doba kvalifikovao se za gladijatora, a ponajpre mladi ekstremista sa sedišta prekoputa. Odlično mu ide protiv punog autobusa Politikinih čitalaca, moja pomoć mu nije potrebna. Ipak dok ustajem pozivam staricu na svoje mesto - Pravni fakultet je ionako moja stanica. Prosto kao da ju je usisao vakuum nastao mojim odsustvom; ostavivši joj Politiku, držeći da su naslovi dovoljno krupni za njenu dioptriju, probijem se ka izlazu. Pet minuta kasnije bio sam u Kumanovskoj.

A tamo kaos: nogom moram da pomerim Zločin i kaznu da bih ušao u stan - iz biblioteke u Gagijevom predsoblju neko je sve knjige izbacio na patos. Dok preskačem knjižurine sa police me je posmatra usamljeni Grem Grin, u belom odelu, sa šešikom i pogledom pravog Čoveka koji zna. U dnevnoj sobi kauč i fotelje okrenute naopačke, na patosu računici za infostan prosuti iz fioka, primerak Vremena od 9. marta 1991 sa naslovnom stranom Pobeda. Zvučne kutije Gagijevih uređaja - tuga: zvučnici odšrafljeni iz drveta umorno vise na žicama, a sama kutija bez njih previše podseća na kućicu za ptice. Gagijev filadendron oklembesio se na podu, korenje pokušava da dohvati zemlju, ali zemlja je svuda po sobi, saksija iza televizora. U kuhinji ormari zjape otvorenih vrata, prazni, a njihov sadržaj u vidu escajga, šerpi, tanjira, tiganja u sudoperi izgleda kao groblje starih stvari. U kupatilu, bojler rašrafljen odozdo, otvoren poklopac kotlića, na klozetskoj dasci otisci cipela. U spavaćoj sobi rasturen bračni krevet u kom su Gagi i Nada pravili klinca, ali nije im išlo jer su spermatozoidi bili pod stresom - kako će mi kasnije priznati Gagi. Posteljina povadena iz ormara i razbacana svuda po sobi. Luster skinut sa plafona. Nasilje, svuda tragovi nasilja: kad bi

nameštaj umeo da krvari svuda bi bilo lokvi. Nasilje nad stvarima prijatelja doživljavaš kao nasilje nad istim. Policija.

Puzeći za kablom pronalazim telefon ispod prevrnutog kauča i okrećem telefon koji nikada pre nisam okrenuo. - *Dobili ste službu 92, molim sačekajte* - javlja mi se monotoni glas automatskog policajca. Dok čekam, pokušavam da se ne nerviram: Prokleti mafijaši, zar njima *reč* ništa ne znači? Morali su sami da se uvere da mi Svileni nije *nešto* ostavio. Nešto što je dovoljno malo da stane u zvučnik, saksiju, kotlić za vodu, biblioteku. Ali ako oni misle da sam Gagi i da stanujem ovde - šta bi sa mnom bilo da su me zatekli?

- Izvol'te - dopustivši automatu da nekih petnaest puta ponovi svoje, javlja mi se živi glas. Teško mogu da zamislim da je njegov vlasnik za sve ovo vreme radio za šta je plaćen - pre će biti da je igrao šah sa kolegom i da nije dopustio da ga prekinem u mozganju. Teško mogu ikoga da zamislim kako radi svoj posao. Rade dileri deviza, prodavaca benzina i šverceri. Ali to im nije posao.

- Želim da prijavim krađu - govorim u slušalicu.

- Ime i adresa stanovanja - bez žurbe me pita, a ja mu diktiram podatke iz lične karte.

- Šta je ukradeno?

Pogledom tražim kompjuter - i dalje stoji gde i ranije; isto kao Gagijev TV i video. - Mislim da nije ništa.

- Šta onda prijavljujete? - pita me s prekorom, da se pokaješ što si uopšte i pomislio da policija treba da se bavi tuđim problemima.

- Neko je jutros upao u stan i napravio haos, ne znam tačno šta je odneto. Pretpostavljam da ništa ne treba da diram dok ne dođe vaša ekipa. Tako bar ide u filmovima.

- Kako znate da je bilo jutros?

- Komšinica je čula buku i zvala nas. Kaže da je to bilo jutros oko pet.

- Gde ste vi bili tada?

- Kod kuće. U sopstvenom krevetu.

- Znači komšinica je čula kako vam ulaze u stan, a vi niste?

- Nisam ni rekao da sam ja pokraden. Obijen je stan u Kumanovskoj 6, gde stanuje moj prijatelj, trenutno na putu. Zamoljen sam da pazim na stan, pa zato i zovem.

Ovo mu je već jasnije. Da nije insistirao na pitanjima iz formulara, mogli smo se odavno sporazumeti i vratiti svojim poslovima. Njegov je šahovska partija.

- Gde se sada nalazite?

- U Kumanovskoj 6, stan broj 8.

- Koja je to opština?

- Ne bih znao koja je opština. Možete li naprosto da pošaljete nekoga da izvrši uviđaj, makar saobraćajca, ili prethodno moram da podnesem izvod iz matične knjige rođenih, dokaz o državljanstvu, prijavu prebivališta i punomoćje Darka Gagića da u njegovo ime i za njegov račun mogu da prijavim provalu u njegov stan? - nerviram se, ne uspevaajući da ga zarazim nervozom.

- Ostanite gde jeste. Doći će ekipa - kaže u slušalicu pre nego što će prekinuti vezu i zauvek nestati iz mog života. Nije rekao kada će doći, ali ne očekujem ih ni za 10 ni za 15 minuta; da bih prekratio vreme zvonim na vrata sa natpisom Jelinić.

- Ko je to? - iza vrata začujem slabašan ženski glas.

- Komšija - odgovaram, a onda brojim otključavanje brava, do pet.

- Dobar dan - sa usiljenim osmehom obraćam se oku iza odškrinutih vrata, negde u visini mog pupka. - Ja sam Gagijev drug. Tetka Dana me je poslala da obiđem stan.

Ime Gagijeve majke, komšinice u zgradi bar pola njenog života, dok stan nije ostavila sinu i preselila se u Jerković, otvara vrata toliko da se promoli seda glava. Ujedno je to maksimum poverenja koje se može ukazati nekome ko je od tebe mlađi pet do šest decenija - osim ako nije lekar.

- Zar nije mogla sama da dođe? - pita starica sumnjičavo.
- Tetka Dana se ne oseća dobro, ne sme da izlazi.
- Meni se učinila dobro. Šta je Dani?
- Bolesna je. Krioglobulinemija je nezgodna stvar.

Zabrinuto me pogleda. Od svih bolesti na svetu jedino ne zna ovu, dok sam ja jedino tu zapamtio - zbog bizarnih simptoma. - Krioglobulini podižu tačku mržjenja krvi, sprečavaju da smrzne na niskim temperaturama. Kad vam ih organizam ne proizvodi dovoljno, može vam se desiti da se bukvalno zaledite kad skoknete do pijace na recimo plus 5. Zato tetka Dana ni za živu glavu ne izlazi preko zime.

Bila je zapanjena i istovremeno očarana mojim poznavanjem medicine. - Ju, nisam ni znala da je Danka bolesna. Hoćete li ući, komšija, da ne stojimo na promaji.

Vrata mi se širom otvore - osetim se kao osvajač olimpijske medalje za šarmiranje starica. Ova je imala najviše metar i po, lice kao pergament i naočare sa staklima od santimetra. - Jeste li bili u stanu? - upita dok sam strpljivo brisao cipele o otirač.

- Užas - rekoh rezignirano. - Nema nijedne stvari koja je ostala na svom mestu. Zamislite da su upropastili filadendron. A svečano sam se zakleo Gagiju da ću ga odneti kući i paziti kao da je moj.

- Strašno... - gegajući se kroz prehladan hodnik starica je cuktala sa neodobravanjem. - Izvol'te u kujnu, komšija, tamo je najtoplije.

Grejala je samo kuhinju, naravno; živela je sama - da je grejala ceo salonac za struju bi joj trebalo više od jedne penzije, jer penzioneri su plaćali račune pre nego ih obezvredi inflacija. - Pozvao sam policiju, ali ne bih rekao da će tako brzo stići. Nemaju oni vremena za tričarije, previše su okupirani ratovanjem.

- Ma nije valjda da i policajce šalju na front?

- A koga drugog kad svi beže od vojske? Znete li koliki je odziv na mobilizaciju?

- Koliki, moliću?

- Pet odsto!

- Na televiziji ništa o tome ne kažu.

- Na televiziji ništa i ne govore. Bar ne ono što bi moglo imati veze sa činjenicama - rekoh spuštajući se u hoklicu. - Ali ovo sam hteo da vas pitam...Teta Dana mi kaže da ste čuli neku buku iz stana. U koje doba?

- Da ne znam da je Darko vazdan bio fino dete, svašta bih pomislila... - zavrti glavom u neverici. - Čudne se stvari zbivaju, bogami... A jeste li vi za parče suve pite?

I starice imaju dobre osobine: uvek imaju spremne kolače. - Ako ste vi pravili, mogu da probam jedno malo rekoh.

Nisu mi trebala klješta da joj izvlačim reči; dok je sekla pitu baci se na ogovaranje. - Razni ljudi tu defiluju i zvone na vrata u zadnjih nedelju dana. Najpre devojčura, rekla bih da je i juče dolazila... Znete, komšija, kad kod Gagića zazvoni kod mene se sve čuje. A sa ovog prozora, kroz svetlarnik, vide se vrata Gagićevih. Nije moja stvar, ali devojka je juče zvonila barem u dva navrata. Jednom je čak pušila cigaretu, bacila na otirač i otišla. Da nisam slučajno vid'la, mogli smo izgoreti!

Tanjirić sa pitom je stavljen ispred mene. Starica nastavi: - Čak je i kod mene zvonila, ali ja nepoznatima ni po koju cenu ne otvaram.

- Ko je još dolazio? - upitam zarivajući kašičicu u suhu pitu.

- Ostali su muškarci. Prvo dvojica u petak, a onda noćas ovi u uniformama.

Suva pita je sočna taman po mom ukusu, ali tajming je promašaj. - Koji u uniformama? - skoro se zagrcnem. - Teta Dana mi nije rekla...

- Vojska - reče značajno me pogledavši, dok su dva siva oka veličine jajeta treptala iza debelog stakla. - Mora biti da su tražili Darka da ga vode u rat.

- Čekajte, videli ste ljude u uniformi kako obijaju stan? Sigurni ste da nisu bili policajci?

- Imali su zelene uniforme, zar to mogu biti milicajci? - bila je skoro uvređena. - A nisam ih videla da obijaju, samo da ulaze u stan. Međutim, da je ključ bio kod njih, ne verujem da bi pre toga zvonili i kao ma'niti treskali na vrata, verovatno bi odmah ušli.

Rešio sam da se piti svetim posle: vratim tanjirić na sto. - Znači vojnici su obili stan negde oko pet ujutru.

- Ne, ne, ne! To se zbilo noćas u jedan. Taman kad je počinjala serija, začuh zvono i lupnjavu po vratima. Dok ću doći do prozora - već su ulazili u stan Gagića. Potom se vratim da gledam televiziju, ali smanjim da čujem ako se nešto desi. Nisam ni morala - toliko su bili glasni! Bez prestanka su defilovali, jedni ulazili, drugi izlazili - i tako bar sat, kad sam otišla da spavam. A ujutru, kad sam izišla da kupim mleko i hleb, zateknem vrata Gagićevih onako malo odškrinuta. Pozvonim, ali nikog nema. Dok sam se vratila da otključam i pozovem Danku, izgubila sam red za mleko, jedva sam ih namolila da mi daju. Nego šta nego

da je bila vojska... Da nije bila vojska, ja bih još noćas zvala miliciju!

Sjajno, pomislim, sad i vojska traži svog heroja ili *nešto* što je nekom ostavio. - Pita vam je izvrsna - rekoh nastavljajući da jedem. - Imate li unuka?

- Četvoro - reče s ponosom. - Žive u Švedskoj. Moja Radmila je 91' otišla da živi u Švedsku, a moj stariji sin Milan još 85'. Milan je inženjer, a Rada i njen muž su doktori u bolnici u Sundsvalu. A unuci... Trebalo je da ih dovedu za Božić, ali ne verujem da će doći zbog rata...

Starica je izgledala ucveljeno - ako ima išta tužnije od same starosti, to je kad sopstveno potomstvo upoznaješ preko polaroid fotografija i retkih pisama s drugog kraja kontinenta. Kad nema nikog u blizini da te pita za pritisak i kad nemaš za koga da mesiš kolače - pretpostavljam. - Na proleće ću i ja za Švedsku, zovu oni mene da ih posetim i pričavam decu. Samo da nije tih prokletih viza, već bih ja otišla.

Nisam joj mogao pomoći čak ni sažaljenjem. Znao sam da će za dve nedelje izaći na izbore i glasati za rat, inflaciju, redove za hleb, nestašice lekova i povratak u kameno doba. Stari ljudi se plaše novih stvari: celog života imali su Tita; Tita su zamenili za Slobu i za ovaj život im je dovoljno promena. Ironija je u tome što će upravo ovaj zadnji doneti promene - umesto mira rat, umesto blagostanja nemaštinu, umesto poštovanja sramotu.

- Hoćete li da vidite slike? - čuo sam je kako govori.

Postoje snishodljive, prepredene starice uvek spremne da za mesto u autobusu izazovu treću svetski rat, postoje bolešljive starice koje dvadeset godina unapred plate sebi opelo, kao i one koje su zdrave poput tinejdžera, ali su ubeđene da imaju hiljadu i jedan malignitet pa su stalno nervozne i depresivne. Ima starica koje ne shvataju da su stare dok ne ugledaju umrlicu bivšeg

ljubavnika; ima energičnih, svojeglavih starica koje do poslednjeg časa drže stvari pod kontrolom, a kad same legnu u kovčeg i odu očekuju da ih i dalje poštuju; a postoje i starice koje poslednju deceniju života preguraju u krevetu. Sve one, bez razlike, uključujući i ove krevetske, bile su u nekom trenutku zaljubljene u našeg vođu, šta god da danas kažu - na ovom ili onom svetu. Problem je u tome što posledice nerazumne ljubavi plaćamo svi, što će plaćati i praunuci. A to nikad neću moći da im oprostim.

Pogledao sam njene slike, toliko sam mogao da joj učinim. Unuci su divni - pravi mali plavi Švedi. Nadam se da jedini način opstanka ove nacije nije da svi njeni naslednici postanu mali Švedi, mali Amerikanci, mali Francuzi, mali Česi. Nadam se, mada nisam optimista.

Ishvalio sam bakičine unuke i decu, kao i njenu suhu pitu sa orasima, pre nego što sam se izvinuo na smetnji i vratio se u Gagijev stan. Ekipe za uviđaj i dalje nema. Noćas kod Zombija prevodim Spilbergov megahit. Ispravivši okrenuti kauč, ležem da odmorim. Neka me probude policajci.

8. Čarli i Žlezda, dvojica mamlaza

Kerovi me i jesu probudili; kad sam otvorio oči i pogledao kroz prozor napolju je bio mrkli mrak. Na vrata su udarali pesnicama i istovremeno mahnjito zvonili - što je u mom podmorničkom snu proizvelo košmarni efekat.

Često sanjam da se vozim u podmornici. Podmornica ima fuzioni pogon, velika je kao grad i nikad ne izlazi na površinu. Nema ni potrebe, jer ova podmornica nije vozilo već *dom*. Ne znam koliko nas živi u zajedničkom domu, ali ima nas belih, crnih, žutih i crvenih, a među svima ima jedna devojka kože crne kao panter i očiju kao teget more - kojoj sam posebno drag. Ona je doktor psihologije a ja ne znam šta sam, ali znam da imam neko zaduženje koje rado obavljam. Svako ima zaduženje iako niko ne komanduje; neki se bave higijenom, neki kuhinjom, neki navigacijom, neki su zaduženi za zabavu; podmornica putuje, a mi u njoj provodimo dane zadovoljni kao u majčinoj materici. Ne poričem da koristimo sintetičke droge i da se ponekad služimo okultnim, ali sve kod nas funkcioniše kao podmazano. Niko se ne buni što pere WC - jer niko ga na to ne tera; nikome ne smeta što ima debelu zadnjicu ili velik nos, nema zajedljivosti, zavisti, zlobe. Nema konkurencije, jer nema ambicije: naša jedina ambicija je da postojimo.

U mom podmorničkom snu ponekad osećam zebnju. Ona mi i kad se probudim dugo ostaje u grudima, a rečima se najbliže može iskazati pitanjem: Odakle mi u ovoj podmornici? Gde ide ova podmornica? Čija je podmornica?

Kada je počelo lupanje po vratima učinilo mi se da neka strašna sila napada našu mikro utopiju, jedan polip dovoljno ogroman da proguta zgradu. Odmah sam shvatio da samo Bog ima ovakvu moć, a da smo mi hrana koju je on uzgajao u svom vrtu jer ružni, prljavi i zli ljudi sa površine nisu ukusni, za razliku od lepih, pametnih i zadovoljnih - koji su Božja poslastica.

Ova misao me je bacila u duboku depresiju, a baca me i danas kad se dovoljno uživim. Srpska policija stvarno ume da ti upropasti dan - odnedavno ni u podmornici nisi siguran.

Bilo ih je trojica goluždravaca u plavim maskirnim policijskim uniformama i bili su jako iziritirani činjenicom da im nisam otvorio istog momenta.

- Zašto vi ne otvarate? - poviče najnamršteniji od trojice, momak od najviše 19, zuba razuđenih do te mere da se činilo da mu je izrastao tek svaki drugi.

- Zaspao sam, je li zabranjeno? - rekoh. - Pozvao sam vas oko podneva i očekivao vas bar dok je dan. Koji je uopšte datum danas?

- Ha, intelektualac! Obuci se i pođi s nama - naredi policajac sa razdeljkom u zubima.

- Samo me malo prosvetlite. Vi ste ekipa za uviđaj? Došli ste po prijavi za provalu u Kumanovskoj 6, stan broj 8? Ovaj? - pokažem prema broju iznad vrata.

- Jesi li ti taj koji je prijavio provalu? - Klimnem. - Onda moraš da pođeš s nama. Ekipa za uviđaj se nalazi na drugom mestu, a nama je naređeno da te sprovedemo - pogleda u dvojicu kolega, očigledno su znali nešto što ja ne treba da znam.

- Ali nisam ja predmet vašeg uviđaja, već ovaj stan!

- Valjda mi znamo svoj posao. Skrati priču i oblači se.

- A ako neću?

Slegne ramenima. - Primenićemo silu.

Izgedali su dovoljno ubedljivo u maskirnim uniformama, zategnutim čizmama, sa kalašnjikovima i neumoljivim licima, zato sam obukao cipele i kaput, umotao se u šal i izašao da se predam. U nadi da će ova otmica imati svedoka pogledao sam prema kuhinjskom prozoru moje starice, ali od zavese nisam mogao da je vidim.

- Treba li da zaključam, ili će ekipa za uviđaj u međuvremenu da skokne i na samo mesto zločina? - upitao sam.

- Nije to naša stvar - odgovori suvo i povuče me hodnikom uhvativši me za nadlakticu - kao da sam uhvaćen u pljački samoposluge.

Nikad pre se nisam vozio maricom. 9. marta '91 sam bio jedan od onih koje su strpali u autobus parkiran iza pozorišta, ali to bilo nešto drugo; u stanici su nas samo legitimisali - nisu nam čak ni dosije otvorili. Tada se nijednog trenutka nisam osetio uhapšenim, jer ne mogu uhapsiti nas dvesta hiljada. Znao sam da neću biti u dilemi da li sam uhapšen ili ne - kad me prvi put budu hapsili.

Sedim u zadnjem delu marice, preko puta mene mrk pandur, na prozorima rešetke - šta to drugo znači nego da sam uhapšen? Ne vidim kuda me voze, ne znam gde idemo, gde smo stali - samo shvatam da me izvode u unutrašnjem dvorištu velike, sive betonske zgrade, a onda ulazimo na vrata izlepljena umrlicama policajaca. Ispred ide Razdeljak, iza druga dvojica, da mi onemoguće beg - šta je to nego hapšenje? U tišini koju remeti samo bat policijskih čizama po teraco podu vode me šupljim hodnicima, stepenicama, opet hodnicima, a onda me stavljaju u čekaonicu. Ovako izgleda prostorija na prvom spratu u kojoj sam završio: soba bez prozora okrečena u belo, sa ustajalim vazduhom, jednom klupom i dve stolice - je li ovo soba za

isterivanje istine ili čekaonica na železničkoj stanici u bezimenom mestu na jugu Srbije?

Da ovo nije još jedno nebulozno finale podmorničkog sna definitivno će me ubediti dvojica, kad par minuta kasnije budu ušli u čekaonicu - i to ne da bi sačekali voz. Prvi je nosio plastičnu rumunsku Fila trenerku kakvu na buvljaku bez cenjanja dobiješ za 20 maraka, a drugi crni kožnjak sa lastišem na izlizane novopazarske farmerke, crne lakovane cipele bez pertlanja i posivele bele čarape. Kod prvog sam najpre zapazio istureno, gotovo oteklo čelo, koje se ravna sa vrhom kvrgavog nosa, i oči jako udubljene u glavu, sa čelom kao nadstrešnicom. Bio je moderno podšišan na jedan i po, a ispod retke kose nazirala se stara posekotina po sred glave - kao da je dobio sekirom i preživeo. Ušavši bez da me pogleda, okrenuo je stolicu naslonom prema klupi i seo opkoračivši je. Na kraju je preko naslona prekrstio ruke i počeo da me fiksira negde u visini vrata, žvaćući žvaku kao da ga žvakanje jezivo nervira, koliko i ja sam. Ipak mi je bilo drago zbog žvake: kad mi se bude unosio u lice i pljuvao me - bar neću mirisati beli luk.

Drugi je uspeo da zauzme svoju svoju stolicu tek pošto sam ustao sa stolice gde sam isprva seo, pošto mi se više dopala od klupe za čekaonice. Drugi je bio brka kao Lala iz vica, sa stomakom kao prepumpan balon i košuljom koja nije njegov kroj: visila mu je oko mršavog vrata i istovremeno ispadala iz farmerki - jer taj obim trbuha pokriva tek dužina do pola butina. Uhvativši se za naslon stolice, glavom mi je pokazao na moje mesto na klupi, što poslušah - ipak to nije moja čekaonica.

Brka je dobar pajkan, a trenerka loš - odmah sam shvatio, kao i to da su obojica šljam: kad ih više ne bude nikom neće nedostajati. Jedino sam bio u dilemi da li su opšte pajkani, ili je u pitanju voždovačka mafija kojoj sam takođe stao na žulj - zaista

ni po čemu nisam mogao da utvrdim da se nalazim u policijskoj stanici, a ne u ofucanoj poslovnoj zgradi, ili ipak u podmornici.

Sumnje mi neće razvejati ni brka, kad sebe bude predstavio kao Čarlija, a trenerku kao Žlezdu. Između pajkana i mangupa slaba je razlika, bar u našim krajevima: i jedni i drugi se regrutuju sa istog mesta - iz rasturenih porodica; i jedni i drugi imaju istog poslodavca - što je država. I jedni i drugi obožavaju da se časte zvučnim nadimcima - jedino što pajkani imaju činove. Ali brka nije našao za shodno da pomene čin. Zato sam morao da postavim glupo pitanje: - Čarli i Žlezda... Jeste li vi momci policajci ili kriminalci?

Onaj sa nadimkom Žlezda na ovo sagne glavu i počne da je ljulja zagledan u tačku na linoleumskom patosu, kao da mi tamo stavlja nevidljivu recku. Čarli je zato duša od čoveka: - Ne moraš da se trudiš, znamo te - reče.

- Jeste li vi ta ekipa za uviđaj koju čekam od podneva? - morao sam da insistiram. - Ako jeste, zašto smo ovde umesto u stanu čiju sam provalu prijavio? I kako vi mene znate?

- Znamo mi takve. Posao nam je da vas znamo a da nas ne znate - pokušao je da mistifikuje svoj zanat, stariji od najstarijeg i mnogo manje popularan.

- A šta je vaš posao, osim da čuvate poredak, kad čak i majmuni shvataju da vodi u propast.

- Šta ti imaš protiv majmuna? - bio je radoznao. - I što ne voliš poredak? Ne odgovara ti tvoje mesto u njemu?

- Ne dopada mi se što svaki žutokljunac u uniformi može da me odere od batina ako mu opsujem Slobu, ali ne znači da bih s njim ili Slobom menjao ulogu. Ne dopada mi se sam poredak, a ne moje mesto. Dopada li se vama policajcima?

- Nije naše da razmišljamo; za poredak se glasa na izborima. - Pogodio sam ga u žicu; garantujem da na radnom stolu ima

predsednikovu sliku. Začkiljio je svinjskim očima: - Glasanje će biti devetnaestog, pa da vidimo koliko vas ima.

- Izbori su za vas uvek bili prebrojavanje, a ne glasanje, znam. Pa kome se u ovoj zemlji ne sviđa - može da ide. Je li tako beše?

Klimnuo je bundevastom glavom; mislim da se i Žlezda složio, mada se i dalje koncentrisao na linoleum.

- To redovno ponavljaju babe u autobusu - rekoh ozlojeđen. - Šta ćete kad babe poumiru a svi unuci odu preko? Koga ćete onda da maltretirate, defektnu decu bez roditelja?

Žlezda je prestao da diše, brojao je recke. Čarli ga pogleda sa zanimanjem. - Znaš li zašto mog kolegu zovu Žlezda?

Mrzeo sam ih iz dna duše: Ovi jesu iz mog filma, mog života, samo što ih ne vidim dok upravljaju stvarima - kad hapse one što nemaju čime da se otkupe, a onima što sa sto maraka pale cigaru ližu pertle. Zašto da ih ne vređam? Znam da će se pre ili kasnije završiti nasiljem, što bi me inače doveli u čekaonicu? Kad već ne može drugačije - nije li bolje da se iznerviraju kad ja to hoću?

- Ne znam - rekoh. - Jer ima bolesnu prostatu?

Dovoljno za treću recku: zajedno sa stolicom policajac u trenerci poleti napred i tresne me nadlanicom po licu tako da mi potekoše suze. Dok sam se posle udarca kao babuška vraćao u uspravan položaj, stajao je iznad mene raširenih nogu, ruku uz telo; na vratu mu pored normalne jabučice ugledam pulisirajuću izraslinu.

Čarliju nije promaklo moje zaprepašćenje: - Svi shvate, pre ili kasnije. Ali ti si rekorder, profesore, priznanje.

Čarlijevo groktanje nadjača glas kao iz bureta: - Ispričaćeš tačno i sve po redu šta si radio u zadnjih deset dana, što znači od nedelje 28. novembra do danas. Gde si bio, šta si jeo, šta si karao, sve!

Ovo je bilo više nego što se moglo očekivati od nekoga kome od nerviranja iskoči žlezda. Sačekah da se vrati na svoju stolicu, a za to vreme sam se regenerisao. - Zašto bih se ja vama ispovedao? - najzad rekoh, gledajući ga ne u oči već u vrat.

- Jer nam je poznato da si bio saučesnik u više teških krivičnih dela - odgovori mi brka. - Prvi je bavljenje nezakonitom trgovinom prerađevinama nafte, drugi podrivanje odbrambene moći države, a ostali su krvni delikti - nabrajao je savijajući jedan po jedan prst, da bi brzo prešao na drugu ruku: - Imamo fotografije iz Banjaluke, Donjeg Vakufa, Dervente i sa Pavlovića ćuprije. Imamo izjave svedoka i oružje kojim je u Mionici izvršeno dvostruko ubistvo. A što je najbolje, imamo priznanja.

Brka me poznaje bolje nego rođena majka. - Ako sam ja saučesnik u svim tim sranjima, ko mi je gazda? Dač Šulc?

- Vladimir Kerkez - kao iz topa će Čarli, da bi Žlezda poentirao:

- Zvani Svileni.

- Kapetan KOS u penziji. Odlikaš. Dobio Orden srebrnog mača od vrhovnog komandanta.

- Pederski, zagrebački šljam čiji mi dosije zauzima ceo orman!

- Lako je kad zapišavaju teritoriju, treba samo da zagrebeš i pomirišeš.

- A onda mu ga kad se najmanje nada, metneš zguza. - Žlezda napravi nepristojan gest prstom.

- Šta onda čekate? - upitah nevino. - Ovulaciju?

- Menstruaciju - na to će Čarli.

- A mogli bi i tebi da izmerimo temperaturu.

- Ako nam smesta ne kažeš gde se đubre sakrilo.

Ne znam za pandure, ali meni je pao kamen sa srca kad je ovo izgovoreno. Sad barem znam da nisam srpski Jozef K.: za

razliku od Kafkinog junaka koji je umro u neznanju - ja znam šta država hoće od mene.

Ćutanje je trajalo nekoliko trenutaka, dok im nisam ispričao svoju priču: - Tipa koga tražite video sam jednom u životu. Ležao je isprebijan na ulici pa sam ga poveo sa sobom da se opasulji. Pošto je dremnuo i umio se, popio je kafu i otišao svojim putem. Nije mi se čak ni predstavio, a kamo li odao gde drži robu. Niti mi je išta ostavio - odglumio sam naivnog. - Trebalo je ranije da pitate, možda smo mogli da završimo u kafani. Jesam li sad voljno?

- Šta nije ostavio? - Čarli je vapio za pojašnjenjem.

- Možda samsonit sa dojčmarkama i horsom, možda tajno oružje kojim bi Sloba osvojio svet. Ne znam jer mi nije ostavio. Ali znam ko zna.

- Ko? - graknuli su uglas.

- Oni koji su ušli u tuđ stan, rašrafili zvučnike, prosuli saksije i zavlačili šape u kotlić. Ko zna, možda su Zlatokose ostavile otiske.

Odgovor ih nije oduševio. Izgledali su razočarano, ali za sada ne previše osvetoljubivo. - Izgledate kao popišani. Da ih možda već ne poznajete? - upitao sam, na šta Čarli previše brzo odmahne glavom.

- Svi očekuju prosvetljenje i jako su ljuti kad u meni ne pronađu Dalaj Lamu. Šta mogu?

- Koji su ti koji očekuju? - Čarli se vrati u igru.

- Jedna ćerka budže sa Dedinja i jedan vlasnik kluba zatvorenog tipa. Vi sigurno znate sva ta noćna mesta, ovo je dizajnirano tako da podražava četiri osnovna elementa - jako prigodna simbolika. Četvrti element se ne vidi, ali je svuda oko nas. Možda je tako i sa vašim Kerkezom: ne vidiš ga, ali je svuda.

Trenerci je do sada potpuno splasla žlezda na vratu; Čarli se zato kupao u znoju. Nisu me shvatili, što bi bio dovoljan povod da se naljute, samo da u tom času nije zapištao pejdžer. Hitrim pokretom Žlezda rukom zađe pod trenerku vadeći spravicu, dok sam ga zamišljao kako u istom stilu poteže pištolj. Pogleda ekran pejdžera, a zatim na sat. Pošto je ustao, i Brka se digne pridržavajući stomačinu. Na kraju izađu napolje da se konsultuju - međusobno ili s nekim trećim.

Ostaviše me u čekaonici ne zaključavši za sobom. Najverovatnije da sam tada naprosto mogao da ustanem i odem kući, ali u meni su proradili hormoni; mesto na kom sam se nalazio sve me je više asociiralo na mesto gde smo Gagi i ja završili devetog marta - SUP u 29.novembra. Tada sam na ulici dobio palicom po leđima, ali u stanici nas nisu terali da puzimo i ližemo patos - nije bilo dovoljno pendreka za sve nas. Policija Bebi Doka na Haitiju bi nas strujom mučila do smrti i na kraju zakopala u džungli - ovi su mnogo bolji - ali neke su spakovali u autobus u stanju za urgentni i posle ih gledali dok krvare na policijski hodnik, bez da mrdnu prstom!

Nije bilo šanse da propevam, i da sam znao pesmu. Bio sam revoltiran, ništa manje nego onaj klinac što bi penzionerima dao oružje da se bore u areni. U času kad su se vratili u čekaonicu - Čarli sa svežnjem fotografija, Žlezda sa fasciklom pod miškom - čekao sam ih prkosan kao skojevac..

Ali i oni su imali keca u rukavu; Čarli mi približi stolicu i oklebese stomačinu pored mene. - Vidi ovu sliku - gurne mi pod nos nekrofiličarsku fotografiju: crn, sagoreli leš kom se samo po muškom ručnom časovniku može odrediti pol.

Pre nego što sam se izjasnio o prvoj, dodavao je sledeću: - Ovu dobro osmotri.

Na fotografiji su bili žena i mušarac bez ičega na sebi, polegnuti na sto, sa štepom na grlu. '93 u Beogradu ovakvi prizori nisu zgranjavali ni đake prvake, vrteo ih je RTS posle reklama i patka Dače. Čarli je imao istu taktiku: hteo je da me grize savest što sam živ.

Treća fotografija ipak beše sa živim akterima: dva pincgauera, zamrznuti osmeh suvozača i lice skriveno iza kamere. - Prepoznaješ li nekoga? - upita Čarli.

Klimnuo sam. - Srpski Dač Šulc. Tip u čiju čast sam postao žrtva policijske torture.

Klimnuo je glavom odobravajući: dopada mu se što se izjašnjavam kao žrtva - znači da počinjem da kapiram. Pogledao sam prema Žlezdi: sa naočarima na nosu, fasciklom na kolenima i hemijskom u desnoj ruci samo mu je falila štoperica u levoj pa da bude pravi profesor fizičkog.

Čarli mi tutne sledeći od dokaznih materijala; bila je to fotografija sa svadbe, sa Svilenim kao mladoženjom, veselom brinetom u ulozi mlade i ostatkom bande: Riki, Fredi i Tezga u čučecoj pozi ispred mladenaca. Na četvrtoj je takođe bila ekipa, ali ovo veselje se dešava bez mlade - ne prepoznajem je među razdraganim curama za stolom. Sto je kao u vagon restoranu, sa Rikijem i violinistom u mizanscenu i flašom u Rikijevoj ruci u prednjem planu.

- Poznaješ ove? - zanimao se Čarli.

- Ne znam cigu i ribe. Ni mladu. Ali mogu da zaključim da je za muža baš briga, čim je do sada nisam upoznao. Je li uopšte živa, ili su i nju likvidirali?

- Dobro je ta - Čarli će kiselo. - Vratila se u Zagreb kod tate i mame.

- Šteta što Kerkez ne može u tazbinu - dodao je Žlezda ne vadeći glavu iz fascikle.

- Ali su zato ostali na brojnom stanju. Pa kad mislite da ih hapsite?

Stomak se premesti s leve na desnu stranu, a onda na sredinu, između nogu. Čarli ništa ne reče; Žlezda osta u fascikli, na trenutak prestajući da piše.

- Šta je, pustićete ih da još malo zapišavaju? Mogu i ministarstvo policije da vam zapišaju, njima nećete meriti temperaturu. Zanima vas samo heroj jer je nešto zasrao po političkoj liniji, jesam li u pravu? Zapravo vas baš briga za zaklane i ugljenisane leševe. Ne razumem... Zar nikad ne poželite da živite u sistemu u kom se kriminalci hapse zato što su prekršili zakon, a ne zato što su se nekome zamerili?

- A ko će nam doneti takav sistem, da neće možda Vuk Drašković? - Čarli se ponovo znojio, već sam ga poznavao po mirisu.

- Svakako ne Sloba, dovoljno se pokazao! Zar vi policajci ne vidite da se država ne povećava već smanjuje, da smrdimo i Rusima, da su čak i Kinezi zapušili nos? Rekli smo da ćemo da ratujemo ako ne umemo da radimo, ali da ratujemo ponajmanje umemo - ko je osim ludaka i kriminalaca spreman da ide u vaš rat za Veliku Srbiju? Koliko vam je kolega dosad ostalo na ratištu, a da im ni čitulju nisu objavili, osim na oglasnoj tabli u stanici, zalepljeno preko ponude za svinjske polutke? Nebeska Srbija, zar vi policajci verujete u to sranje?

Nisam obraćao pažnju na žlezdu jer sam sam pao u vatru, ali u međuvremenu je i te kako došla do izražaja. Trenerka uredno odloži fasciklu i naočare; priđe mi bez izraza na licu. Sagnem se da bih izbegao novi šamar, podcenzujući ga: Žlezda ima mnogo širi repertoar. Kada mi je snažna šaka kao kleštima obuhvatila testise trgao sam se od iznenađenja i glavom se sudario sa Žlezdinom arkadom, a kad se šaka zgrčila - osetio sam kao da

visoki napon prolazi kroz svaki molekul moga tela 60% sačinjenog od vode i zaurlao. Osim ako čekaonica nije bila zvučno izolovana - što bi bilo čudno za policiju koja za detalje nema vremena - čuli su me svi sa sprata.

Ne mogu po trajanju da definišem agoniju, ali sećam se da Žlezda stigao da mi izvreda majku, sestru, strinu i dete, da me proglasi za NATO travestita i da me više nego jednom upita kako ću da drkam bez jaja kad mi ih on otkine.

Prvo sam prestao da čujem glasove. Sve što je preostalo u meni je nemi film: Frankenštajn s dve jabučice drži mi ruku među nogama, čupa život iz mene; iskolačene oči sevaju iz dubine duplji, mlaz krvi šiklja iz načete arkade. Stomak gadan kao meduza pritiska mi grudi, znojjava glava mi se unosi u lice i izgovara reči koje ne razumem, neko maše rukama praveći nepristojne gestove, nabija mi pod nos fotografiju, kao da hoće da me nahrani sagorelim lešom...

Na kraju je slika počela da se muti i bio sam sopstveni glas u tunelu bez svetla na drugom kraju: *Majku-vam-jebem, majku-vam-jebem...*

Onda je i glas nestao. Da bi nekome naneo bol proporcionalan sopstvenoj mržnji moraš ga održati u svesnom stanju - što zahteva tehniku. Čarli i Žlezda su u ovom bili početnici; srpska policija u to vreme nije raspolagala sofisticiranim metodima torture - kao i sve ostalo, mučenje je bilo improvizacija talentovanih solista. Ali ako potraju još par godina, i ovo bi moglo doći iz uvoza. Bebi Dok je oteran sa Haitija; hoće li se neko setiti da mu ponudi mesto profesora torture na Policijskoj akademiji?

Poslednje čega se sećam je ženski glas; glas Majke. Glas me zove, povlači iz ništavila, dok na grudima kao da nosim sav teret okeana. Težina vode me gnječi i potiskuje sve dalje od površine.

Ne vredi se boriti: tonem brzo kao kamen, dok razmišljam: Gde je sada moja podmornica, ma čija bila?

9. *Podmornica*

Probudilo me je naglo kočenje i psovka: - Jebem ti mater!

Kad se vraćaš iz bestežinskog stanja najpre pokušavaš da rekonstruišeš šta te je to izbacilo iz orbite, potom se nerviraš zbog svega što si propustio u međuvremenu, i tek na kraju postaviš pitanje: Gde sam ja? Kod mene se uvek sve dešava kontra. U momentu kad mi se telo od naglog kočenja savilo u oblik upitnika - postao sam svestan sadašnjeg trenutka: vozim se kolima. Ta kola, međutim, ne mogu biti marica: tamo se oseća miris zemlje i gvožđa, a ovde dominira sladunjavi parfem sa mirisom anisa i žicom limuna u daljini. Za razliku od onog u marici ovde je sedište toplo i ne žulja, a sa zvučnika svira soft džez - umesto da krešti motorola.

Dalje nisam ulazio u detalje, ovo mi je bilo dovoljno; osetivši se kao da je bura izbacila moj splav na peščani žal, počeo sam naglas da se sećam: - Poznato nam je da si bio saučesnik u više krivičnih dela... Daj da vidimo kolika ti je teperatura...

Imao sam flešbek, i to u slou moušnu: scena kad Žlezda ustaje i odlaže cvikere; polako, frejm po frejm prilazi mi izraslina... Mora da sam se vrlo živo prisetio bola - pošto iz sve snage zaurlah. Auto se ponovo usprotivi inerciji; kako sam ruke stavio među noge da se odbranim - čelo mi se nađe na hladnoj šoferšajbni.

- Idi u pizdu materinu! - levo od mog bola začu se ljutit Violetin glas. - Šta su ti to radili?

Ubacila je u prvu i nastavila da vozi; iza mene su ostajala razmazana svetla grada. - Gde se nalazimo?

- Na putu za urgentni - reče. - Šta su ti radili, odgovori mi.

Saobraćaj je bio redak. Bacio sam pogled na sat u kolima: 22.32, dosad je trebalo da budem kod Zombija. - Čupali su mi klještima jedno mesto na kom ne ostaju modrice - i samog me iznenadi sposobnost da ironišem.

Stresla se na reč *klješta*. Mislim da nije ukapirala mesto, ali nije želela da ulazi u detalje - samo je opsovala.

- Odakle ta krv? - upita misleći na skorele smeđe mrlje na mom džemperu.

- Ne verujem da je moja. - Dodirnem mesto na glavi i napipam čvorugu.- Mislim da sam jednom od njih glavom razbio arkadu.

- Strašan dasa... - Izrazila je negodovanje prolaskom kroz crveno na raskrsnici koju nisam uspeo da prepoznam.

- Ko su uopšte ti ljudi? Je li to prava policija?

- Čarli i Žlezda. Dva žešća man'jaka iz debea. Moroni...

Trebalo je da upitam odakle toliko o njima zna, ali dugovao sam joj zahvalnost - Violeta je moja podmornica. - Sad bar znaš da ja ne radim za policiju - rekoh.

- Baš si smešan, nisam ni mislila.

- Ono sa deset soma maraka je bila neslana šala - osetih potrebu da se opravdam.

- I to znam. Sad znam - rekla je smrknuto. - Ali nešto moram da ti kažem, ako već nisi skapirao sam.

- Šta?

- Policija radi za mog tatu.

Nekoliko trenutaka sam ćutao, vozili smo se tramvajskim šinama uz Beogradsku. *Knight Klub* je bio na putu i pao sam u paranoju da je to sledeća stanica. Projurivši pored Pravnog, međutim, nastavila je prema Slaviji, pored kolone olinjalih tramvaja koji su tu čekali da dođe struja. Moj strah zameni

gorčina: - Očigledno treba da zahvalim tati što mi je poštedeo život.

- Ne seri, u ovoj zemlji postoji samo nekoliko ljudi koji mogu da odlučuju o tuđim životima, a tata ipak nije jedan od njih. Dodaj mi cigarete.

Paklica dugih, tankih ženskih cigareta stajala je u udubljenju pored menjača - otvorim je da bih ustanovio da je prazna. Zavučem ruku u džep pantalona, ali moje cigarete su ostale u Kumanovskoj. - Nemamo cigara - rekoh, i sam razočaran spoznajom.

- U pičku materinu... - opsovala je dodajući gas, da bi uz šripu guma obišla dodatni krug oko Slavije i zaustavila se na kolovozu tačno pred trafikom. Beli Golf dvojka koji se iz pravca Karađorđev park uključio u kružni tok morao je da izvede bravuru sa okretanjem da bi nas izbegao. Vozač stane i poče da trubi, spreman na obračun, a Violeta mu izlazeći iz Pajera pošalje poljubac srednjim prstom. Vozač nije smeo da se kači s Violetom - ode, a ova krupnim koracima nastavi do trafike. Trenutak kasnije vraćala se sa Marlborom, kidajući celofan. Bila je obučena u crne streč pantalone sa zvoncima i čupavi džemperić na kopčanje sa ve izrezom; na nogama je imala svemirske patike - prava prolećna varijanta. Smrzavao sam se od samog pogleda na Violetu, baška što iza sebe nije zatvorila vrata.

Sada su konačno bila zatvorena, a Violeta na svom mestu zapali kao da joj od dopinga nikotinom zavisi život. Ispumpa dim uz glasan uzdah i poče: - Oko sedam odem u Kumanovsku da te tražim. Pozvonim, a pošto niko ne otvara, pokušam da uđem sama. Nije zaključano....

Klimnuo sam da bih joj dao do znanja da znam u kom je stanju Gagijev stan. Nastavi: - Živa sam se usrala da ti se nešto nije desilo... Pregledala sam gajbu, a pošto ništa nisam mogla da

zaključim zazvonim na vrata pored. Pojavi se baba i napadne me što pušim u hodniku, debil... Ali bakuta je korisna, ispriča mi da su te odvela trojica kljunova, a ja odmah pođem da te nađem.

- Prvo sam te tražila na Vračaru. Majmuni tamo ne zavode ni brojno stanje pandura u smeni, a taman posla da pišu koga hapse. Ipak sam nekako sam došla do toga da nisi u stanici na Vračaru, pa sam se odvezla u 29. Tamo znam načelnika, navraćao je kod nas pre par godina; nije na poslu pa zatražim da ga okrenu kući, a kad nisu hteli dignem žešču frku. Na kraju ga obaveste i čovek mi se odmah javi, bez problema. Preko njega dobijem spisak njih 999 koji su privođeni u zadnja 24 sata, ali tebe nigde na spisku, ni pod kojim imenom. A i ja sam ovca, trebalo je da znam da su debejci... Kad sam ovo skapirala odvezem se do Knez Miloša i tamo pokušam istu foru, tražeći načelnika, ali dopadne mi neki Bosanac glup ko noć - nije bilo šanse da ga zove, iako sam mu zapretila tatom. Bosanac nije smeo da telefonira, ali mi prizna da su Čarli i Žlezda oko petice otišli u 29. da driblaju nekog. Tajming se slagao sa onim što je rekla baba; vratim se nazad...

Otvorila je prozor i ispalila pikavac daleko na trotoar. Pade pred noge dvojici sumnjivih faca koji su došli da se namire u trafici, ali na pikavac nisu imali primedbu: žensku u Pajeru bolje da ne gledaš - takav je ulični zakon.

- U 29. sad je sve okej, odmah mi kažu gde pederi debejci imaju štek. Pizda im materina, kad sam ušla Čarli je ždrao burek, Žlezda ti u pozi lešinara kopao po novčaniku, dok si ti ležao na klupi - kao mrtav! Kad sam ti pritom snimila krv na džemperu, šta im sve nisam rekla... Da će ih tata poslati na ratište, da će na preki sud, strašni sud, zakon ulice i tako to... Čarli se uplaši i odjuri po neku apotekarsku glupost, što ti odmah stavimo pod nos. Posle ovog otvoriš oči, opsuješ mi majku i opet se resetuješ.

Ali skapirala sam da si živ i to mi je bilo dovoljno. Debejcima sam rekla da ideš sa mnom i naredila da te ubace u džip. A ona stoka od Žlezde na to reče da ionako nisi njihov čovek - zanima ih Darko Gagić, a u tvojoj ličnoj karti piše nešto levo. Ne mogu da verujem da te nisu legitimisali?

- Ni predstavili se. A Darko Gagić je...

- To ti je ortak, sve znam. Čuvaš mu gajbu, Milica mi je sve ispričala kad sam onomad zvala. Milica mora da je divna, jel' da? - Ovo poslednje rekla potpuno novim tonom, pogledavši me krotko, pogledom kao kad provališ da se tvoj najbolji drug i drugarica viđaju posle škole. Pogled je značio da je ona zbog nas najсреćnija na svetu, ali istovremeno nam zavidi što sama nije te sreće. - Voliš li je? - upita suviše iskreno da ne bih odgovorio na isti način.

- Miica je moja matica - rekoh. - Obožavam je zbog toga i zbog svega ostalog.

- Imaš i klinca? - Sada je već zvučala pomalo razočarano: dete nikako ne ide uz njenu predstavu ljubavi.

- Nije to baš neko dete, više liči na preraslu veknu hleba. Zoki ima šest meseci i dvadeset jedan dan.

Pridigla se u sedištu i posegnula za paklom. - Ja nikad neću imati decu - reče dok je palila.

- Zašto?

- Zato što sam neurastenična, razmažena i latentno šizofrena. Majka mi kaže da ću pre tridesete biti alkoholičar za tretman. A i mislim da ne mogu da zatrudnim.

Majka je optimista, sudeći po onome što sam dosad od Violete video. - A on, šta misli on?

- Tata?

- Frajer za kojim traga pola grada. Tvoj heroj. Moj loš dan.

- Vladimir? Misli da sam klinka, i to opičena. Joj, samo da je živ... Makar ga nikad više ne videla.

- Siguran sam da je dobro i da ga zabavlja sva ova pometnja. Nadam se da je smislio čime će da nahrani sve kerove koji mu njuše trag, kad se jednog dana vrati u grad.

Podigla je noge na sedište i obgrlila ih; patike su ostale na podu. Spustila je glavu na kolena, uzdahnula kao da je na njoj svo breme sveta. U očima se pojavi setan sjaj.

- Ne boj se, sad mi se ne plače - prozrela me je. - Samo sam melanholična, uvek sam takva kad se jako ljutim, pa posle... Znam da si me folirao onda kad si mi obećao da ćeš ga naći. Nisam znala odmah, ali sam provalila kad se sutradan nisi javio a ja nisam mogla da te nađem. Nije lepo igrati se tuđim osećanjima, to je suviše surovo, ali ti ipak mnogo ne zameram. Čak i ako foliraš toliko dobro da te još nisam provalila, što mislim da je nemoguće, Vladimir ti ne može značiti koliko znači meni - a opet od mene prolaziš gore. Ako se ipak ispostavi da grešim, znaj da ću biti jako tužna, jer to će značiti da na ovom svetu ne postoji nijedan plemenit čovek osim njega samoga.

- Znam kad zaserem, a ovo je taj slučaj. Izvini za laž, nisam kapirao da je u pitanju ljubav - nastavio sam ne shvatajući koliko lupam. - Nisam video ništa što bi mi reklo da Svileni nije dobra prilika, a ti savršena udavača.

Najednom podigne glavu sa kolena i pogleda me. - Moglo bi biti samo obrnuto. Kad bi moglo biti. Ali ne može - ja sam mu sestra.

Mislim da sam u tom času pocrveneo do ispod obrva. Da je u kolima bilo svetla, osim onog što je dolazilo spolja sa halogenih farova bandera, mislim da bih pocrveneo dodatno od činjenice da mi se ovo dešava u prisustvu svedoka.

- Nisam znao da ti je brat. Ne čitam Nedeljni telegraf ni Reviju 92 - pomislih da će me blama spasti cinizam.

- Doduše sestra od ujaka. Ali pošto nemam rođenog brata, Vladimir je uvek bio moj stariji brat. Mislio si da smo mi u šemi?

Sada je ponovio bila ona stara, sva u spidu, kao da su je uključili u struju; levom rukom nameštajući kosu palu preko obraza desnom zapali novu cigaretu. Okrenuvši se za 90 stepeni da me bolje vidi, noge je skupila ispod sebe - odjednom sam nešto jako novo i zanimljivo. Ništa nije rekla, samo me je gledala očiju naraslih i sjajnih, dok sam morao da se vadim.

- Policajci su pokazivali fotografije - rekoh. - Jedna je bila sa venčanja, sve sa Rikijem i ekipom, Svilenim i simpatičnom mladom za koju sam čuo da se vratila u Zagreb. Nisam te video na toj slici.

- Nisam bila na svadbi. U to doba sam bila u Americi, a oni su sve na brzaka odradili jer je Ivana bila u šestom mesecu. Ivana je okej, u principu, bar je bila dok se nije navukla. Krek, tablete, hors, nema šta ta nije stavljala u sebe. Vladimir joj je zabranio da se roka, ali šta vredi kad je on veći deo vremena bio u Bosni, a ona ovde u Beogradu. Pritom je počela da se viđa s tipovima, a nekom je navodno rekla da Zagrepčanka najviše nedelju dana može bez čoveka - čime je stekla veliku popularnost među frajerima. Vladimir ju je trpeo samo zbog klinca, a na kraju su je oni oterali, što je najbolja stvar koju su mogli da mu učine. Ali on to nije isto kapirao; vremenom je počeo da pije i bulazni glupe stvari. Mislim da je greška što su joj dopustili da zбриše s kincem.

- Zar je pobegla?

- Bukvalno. Rekli su joj da je kurava i da Srbi spavaju s njom samo zato što je ustaška kći. Kazali su joj da žena srpskog heroja ne može da bude kurava a kamo li Hrvatica, i da će na kraju

završiti kao kraljica Draga. Nemam pojma šta je bilo s kraljicom, ali sve ovo se desilo na našoj krsnoj slavi. Sutradan je prešla u Mađarsku i zatražila domovnicu. Priča je da je Hrvatima svašta prodala, državne tajne i tako to, ali ne znam odakle kod Ivane tajne, ta nije umela da čuva ni svoje. U svakom slučaju hrvatske papire je dobila za tri dana, a kroz dve nedelje u županijskom sudu i razvod od Srbina. Dobila je i dete, normalno, a Vladimir se zakleo da će ga vratiti kući makar je ubio. Riki je sve vreme pričao kako ima šemu za Zagreb, kako planira akciju, samo kad dođe čas.

- Možda nije mogao da dočeka pa je otišao sam?

- To bi ličilo na njega pre godinu dana, ali ne liči na njega sad. Mozgala sam i o tome... Hrvati mu ne bi ni sudili. Ako je pokušao, sada je na onom svetu a ja ne znam ni u kojoj zemlji mu je grob.

Naslonila je obraz na naslon sedišta i ponovo počela da tone. - I ti si mislio da smo mi ljubavnici... - reče sneno, kao da jedino pomisao na to drži budnom.

- Ko je general Stojanović?

- Moj stric. Njegov ujak. Roditelji su mu stradali dok sam bila jako mala... Stric je tada živio u Zagrebu i preuzeo je brigu o Vladimiru kao da je njegov. Stric je vojnik i kapira da svi muškarci treba da budu partizani, kao da je partizan neko zanimanje... Vladimir je hteo da studira FDU, a stric da ga upiše na vojnu akademiju. Tako su se pogodili da prvo završi akademiju, a onda može da radi šta hoće. Vladimir je fenomenalan, ladno je završio taj vojnički faks i upisao režiju u Pragu...

Tada se Pajero zatrese, zakašlje i ugasi. - U pičku materinu, benzin! - vrisne zabivši pesnicu u volan. Tek tada shvatim da ga zbog grejanja nije ni gasila; potmulu huk bio je motor Pajera a ne

prekookeanski brod. Nedovršene zgrade, hotel od 17 spratova, između pljeskavice. Ulica prana pre tri meseca. Nije ovo luka Dover već Slavija.

Pokušala je da vergla, bosom nogom pumpajući papučicu gasa, ali džip nije upalio. - Da odem negde po benzin? - rekoh pokušavajući da se setim gde u ovo doba dežuraju prodavci. Svakako nigde blizu - moraću da uzmem taksi.

- Ma ko mu jebe mater, uzećemo taksi - rekla je pakujući stvari u torbu, pružajući ruku iza mene da bi sa zadnjeg sedišta dohvatila srebrnu perjanu jaknu.

- Šta ćeš sa autom?

- Šta me briga, nek stoji do sutra. Doći će tatin šofer po njega.

Otvorio sam vrata i obe noge promolio napolje. Probadalo me je u rejonu prepona, ali nije to ništa. Kad sam se, međutim, sa obe noge oslonio o tle, osetih kao da gazim sopstvena jaja. Posrnem i prigušeno jauknem, a Violeta me prihvati sa strane. Imao sam ludu ideju da ipak odem na posao - ovim mi je momentalno izbijena iz glave.

- Jesi li dobro? Jao, šta su ti to uradili? - pošto je procenila da je početni bol prošao počeo da nariče.

- Ništa što bi dama trebalo da zna - prostenjao sam s mukom.

- Ako hoćeš da budeš korisna, nađi mi taksi da me vozi kući.

- Ali ti moraš kod lekara! Blizu smo, do urgentnog ima samo dva minuta! - bila je usplahirena.

- Doktori su još veće patriote od policajaca, a ja nisam sposoban da ćutim. Dosta je za danas, zovi mi onaj taksi.

Oko Slavije je kao lešinar kružio žuti taksi u vidu zastave 128 - valjda je bio nanjušio da sa Pajerom postoji problem. U času kad je Violeta podigla ruku mislim da je obilazio treći krug.

- Izvini što nisam mislila na benzin... - zvučala je *krivo*, kao da je omanula na pismenom iz matematike iako se spremala danima. - Hoćeš bar da ti pomognem do kuće?

Odmahnuo sam glavom.

- Misliš da sam kreten? Sigurno da jesam kreten... Izvini, valjda sam i ja otkinula od svega ovoga.

Taksi je stajao pored i čekao. Do zadnjih vrata su me delila dva koraka, potencijalno kobna - a do prednjih nijedan. Napred je, međutim, sedeo sam taksista i ako sam već morao da ga trpim, nisam želeo da mu olakšam svojom blizinom. Opredelio sam se za dva bolna koraka, dok me je Violeta pridržavala s leve strane, a krov kola s desne.

Posađenom na sedište od skaja bilo mi je lakše da govorim: - Ne mislim da si kreten, zaista. Ako hoćeš, možeš neki dan da me izvedeš na kafu. Volim da upoznajem tvog brata, tip će još početi da mi se dopada. Utoliko pre što ga ne vole Čarli i Žlezda.

Oči su joj zasjale. - Imam bolju ideju! U subotu nešto proslavljam, pa će biti giga parti! Gomila sveta, zezanje do jutra! Što ne dođeš sa Milicom, možeš i svoju ekipu da povedeš. Pa ćemo da pričamo o Vladimiru - ako baš voliš.

- Hvala na pozivu, mada ne znam da li ću se do četvrtka oporaviti tako da mogu da stojim bez problema. Hvala što si mi spasila život - rekoh da bi zvučalo kao fora, mada istina nije daleko.

- Sigurna sam da hoćeš! - podvrisnula je. - Jedva čekam da upoznam Milicu!

- Izvini, ide li gospođica ili ostaje? - pobuni se taksista. - Straćio sam kilo goriva čekajući na vas.

Mahnem joj i zatvorim vrata. Taksista kome je dosadilo da dangubi uz trzaj pokrene svoj nazovi taksi i pođe, a ja nisam imao snage da se okrenem i još pozdravim svoju podmornicu.

- Izvini, brate Srbije; valjda da mi nećeš zameriti - opravdao se taksista. Imao je glavu kao lubenica isečena na trećinu, dok mu je taksi mirisao na pileći parizer i benzinska isparenja.

- Dunavski kej 11 - izrecitovao sam adresu i začutao da mu dam na znanje da nisam raspoložen za ćaskanje. I on učuti, ali znao sam da bi bilo suviše lepo kad bi postojalo. Negde kod Beograđanske zaključio da mi Violeta nije ni devojka, ni sestra, ni žena mog najboljeg druga, pa se opusti: - Uh, što mala ima guzu... - U želji da mi nešto pametno predloži, počeo da se ceri i da namiguje preko retrovizora, ali kako nisam reagovao ponovo se uozbilji.

Na Terazijama uključi radio, pošto me je prethodno konsultovao: - Da vidimo šta kažu vesti, jel' ne smeta?

Nisu još bile vesti, mada je ličilo: neko je komentarisao hrvatski upad u Medački džep, kad su na iznenađenje oteli tri sela na srpskoj teritoriji, usput ih spalivši i pobivši nešto civila. Ovo se desilo tri meseca ranije, ali ne sećam se da su i pomenuli na TV - kome još treba da sluša o porazima?

Taksista je bio informisan koliko i ja. - Vidi ti to! Ustaška im usta jebem... - coktao je i vrteo glavom s neodobravanjem.

- Šta su ti radile ustaše? - prostenjao sam.

- Meni ništa, brate - slegne ramenima. - Guzili smo ih i na Maksimiru i pod Marjanom bez obzira na rezultat tekme. Moj kum Redža trojicu je komirao motkom, onomad '86 kad je izbio kurčšlus na Maksimiru. Uključujući i jednog knjuna, mamu mu jebem. Hrvoje je uvek bio pička... Njihovi najjači fudbaleri bili su Srbi!

Pod retrovizorom se ljuljao grb sa ocilima, a iznad taksimetra vislila fotografija iz novina sa predsednikom Srpske Radikalne Stranke - kako to nisam ranije primetio? - Boli nas uvo, za kaznu smo im maznuli pola *lijepo njihove* - rekoh.

- Nismo mi njima ništa maznuli - morao je da me ispravi. - Samo smo povratili što je oduvek bilo naše.

Pošto je tako velik rodoljub, zamolio sam ga da se smiluje nad zemljakom i da me zabranjenim smerom odbaci do ulaza u zgradu. Rado je točkovima nagazio travnjak i parkirao ispred mog broja, a onda mi je svojevolejno pomogao do lifta. U znak pozdrava podigao sam tri prsta.

- Ti si za Vuka? - reče sav razočaran.

Pokušao sam da ga naučim: - Otac, Sin i Sveti duh - pokažem na prstima, ali ovim ga samo dotučem. Valjda je shvatio da su Sveta trojica za Vuka i da on onda ne može biti za Oca, Sina i Svetog Duha. Mlako je pokazao tri prsta dižući ruku do pola i nestao iz ulaza.

Kući sam stigao nešto pre pola jedan. Milica me nije očekivala, spavala je. Sreća je da me neće videti posle policijskog zlostavljanja.

10. Loša karma

Od tretmana inspektora državne bezbednosti sa nadimkom Žlezda neću se zalečiti bar deset dana, ali isto toliko sati sna pomoglo je da već ujutru mogu da hodam bez da držim ruke među nogama kao fudbaler u živom zidu. Od čega su uopšte ti ljudi, kakav im je genetski kod, kakav je to posao nanositi drugima bol? Je li mučitelj legitimno radno mesto po sistematizaciji, samo što njegov opis stoji u Tajnom službenom glasniku RS? Državna bezbednost, jesu li to isti oni što su svojevremeno angažovali kriminalce da po belom svetu protiv anti-titovske emigracije vrše *search and destroy* akcije? Oni što su bili jataci teroristima iz nesvrstanih zemalja, oni što su kasnije obarali balvane i organizovali samoodbranu od Hrvata, a ovih dana šalju patriote u pljačku frižidera u Bosnu?

Da li su to oni koji nam kroje TV program, pokretom obrva smenjuju urednike, seku novinske članke, provociraju štrajkove po neposlušnim stamparijama; huškaju profesore protiv studenata, vrbuju članove Akademije, trenere rerezentacije? Jesu li to oni što su svaki put kad se komeša imaju barem jednog na platnom spisku u glavnom odboru svake političke stranke, bar jednog u štabovima studentskih protesta?

Čarli i Žlezda, dvojica mamlaza, teško mogu da shvatim da upravljaju tuđim sudbinama. Ili smo toliko smeškšali - da su dovoljni i retardirani.

Sledećih dana nije se bog zna šta dešavalo - niko me nije preslišavao, plakao mi na ramenu niti mi gnječio testise. Trebalo je popuniti kućni budžet nadnicom za barem tri filma

izostavljena u proteklih desetak dana, pa sam prionuo na posao ne razmišljajući o onima.

U sredu pre popodnevne smene nakanio sam se da odem do Kumanovske i pospremim haos koji su za sobom ostavili neidentifikovani ljudi u uniformama. Sa dnevnom sobom sam lako izišao na kraj, ne propustivši da šustiklu popnem na TV, prisativši se da je tetka Dana svojevremeno preko novina htela da se odrekne sina zbog namere da šustiklu ukloni sa mesta. Malo veći posao bili su sudovi u kuhinji, a najveći knjige na policama, pošto ih je na podu predsoblja ležalo bar tri stotine, raznoraznih formata i gramatura. Dok sam sedeo na podu prebirajući po literaturi neko je stidljivo zazvonio na vrata. Viknuo sam da sačeka, jer da bi se vrata otvorila trebalo je bar Ruse skloniti s prolaza.

Dostojevskog sam naređao do metra visine, i to prema nekoj mojoj top-listi. Šest tomova dnevnika bili su izvan konkurencije, pa da ne bih pokvario redosled, prvo sam njih popeo na policu. Sledećih šest, na čelu sa Braćom Karamazovima, bile su malo teži zadatak, a kad je na red došla gomilica na čelu sa Zločinom i kaznom, odjednom me preseče u preponama i ispustim Zapise iz podzemlja. Reagovala je metar visoka gomila Tolstoja; zaljuljala se i podižući oblak prašine uz se tresak prevrnula pravo na vrata. Opsovao sam, cipelom razjurio ruske velikane i otvorio.

Pred vratima je stajala starica sa kopicom na glavi, papučama na nogama i paketićem u ruci; bila je oduševljena mojom akcijom spremanja. - Kad bi ja morala da slažem knjižurine mog pokojnog Pere, ne bi ni počinjala bez onog đavola za kopanje... - u trenutku je zaboravila reč.

- Lopate?

- Ma ne, pobogu, onog...

Igrali smo se pantomime. - Mislite na buldožer?

- Taj! Bez buldožera ni da pomislim. U Perinoj biblioteci osim knjiga ima mrtvih Turaka, Švaba i Bugara.

- Hoćete da uđete? - upitao sam je kao ortaka.

- Ne, ne, počinje mi serija... Htedoh samo da upitam je li vas pronašla ona devojčura?

- Da nije, ko zna da li bih bio među živima. Dobro je što ste rekli da me je odvela policija.

- A ja vidoh kad ste mi dali znak, dok ste stajali tu gde ja sad stojim. - Namigne okom ispod sočiva, a ja joj uzvratio istim, sa mnogo manje efekta. - Znam ja da se oni preobuku u milicajce da prevare narod. Zato sam čim su vas odveli zvala prave milicajce.

- I, jesu li došli pravi milicajci?

- Ženskinja na telefonu mi reče da će poslati ekipu vidi u čemu je stvar, ali niko nije došao. Valjda nema ko, znate li da sad i policajce šalju na front? - baka mi objasni. - Baš je strašno kad čovek nema koga da pozove u pomoć. Da je moj Pera tu...

- Gos'n Pera je na vreme spustio zavesu. Nekad se znao red: mangupi nisu nosili uniforme policije.

Dopala mi se stara, iako je bila od penzionera što maltretiraju mesare za manje masno i pekare za rešije. - Jeste li sigurni da nećete da uđete? Možda čak uspem da pronađem džezvu da skuvam kafu .

- Ne, ne, prekasno je meni za kafu, ionako noću nemam sna... Onomad zaboravih da vam predam.. - reče pružajući paket.

- Šta je to?

- To je za vas ostavio jedan fini gospodin, ali ja ko luda...

Uzeh paketić u ruku. Očito knjiga uvijena u pak papir i svezana kanapom; spremna za slanje poštom. Bez adrese primaoca i pošiljaoca, bez marki i pečata. - Kada je to ostavljeno?

- Neki dan.

- Kada? Koja se serija davala, možete li da se setite?

- Predveče, ako je po seriji... - Premeštala je oslonac sa noge na nogu, sažaljevajući samu sebe što ne može da se seti. - Mora da je bila subota ili nedelja.

- Prošla subota ili nedelja? Ili neka druga?

Zbunjeno zavrti glavom - vreme je za nju nevažno, zato ga ne snima u ono malo slobodnih sivih ćelija. Ali se živo sećala donosioca: - Kad sam odškrinula vrata do lanca, naklonio se glavom i predstavio se... Zaboravila sam ime, ali zar je to bitno, to je bio jako fini gospodin, sa osmehom kao Klerk Geb!l

Kao grom da me je udario, opet mi proradi među preponama. - Visok, viši od mene, sede kose i obrva?

- Nikad ne otvaram ko nije iz zgrade, ali ovaj je bio baš kao sa televizije...

Shvativši da se ponašam kao državna bezbednost učutim i pustim da samo ispliva iz njene memorije: - Rekao je da je susedov prijatelj i da ide na put s kog se neće vratiti skoro. A pošto mu tamo ovo ne treba, doneo je susedu na poklon, može li se predati kad se sused vrati doma? Eto, tačno tako je rekao, kao da je iz Zagreba. - Nije krila zadovoljstvo što se seća. - Odgovorih da sam rada izvršiti zapovest stranca koji ide na dalek put, ali samo ako bi bio tako dobar da odnese na smeće kutiještinu od televizora zbog koje ne mogu da počistim u predsoblju već četiri meseca. Znae, ta kutija je prevelika za mene ovoliku. - Načini pokret rukama kao da je kutija dva sa dva. - Reče da je to pošten predlog, pa mi preda paket, a ja njemu kutiju. Fini gospodin mi poljubi ruku, što nikom nije palo na pamet već pola veka, i ode uz zbgom.

- Mislila sam da je paket za malog Gagića, ali mora biti da je za vas, jer Gagića nema već ko zna otkad. A ako ipak shvatite da nije za vas već za njega, vi mu ga molim vas pošaljite.

- Oni više ne žive tu, jelte? - reče drhtećim glasom dok se gegala nazad ka svojoj jazbini, vukući papučice po hodniku.

Dan danas me zanima šta bi drugi radili kad bi dobili takav jedan paket, pa sve pitam. Većina da bi ga otvorila, samo moj otac kaže da bi ga predao policiji. Moj otac, međutim, ne zna šta sam ja pre toga doživio od policije; oni koji su saznali kažu da bi paket bacili u kontejner u Prote Mateje ili kojoj ulici dalje - po mogućstvu zapaljen. Neki opet smatraju da je paket trebalo predati Viloleti, ili ga barem otvoriti u njenom prisustvu, a ja ne krijem da sam prvo pomislio upravo to, dok sam sedeo na patosu u Gagijevom predsoblju okružen rasutim tomovima Tolstoja i Dostojevskog i gledao u paketić ispred sebe. Ali brzo sam odbacio tu mogućnost: paket je *nešto*. Istina je da Violeta nikad nije od mene tražila išta osim svog brata, ali ovo bi joj možda moglo pomoći u tome. Da brat želi da bude pronađen paket ne bi poslao meni - već Violeti. Uostalom, odluka se može doneti i kasnije, rekao sam u sebi i presekao konopac skalperom.

Unutra je bio oficirski rokovnik za '91, zeleni sa tvrdim koricama u skaju, kakav pod miškom nose uzorni kapetani; gde na prvim stranicama možeš naći raznorazne mere za koje su čuli samo u vojsci, formule za izračunavanja azimuta i ostalih stvari koje trebaju samo vojnim licima, plus kompletno Pravilo službe - bibliju za oficire ispisanu sitnim sivim fontom na belom papiru.

Na korici je 1991 flomasterom bilo prepravljeno u 91-92, a kaligrafski iscrtan naslov je odavao namenu rokovnika: *Ratni dnevnik*. Prelistao sam dnevnik i zaključio da su beleške pune skraćénica i crteža i da nigde nema nijednog datuma niti imena. Na trenutak sam odložio dnevnik i otvorio nezalepljeni koverat pronađen pod koricom. Unutra je bilo pismo ispisanu sitnim krasnopisom, i nije bilo nikakve sumnje da iako nije naslovljeno na mene - meni je upućeno.

Ne poznajem nikog u ovom gradu sem tebe, kome ne znam ime. U imeniku imam tisuću imena, ali ako ti neko da telefonski broj i ime, ne znači da ti je postao prijatelj. Ne znači da bi te podigao dok ležiš na ulici, a kamo li te odveo doma. Nevolja je zarazna bolest, ako si u nevolji, sam se snađi - to je parola.

Siguran sam da si bio svjesan moje nevolje, nije ti moglo promaći dok si stajao u haustoru ono večer - dovoljno si video i čuo o meni. Posle svega, divim ti se što nisi zapuštao nos i otišao, kao što bi učinili svi, kao što ja upravo činim. Ovo mi ponovo daje vjere u život, no bojim se da je prekasno - suviše toga znam o drugima, predobro shvaćam koliko je stvari u ovoj zemlji pogrešno, u ovo sam se osobno uvjerio. Bio sam svedokom mnogih nesuvislih postupaka, katastrofa što su se mogle izbjeći da je bilo malo dobre volje i razboritosti. Neke stvari sam mogao i sam promjeniti, mogu i sada, ali očito ne pripadam sebi već drugima. Nikada svoju sudbinu nisam mogao kontrolirati - pa kako ću onda sudbinu drugih?

U lijepoj uspomeni ostaje mi mladost u Zagrebu i studentski dani u Pragu. Ovo zadnje je bilo zabavno, no nedovoljno stvarno. No barem nije bilo totalno pogrešno, kao ostatak moje biografije.

Ali to više nije od značaja: Vladimir Kerkez postojaće još samo nekoliko časova. Kad shvatiš da za tebe nema mjesta tamo gdje jesi, najbolje je da odeš ako imaš kud. A svako ima kud. Uvijek postoji izbor, ti si me tom naučio, prijatelju.

Ovo je oproštajno pismo. Sve moje vredno prilažem uz njega jer mi neće trebati tamo gde odlazim: moj rokovnik. S njim radi šta ti je volja, prodaj ga u staru hartiju ako ti se ne dopada. A meni dopusti da se oprostim od tebe, jer nemam nikog drugoga.

*Do iduće karme,
Vladimir Kerkez*

Još jednom sam prelistao ratni dnevnik. Nije unutra bilo stvari kakve očekuješ u zvaničnom ratnom dnevniku koji duži komandir jedinice: planova, nacрта i spiskova ljudstva i opreme, ali opisi vojnih zadataka s druge strane su do teme mere bili detaljno predstavljeni da je uz mnoge priložen strip iz nekoliko kvadrata.

Možda ratni dnevnik, bez obzira koliko neformalno vođen, i nije intimna stvar, ali ceo gest sa pismom jeste pa stoga dnevnik pripada meni, barem za sada - ovako sam mislio. Ako je pismo pisano *onog* dana ili najkasnije sutradan, i ako dobro dešifrovao poruku - nikakav dnevnik više nije od značaja ni Violeti, ni ratnim drugovima, ni Državnoj bezbednosti. Dnevnik im neće pomoći da ga nađu - Svilenog je već dve nedelje u sledećoj karmi.

Pismo sam vratio u koverat i spakovao ga među korice dnevnika. Sam Dnevnik stavio sam između *Zločina i kazne* i prvog toma Tolstojevih pripovetki. Biće prilike za čitanje, kasnije, kad se leš negde ohladi.

11. Parti

Milica je želela da ide na parti, a ja bih se radije bacio kroz prozor. Milica je, međutim, mogla da iznese svoje argumente, a ja sam morao da ćutim. Rekla je da otkad se Zoki rodio ne viđa nikog osim sopstvene majke i povremeno mene, da od četvrtog meseca trudnoće nije bila ni u kafiću a kamo li na žuru, i da odbija da bude belo roblje mene i mog sina. Preterivala je; moji argumenti da neću da imam ništa sa Stojanovićima bili bi jači - samo da sam mogao da ih iznesem za manje od sat i po. Povrh svega Milica je Violeti obećala da ćemo doći na parti bez obzira šta ja mislio o svemu.

U sredu su se čule telefonom; Violeta reče Milici da se sreća sa mnom i dobila sve što joj je trebalo vezano za Gagija, kao i da me je tom prilikom pozvala na parti u subotu, ali da nisam pokazao entuzijazam. Kroz razgovor su pronašle bar pet zajedničkih drugarica, što mu dođe kao da se poznaju celog života - iako nisu generacija i nikad se nisu srele. Pre nego što otkriju da su zapravo sestre, rekoš Milici da pristajem, samo ako može da garantuje da nije u pitanju turbo-folk žur.

- Zašto turbo-folk? - upitala je zabrinuto.- Zar je Violeta u tom fazonu?

- Zato što Dedinje posle pola veka ponovo menja stanare, a s njima i ukus za muziku.

- Ali rekla je da je parti. Kad si čuo za turbo-folk parti?

Nikad. Ali učiš se dok si živ.

Violeta je takođe rekla da dovedemo ekipu a ja sam najpre pomislio na Rahelu i Mandu. S Mandom sam bio na mnogim

žurkama, dok se to tako nazivalo, a na mnoge smo odlazili nezvani, što je osnovni preduslov za dobro zezanje. Nisam se, međutim, setio Mande zato što sam žalio za danima kad smo znali za teme pametnije od politike, već zato što je on bio moj insajder. Onomad kad sam mu obećao da ću svratiti na kafu zaista sam to i mislio, ali Manda je sedeo u 29., mestu za koje su me vezivale sveže rane. Parti je bio odlična alternativa.

- Šta misliš da pozovem Rahelu i Mandu? - pitala me je Milica.

- Čitaš mi misli - odgovorio sam, u nadi da mi ostale ne čita.

U subotu u petnaest do deset obukao sam čiste somotske pantalone i naoružan strpljenjem spremio se na čekanje, dok je Milica premeštala vešalice sa svojim krpicama od pre trudnoće. U deset je trebalo da se pojavi bebisiterska u liku Miličine majke, a najkasnije do pola jedanest Manda i Rahela. Petnaest minuta posle deset majke nigde, a Milica se stvori ispred mene sa suzama u očima i rečima: - Nemam šta da obučem i neću da idem.

Počeo sam da nabrajam šta sve od garderobe koju ima cenim da joj dobro stoji, ali za sve je imala spreman odgovor: ovo se više ne nosi, ovo je suviše glupo, za ovo nema cipele ili liniju. U dvadeset pet minuta posle deset ulazi majka s pričom o autobusu koji je upao u rupu na kolovozu i ostao bez točka; čekam samo još da zazvone Manda i Rahela pa da publika počne da urla od smeha. Spreman da sačekam da se situacija razreši sama, sa novinama se zatvaram u kuhinju.

Kad su porodični slučajevi u pitanju, uglavnom je dovoljno sačuvati hladnokrvnost pa problem prođe sam od sebe - ali ovaj nije taj porodični slučaj. U pet do jedanaest zavirim da vidim šta ima, zatičem Milicu i majku kako sede prekrštenih ruku, blenu u TV. S obzirom da su obe najgorem raspoloženju jedva se usudim

da upitam šta ima novo, trudeći se da ne ispadne kako nekog požurujem. Majka mi uzvratila da ništa ne pitam, a Milica čak ni to. U tom momentu zazvoni interfon, pa odem da se javim. Oni su, sa skoro pola sata zakašnjenja; situacija je kod nas još složenija - zovem ih da se popnu gore.

Manda nosi šešir u stilu Eliot Nesa, što moram da pohvalim odmah iza *zdravo*. Ne dopada mu se asocijacija, ali to me uopšte ne sekira - bar Mandu mogu da zezam.

Rahela, s druge strane, nosi na glavi crnu somotsku kapu u stilu Madam Mimi; saopštim joj da je moja maska Zoroa spremna, ali da Milica ima problem sa kostimom. Napravi se gluva na moju primedbu, ali već je spremna da se sekira za Milicu. Majka je negde nestala, na mesto joj se nacrtala Rahela, dok Manda i ja stojimo u predsoblju, on razmišljajući kako da mi vrati za Eliot Nesa, a ja o tome da li zaslužuje da ga pozovem kod sebe u kuhinju.

Milica i Rahela počinju da šapuću, da bi im se pridružila majka kad je izašla iz Zokijeve sobe. Tada zvoni telefon. Milica podigne slušalicu, klimne glavom i osmehne se: - Tata je pronašao crnu haljinicu! Na putu je!

Ono što sam teoretisao na temu hladnokrvnosti i dalje stoji, ali taj stepen hladnokrvnosti dostiže se jedino uz meditaciju i teške droge. Ne preporučuje se.

Izašli smo pola sata pre sutrašnjeg dana, ali u raspoloženju pretežno dobrom. Manda nas svojim golfom odveze do Šekspirove, a žurku pronađemo po automobila parkiranim od broja 12 do broja 28a. Prvo mesto za parkiranje ukaže tri bloka daleko od vile Stojanovića. Vozni park je kazivao da unutra ima svakojakog sveta - izbrojao sam bar tri juga, moskviča i par lada, dok džipova i mečki nije bilo kao ispred *Knight Kluba*. '93 godine kćerke srpskih budžovana i dalje su se mešale sa standardnim

beograđanima. Vremenom će budžovani biti sve bogatiji a beograđani sve siromašniji dok ne izgube svaki sjaj, a tada će Dedinjani početi da se osećaju ugroženim i okrenuti se isključivo novobogatašima. *Knight Klub* će biti jedno od prvih mesta koja će posećivati isključivo državna i privatna mafija, patriote iz zemlje i inostranstva, estrada i sateliti.

Nisam mi bilo nimalo toplije oko srca kad sam ispred kitnjaste gvozdene kapije ugledao Fredija. Nosio je crno odelo sa ruskom kragnom, sa crnom majicom ispod i sivim kaputom preko sakoa, a na nogama kroko čizme. Bio je u svečanom odelu i svečanom raspoloženju, mnogo boljem nego u ostalim prilikama kad sam ga viđao; stajao je ispred kapije na način koji jasno ne govori da li nekoga čeka, ili je tu da filtrira goste.

Fredi se, s druge strane, maltene se obraduje kad me je video; pruži mi ruku i osmehne mi se kao sebi ravnom. - Gde si, prevodioče? - promrmlja i skloni se u stranu da nas propusti na stazu što kroz živu ogradu krivuda do ulaza u vilu. Uđosmo bez reči, a kad smo odmakli Manda nije izdržao: - Ova faca mi je odnekud poznata.

Hteo sam da kažem da mu je Fredi poznat iz kartoteke, ali tada od Mande definitivno ništa ne bih saznao. - Kazaću ti posle - obećao sam mu.

- Imaš ti svašta meni da kažeš - reče zagonetno.

Unutra se jedva moglo ući od buke, dima i ljudi. Kad smo ipak prodrli kroz odbrambenu liniju razdraganih klinaca, obreli smo se u salonu veličine omanje fabričke hale, potpuno lišene nameštaja. Graja beše neviđena, ali samo gde se čula iza razorno glasne svirke. Na bini improvizovanoj na stepenicama svirao je rege bend kostimiran u crne majice *War No More* kakve su se tih dana viđale po Beogradu, sigurno u vezi sa nekom kampanjom. Ironija je što će bubnjar benda koju godinu kasnije poginuti u

ratu protiv NATO aviona, zvanično od A-10 a nezvanično od overdoza, barem prema mom drugaru koji je uspeo da se vrati odande. Na Kosovu je lako doći do horsa a teško do dobre rakije, to mu je poenta.

Pored stepenica nađemo šank sa profi barmenima i solidnim izborom alkohola, ali i sa nekolicinom žednih i nestrpljivih tinejdžera. Pošto smo ih nadjačali golom silom, Manda i ja poručimo pivo. Milica i Rahela su poručile *nešto s nečim*, samo da bude u boji, ali pre nego što će ovo stići objave da se odmah vraćaju i nestanu u rulji.

Manda je jedva dočekaao priliku: - Stvarno se ložiš na domaćicu?

Ispio sam gutljaj piva i saopštio najdramatičnijim tonom koji sam imao: - Znaš šta, Mando, uvalio sam se u veliko sranje.

- Zna li Milica? - ispalio je.

- Ne zna i nemoj da ovo ide dalje...

Napravio je povređeno lice: zar je to stvar za priču? - Dete ti nema ni tri meseca, moronu - odjednom je krenuo da morališe.

- Zoki je više nego duplo stariji. Ali slušaj me, ne seri! Neki dan su me hapsili debejci.

Pošto sam se uverio da mu je došlo do mozga, objasnim: - Neko je pre neki dan provalio u Gagijev stan pa sam pozvao 92. Ali umesto da dođu na uviđaj, panduri me odvedu kod dva debejca.

- Zašto?

- Priča je malo duža. Počinje time što sam pokupio sa trotoara tipa po imenu Vladimir Kerkez. Izgleda da ga posle mene niko nije video, pa sam svima postao poslednja šansa. Njegovim ratnim drugovima, a onaj Fredi ispred kuće je jedan, odjednom je postao neophodan. Policija je odjednom odlučila da

ga hapsi, iako dokazi skupljaju prašinu već neko vreme. Plus Violeta Stojanović, njegova sestra.

- Mala mu je sestra?

- Od ujaka.

- Stvarno si se zagovnao, prijatelju. Imaš li ti predstavu ko je njen ćale?

Pošto sam ga gledao upitno, nagne mi se na uho rekavši: - Član Olimpijskog komiteta, član predsedništva FSJ, kako ti to zvuči? Ne znam šta je od ovog aktuelno a šta prošlost, ali moglo bi se reći i da je član desetak upravnih odbora državnih preduzeća, istaknuti član Kongresa pan-slovenskog ujedinjenja i pored svega član nekih bordova u Interpolu. Predsednik nigde, vrlo zanimljiva stvar. Sve piše u novinama, samo kad umeš da čitaš - izrecitovao je Manda i navalio na pivo.

- Drug Član - rekoh, da bi me Manda ispravio:

- Gospodin Član.

- Gospodin Drug Član - složili smo se i nazdravili u tu čast. Dok se Manda borio za sledeću turu, bez uspeha sam pokušavao da negde u gomili ugledam domaćicu.

- Drug Član ima problem u šesnaestercu - najzad rekoh, shvativši da je uzalud tragati za plavom glavom.

- Pre bih rekao da ti imaš problem: opterećen si politikom.

- Ako na ulici pokupim pijanca, je li to politika?

- Ali zašto baš sestrića Viktora Stojanovića? - ime je izgovorio šapatom, kao da svi slušaju naš razgovor. Zaista, mogao sam drugog da odaberem, u pet ujutru nije teško naći pijanca kako se tetura Bulevarom. Stvar je u tome što je odabrao mene, a ne ja njega.

- Možda bi čika Đorđe mogao da pomogne ako zagusti? - stidljivo pomenem Mandinog oca, još jedno ime koje se ne izgovara preko žice. Đorđe Mandić je bio policajac sa puno

čvaraka, nisam znao je li tajni, ali svakako je bio tajanstven - Mandin ćale oduvek je bio tabu tema. - Uvek je pomagao oko pasoša i papira za kola.

- Pomagala je keva, zar misliš da se Đorđe bavi tim stvarima?

- Ova je dovoljno krupna čak i za njega. Šta ćeš kad ti uhapsu kuma?

- Otac je u penziji - reče smrknuto. - Ne može se ništa.

- Kad me odvedu, pobrini se bar za Milicu i Zorana. Kum si, moraš da mi obećaš.

Na mom licu tražio je potvrdu da se zezam. - Ti si manijak. - Ne našavši je skoncentriše se na pivo. Čutao sam i pravio se da imam oreol, a Manda me je pogledavao iskosa, krajnje sumnjičav. Scenom prođe dobro oblikovana ženka dečaćke frizure, u vrućim pantalonicama, plava sa zelenim očima, pomalo skrivenim iza naočara. Manda se uvek ložio na naočarke - ali sada nije ni trepnuo. - Dobro, obećavam - reče, čime zaključimo raspravu na datu temu.

Cela bi scena bila jako dirljiva, da još tada nije bio jednom nogom preko okeana. Ovako je naprosto bilo pederski - Raheline planove ne bi otkrio ni po cenu lažnog obećanja meni.

Mesto ipak nije bilo takvo da se bez kamenčića možeš izgubiti; zato smo digli sidro i sa rukama punim pića otisnuli se u potragu za ženama. Prošli smo ispod stepeništa gde su trojica u roler pantalonama, majicama bez rukava i vunanim kapama izvodili ludorije na rukama i nogama, sve u rege ritmu. Jedan od ovih nekontrolisanim pokretom zakači flašu u mojoj ruci, a pivo iscuri na patiku devojci pored. - Sori - reče ne prestajući sa akrobacijama.

- Sori - rekoh devojci zbog patika.

Par koraka dalje uletim pod koš mom sportskom komentatoru iz *Knight Kluba*. Otpozdraviši, upitam ga: - Kako naša reprezentacija?

- Samo tako, samo tako - uzvratim stisnutom pesnicom i pokretom iz lakta gore-dole. Imao je razdeljak od pola glave što na mestu poput ovog nije *in*, ali komentatoru ne smeta: on je parti enimal, a na svakom partiju ima riba koje muškarcu ne gledaju u razdeljak, kao što ima muškaraca kojima ne smeta kad riba karminom šminka trepavice.

Milica i Rahela nisu za sportske tipove: ugledam ih ispred ispražnjene biblioteke, u društvu sa tipom u narandžastim pantalonama i blajhane kose, fruzure mnogo bolje nego komentator. Pogledom potražim Mandu da mu ukažem na pravac kretanja i shvatim da gleda u plavoglavo stvorenje sa raširenim rukama i osmehom na licu koje nam se primiče brzinom vevice.

- Fenomenalno! Baš se radujem! - krene da skiči i da nas cmače obojicu. Izbavivši se zagrljaja, napravim dva koraka do Milice i Rahele, predstavljajući ih: - Ovo je Milica; ovo je Rahela. Ovo je Violeta.

Raheli naprosto pruži ruku, ali sa Milicom tek nastane vrištanje. Blajhani se do tada izgubio, valjda se uplašio ljubljenja sa ženama. - Baš je divno što ste došli, taman na tortu. Nemaš pojma koliko mi je drago što sam te upoznala, Milice.

- Mogla si da prijaviš da je rođendan u pitanju - reče Milica prekorevajući je.

- A koji po redu, ako nije neka tajna? - utrpa se Manda.

Violeta baci pogled na sat. - Baš sam napunila dvadeset jednu. Pre oko pola sata.

Nastupe čestitanja - žene su pronašle još jednu priliku da se izljube. Ovaj put se pridruži i Rahela, a šansu ne propusti ni Manda.

- Ako vam je ovde previše gužva, tamo je isto žurka - posle svega reče slavljenica, odajući nam tajni prolaz kroz zastakljenu terasu. - Odmah ću doći i ja - kaza pre nego što će se udaljiti na drugu stranu, valjda da se malo cmače i sa drugim gostima. Odahnem - Milici konačno mogu da predam njeno piće. Svima nam je bilo previše gužvanja pa se složimo da odemo na terasu.

Terasa zapravo beše staklena bašta, bez biljki koje su zbog pijanih vandala unapred sklonjene na sigurno, sa svodom od kovanog gvožđa ispunjenim kvadratima stakla i zidom prema dvorištu u istom stilu. Pogled na dvorište pružao je prizor engleski urednog travnjaka osvetljenog lampionima, živom ogradom skrivenog od radoznalih pogleda sa ulice. Prošli smo kroz staklenu baštu, a onda kroz jedina otvorena od troje vrata koliko ih beše na drugom kraju. U prostoriji u kojoj smo se obreli nije se više čuo rege već zvuci fudbalske utakmice; tip je sedeo u fotelji i iskrivljene glave gledao u televizor postavljen pri plafonu - kao da se moli. Milica i Rahela mu zaželeše dobroveče, a ovaj klimne ne udostojivši ih pogleda - očigledno smoren upornim pozdravima prolaznika. Napred su se čuli ljudski glasovi; pođosmo ka njima ostavljajući zvuke utakmice i druželjubivog tipa.

Ekipa na koju smo naišli beše još smrtnije ozbiljna: njih pet, šest zanimala je isključivo ezoterija i živo su raspravljali o mesečevim menama i efektu pomračenja na astralna tela. Na podu je sedela crvenokosa Ciganka sa licem pop zvezde. Uvijena u šalvare bacala je žrebije; izbrojao sam pet belih i četiri crne kockice sa hindu simbolima umesto tački. Sredovečnog muškarca u turskom sedu, kome se pred očima upravo

odmotavala budućnost, jako je brinulo što mu je u ovom bacanju isti simbol ispao na jednoj crnoj i i jednoj beloj kocki, kao da bi bilo drugačije da su oba na crnim.

Kriza proizvodi bogataše, siromahe i proroke - toliko sam mogao da naučim na osnovu ove naše. Uz proroke obavezno idu iscelitelji, magovi, telepate, jurodivi i cela bulumenta individua sa posebnim moćima. Više se bolesti ne leče lekovima već isteruju procedurama; voljena osoba pronalazi se bajanjem u pasulj umesto naučno dokazanom hemijskom reakcijom, a vrhunac je kad shvatiš da ti je prvi komšija poznati hiromant. Tada ne možeš da ne postaneš svestan uticaja planeta na tvoj život. Kad spoznaš da je u njima sve već zapisano, naravno da želiš da znaš će se desiti sutra - mada nemaš pojma šta se desilo juče ili šta se dešava danas. Ali i to je za čoveka.

Nisam uspeo da saznam sudbinu čoveka na patosu niti da se zbližim sa studentima astrologije, jer za nama naiđe Violeta. Čučne pored Ciganke i zagrlj je, predstavljajući nam je rečima: - Admiru je moja drugarica iz detinjstva, mnoge smo zavere skovale skupa, zar ne Admiru? - Ciganka se osmehne. - Njena mama nam je ranije pomagala u kući. Umela je da tumači ogledalo, pa je i Admiru naučila još kao malu - reče kao da je bajanje pomoću ogledala vrhunac svega, stvar jača čak i od levitacije.

Pre nego što smo stigli da se poklonimo Admirinim moćima, Violeta otvori sledeća vrata lavirinta, pozivajući nas. - Dođite. Ovde je moja soba.

S Mandom na čelu pođosmo u sobu zakrčenu stilskim nameštajem i ljudima kao sardinama naslaganim na tepihu. Nisam shvatio je li u pitanju ležeća seansa ili su se klinici naprosto naduvali pa gledaju video, jer pažnju mi privuče slika. Na zidu iznad pijanina, u pozlaćenom ovalnom ramu ugledam

uveličanu fotografiju oficira. Sa belim svilenim šalom Svileni je izgledao kao engleski pilot u holivudskom filmu o Drugom svetskom ratu, jedino što uniforma nije bila ni engleska ni američka, pa ni JNA. Grb na rukavu imao je ocila i četiri simbola; takve iste video sam u *Knight Klubu* - na vitezovima.

Sa fotografije pogled skrenem na Violetu i susretnem njen: goreo je od nestrpljenja. - Još samo ovo da vam pokažem...

Preskočivši jednog od ležećih gostiju pred videom zastala je sačekavši da učinimo isto, da bi nam predstavila prozor preko celog zida s kog se kao na dlanu video Zvezdin stadion, autokomanda i donji Voždovac. Propustila je ostale da prođu do prozora, zaustavljajući mene na začelju. Propnuvši se na prste, rukom zakloni usta i prošapta: - Tata bi jako voleo da te upozna.

- Je li to obaveza?

Odmahnula je glavom.

- Onda nemam ništa protiv da se sretнем gospodinom drugom Članom - rekoh, a ona se nasmeje jer joj se nadimak dopao.

Nisam računao da će se to desiti ovde i sada - koliko god mora da je čudna zverka, ne mogu da zamislim da drug Član prisustvuje kućnim partijima svoje kćerke. Pametnjaković se, međutim, unapred pobrinuo da mu niko ne remeti mir: obezbedio je gajbu dovoljno prostranu da u nju stane trista neradnika i rege bend, i još jednu samo za sebe - da ga ništa ne deranžira dok sedi u svom salonu, bistri Kanta i sluša vatru kako pucketeta.

Da je u pitanju zavera oca i kćerke protiv mene počeo sam da podozrevam shvativši da Violeta već priprema teren za moj nestanak. Milicu posadi pred Ciganku da joj *baci žrebije*, što ova pristane delimično da bi zabavila društvo, a delimično iz rezona da laž postaje obmana tek kad poveruješ u nju. Posle Milice je

Rahela morala doći na red, a što se Mande tiče - čaša Kurvoazjea od deci dovoljna je da ga okupira bar petnaest minuta.

Dok je Milica u šaci mučkala kockice i kikota se usled euforije izazvane s dva gutljaja votka-đusa, a Ciganka se zagonetno smeškala pogledavajući je iskosa urokljivim okom, Violeta me uhvati za ruku. Niti će olabaviti stisak, niti će išta progovoriti dok me bude vodila nazad do staklene bašte, kroz staklena vrata napolje u dvorište, a onda stazom preko travnjaka do kuće ušuškane stoletnim lipama s jedne strane, i komšijskim ogradama sa ostalih.

Ušli smo u kuću kroz prastara dvokrilna vrata od hrastovine kakva sam još video jedino na ulazu u Vojni muzej. Bio je to kraj njenog angažmana - takoreći obavljen zadatak. Trepunula je dvaput radoznalim plavim očima i popevši se na prste coknula me u obraz, ali ne onako kao što me je ljubila pre svima. - Divna ti je Milica - reče šapatom. - Baš vam zavidim, da znaš.

Odjednom se kao teledirigovana okrene za 180 stepeni i nestane iza hrastovih vrata sa intarzijom, ne dajući mi priliku da istresem spisak stvari na kojima sam ja zavidan. Između ostalog zavelo sam joj na vratima, imala su kitnjastu kvaku u visini grudi, imala su čak i zvekir - ali vrata su tresnula i ostao sam sam.

12. Varljiva stvarnost

Stanar je pacov koji voli mrak - prvo je što mi se nametnulo na osnovu prigušenog svetla u salonu. Po svemu ostalom soba je izgledala kao da je na Bečkom dvoru, sa lusterom iz tri obruča i tri hiljade kristala, sa pozlaćenim kandelabrima visine čoveka, taburetima, sekreterima i ostalom antikom. Jedino je falio stražar u mundiru da me sprovede do gosn' ministra - pod uslovom da sam minimum general i da sam se najavio pre dva meseca. Umesto ovog na ulazu me dočeka viteški oklop u boji zlata, šupalj, ali toliko dobro urađen da sam se mogao prevariti da je zaista zlatan. Ipak je bio zlatni metaliza sa srebrnim metaliza šrafovimama - takvog se nijedan kralj ne bi postideo. Na grudobranu sam mu skenirao simbol; pošto sam se u međuvremenu raspitao okolo, shvatao sam da označava Vazduh.

Ispod prozora sa navučenim zastorom stajao je koncertni klavir poklopca otvorenog, sa upaljenima kandilima nad klavijaturom i zelenom čojom preko dirki, kao da je malopre neko muzicirao - jedino fale note. Naspramni zid beše ukrašen platnima iz kosovskog ciklusa - sva velikog formata, u baroknim ramovima sa stilizovanim anđelčićima. Među slikama se našla i jedna fotografija, za fotografiju dovoljno velikog formata, ali prema pompeznom ramu sićušna. Sa fotke se smešio najpoznatiji mašinbravar u svoj istoriji, Josip Broz Tito, blistavim osmehom na preplanulom licu - ali ne kao što je običaj upućenom objektivu, već čoveku kome srdačno steže ruku. Ovaj mladi čovek, s druge strane, izgledao mi je previše ozbiljno i

nedovoljno snishodljivo za nekog ko se rukuje s Titom: viši od njega za dve glave, držanja nabusitog poput japanskog prestolonaslednika i nosa tipičnog za južne krajeve Srbije oko Kuršumlije. Tito je u jednom od svojih belih odela, dok mladić nosi flanelske pantalone i svetlu košulju bez kravate. Kad bolje pogledam, Titov je osmeh previše usiljen - kao da je tog dana imao loše varenje. Zaključivši da je slika znameniti škart iz serijala "Tito i radni narod" pođoh dalje.

Jedini detalj koji je odskakao od bečkog stila i shvatanja lepog beše minijatura crkve u čijoj sam jedinstvenoj arhitekturi odmah prepoznao Aja Sofiju, ali ovakav suvenir ne možeš nabaviti na trafici u Istanbulu - vrh kupole je bio otprilike moje visine, a širinom je praktično pregradila sobu. Kroz prozor sam kao Gulliver mogao da zavirim u unutrašnjost: maketa ne samo da je imala oltar i sve ostalo što crkva unutra ima, već su na zidovima bile minijature freske! Aja Sofija otpozadi beše obasjana plavičastim svetlom; između nje i klavira stajala je garnitura za sedenje, a iza garniture celim zidom se rasprostrela biblioteka. Prišavši, shvatio sam da na policama ima naslova na srpskom, engleskom, francuskom i latinskom, a da jedan deo čine knjige ne mnogo mlađe od Gutenberga - kolekcionarska izdanja. S obzirom da domaćina ne beše nigde na vidiku, izvukao sam knjigu čiji me je hrbat dojmio zlatnim i srebrnim simbolom sunca i meseca. Bila je na nemačkom, sa naslovom na latinskom *Fama Fraternitatis*; o knjizi sam znao da je autor nepoznat i da govori o liku i delu Kristijana Rozenkrojca, osnivača istoimenog tajnog bratstva.

U času kad sam sa strahopoštovanjem okrenuo prvu stranicu od debelog požutelog papira, očekujući da mi se raspadne u rukama, začuh muški alt i recitaciju izgovorenu uz puno feminizirane afektacije: - Mi članovi Bratstva Ružinog krsta,

prisutni smo u vašem gradu kao vidljivi i nevidljivi, po milosti Svevišnjega kome se predaje srce Isusovo. Bez ikakvih maski i knjiga mi podučavamo našu braću jeziku bilo koje zemlje i naroda, kao i znanju kako da se izbegne najveća od svih zabluda - smrt.

Zaklonjen od pogleda maketom Crkve Presvete Mudrosti, u glomaznoj fotelji koje se ne bi postideo ni imperator Franc Jozef, sedeo je čovek u svilenom šlafroku na pruge. Imao je između 55 i 60, glatko izbrijano lice sa visoko postavljenim i isturenim jagodicama, tanke usne na širokim ustima i nos pomoću kog sam ga identifikovao kao čoveka koji se pre više decenija rukovao sa Titom. Koža na licu mu je bila bela i sva u sitnim pukotinama, groteskna u kontrastu sa bojenom crnom kosom.

- Zanimljiv izbor - reče gledajući me sa dva sitna tamna oka.

- Zanimljivo štivo - rekoh. - Nije li original na latinskom?

- Naravno. Ovaj prevod je štampan bar dva veka posle originala, ali izdanje u vašim rukama ima izuzetnu kolekcionarsku vrednost. Prava vrednost, međutim, mnogo joj je veća, izuzetno na kvadrat - ukoliko vas zanima istorija obmana.

Vratio sam knjigu na mesto koje joj pripada i koraknuo prema čoveku; predstavim se, pružajući ruku. Uzvratio mi je ne ustajući, stari ljudi na to imaju pravo, stiskom prejakim za starog muškarca sa ženskim glasom - upitao sam se kakav li je tek bio kad se slikao sa Titom.

- Sedite, mladiću - reče nudeći mi jedva malo manje grandioznu fotelju od svoje. Iz džepa šlafroka izvadio je drvenu muštiklu, ali nije zapalio. - Vidim da shvatate značaj obrazovanja, ali ne znam imate li dovoljno kilometraže iza sebe da biste shvatili da stvari nisu uvek onakve kakvima ih predstavljaju naša čula.

Stvari skoro nikad nisu onakve kakve izgledaju i moraš zatvoriti oči da bi progledao - ovo je nekakva Tao filozofija, ali na osnovu Svete Sofije i kosovske tematike na slikama reklo bi se, međutim, da domaćin nije odan Konfučiju već Dušanu Silnom. Nisam znao na šta cilja, zato sam ga pustio da priča.

- Imao sam šesnaest kad su mi oca odveli na Goli otok - počeo je sporo, uzimajući dah nakon svake kratke rečenice, ne prestajući da se igra muštiklom. - Majku ne poznajem, ostalu rodbinu su mi pobili, osim oca i brata koji je tada služio vojsku u Zagrebu. Zlonamerni su govorili da će odvesti i brata, a neki da je upravo brat potkazio oca. Partizanština iz susedstva pretila je da će i mene pojesti mrak. Jedne noći sam spakovao stvari i otputovao za Ljubljanu, a odande sam ilegalno prešao u Italiju. Morao sam da okončam šizofreniju: nisam mogao da shvatim zašto su uhapsili oca koji je bio na njihovoj strani. Zašto kažu da ga je brat potkazio, zašto bi on to ocu uradio? Jedino sam znao da u svemu tome nema pravde i da meni nije mesto ovde.

Izvadio je cigarete iz šlafroka, nahranio muštiklu. - Nikad nisam oprostio komunistima. Iako su mi učinili uslugu kakvu niko namerno ne čini. Šta mislite, koliko je vremena trebalo da se susedi usele u naš deo stana?

- To vam ipak nije smetalo da se slikate sa Titom? - upitao sam bez ironije, ubeđen da postoji objašnjenje.

- Kao što rekoh: stvari nisu uvek onakve kakve izgledaju. Bog nam je podario čula, ali nas nije naučio da se koristimo njima. Postoji nauka po imenu psihologija, koja se bavi upotrebom čula. Ali ona je apstraktna, dok se ne primeni u drugoj nauci, marketingu. Marketing je dovoljno egzaktna. Radi se o kupovini i prodaji, što je sama suština ljudskog bića. I radi se o obmani.

Začutao je; svaku reč je izgovarao prenaplašeno, sa izraženom gestikulacijom - mora da je umaralo biti ovako grčevit. Jedini izvor svetlosti, osim kandila na klaviru, beše škiljava lampa iza fotelje mog sagovornika; gledao sam u siluetu čoveka koji sedi prekrštenih nogu i ruku - što me jako podseti na kviz sa tajanstvenom ličnošću.

- Konkretna fotografija je snimljena '65. Kad sam kao član delegacije MMF bio u poseti SFRJ.

Klimnuo sam glavom: tajanstvena ličnost je bankar. - Šta je bilo sa ocem? - pitao sam, ali neće mi odgovoriti odmah.

- Čovek je sam po sebi nikakva sila; moć dolazi iz organizacije čiji si šraf ili poluga. Da me nisu uplašili partizani, kada bih dobio priliku da pogledam u oči čoveka koji mi je oca oterao na robiju? Nikad. Ali kao član delegacije MMF - mogao sam sve. Da se smejem dok se on ne smeje. Da se ne smejem dok se on smeje. Da mu pred kamerama zdrobim šaku i osećam kako iz nje izbija znoj dok lice pozira uz osmeh. Bez mogućnosti da se žali. Bez mogućnosti da mi vrati. Za njega sam bio MMF.

Tek posle ovog mi odgovori za oca: - Prevaspitali su ga. Vratio se bez leve noge, ali se žalio jedino kad je trebalo da vozi auto - i to dok nije ugradio ručno kvačilo. Postavili su ga za direktorčića; o politici više reč nije prozborio. Do smrti je tvrdio da se ne seća šta je bilo s nogom.

- Osveta, znači - uzvratilo sam bez razumevanja. - Znači da svi *mi* treba da se osvetimo svima *njima* za sve nepravde koje su nam učinili kroz istoriju, i to počev od Maričke bitke?

- Ko smo *mi*?

- Mislim na naciju.

- Nacija je kategorija koja nestaje. Zar ne mislite tako?

- Možda.

- Ali nije tako. Uvek ćemo imati Boga kom se molimo. Što da se ulagujemo tuđem kad imamo svog?

- Vi živite u prošlosti - svi vi. Imali ste 50 godina da raskrstite sa istorijom; zašto sada sravnjivati račune, kad su došle generacije koje briga za sve?

- Baš zato što vas briga za sve! - poviče iz visokog ce, zarumenevši se u licu. Udahnuo je i izdahnuo - verovatno je u sebi brojao do deset - a onda reče: - Nisam od onih što žive u prošlosti, mladiću, ponovo ste u zabludi. Retko imam vremena za život - uglavnom radim.

- Zvuči prozaično. I dalje za MMF?

- O, ne. - Pomerio je glavu od lampe i na trenutak mu bljesne orlovski nos. - Radim za sebe i povremeno za druge. Dok su partizani klali jaganjce i pravili plenuma, kod mene se radilo punom parom. Dok su trošili novac MMF na vile i pijanke u nesvrstanim zemljama, Viktor Stojanović je radio kao crv. Zato i jeste Viktor Stojanović - jer je zaradio.

Podupirući se rukama o naslon, polako se pridigne na noge i krene nekud. - Ja sam rezervisao svoje mesto u novijoj srpskoj istoriji, za razliku od njega - glavom pokaže prema slici, kao da je na njoj komarac razmazan na zidu. - Dođite, mladi čoveče - Ovo je trebalo da zvuči blagonaklono, ali zvučalo je kao sve što je izgovarao: sarkastično.

Ustao sam i pošao za njim, u prostoriju desno od Aja Sofije. Našli smo se u prostranoj šestougaonoj niši sa zastakljenim krovom. Od nameštaja unutra je bila stolica i radni sto isečen po profilu niše. Na stolu pet tastatura i pet kompjuterskih monitora; tri uključena i sva tri sa zbrkom zelenih cifara na crnoj pozadini. Stolica, međutim, beše jedna i on je odmah zauzme.

Naciljavši nose svakom od monitora ponaosob, predstavi ih kao da me upoznaje sa članovima borda direktora: - Njujork,

Tokio, London. - Spusti ruku na Njujork, kao da je lično izvojevao za američku nezavisnost. - Na Vol Stritu sam radio 12 godina, kao najmlađi broker u to doba. Sve što imam stekao sam na berzi; za sve što sam izgubio takođe je kriva berza. Izgubio sam dve žene koje su prema meni gajile neobično osećanje po imenu ljubav, a jedna od njih je Violetina majka. Ne možeš da dobiješ dok ne izgubiš.

Gledao sam u cifre i kursor što trepće na ekranu. Nisam očekivao da u Šekspirovoj postoji čovek koji iz šlafroka i papuča špekuliše na svetskim berzama. Pogotovu mi nije bilo jasno čime sam zaslužio poverenje dedinjskog doktora No. Jedini trenutak kad egocentrični negativac poput ovog pristane da oda svoju tajnu - je pet minuta pred pogubljenje agenta 007

- Ne razumem zašto vi Stojanovići toliko volite da mi pričate o sebi - rekoh, odozgore ga gledajući u oči. - Zašto mi sve ovo prodajete? Jedan čovek koga sigurno znate hteo je od mene isto što i vi, pa mi je upropastio dan pričom iz Vukovara. To je nazvao gestom dobre volje; je li i ovo vaše gest dobre volje, ili ste naprosto narcisoidni?

- Zar vi znate šta ja hoću od vas? - lice mu poprimi gadljivu grimasu, kao kad je pričao o Titu.

- Upravo to bih voleo da čujem. Zbog nečeg ste me pozvali.

- Grešite, mladi čoveče, Violeta vas je pozvala. A sam nisam imao ništa protiv da upoznam čoveka kome se moja kćerka divi. Da li je zaista toliko ispravan, toliko moralan, da se ne tresu kad se nađe pred silnima? Ili je ipak naišla na obmanu - koju sama ne ume da prepozna.

- Moja priča ide od solitera u Bloku 45, preko solitera na Dušanovcu, i završava se u Dorćolskom soliteru. Mogao bih vam satima pričati kako izgleda večernji provod nekog ko ima 16 a

stanuje u soliteru, ali ne verujem da vas to zanima. Mislim da vas zanima ono što ne zna vaša tajna policija.

- Ja nemam tajnu policiju.

- Tvrдите li da ne znate da su mi obili stan i da su mi uvertali jaja dok nisam pao u komu?

- Nije vaš stan. Nisu ga oni obili. Nesistematičnost prezirem. Ali ne treba da mislite da ste narodnih heroj, nije to toliko strašno. Ne vidim da vam išta fali - reče pogledavši me u šlic.

- Kad ne bih poštovao starije preporučio bih vam da isprobate pre nego što odlučite da li je strašno - rekoh fiksirajući njegov.

Samo on zna kako sam u tom času izgledao. Ako odlučim da ostvarim svoju pretnju, prednost mi daju ne samo moje godine, već i početna pozicija na terenu: doktor No sedi, dok sam ja na nogama spreman na akciju. Ustajući sa stolice mnogo hitrije nego kad je sedao odlučio da promeni svoju poziciju; ispred mene prodefiluje orlovski nos, nišaneći visoko u plafon. Nisam mogao da ne pomislim koliko je Violeta srećna što je nos nasledila od majke, a ne od njega.

- Bolje je da se vratite na zabavne aktivnosti, mladi čoveče - reče sa bezbedne daljine, pošto se dočepao svoje carske fotelje. Fotelja me je gledala raskošnim leđima, ali namerno ostanenem u niši - ne bih mogao da podnesem taj nos.

- Nije stvar u zabavi - rekoh fotelji. - Otkad sam vašeg sestrića pokupio sa trotoara, doživljam isključivo malere. Ide mi se napolje iz ovog filma, nazad u moj svet koji propada. Ali pre toga voleo bih da čujem da je gotovo sa šikaniranjem i pritiscima.

- Ja vas nisam šikanirao ni vršio pritisak na vas - preko fotelje se začu muški alt. - Možete da mi verujete, ili ne.

Prešao sam put do svog sedišta i stao iza naslona, ali pod takvim uglom da mi sagovorniku lampa ne zaklanja lice. Htedoh da pružim ruku pomirenja: - Još uvek nije kasno da zaboravim sve što mi se desilo otkad je nestao Vladimir, a vi da zaboravite mene.

- Ništa se nije desilo - reče ne konstatujući me. - Samo zamišljate.

- Ipak se nadam se da ćete ga pronaći. Doviđenja - kazao sam okrenuvši se na peti. Sporim korakom prošao sam pored svodova i kapitala pred portom Aja Sofije, sećajući se lekcije iz osnovne škole da je njen ktitor Justinijan rođen u okolini Niša. Nastavim pored klavira sa kandilima i zlatnog viteza, pogledom se zaustavljajući na glavi vepra kapitalca obešenoj iznad vrata. Vepar me je gledao iskeženih zuba; mora da i on ima svoju istoriju, neku pikanteriju opet vezano za Tita, ali bez obzira - vepar je najšarmantniji stvor u krugu od dvadeset metara. Klimnem mu sa uvažavanjem.

Tada odjekne pucanj iz pištolja, a za njim još dva istovetna.

13. *Smrt na Dedinju*

Pucnji su dolazili iz dvorišta ili sa ulice. Da su bili u kući, gde je Milica, odande bi se čula i svirka - ali nije se čula. Što pre sam morao pronaći Milicu, ali pre toga se okrenem da vidim šta radi domaćin.

Pristiskao je dugmiće na telefonu. - Hoćete li da zovem nekog? - upitam.

Gledao je unezvereno. Morao je da se sabere da bi mi odgovorio: - Violeta! Nađite Violetu! Odmah!

Ispadam na hrastova vrata i trčim nazad najkraćim putem, pod svetlom lampiona, preko engleske trave. U panici navalim na najbliža vrata, samo da što kraće budem na otvorenom - nađem se u garaži gde spava dobro poznati Pajero. Iz džipa trešti trip-hop na trista vati: na sedištima se odvija paralelni parti. Unutra ih je mnogo više nego što je propisano; da bih video nije li Violeta među njima provučem glavu kroz prozor; sudarim se s parom butina u grilonkama u boa dezenu. Momak sa majicom *No More War*, prvi na zadnjem sedištu pored boe, dune mi u lice dim predugo zadržan u plućima. Pruži mi je zapaljen džoint koji odbijem uz reči: - Violeta nije na ovom partiju?

Svi u kolima su muškarci, osim grilonki, a njoj mogu da vidim lice tek pošto iskrenem glavu za 90 stepeni. Lako je prepoznam po mladežu iznad usta, iako joj kosa nije šargarepa već zift crna i ošišana na šerpu frizuru. Mom omiljenom oftamologu glava je na naslonu, a očima žmuri kao da je u

pitanju društvena igra. - Ovo je parti u senci - kaže. - Šta bi ovde radila Violeta Stojanović?

Nemam pojma da li me je prepoznala; u kolima bez ikakvog povoda kreće kanonada nekontrolisanog smeha. U nekoj drugoj prilici i sam bih ostao da se smejem bez razloga, ali sad ni pod razno.

Ne volim da se vraćam, što je dovoljan razlog da upotrebim vrata kroz garažu. Iza vrata je suviše mračno; sapletem se o kožnu fotelju i izgubim ravnotežu. Umalo da se okačim o čiviluk; dok ipak padam preko fotelje ruka mi dotiče hladan metal. Nadomak sam cilja - s leva mi trešti muzika iz Pajera, s desna glavna žurka. Palim upaljač sa poda; iza škiljavog plamena posmatra me invalidska stolica, crna sa niklovanim felnama i digitalnim displejem. Psihološki rat se nastavlja: sad me napadaju i stolicama! Sklanjam je sa gađenjem sa puta do vrata; krećem hodnikom do stepenica što izlaze u dnevnu sobu, pored bine odakle je ranije svirao bend a sad se sa slušalicama na ušima lomata didžej.

Gužva nije ništa manja, možda čak veća nego kad smo došli - da je ispred eksplodirala bomba možda bi čuli, ali sigurno bi mislili da je fora. Pogledom tražim Milicu i ostale, a pošto ih ne vidim moraću da se probijem do staklene bašte. Da bih ovo izveo prinuđen da odgurnem ili zamolim za prolaz puno mladog sveta čiji optimizam ne mogu da unište ni dva rata i činjenica da žive u jednoj od poslednjih komunističkih diktatura, a kamo li fakat da u novčaniku nemaju za više od pakle cigareta.

Već počinjem da se nerviram: ako su pucnji delo veseljaka i ako se pucalo u vazduh, onda se verovatno ništa neće desiti; ali ako je pritom neko stradao, znači da nas u ovom času opkoljava policija i da će u sledećem početku legitimisanje do jutra. Srećom, u gomili naletim pravo na Mandinu veliku zadnjicu. Sa praznom

časom u ruci klata se u ritmu muzike; pored njega Milica, Violeta, Rahela - svi na okupu, živi i zdravi. Milica je jako raspoložena; Manda ne zna gde je, a potreban mi je drugačiji.

Naginjem se Mandi na uho i vičem: - Ovde se puca!

Počinje da se smeje, klimajući glavom.

- Ti si, Mando, ušljiva komunjara koja će dobiti partijsku knjižicu! - ponovo mu se derem na uho, ali sa kontra efektom: Manda se na ovo presamiti od smeha.

- Znaš li da mi je Violeta tražila tvoj broj? - pokušavam po treći put da dobijem njegovu nepodeljenu pažnju - i uspeva mi.

- Šta kažeš?

- Ne znam da li da joj dam, ipak si ti zauzet muškarac. Ali to sada nije bitno, spolja sam čuo pucnjavu. Pre nekih deset minuta; šta ćemo da radimo?

Odjednom prestaje da se klata - to je Manda kakvog hoću; prodirući mi pogledom ispod zenica proverava da nije šala, a onda preuzima kontrolu: - Idemo napolje!

Manda uzima Rahelu za ruku, a ja Milicu. Pošto sam Violeti dao znak da nas prati, još sam jednom krećem da se probijam kao ledolomac *Lenjin* kroz Severno more. Došavši do ulaznih vrata bukvalno ispadam napolje, najednom se sudarivši sa šiljkom ledenog vazduha i mokrim mirisom magle. Za mnom ispadaju i ostali, ekspresno se trezneći na spoljnoj atmosferi, menjajući izraz lica iz euforčnog u zabrinut.

- A koga jurimo? - pita Rahela, svom težinom obešena o Mandinu ruku.

Mandin pogled je na ulici, odakle nam dolaze mlazevi crvene i plave svetlosti. - Eno gde je epicentar - pokazuje preko žive ograde. Zabrinuta lica postaju uplašena - povratak u stvarnost.

- Je li ovo jedini izlaz na ulicu? - Manda pita Violetu.

- Postoji još jedan s druge strane. Ali mi ključ nije tu. Šta se desilo? - kaže Violeta, i vidim da joj nije svejedno, da itekako zna šta je strepnja.

- Sačekajte me ovde - kaže Manda, uputivši se ka svetlima.

- Šta se desilo, hoće li mi neko reći? - insistira gotovo histerično.

- Ne znam šta je - kažem. - Najbolje je da ideš kod oca.

- Zašto?

- Zato što je tako rekao. Idi.

Gotovo da bi me udarila zbog moje tajanstvenosti, samo da nema Milice. Ipak se okreće i bez pozdrava odlazi ka dvorišnoj kući, isprva lagano, a onda trčećim korakom.

- Izleda da je bila pucnjava - kažem pošto se udaljila. - Čak ni Dedinje više nije miran kraj.

Ništa me ne pitaju, u Beogradu su revolveraški obračuni sasvim prirodna stvar. Majstori se ubijaju svakodnevno - heklerima, kalašnjikovima, kašikarama - na ulicama, u kafićima, u stanovima. Ubijaju se s predumišljajem ili bez njega - zbog neizmirenih računa, zbog rezultatata fudbalske utakmice, zbog pogleda na tuđu ženu. Ubijaju se jer niko ne zna šta će biti sutra. Ali na Dedinju se ne kokaju besplatno.

Manda se vraća dok smo popušili po cigaretu, poziva nas da izađemo s njim. - Šta je sa Violetom? - ne može da ne pita.

- Ne brini za nju - odgovaram lakonski. - Šta ima tamo?

- Dobro je što si mi odgovorio na pitanje. Uviđaj je u toku.

Odgovorio sam mu koliko sam hteo. Razumem da se zapalio za Violetu - plavuše su Mandin tip, plavuše s Dedinja naročito - ali mislim da je previše popio, a koliko znam Rahelu: osveta će biti puna čaša.

Ipak je zgodno kad ti je kum policajac - bez Mandine službene legitimacije koju mi nikad nije pokazao jer je navodno

nema, ova noć bi bila mnogo duža. Ovako nas gledaju kao svoje, ne obraćaju pažnju dok stidljivo virimo kroz kapiju u Šekspirovoj 14a, dok se kao đaćići u koloni dvoje po dvoje provlačimo između policijskog keca i kola hitne pomoći. Ne smeta im čak da bacimo pogled na gomilu na trotoaru levo od ulaza u dvorište, a čak ne verujem da bi iko zamerio da sam prišao i pogledao pod čaršav.

Međutim, nisam ni morao - pod čaršavom je Fredi.

Prepoznao sam ga po kaubojskim čizmama; čizme od krokodilske kože i crne štofane pantalone sa crtom možda nose i drugi - ali na Dedinju je večeras u njima bio samo Fredi. Sigurno su pucali iz kola u prolazu, oborili ga na trotoar, da bi se vratili i natenane ga overili s dva metka u lobanju. Ovako se u Beogradu izvršava smrtna kazna, a da ni ovaj slučaj nije poseban dokazuje crvena fleka na čaršavu iznad mesta gde bi trebalo da je glava.

Sve ovo kapiram ne samo ja, već i ostalih dvadesetak policajaca na licu mesta, što u uniformama, što u civilu; bolničari i doktor koji puše navaljeni na ambulantna kola; vozač što unutra sluša radio. Niko se ne uzbuđuje, taman posla da se žuri. Smena traje do jutra; mrtav čovek je možda bio dobar ili loš dok je bio živ - ali sada je samo mrtav i ko mu je kriv? Vremena su opasna, život vredi koliko i nacionalna valuta, ali onaj ko gleda svoja posla preživi i loša vremena. A ko ne - sam je sebi kriv.

Milica nije gadljiva, strašljiva, osetljivog želuca - mislim da je rođena za hirurga; u suprotnom bih se jeo što sam je doveo na Dedinje da gleda leševe uživo, jer ja sam ipak znao gde dolazimo, a ona ne. Rahela je mnogo subtilnija: krvavi čaršav i gomila ispod tera je da prebledi i prigušeno vrisne, da pod Mandin kaput sakrije glavu. Da do kraja večeri više ne progovori ni reč.

Negde pre zadnje barikade postavljene da blokira saobraćaj, zaustavlja nas policajac u civilu: - Samo malo. Da vas legitimišem.

Vadimo lične karte i pružamo po redu; Mandinu odbija, a podatke iz naših upisuje u musavi notes.

- Vi mene redovno legitimišete - kažem uz osmeh. Neka ispadne šala ako me ne prepozna; ko zna koliko je vozača posle mene legitimisao na njegovom punktu kod Rume, požalio im se kako država neće da ga primi u dobrovoljce i uzeo im 20 maraka za priču? - Mislio sam da ste saobraćajna policija iz Mitrovice - dodajem da bih ga podsetio, ali suviše - taj me već zna. Pre nego što sam poznao policajca sa crvenim nosom, u sirogojno džemperu i seljačkom kožuhu, pre nego što mi je video ličnu kartu - Trebinjanin je znao da sam tu.

- A šta drugo nego saobraćajna? - govori dok zapisuje Rahelinine podatke. - Vidiš, brate, da čuvam barikade.

Manda me čudno pogledava, a on pogleda Mandu. - Prijatelj?

Ne dopuštajući Mandi da me iznenadi, podsećam ga, večeras drugi put: - Kum.

- Kum nije dugme. Ja bih za mog kuma i ubio - kaže, prvi put me odmerivši pogledom. Oči su mu jednako krvave i mutne - mora da bolest u pitanju, a ne alkohol kao što sam mislio. - Prošli put si naišao ti, kad je trebao da bude jedan drugi. Ako sam ti dao savet da se čuvaš, šta radiš na Dedinju, dokurca? Koja ti je sad kalkulacija?

- Poznanica proslavlja rođendan. Moja žena šest meseci nije izašla uveče, pa sam morao da joj učinim i popnem se na Dedinje. Nemam sa sobom kofer s novcem i ne planiram da skoro putujem za Rumu. Kažu da će od sledeće godine dinar vredeti koliko i marka, da će štamparija stati. Tu za mene nema

kalkulacije - ironišem, pošto sam tih dana čitao da će država objaviti rat hiper-inflaciji. - Veruje li policija da će jedan dinar vredeti jednu marku?

- Ha! Kad na vrbi zasvrbi i kad za nas zarate Rusi - odgovara Sirogojno. Svima sa srca pada kamen, Mandi pogotovu: štrečno se da ga ne obrukam pred kolegom.

Pošto je sa ličnim kartama završio šta je hteo, policajac nam ih vraća. Siguran sam da je imao savet za mene, ali iz kožuha je pirlijuknula motorola, pa nam mahne rukom da idemo.

- Ko je ovaj čovek? - pitam Mandu dok se kroz maglu probijamo prema kolima, on držeći za ruku ćutljivu Rahelu, ja obgrlivši Milicu da bih je zagrejao.

- Kako ja to mogu da znam? Ti si s njim na jebi si mater.

- A ti radiš kao pravnik i nemaš ništa s pajkanima iako sediš u 29., znam. Ali kako si nas onda tako glatko izvukao iz obruča? Dole se, čoveče, desilo ubistvo!

- Ubijen je jedan s kojim si se večeras pozdravio, znaš li to?

- Skapirao sam. Ko je pajkan?

Manda uvek pokušava da bude tvrd, ali ništa od toga - znamo se bar dve decenije. - Karakašević, Karaušević, nešto na Kara, nemam pojma... Znam jedino da nije saobraćajac.

- Nije saobraćajac?

- Normalno da nije, šta bi ovde tražio da jeste?

- A šta je tražio na zagrebačkom autoputu, kad me je zaustavio na izlazu iz Rume i držao mi moralno-političku nastavu?

- Kad si bio u Rumi? - najednom čujem Miličin sanjiv glas.

Milica zna za *Ruma-trans*, ali ne znaju ostali. Dok im pričam o mom presipanju iz šupljeg u prazno i kako me je Sirogojno udavio pričom o Trebinju u proleće, zaboravljamo gde smo se uputili. Prošli smo golfa - prvi shvatam i okrećem se u suprotan

smer. Magla ne da da se vidi dalje od pet metara, ali nije li ono pored živice, tamo levo, pod smrekom, silueta Sirogojna? Čuo sam bat koraka pomešan sa našim, više ga nema - nekih stvari postaneš svestan tek u njihovom odsustvu - krećem napred, ali Šeksirova je avetinjski prazna. Ko god da je išao za nama, stao je malo pošto sam se okrenuo i magla ga je progutala. Vraćamo se do kola ne sretovši nikoga - možda mi se ipak učinilo, možda su živci u pitanju.

Nikom nisam prijavio; pakujemo se u golfa i vozimo na drugu stranu. Kroz splet maglovitih uličica, pored sablasnog drvoreda četinara izbijamo na Marakanu, a onda na autokomandu, gde je vidljivost mnogo bolja. Manda zbog benzina mora da stane na pumpu. Tamo ga ne dobijaju bar poslednja tri meseca, ali pumpadžije ipak dežuraju, knjavaju u izlogu - bitno je održati privid da stvari funkcionišu. Funcionišu zaobilaznim putevima: na parkingu pred pumpom blatnjavi moskvič, na haubi plastični kanister, baterijska lampa svetli iznutra kao reklama: Tu smo, non-stop otvoreno. Čovek sklupčan u moskviču neće se ljutiti da ga probudimo, čak ni za pet litara - i tu je zarada.

Potom u zagrejanom golfu nastavljamo prema gradu. Milica spava na mom ramenu, Rahela ćuti i gleda kroz prozor, Manda zamišljen menja brzine dobujući prstima po volanu. Bilo je i boljih provoda na Dedinju. Mada ni na jednom nisam imao priliku da upoznam doktora No.

14. Čitulje

Otac mi je bio bolestan, što je u porodici bila javna tajna. Čak i kad se vratio iz Deligradske gde su mu odstranili tkivo nepoznate ćudi ispod desnog uha, trebalo je da glumimo da ne znamo. Tako bi i ostalo, sve do trenutka kad je trebalo da se zrači - kad se ispostavilo da je od dva aparata u Beogradu jedan u kvaru, a drugi nedostupan na VMA.

Sledećih dana igrao sam društvenu igru *Pronađi vezu na VMA*, jer je u to doba primao isključivo vojna lica, porodice vojnih lica, dalje rođake vojnih lica i rođake daljih rođaka vojnih lica. Nemamo vojnika među bližim ili daljim rođacima, niti smo se mogli setiti ikoga ko poznaje vojnika; bio sam frustriran poput mačke sa slomljene dve noge, dok se Milica ne seti tetka Rade, čistačice kod Zombija. Rada je živela u jednom od sela koja se vode pod Beogradom, a kod nje se dobar deo nas najamnika snabdevao svežim jajima, kokoškama, a kad ima šta da se slavi onda i prasićima. Osim što je gajila živinu i triput nedeljno Lastinim autobusom putovala iz Vranića da bi pospemila studio, Rada je čistila kući kod nekog doktora sa VMA, samca, hvaleći se da šljaka za generala. Zahvaljujući ovome uvek je imala taze informacije iz generalštaba, tačno kad će ova ili ona mobilizacija; retko bi pogodila, ali njena briga za nas mlade beše dirljiva. Sin joj je bio težak đanki, seoski momak kog su na iglu navukle barabe sa Petlovog brda, što je njegovom selu najbliža civilizacija - bojim se da je Rada sve piliće klala i sve kuće čistila samo da se plati hors.

Pozvao sam na posao da mi izdiktiraju Radin telefon, ali ispostavi se da Rada u svom selu nema telefon - naprosto je dolazila svaki drugi dan. Pozovem sutradan pre podne i pronađem je. Kada sam joj objasnio šta mi treba, pominjući njenog general-doktora, odbrusi mi da generali nisu nikakva veza. Ali zato njena komšinka radi u oficirsku menzu na VMA, ništa da ne brinem: to je veza da ne može biti bolja. Rada je četvoro donela na svet bez ikoga, bar dvadeset porodila, a koliko ih je kojima se našla u bolesti, ni sama ne zna broj. Tetka Rada će danas kod komšinku na kafu; ništa da se ne sekiram - sve će bude super sa mojega oca, samo ako Bog da.

Takvi ljudi više ne postoje, barem ne u okolini Beograda. Seljaci sa pijačnih tezgi su pozeri u narodnoj nošnji; oni imaju urođenu sposobnost mimikrije tako da Beograđanin teško može da ih razikuje od pravih seljaka iz unutrašnjosti. Kad se gradskim prevozom, sve sa kačicama i praznim džakovima, vrata u svoj Vranić, svoj Rušanj, Kaluđericu i Mali mokri lug, ti biznismeni skidaju šajkače, marame i opanke, a oblače plastične trenerke i patike. Na TV hvataju više programa od Beograđana, i jednako su otuđeni kao mi. Prodali bi i vlastito radno odelo i kući se vratili u pozajmljenom, samo da im se isplati. A tetka Rada nam je čista srca i praznog buđelara izdejstvovala pregled i kafu kod načelnika radiologije na VMA. Nikad neću uspeti da joj se revanširam.

Gungula je trajala iz dana u dan, ali opet sam se trudio da pratim štampu. Ubistvo u Šekspirovoj, ispred porodičnog doma Stojanovića ostade nezabeleženo, kao da se nije desilo. Niko od uvaženih novinara Politike nije se upitao odakle dve strane pune čitulja sa slikom Fredija u njihovom listu - ćelavac sa kajlom svakako nije umro od šećera. Prezime Stojanović naravno da ni u čituljama nisi mogao da pročitaš, čak ni pored Violetinog imena -

ako nije neka druga Violeta. Mnogi su bili ožalošćeni Fredijevom preranom smrću, većina nekog sveta samo sa nadimkom ili inicijalima, naspram pokojnika koji je najzad dobio ime i prezime: Radoje Savić. Ni opoziciona štampa se neće upitati kako je Radoje Savić dospeo u tolike čitulje. Čovek je mrtav, čudna mi čuda; uvek su umirali - i stari i mladi.

Ali tih dana desi se još nešto, što će Fredija prebrisati čak i u mojoj memoriji. U Nedeljnom Telegrafu se pojavi članak koji kao izvor navodi neimenovani hrvatski list, o tome kako je u okolini Gospića, na okupiranoj teritoriji, zarobljen niko drugi do major Vladimir Kerkez alias Svileni. Hrvatski novinar podseća da za ovim nekadašnjim zagrebačkim šminkerom sa Pantovščaka postoji poternica iz '92 godine, zbog zverstava koje je izvršio komandujući specijalnom jedinicom JNA, za vreme opsade Vukovara. Kerkeza, sada pri odmetničkoj vojsci takozvane RSK, izdao je neko od njegovih četničkih drugara, tvrde Hrvati, i to veruje se za novac. List je znao i verovatnu cifru - dvije tisuće njemačkih maraka. Ovo je sićušna naknada za najkrupniji ulov HVO od početka domovinskog rata. Kerkezu će suditi Oblasni Sud u Vukovaru, privremeno izmešten u Varaždin.

Sutradan nastave Večernje Novosti i Politika. Novosti su pljuvale po Nedeljnom Telegrafu zbog prenošenja neistina iz hrvatskog tiska, dok Politika uzdržano podseti čitaoce da je Vladimir Kerkez heroj iz hrvatskog rata, odlikovan Srebrnim mačem, živa ikona srpskog čojstva i junaštva.

U međuvremenu su druge hrvatske novine načele slučaj Svileni. Iako se ne bi reklo da raspolažu pouzdanom informacijom o hapšenju, novinari su znali za šta je sve Kerkez kriv i kako ga treba osuditi. Pominjana su masovna pogubljenja civila za koja je odgovoran lično Kerkez, kao i granatiranje Zadra. Setili su se da je Kerkez svojevremeno bio među

zagovornicima raketiranja Zagreba, u čemu su ga srećom po njih same nadglasali umereniji Srbi. Među ovim razumnim Srbima, međutim, nije general-major Miroljub Stojanović, Kerkezov ujak, bivši KOS-ovac i nalogodavac mnogih Kerkeзовih zlodela, čovjek koga predsjednik Tuđman osobno poznaje - i koga zlurado naziva Titovim potrčkom.

Kolaž iz hrvatske štampe na ovu temu objavila je Naša borba i posle ovog nije mnogo trebalo da shvatiš da će uskoro doći do usijanja. U režimskim medijima preovlađuje teza da Naša Borba optužuje Vladimira Kerkeza, srpskog heroja, i generala Stojanovića, jednog od čelnih ljudi u armiji, da su ratni zločinci. S obzirom da su izbori na pragu mora se zauzeti stav da je *perom defetista i kleriko-pacifista izvršen direktni upad stranih obaveštajnih službi u informativni sistem zemlje*. Lajanje je dozvoljeno, ali ne i ujedanje - neko će morati da plati.

I dalje niko nije pominjao Viktora Stojanovića - ipak je to Čovek Koji Se Osvetio Titu i multi-član - ali je bilo pitanje vremena kada će se usplahirena opoziciona štampa setiti da prozove i ovog. Budući da je živeo u kući iza kuće iako su obe njegove, sumnjam da je voleo publicitet. A s obzirom da jeste voleo moć, kopkalo me je kako će likvidirati ovaj problem.

Istovremeno se osetim kao jedini grobar među Ciganima, kao puž golać na suvom: RDB Srbije ima dovoljno pojava oblika da nastavi da me maltretira svakodnevno i uvek na novi način. Ako im predam dnevnik, kako ću nadalje ikog moći da ubedim da od Kerkeza nisam dobio još nešto, NEŠTO mnogo važnije - da li je oproštajno pismo dovoljna garancija moje nevinosti?

Nisam se brinuo za sebe - meni niko ništa ne može - ali jesam se plašio za Milicu i Zokija. Dovoljno je da ti upadnu u pet ujutru i počnu da preturaju - pored deteta koje vrišti i majke koja se pita

šta je - pa da se upiškiš u gaće. Riki je jedan pametnjaković, fakat je da *cena* postoji za svakoga. Shvativši da su to u mom slučaju Milica i Zoki, počeo sam da tragam za opravdanjem da ih na neko vreme preselim kod njenih.

A onda se desila eksplozija, a ne usijanje, i svi moji planovi padnu u vodu.

Tog utorka 14.decembra sedeo sam u čekaonici za predškolsku decu u Domu zdravlja u Siminoj, sa sinom na krilu. Nije bio bolestan, za promenu, trebalo je da primi vakcinu zloslutnog naziva Polio; tada još nije došao do spoznaje da ljudi u belom koji mu pružaju ruke i keze se zapravo nanose bol, pa je zadovoljan mlatarao bočicom po mom levom kolenu. Na desnom sam, pre nego što nas prozovu, prelistavao Politiku. Odavno više nisam pratio čitulje; Politika mi se naprosto sama otvorila na zadnjim stranicama - da bih tamo ugledao novo staro lice uokvireno masnom, crnom linijom, belu kosu i osmeh čoveka koji je mogao biti režiser, maneken, glumac, bilo šta što poželi - da se nije našao ovde.

Vladimir Kerkez Svileni - pisalo je teškim, zloslutnim pismom. Ubila ga zločinačka ruka. Poslednji pozdrav od ratnih drugova. A onda imena.

Pomislim da nije zabuna sa imenom i slikom istovremeno - malo verovatna stvar ali smrt ti je uvek neverovatnija - ali onda ugledam čitulju pored čitulje, i čitulje na sledećoj strani. Okrenem list - i opet dve pune strane. Svileni je mrtav, baš koliko i gospođa što se preko veze jedva ugurala na šestu stranicu čitulja. Stradao u akciji, otišao na vrhuncu, napustio nas za vijek i vijekov, preselio se u nebesku Srbiju... Poslednji pozdrav od familije, prijatelja, ratnih drugova, Vojske Jugoslavije, *Knight Kluba*; poslednje zbogom od Vesni, Gaga, Čupa, Maja, Zorana, Maca, Bogoljuba, Nenada; vječnaja pamjat i

hvala od Petrovića, Stanića, Miškovića, Antića, Stojkovića, Stojanovića; Violete Stojanović, Viktora Stojanovića, Miroljuba Stojanovića, s neizmernim bolom, slava mu. Sahrana će se održati 15.12.1993 na Novom Groblju, na Groblju zaslužnih građana, sa početkom u podne.

Pošto sam relativno uspešno priveo kraju seansu vakcinacije, kod kuće na miru pregledam ostalu štampu tog datuma: svuda su razmylele čitulje Svilenog. Pokažem ih Milici, uz komentar da se radi o Violetinom bratu, što sam kao saznao od Mande. Tip je bio ratni heroj, a možda i ratni profiter, rekoš joj, ali nju nije zanimalo šta je istina od ova dva - odgovor je bio da pod obavezno moram otići na sahranu. Natera me da situaciju projektujem na sebe, da zamislim kako bih se ja osećao da mi jedan dan na kućnom pragu ustrele nepoznatog čoveka, a koji dan kasnije brat mi pogine. Morao sam da obećam da ću otići na sahranu, ako ne zbog Violete onda zbog nje same.

Čitulje uvek nastoje da odaju što manje. Ni iz ovih nisam puno toga mogao da naslutim, osim da je stradao između petog i sedmog decembra negde u Hrvatskoj od ruke ustaša. Vest iz hrvatskih novina da je uhapšen očigledno je bila patka, ali ona da je Kerkez viđen u Hrvatskoj je tačna.

Pokušao sam da se udubim u tajni jezik čitulja, ali ništa mi nije vredelo. Možda bi neko iz oproštajne poruke «*Nebeska Srbija je ovde, a ne na nebu - zašto si otišao? - Gabrijela iz N.*» sagledao celokupnu genezu jedne neuzvraćene ljubavi, ali ne ja. Pokušao sam da odgonetnem i «*Poslednji pozdrav Svilenom od Švenkera iz VP4202818662*» i «*Noćas u crnu akciju. Satana*» ali nije mi se nametnuo nikakav zaključak osim da smo pesnički narod, što nije ništa novo.

Pozvavši ga na posao, obratim se Mandi, mom insajderu u MUP Srbije, Uprava za strana lica i granične prelaze. Tražio sam

da se raspita bar za zvaničnu verziju, ali Manda se već raspitao: Svileni je dan ranije dopremljen na ledu, verovatno vojnim helikopterom iz Baranje. Stradao je na ratištu, a zašto su ga doneli tek posle sedam dana, Manda ne zna, ali svakako da postoji objašnjenje legitimno klasifikovano kao vojna tajna. Nisam mogao da ne dodam sa ironijom da je učešće pokojnika i njegove grupe u ilegalnom uvozu naftnih derivata takođe legitimna vojna tajna.

Na ovo je imao odgovor: - Trač. Tračevi nikad nisu bili zabranjeni.

- Svi tračevi u ovoj zemlji dolaze sa jednog mesta, a to je državna bezbednost. Uprava za informisanje, zar se ne zove tako nekako? - rekoh, zamišljajući ga kako se nervira za telefonom u svojoj Upravi za strance, javne policije doduše.

- Šta ti znaš o tome? - uzvratil sa frustracijom čoveka koji ponešto zna ali ne sme da priča, a ja mu odgovorim:

- Tako bar tvrde inspektor Žlezda i inspektor Čarli iz Resora Državne Bezbednosti. Znaš li ih?

- Ne - reče kiselo, a ja sam nastavim:

- Majke mi, čak su mi dokazni materijal nabijali pod nos. I to tu kod tebe, možda samo par kancelarija dalje; s ovim momcima sam jedne noći vodio tešku političku debatu. Primećujem da imate identičan pogled na svet.

- A koji je *naš* pogled na svet, da čujem?

- Ne znate za koga ćete da glasate, ali znate za koga nećete.

- Politika nije moj pogled na svet. Tvoj jeste i ako te od toga boli glava, ne zovi mene. Nije sve u politici, veruj mi.

- Možda bih ti i poverovao. Kad bi me ostavili na miru.

Znao sam da će me ostaviti na miru, sad kad je Svileni mrtav. Čoveka sam video samo jednom, a sutra ću mu otići na sahranu, samo da bih se uverio da su njegovim ostacima

zakopali i njegovu tajnu. *Nešto* što je možda želeo, ali je propustio da mi kaže.

15. Slet ili sahrana

Na sahrani je svirala vojna muzika. Do tada sam bio ubeđen da se vojne počasti odaju isključivo na vojnom groblju, gde god ovo bilo; s obzirom da vojna lica da žive po posebnim zakonima, logično je da i u smrti ostaju posebni, ali stvar je u tome što su i vojna lica fizička: u odnosu na mrtve civile imaju privilegiju da im svira vojni orkestar - dok pod zemlju idu zajedno sa ostalim svetom. Ili možda orkestar sleduje svakome koga proglaše za zaslužnog građanina, vojno lice ili civila. Ništa ne znam o tim običajima, osim da je Svileni bio legitimni heroj; na svaki način su mu sledovali momci u mariner plavim šinjelima, sa crvenim šapkama, belim rukavicama i sjajnim dugmićima.

Skoro da sam bio ljubomorana na pokojnika: možda je otišao mlad, ali je živeo glamurozno i odlazi uz slet - a šta nama nezaslužnim beograđanima preostaje nego da iz dana u dan smišljamo novi način da dođemo do svoje korice i gledamo usporeni snimak sopstvene propasti, bez ikakve nade da će Milošević ikada otići sa vlasti? Pa i da hoće, ne bi mu dali da ide svi ovi solidni i sobom zadovoljni ljudi što u mimohodu prolaze kroz kapelu da bi izjavili saučešće porodici.

Koliko god da mi je mrsko, ipak moram da stanem na začelje - s obzirom da ona sama nije uspela da je pronađe telefonom, Milica mi je dala jasno naređenje da u svoje i *njeno* ime Violeti izjavim saučešće. Ispred mene stariji čovek smrknutog izraza u braon odelu i crnoj kravati, penzionisano vojno lice. Starija žena se došaptava sa gospođom levo, naglas se izgovaraju samo *užas*, *strašno* i *ne mogu da se osvestim*. Iza mene majka sa sinom

tinejdžerom; ako je suditi po razdeljku i Roleksu na ruci mali bi prošao na svakom američkom koledžu za bogate. Sad je na začelju odnegovan sredovečan par, majka ih prepoznaje kao Vanju i Želimira, pozdravlja. Nakon uobičajenih uljudnosti tipičnih za tužne trenutke, pita: - A ja mislila da se demobilisao... Baš nisam u toku, kako se desilo?

I mene zanima kako se desilo. Mada nemam običaj da prislušujem na sahranama, bacam oba uha.

- Ja sam mislio isto - kaže Želimir. - Zadnji put sam ga video u civilu, čak smo ozbiljno razgovarali o nekom biznisu, a sad ovo...

- Previše je pio.

- Kakve to ima veze, Vanja?

- Je li stradao od ustaša? - insistira majka.

- Novine su pisale da je uhapšen u Hrvatskoj, jel' da Vanja?

- U svakom slučaju naši su ga doneli sa Banije - potvrđuje ova. - Znam pozdano.

- Zar su ga Hrvati streljali bez suđenja? - majka je zapanjena.

- Ma to sa hapšenjem je bila patka - Vanja je samouverena. - Poginuo je od granate, ili je naleteo na minu.

- A kako ti to znaš?

- Mrtav je već nedelju dana, Željko. Šta misliš da su čekali do sada?

- Šta?

Vanja šapuće, čitam sa usana: - Krpili su ga da izgleda koliko-toliko pristojno.

Posle ovog nastaje tišina. Dok se red ravnomerno pomiče čuje se slab žamor, uzdasi, poneko *šteta* i *jezivo*. I usred svega ovoga muturajući glas tinejdžera: - Helena, je li neophodno da ulazim unutra?

Majka ga prostreli očima: - Neizostavno.

- Ali što kad uopšte ne poznajem tipa?

- Naravno kad si na koledžu. - Helena se osmehuje u pravcu Vanje i Želimira, neprijatno joj je što njen sin ne želi da prođe pored kovčega sa zakrpljenim ostacima nepoznatog čoveka. - Stojanovići su moji veliki prijatelji.

- *But what do I care about your friends?* I od kad to deca moraju da idu na sahrane? - insistira sin. - Znaš da ne podnosim kovčege, zadnji put sam povraćao...

- Tišina! - Helela prosikće kao kobra, odgurnuvši ga u kapelu, pošto smo do tada stigli do ulaza. U trenu namesti plačan izraz saučešća, izjavljujući ga svima po redu, a sin pođe pognute glave, čkiljeći prema kovčegu.

Ožalošćenih ima koliko može stati u kapelu. Klan Stojanovića u crnim garderobama, vlažnih očiju i utučenih izraza lica jedino se po brojnosti razlikuje od obične ožalošćene porodice. Od svih poznajem jedino one više čela pokojnika i ne bih im bio saučesnik ni u čemu, pa ni u mimikriji bola što je ovde demonstriraju: Viktor Stojanović, čovek koji je hteo da me impresionira; Riki, čovek koji je hteo da mi odredi cenu; Viloleta Stojanović, ova je htela da me ubije suzama; Miroljub Stojanović, general koji me mora znati iako me nije upoznao, što se može reći i za Tezgu. Svi oni su mislili da sam prijatelj ovom što leži u kovčegu - valjda jer svako ima prijatelja, pa mora da je i pokojnik imao.

Violeta u crnini nije izgubila draž, naprotiv, samo je dobila tajanstvenost koje nikad nije dosta, postala je vamp; izbeljenog lica, u Guči crnini, sa vlažnim plavim očima ispod vela i ravnom, plavom kosom skupljenom ispod crnog šešira sa velom Violeta izgleda kao ucveljena udovica mafijaša. U svoje ime i Miličino kažem joj da mi je žao, a ona se zahvali što sam došao. Izgleda pribrano, umorno i iznad svega ljupko. Takvi su i braća

Stojanović, samo bez ljupkosti, naravno. Viktor Stojanović obešenog nosa stoji pored Violete; njemu saučešće iskažem šapatom i pokretom glave. Isto izvedem i pred generalom, što sporije da bih ga osmotrio, jer iz daljine sam zapazio samo da i on ima velik nos. Osim orlovskog nosa general ima i puno zvezdica na epoletama, mozaik lenti na grudima i izraz nekoga ko se smeje samo po komandi. Da li zbog veće kilaže, šapke ili same fizionomije, zbog nečega mu nos ipak bolje stoji - stariji brat Stojanović ne izgleda kao bul terijer, za razliku od mlađeg.

Riki i Tezga, i oni su u uniformama, ali ove su zeleno-smeđe maskirne, sa oznakama kakve ne nosi zvanična armija. Isti grb sam zapazio na slici Svilenog kod Violete: ocila ukrašena sa četiri elementa, srpska trobojka. Paravojska; u poslednje vreme puška je *in*, a ne električna gitara. Kao što su nekad nicali bendovi danas kao pečurke posle kiše niču paravojske, a svi su odjednom eks legionari i raspušteni britanski komandosi. Dajem ruku ako su ovi predamnom ikad i konkurisali za Legiju, bez obzira što pred kovčegom stoje u savršenom stavu mirno, pokušavajući da to izvedu bez treptaja. Svaki klinac znaju da prave legionare treniraju da dube na trepavicama, da mogu bez jela 20 dana, bez vode 10. Ovi ovde su šatro legionari, manekeni - to im možda ne piše na čelima, ali zna se po ratnim rezultatima.

Pošto klimnem Rikiju i Tezgi, uz poslednji naklon kovčegu nastavim napolje, pravo za jedinim što pokojnika poznaje manje nego ja. Za kincem sa Roleksom koji mrzi kovčege.

Dok u pokušaju da se otkravim pržim cigaretu i cupkam ispod stoletnog kestena, nastaje komešanje jer nastupa crkvena delegacija: pop ne niži od vladike, đakoni i arhiđakoni, svi uparađeni u odore živih boja spremaju se za opelo. S obzirom da uživo nikad nisam sreo visoko vojno i svešteno lice na istom

zadatku, prilazim bliže da vidim i ovo čudo - da se uverim kojom rukom se krste Titovi generali.

Radio je što i svi, normalno, ni izdaleka vešto kao brat antikomunista, ali se krstio kako treba na svaki pomen Božjeg imena. Nije ga svrbela petokraka na šapki: ostalo je obeležje, ali sama ideologija je mrtva. Muškarac bez ideologije je prazna čaura, sreća da onaj gore oprašta čak i preobraćenim komunistima; vera je neophodna na ovim prostorima - makar samo kao fraza.

Nakon opela, predvođena vojnim orkestrom pogrebna povorka kreće prema poslednjem logorištu majora Vladimira Kerkeza - Groblju zaslužnih građana. Pred orkestrom mili pincgauer, Riki za volanom; Tezga i još tri paramilitarca marširaju iza u paradnom rasporedu, u vidu oružane pratnje kovčegu u pincu. Za orkestrom se vijore svešteničke haljine, za njima rodbina i na kraju povorka od par stotina, među njima gradonačelnik, ministar u vladi, predstavnici ambasada, poznati sportisti i neizbežne ličnosti sa estrade. Tri sponzoruše koje sam onomad zatekao ispred *Knight Kluba*, poput novokomponovanih narikača drže se pod ruke i natapaju maramice, dok se kavaljeri sa svih strana nadmeću u utešnim rečenicama.

Podalje od humke, u stavu mirno dežura vod od deset vojnika; ovo su gardisti VJ, sa zadatkom počasnog plotuna. Bum! Dok se razilazi dim baruta, Riki se penje na krov pincgauera, salutira kovčegu. Počinje posmrtni govor, s previše fraza i nimalo činjenica što me zanimaju, ali dovoljno dramatičan da publiku zadrži u sali. Od svega će mi u sećanju ostati završetak:

- Prošle nedelje ispratih Fredija, a sad pratim tebe, Komandante, pravo do crvene linije što razdvaja ljude, narode, svetove. Zavidim Frediju što ga nema ovde i stidim se što još živim drugi život, pošto sam prvi potrošio u Vukovaru, zajedno

sa Tezgom, i pokojnim Fredijem i Bosancem. Taj drugi život si nam poklonio ti, komandante, u dogovoru s Bogom - u zamenu za svoj. Onaj gore te zbog tvoje nesebičnosti uzima tek ovom prilikom; srpski narod ti se već zahvalio tako što te je proglasio ikonom; ali nikad, nikad nama koji ti *sebe* dugujemo nisi dao šansu da se revanširamo. Svileni, prijatelju, Komandante, da mogu umesto tebe da legnem u hladan kovčeg - ni tren se ne bih dvoumio. Da mogu sve što imam da razmenim makar za jedan dan tvog života - bilo bi učinjeno. Ali razmene više nema, mirno počivaj. I ne zaboravi - dužni smo ti i na nebu.

Na ovo zadnje Rikiju se lice zgrčilo a oči pocrvenele od suza. Bio je to naizgled sirov momak, a glas mu je bio kao pod upalom grla; videti ga ovakvog sa crvenim očima bilo je zarazno, tako da mnogi potražiše maramice. Kad su kovčeg počeli da spuštaju u raku jedna žena se onesvesti, drugoj pripadne muka. Ali kulminacija je već prošla - predstava je za većinu svršena. Najrođeniji će otići na Dedinje, u dom Stojanovića, gde će uz meze i vruću načeti nove teme. Ostali će nazad na radne zadatke, uspešni nemaju radno vreme. A ja kad sam već tu, odlučio sam posetim dedin grob.

Ništa lakše nego izgubiti se na beogradskom Novom groblju. Na dedin grob, kad smo umesto sveće odlazili da mu zapalimo cigaretu, otac me je obično vodio sa severne kapije; dolazeći iz pravca zapada izračunao sam da iza rozarijuma treba skrenuti desno, ali biće da sam prerano skrenuo. Kad sam ugledao crni monolit sa mermernom klupom u podnožju i dva Cigančeta ne viša od metra, shvatim da ne znam gde sam. - Šta radite tu? - nisam mogao da ih ne pitam. Sedeli su na klupi i pušili, obučeni u kratke majice, musavi i raščupani, jedan je nosio kratke pantalone i gumene čizme - prizor iz Skupljača perja.

- Pušimo, brate - reče stariji, kikoćući se.

Mlađi odmah iskoristi: - Imaš neku marku?

- Umete da pušite i umete da prosite - nastavim kao pravi penzioner. - Umete li da čitate?

- Umemo - reče stariji. Da bi mi dokazao podigne paklicu sa klupe. - Ovde piše Drina. Pušenje je štetno po zdravlje.

Nije me ubedilo. - Što niste u školi?

- Nije to za nas Cigane.

- Ne da nam čale, mora da se radi pos'o.

- A kakav je vaš posao na groblju?

Stariji mi vrlo ozbiljno objasni. - Skupljamo cveće i cigare. Cigare čaletu, a cveće prodamo tamo u cvečaru, pa pare čaletu. Kad se oženimo naša će deca da rade za nas, a mi ćemo samo da sedimo i pijemo rakiju.

- Nismo ti mi biro za informacije - mlađi ustane i stane sa ispruženom rukom. - Daj neki dinar, neku marku.

- Za čokoladu? - mašim se za novčanik, na šta spremno klimnu glavama. - U kom pravcu je severna kapija?

- Tamo - stariji mi rukom ukaže pravac. Izvadio sam dva Knez Miloša od petsto miliona, sve što sam imao pri sebi, ali mali je izgledao nezadovoljan - crvene malo vrede. Znao sam da moram da se iskupim kontra uslugom; uperivši ruku ka mestu odakle sam došao, rekoh: - Tamo ima dosta cveća, za cigare nisam siguran. Groblje zaslužnih građana. Ali moraćete da požurite, sigurno niste jedini pljačkaši grobova.

Na pomen zaslužnih okice im se zacakle. - Dobar si, brate - rekoše pojurivši odakle sam došao, a ja nastavim svojim putem - prema severnoj kapiji.

U času kad sam ponovo izbio na glavnu stazu, od ukopa je bilo prošlo desetak minuta. Društvo se razišlo na bližem, ulazu iz Ruzveltove. Dvoje su ipak išli na sporedni. Ugledao sam svega par parcela daleko, kad je bilo prekasno da ih izbegnem: u susret

su mi išli Riki i njegova sekretarica - ova ga držeći pod ruku. Riki više nije nosio vojničku pozu; preko maskirne uniforme ogrnuo je elegantan kaput od kamelhara; hodao je odsečnim korakom, najbrže što se moglo pored Anči u kasu na visokim štiklama. Zbog ovoga nisam očekivao da će stati - ali izgleda da je Riki imao potrebu da mi se obrati.

I ja sam morao nešto da mu priznam: - Vrlo srčana govorancija. Ne sećam se da sam na groblju čuo nešto tako nadahnuto.

- Ančica prima čestitanja, ne ja. Ona ga je napisala - priznao je. - Šta zna džukac s Brda, je li tako, Anči?

- O, ne budite tako skromni - Anči se pobuni. - Vaša je ideja, ja sam samo pretočila u književni jezik.

- Da mu one noći nisam pomogao, možda bi se stvari drugačije odvijale, ko zna - pokušam da se opravdam, ni sam ne znajući za šta. - Ne znam šta mi se toliko dopalo kod tog momka. Zna li možda vi? - upitao sam Anči da se našalim, ali ona mi odgovori mrtva ozbiljna:

- Ja sam se do ušiju zaljubila kad sam ga prvi put videla.

Riki je pogleda iskosa, izmamivši joj smešak. Potom svi krenemo da se smejemo, mada ja nisam kapirao vic.

Iskoristio sam priliku: - Kako je stradao?

Riki uzdahne. - Kurčio se usred Zagreba, eto kako. Man'jak je mislio da im ispred nosa mazne klinca i nestane - nemam drugo objašnjenje. Čapili su ga i držali danima, tragedija je što niko nije znao. Mogli smo da mu otkupimo glavu dok je bio živ, umesto da posle trgujemo na kilo. Najgore je što mu je uspelo da pobegne iz Zagreba - samo da bi mu auto iza Gospića naišao na protivtenkovsku i bum...

Ponovo osetivši potrebu da glumi, Riki se zagleda u prazno. Za to vreme Anči je podizala jednu, pa drugu nogu, trljajući članke ispod nedovoljno debelih čarapa.

- Puno me je koštalo da ga dovezu iz Hrvatske, odrali su me i naši i ustaše. Ali Svileni je zaslužio, ipak boljeg čoveka nisam upoznao.

- S obzirom na sve, je li sigurno da je on? - upitao sam.

- To sam i ja pitala - reče Anči pogledavši ga.

- Svileni je, zna se.

- Kako se zna? - upitao sam, ali Riki je umeo da izbegne odgovor. Već je prelazio na drugu temu: opraštanje.

- Čuj, ako je nešto bilo, bez ljutnje. Mada mislim da među nama nema zamerki - reče kao da je jako važno ne zameriti se meni.

- Valjda nisam lud da zamerim srpskom dobrovoljcu - uzvratim jednako poltronski.

- Ako ti išta zatreba, baki, znaš gde možeš da me nađeš - izrecitovao je frazu iz filmova i povukao Anči za ruku; ova rado prekine reanimaciju i pođe za njim, pozdravivši me anđeoskim smeškom. U znak pozdrava podigao sam ruku pa se uputio gde sam prvobitno bio pošao, razmišljajući da li je činjenica da me respektuje kriminalac za mene novi minus ili plus u očima idealnog moraliste, na primer Boga. Odgovor još uvek ne znam.

Drugi deo

16. Izbori - mobilizacija

Kraj '93 će ostati zapamćen po našoj pobjedi nad Nemcima.

Za prvih deset meseci inflacija je iznosila ukupno oko 20.000%, što izgleda dosta okruglo i dovoljno previše - ako ne znaš da će u samo u novembru biti isto toliko, a u decembru ravno četvrt miliona odsto. Što opet nije ništa u poređenju sa godišnjim nivoom od $9,5 * 10^9$ odsto - čime ćemo baciti na kolena vajmarsku Nemačku, rekordera još iz 1923. Konačno da ih u nečemu dobijemo.

I pored toga, na izborima krajem decembra pobjediće zna se koji, a zna se i zašto. Ne dobija ni bolji ni pametniji već dobija onaj koji više veruje u sebe, a glupima često ne fali samopouzdanje. Socijalistima je oduvek sve bilo jasno; nije im trebao Kamen mudrosti - jedino što nisu znali je kako da u Vojvodini nađu naftu. Da su ikad sumnjali, zar bi usred opšte nacionalne kataklizme zakazali utakmicu? Pritom, za protivnički tim marketing su radile agencije, a za vlast - državna bezbednost. Glasove je takođe prebrojavala državna bezbednost - kako onda da propadnu na izborima?

Ne znači da se nismo ponadali, da nam nije mnogima zaigralo srce, proključala krv i da skoro ceo sat i koji minut preko nismo bili sto posto sigurni da je ovaj put GOTOV. Nikad ne veruj sopstvenom semaforu ako igraš na gostujućem terenu - pouka je koju sam izveo sa tih izbora. Takođe ne veruj sakatom u šinjelu kad prosi na pešačkom prelazu, ni radniku kad je pred dilemom da li da za platu kupi pola kila slanine ili napolitanke,

šećerašu kad nema insulin, profesoru u penziji kad na minus deset čeka tačkice za hleb. Ne veruj što kažu da u Srbiji ima 25% socijalnih slučajeva i ne veruj da se klinci ubijaju pištoljima zbog duga od 20 maraka - jer istina je da uglavnom nišane u noge. Svima njima je dobro, odlično, a tebi ako nije, ovo je slobodna zemlja - niko te silom ne drži sa nama. Otprilike na ovo se svede likovanje pobednika na izborima.

Pošto je maskarada završena, više nisu morali da se trude sa strujom. Oni su svoje baterije napunili bar do leta, preostaje nam da meditiramo za porast spoljne temperature, ali ne i da se žalimo da nema struje za grejanje. Iako će i bez meditacije odjednom otopliti, restrikcije će biti uvedene poslednjeg dana godine, tako da će doček biti najbljuzgaviji i najmračniji koji pamtim. S obzirom da u Beogradu nije zabranjeno držanje naoružanja u stanu, smatrali smo da je doček najbolje odraditi u gomili, po mogućstvu u skloništu. Ženski deo se sa ovim ne bi složio, pa se nas nekolicina skupi u stanu kod prijatelja na Konjarniku. U četvrt do ponoći nestade struje; u ponoć nas zagluve rafali iz M72 komšije sa trećeg sprata, koji će izmeniti četiri šaržera pre nego što ožedni i vrati se u stan. Ostali građani Konjarnika su međutim spremili veće zalihe municije, tako da se 25 minuta pucalo iz svih mogućih pešadijskih naoružanja, a tvrdim da sam video i tromblonsku minu kako udara pored auto-puta. Za vreme trajanja vatrometa struja nam nije bila potrebna, a kad ipak došla pucnjava se proredila i mogli smo da zaključimo da smo živi dočekali i ovu Novu Godinu.

Jedan funkcioner je u vreme kampanje ovako izjavio: Narod je pokazao veliku vitalnost u nemogućim uslovima samo zato što je rešen da istraje u borbi za srpski interes, mir i pravdu.

Pošto *mira* i *pravde* još nema, znači da nam ostaje da i dalje istrajavamo u *nemogućim* uslovima. Kako sam onda mogao Milici da poželim srećnu novu godinu?

Umesto da posle svega ustanemo, uhvatimo se za ruke i otcupkamo kolo, neko izgovori reč *mobilizacija*, i odmah se primimo svi koliko nas ima. Miki, moj drugar iz gimnazije, izjada se kako je to kad si pola godine u konstantnom bekstvu, kad se na dve nedelje seliš od svog stana, preko roditeljskog, do kuće svoje devojke. Vojna policija dosad još nije uspela da potrefi mesto, ali još im ostaju neke kombinacije.

- Mora da se koristi silna logistika da bi se locirao neko ko se krije u tri različita kraja grada - rekoh. - Bar tri vojna policajca su 24 časa angažovana na tvom slučaju, koliko ih onda imaju u šteku?

- Milan je PVO, zato ga gone tako nemilosrdno - objasni mi Krle. - Mene posle onog poziva nijednom nisu tražili.

- Kad si ti dobio poziv? - Miki je bio iznenađen.

- Poslali su poziv za vežbu na staru adresu, kod ćaleta i keve. Negde u oktobru. Ali posle toga ništa.

- I šta ćeš ako te ipak ponovo pozovu? - zanimao sam se.

- Nemam pojma, videću šta ću.

- Mića Krivokapić je dobio poziv za vojnu vežbu u trajanju od sedam dana, pa je završio kod Bijeljine na četiri meseca, to znaš. A '91 je valjda mesec dana visio negde kod Osijeka, isto vojna vežba sa bojevom municijom. Kad te jednom uhvate na zub, viđen si za svaki oružani obračun - reče Sreten.

- Nije valjda da bi se javio? - Miki se ozbiljno zabrinuo za Krleta.

- Ma ovo verovatno jeste glupa vojna vežba - reče odmahnuvši rukom.

- I verovatno ćeš se ceo vratiti sa nje - nastavio sam da ironišem. Imao sam čvrst stav da me niko ne može naterati u rat.

- A šta da radim ako me provale? - Krle se branio. - Šta bi ti uradio?

- Osim ako te pištoljem na potiljku nateraju da obučeš uniformu, izbor je tvoj - reče Sreten.

- A rizik da ti se zbog toga nešto desi mnogo je manji od rizika kad odeš na front - morao sam da dopunim.

- Postoje ljudi koji misle da rat može biti pozitivno iskustvo - završio je Miroslav. - Rat nikako ne može biti iskustvo koje vredi imati. Ako mi dođu na vrata, nek me vode u zatvor - ili nek odjebu!

- Nek-od-jebu! - većina će uglas, što dođe kao zdravica, posle čega prirodno usledi kucanje čašama. Tada se iz drugog kraja sobe javi Tijana, da nam prenese novogodišnje poruke sa TV:

- Znate li da će nam ove godine ukinuti sankcije?

- Da ćemo postati svetski prvaci u fudbalu - neko reče.

- Da ne samo da će izvršiti denominaciju za devet nula - već će od 24. januara dinar vredeti jednu marku? - nastavi Tijana.

- Samo da negde izbunare zlatnu podlogu - reče Miki, što isprovocira Krleta da se zagrcne pivom i popljuje ne samo sebe već i mene.

Nisu imali zlatnu podlogu, nisu imali ni pamet, ni lepotu, ni mladost, ni duh na svojoj strani, ali verovali su u sebe. Bili su glupi i lukavi, a mi nismo verovali ni u njih ni u sebe - bili smo samo cinici.

Hiper-inflacije posle tog 24. januara zaista više neće biti: cene će prestati da se pišu sa deset na deveti. Jednom sam na TV slušao nekog putujućeg ekonomistu kako objašnjava da inflacija nije ništa osim štampanja para, ali čuo sam i da ga sa podsmehom nazivaju *akcionim* ekonomistom. Ali kad država

bude prestala da ga štampa u 66 štamparija, dinar će povratiti stari sjaj. Nama koji ga pamtimo onako nestalnog i hirovitog zauvek ostaje trauma: strepnja da si u čitanju preskočio koju nulu; panika da će se cena Carnex paštete promeniti dok je gledaš - i to odmah deset do sto puta.

Nešto iza praznika, Milica odjednom reši da na par dana otputuje kod sestre u Novi Sad, ostavljajući Zokija kod moje majke na čuvanje, ocenivši da nas dvojica još nismo zreli jedan za drugoga. Nisam gundao: najzad ću posle dužeg vremena imati vremena da odem do Kumanovske. Niko posle sahrane nije zvao da me pita za zdravlje niti sam išta čuo o njima - nije bilo novih čitulja. Svileni je stavljen ad akta, a s njim i ja. I umesto da zaboravim, tek sad poče da me kopka. Vreme je da malo bolje pregledam svoje nasledstvo u vidu ratnog dnevnika.

Pentrajući se na treći sprat, na stepeništu sustigoh moju staricu. Vukla je za sobom kolica za pijacu prepuna krompira i luka; nisam mogao da je gledam kako izdiše na stepenicama pa joj pomognem da se ne penje do sutra. Usput mi bakica izloži teoriju kako je na pijacu dovoljno otići jednom u sedmici, i kako ona tačno zna koliko čega treba da kupi da joj ne bude nedovoljno, a da se ništa ne baci. Problem je u tome što je nedeljnu zalihu vremenom sve teže popeti na treći sprat, a ubeđenja se ne menjaju olako.

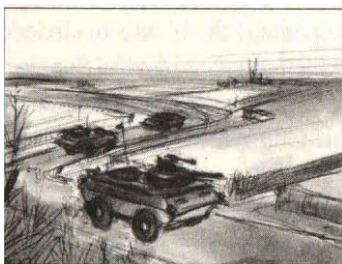
Pre nego što smo se rastali stiže i da me zapita da li je milicija pronašla lopove, na šta joj izrecitujem zvanični podatak da 90% krivičnih dela u Beogradu ostaje nerazjašnjeno. Coktala je tri stepenika, da bi me u sledećoj pauzi upitala šta su lopovi odneli od Gagićevih. Sve je još uvek bilo živo u njenom sećanju, verovatno jedina uzbudljiva stvar u poslednjoj deceniji. Odgovorim joj da su nestale samo video kasete, na šta reče:

- Ju, pa zašto bi neko odneo kasete a ostavio video?

I meni je bilo čudno, priznajem. Ali odgovor nisam imao.

17. Godina razvoda

Krenuli su iz G. kad se smrklo, oklopnim transporterima maskiranim suvim grančicama hrasta (autor priča sličicama, uz komentare; ovdje je komentar da su se maskirali badnjacima): pukovnik R. , potpukovnik M., kapetan K. i pratnja. Ova trojica drže u rukama sudbinu 700 vojnika; u toku su pregovori oko predaje kasarne u G., već dvadeseti dan pod opsadom Hrvata. U početku mi nije jasna uloga kapetana Kerkeza, otkud on među pukovnicima, ali kasnije će se i to razjasniti. Iako se nigde ne pominje ni jedno ime niti datum, pretpostavljam da je u pitanju '91 - godina razvoda sa Hrvatima.

Na prilazu nailaze na hrvatsku predstražu; njih dvadeset naoružanih do zuba - u patikama, trenerkama, farmerkama i košuljama s kratkim rukavima, teritorijalna odbrana - sakrilo se među kukuruzima poput lovaca na vepa. Dovde transporteri mogu sami ali napred je put zasejan minama, dalje samo sa čovekom za kontakt, što je vozač mercedesa sa oznakom taksija. Ovaj nudi da oficiri pređu u njegov auto da kao gospoda

taksijem odu na mesto sastanka, ali pukovnik odbija da ostavi prатnju. Teritorijalci imaju striktna naređjenja da vozila ne propuštaju, zato taksista sam odlazi svojim nadređenima, dok gosti čekaju na putu. Pukovnik je besan zbog same činjenice da treba da pregovara sa pobunjenicima; dok čekaju pod mesečinom i slušaju zrikavce pukovnik se teši rakijom, psujući im majku ustašku - ali tako da ga ne čuju.

Posle dva sata čekanja dobili su zeleno svetlo: jedan transporter može da prođe, a drugi ostaje kao taoc. JNA se ne pogađa; jedina časna solucija bila bi sravniti G. sa zemljom, ali naređjenja su drugačija, bar za sada. Transporter sa oficirima će poći za mečkom i zaobilaznim putem preko njiva stići do kuće na ulazu u G. Ovo je štab i mesna kancelarija istovremeno, prepoznaje se po zastavi sa šahovnicom što visi nad ulazom. Ovakvi su nekad hapšeni bez pardona, ali vremena su se promenila: sada se njima pregovara, i to na terenu koji se smatra njihovim.

Interese hrvatskog naroda u slučaju kasarne u G. zastupaju major milicije H., predsednik opštine A. i čovek u uniformi ZNG bez imena. Poređani su iza velikog stola presvučenog čojom zaostalom iz partizanskog vremena i nisu od onih što misle da rakija može škoditi pregovorima. Dapače, zna se da nema rada bez alkohola - na radost pukovnika M odmah se načinje flaša i počinje iznošenje zahteva.

Hrvat sa ZNG oznakama zna šta treba da bi se došlo do mira koji svima treba: da povlačenje JNA iz kasarne počne u roku od 24 sata, da se evakuacija vrši tokom sledećih 12 sati, u tri etape, sa pauzama od po pola sata. Ima se ostaviti kompletna oprema i naoružanje osim ličnog, sve zalihe hrane i sva vozila koja nisu preko potrebna za prevoz ljudstva. Jedino pod ovim uslovom može im se garantovati bezbednost, u suprotnom - zna se.

Šta se zna? pita pukovnik.

Zna se kako je završilo 13 vojnika JNA na Koranskom mostu u Karlovcu. Puštala je televizija, kaže Zenga.

Nekima su prerezali vratove, neke su častili metkom u slepoočnicu, a razmeniće ih deset dana kasnije na blatnjavom putu između Petrinje i Siska - setih se da je svojevremeno na RTS išla specijalna emisija. Seansa za nekrofiličare poput mnogih drugih, sve sa zašivenim leševima prekrivenim kamionskom ceradom i ceremonijalnim otkrivanjem, u prisustvu očeva i majki žrtava. I kamerama RTS, naravno. Manipulacija bazičnim ljudskim osećanjima - to im je bio specijalitet.

Pukovnik zna ovog čoveka: zvali su ga Slavko Pomijara jer je imao ugovor sa vojskom o otkupu otpadaka iz kuhinje. Do pre dva meseca dolazio je dvaput nedeljno na zaprežnim kolima da utovari buriće s pomijama, a sad nosi uniformu ZNG sa više zvezdica. Ako već on ne shvata, mogao bi barem major milicije da zna: oklopni bataljon ne može za sobom ostaviti opremu i naoružanje jer je to protiv doktrine JNA. Ništa slično ne dolazi u obzir; ako pobunjenici hoće rat - imaće ga protiv neuporedivo jačeg protivnika.

Potpukovnik reče da je mislio da su pobunjenici svesni situacije, inače komandant ne bi potezao put samo zbog rakije koje ima i u Srba.

Tada se umeša policajac: počinje da viče i treska šakom o sto, sirov je i gadan, obučen u uniformu milicije SFRJ; sa šapke mu je istrgnuta petokraka, ali na njeno mesto žena mu još nije stigla da zašije šahovnicu. Kasarna će pasti ovako ili onako; bez struje i vode oni popišanci od vojnika neće izdržati dugo, ionako im se noge tresu. Kad ih hrvatski domoljubi uhvate sa spadnutim hlačama, jebat ih sve do jednog, uvalit će im do bubrega - pa nek se u Beogradu misle šta će da kažu majkama kako su im deca izgubila nevinost.

Potpukovnik: vojska će iskoristiti legitimno pravo da uzvрати na svaku vrstu provokacije, a s obzirom na vatrenu moć VP xxxx, teško će biti izbeći ozbiljne žrtve i razaranja. Pošto vojska ipak želi da se izbegne najgore, neophodno je da se dopusti jedinici da sa kompletnim naoružanjem i opremom napusti kasarnu. U roku od sedam dana, po sopstvenom rasporedu.

Kad je izgledalo da su pregovori propali i da će doći do krvi, možda čak ovde i sada, javi se predsednik opštine sa solomonskim rešenjem: Da se dogovorimo pa da idemo ća, paše li ovo? Paše. Da im se ostavi pet onih automobila što imaju cev i gusenice umesto točkova. Da budu dobri. Njihovi će ih ljudi proveriti pre primopredaje.

Pukovnik reče da nešto gluplje još nije čuo i prihvati se loze, što je značilo da više ne želi da učestvuje - jer tu ionako nikog ne zanima njegovo mišljenje. Potpukovnik posle ovoga sa Svilenim izlazi napolje na konsultacije.

Potpukovnici se ne konsultuju sa kapetanima, osim ako su u pitanju kapetani bezbednjaci. Svi imamo svoju udbu, vojska pogotovu - pored živog komandanta garnizona i njegovog zamenika *kapetan* će doneti odluku. Politički komesari i dalje caruju. Kerkez će insistirati da se najpre puste zarobljeni oficiri

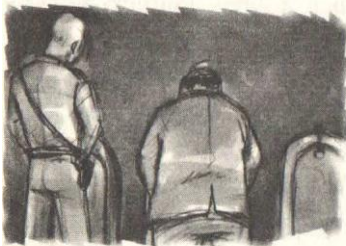
JNA, a za uzvrat će vojska pustiti grupu uhvaćenu prilikom pokušaja miniranja kasarne. Jebeš pet tenkova.

Pošto je dogovor na vidiku nastaje opuštenija atmosfera, maltene srdačna. Priča se o poslednjoj fudbalskoj utakmici Zvezda - Dinamo. Diktiraju se imena zarobljenika za razmenu, spiskovi tehnike koja odlazi i koja ostaje. Dogovor je postignut da se evakuacija završi najkasnije do sedmog dana od današnjeg, naravno u ponoć. Tada će biti i razmena zarobljenih.

Ništa nije sporno, osim jednog, što se pojavi kad svi misle da je rešeno: milicajac na sto stavi spisak vojnih lica na službi u JNA čija se predaja takođe traži - u ponoć sa ostalima. Potpukovnik kategorično odbije, pukovnik skoči da se fizički razračuna, kapetan ga zadrži. Gradonačelnik obrazloži da su oficiri sa spiska Hrvati koji su se ogrešili o zakone Hrvatske, a ne Srbi, u čemu je onda problem?

Odgovor je da JNA nikog do sada nije na silu zadržavala, ali da neće ni predavati nikog, tačka. Onda idemo ća bez dogovora. Ovaj put kapetan poziva potpukovnika na konsultacije.

- ... I KAO U ŠALI NARUKUJU MI DA
MI TREBA PET TISUĆA MARAKA DA
ZAVREI KLUČU A POTREBE IMAJU I
NJEŠOVE KOLEGE...

- ... REČE DA BEZ TOSA SUMNJA
DA ĆE DOĆI DO IKAKVIJEG
DOGOVORA.

- ALI ODAKLE NAMA 15.000
MARAKA, KAPETANE?

- PA U BLAGAJNI GARNIZONA POSTOJI
UPRAVO TELIKA PROTIVVEJEDNOST
U DINARIMA, NAMIJENJENA VOJNICIM
PLAĆAMA.

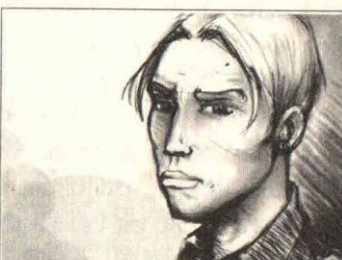
- ONI TO ZNAJU. KOMANDANT
MORA ODOBRI TI.

- FUKOJNIKE NIKAD NEĆE ODOBRI TI
MI TO JE JASNO KAO DAN.
- ONDA ODOBRI TE U I UMJESTO NJEGA.

- NA IME ŽEGA, ŽUVEČE!?

- NA IME ŽIVOTA 700 VOJNIKA,
JELI TO DОВОЈЈАН RAZLOG?

Kad se sve bude završilo, potpukovnik će komentarisati da su dobro prošli: nisu se naguzili, samo su im popušili.

Iz G. će sedam kasnije dana biti ispraćeni rečima: - Kako ste iz Slovenije otišli, tako ćete i iz Lijepe naše, tu nema Boga.

Niko na ovo nije uzvratio, njihova beše poslednja. Kad si oficir JNA i kad te ceo život kljukaju svrhom postojanja u vidu odbrane suvereniteta i teritorijalnog integriteta, pa pod stare dane doživiš da ti državu kidaju frakcije unutar komunističke partije, da odgrizaju jedno po jedno parče, i to bez anestezije - teško možeš da veruješ u sebe.

Ovo je kapetanov komentar zapisan na margini - nije moj. Moj je tada bio da je strip zgodan, parodija na Mirka i Slavka: Mirko protiv Slavka. Povlačenje JNA iz Hrvatske trajalo je do kraja '91, a ovde je jesen u pitanju, znači septembar ili oktobar '91. Vojska se u to doba povlačila sa teritorija na kojima većinsko stanovništvo nisu Srbi, dok je ostale zauzimala - tada je u opticaju bio plan sa malom Jugoslavijom, bez Slovenije i hrvatske Hrvatske. Šta li je G.? Možda Gospić?

Nešto mi u ovom stripu nije bilo logično, pa sam rešio da odmah isteram stvar na čistinu. Pozvao sam 988 i zatražio broj *Knight Kluba* u Prote Mateje. Službenica mi reče da nema registrovan nikakav klub na datoj adresi. Upitah je ima li registrovanu firmu, ali već je bila spustila slušalicu - potrošio sam svoje pitanje. Ponovo sam ih okrenuo, prefomulišući pitanje pred novom operaterkom: ima li registrovanu firmu u Prote Mateje broj taj i taj? Nema firmu ali ima dovoljno vaspitanja da ne tresne slušalicu; pitam je za telefon stana broj 1, i dobijem neki broj.

Okrenem ga, da bih na drugoj strani začuo poznat i mio glas.

- Ovde jedan od vaših vernih obožavalaca - rekoš, a Anči mi smehom da do znanja da me je prepoznala. Anči je zlato; odakle

takva ženska u ovoj smrdljivoj priči - je li zaista sve u ovoj zemlji na prodaju?

- Kako ide studiranje? - upitam je.

- Psihologija ne zahteva prevelik intelektualni angažman - odgovori bez nadmenosti. Preko žice je tek zvučala seksi. - A kako ide prevođenje?

- Prevođenje američkih filmova ne zahteva nikakav intelektualni angažman - rekoh, ponovo uspevajući da joj izmamim smeh. - Riki mi onomad reče da studirate istoriju umetnosti.

- Pa dobro, to je slično. Za njega.

- Društvene nauke?

- Otprilike.

- Možda sam previše radoznao. Je li gazda tu?

- Direktor je u kancelariji - Anči me ispravi. - Momenat.

Do tada sam se pokajao što sam zvao, ali nisam mogao da spustim slušalicu, bio bi blam. Uostalom, Riki onomad reče da je uvek za mene tu ako nešto zatreba, a sada mi je zatrebalo: odgovor.

- Gde si, Gagi, šta ima? - začu se promukli glas; možda je hronična upala grla razlog što uvek nosi rolku? Dobro je znao da nisam Gagi, ali ipak me je ovako zvao.

- Čuj, nešto me kopka pa sam hteo da te priupitam... Kako se zove jedinica u kojoj ste služili u Vukovaru?

Tišina. Uspeo sam da ga iznenadim: koš za mene. - Čuj, Gagi, to je vojna tajna, ne priča se.

- Ne verujem da je vojna tajna ko je poravnao Vukovar, to nam je valjda zlatnim slovima upisano u istoriju. Nije da ne mogu da saznam i na drugoj strani, ali mislio sam prvo tebe da pitam, pošto si bio na licu mesta.

- III pešadijski bataljon. A šta će ti to?

- Mislio sam da je kapetan Kerkez u KOS-u. Otkud sad pešadija?

- Slušaj, baki, ne znam odakle ti ta informacija, ali znam da je sve to prošlost i da moj čovek želi da počiva na miru.

- Nemam ništa protiv tog rezona - rekoh. - Ali da znaš, da sam na tvom mestu, ne znam da li bih spavao mirno da mi u nedelju dana stradaju dva ratna druga. Mada ti sigurno znaš bolje od mene...

Nekoliko trenutaka slušalica beše nema. - Znaš, prevodioče, ponekad kad te slušam učini mi se da znaš nešto što ja ne znam - reče najzad.

- Samo se pravim pametan. U pravu si, ubijene drugove treba pustiti da počivaju na miru.

- Dobro, prevodioče, prihvatam ovo kao dobronameran savet. Anči mi kaže da si zlatan momak, a ona je psiholog. Kaže i da ne bi imala ništa protiv da te u svom krevetu drži kao mecu, u odgovarajućoj situaciji koja je neizvodljiva jer tebi ne paše. Je li to istina?

- Ti i Anči često pričate o meni?

- Ponekad. Zar ti nije drago?

- Anči ti je pun pogodak, nema šta. Ako ikad odlučiš da s nekim zameniš jedan dan života, seti se da sam dobrovoljac.

- Dogovor. Tako ću da saznam ono što me kopka u vezi tebe.

- Tako je; ima stvari koje i mene kopkaju u vezi tebe - rekoh, posle čega bi čestitali jedan drugom da je bilo uživo.

- Svrati ponekad u klub - reče dajući do znanja da mu je dosta igre mačke i miša - na mene je potrošio dovoljno vremena.

- Nisam ja ta klasa, hvala.

- Svrati sa ženicom, kako se ono zvaše, Milica? I ne pravi se da nisi klasa; ako sam išta naučio, to je da skromnost nije vrlina.

Skromnost je rezon za one koje nemaju muda. A tvoja su baš velika.

Sa Rikijem se vode samo srdačni razgovori, puni međusobnog uvažavanja i tolerancije - ko je stvorio famu da su momci iz podzemlja nevaspitana bagra?

Riki ne izgleda kao bagra, niti se ponaša tako. Ali me uvek uhvati jeza od tog pogleda, čak i preko telefona.

18. Švenker

Dobio sam poziv za vojnu vežbu.

Stigao je kod roditelja; bio sam u pravu što sam nedavno prijavio adresu na Dunavski Kej - u Srbiji nikad ne možeš biti previše pesimista. Poziv je bio roze, kao da zove na vakcinaciju, umesto što poziva da se ODMAH javim u vojni odsek Stari Grad, radi ratnog rasporeda. Nekada su ovakvi kartončići imali težinu - da staneš mirno kad ga ugledaš - ali više niko ne pada na njih, samo najveći zelembaći. Poput moje majke koja je u polu-panici, koju tek neće utešiti kad pred njenim očima iscepam poziv na šesnaest delova i njime napunim klozetsku šolju. Još manje bi je utešilo da sam se javio u vojni odsek. Majke su uvek neutješne kad sinovi treba da im idu u rat.

Što se ratovanja tiče, bosansko ratište i dalje ima perspektivu: ostaje puno sela da se potpali, puno gradova da se poravna, puno krvi, suza i spremne da se prolije na svim stranama. Sa zadatkom da nas razvade muvaju se tu i dalje engleski lordovi, ali ne skidaju bele rukavice: primirje dogovoreno za pravoslavni Božić narušeno je na osam punktova dva sata uoči samog Božića. U Bosni ratuju Srbi, Hrvati i Muslimani, svi sa svima, svi protiv svih; za to vreme Srbi i Hrvati u Hrvatskoj održavaju status kvo. Uslovno rečeno: Hrvati čekaju da se uspravamo, da se naši navuku na jagnjiće i rakiju - u prošloj godini izvršili su dve ofanzive i otkinuli dva dela teritorije. U vazduhu visi pitanje kada će doći po ostatak.

Iako Srbija nije u ratu, rezervista može ispasti budala na mnogo načina. Mogu te poslati na granicu sa Bosnom i naterati

te da ništa ne radiš mesecima; mogu te isturiti u odbrani slavonskih sela da poslužiš kao hrana snajperima. Možeš biti pozvan i da učestvuješ u čišćenju minskih polja, iako u životu nisi video kako izgleda mina. Sreća da me sve to ne zanima: sve što želim da imam sa ratom nalazi se u Ratnom dnevniku.

Nastavio sam da iz fragmenata pravim priče. Dnevnici imaju hronologiju, dok su u ovom naknadne rekonstrukcije događaja uobičajena stvar. Mnogi zapisi su bili obeleženi brojem, što nije imalo nikakve veze sa hronologijom, tako da sam u ovom slučaju morao da spojim nekoliko stripova i dnevnički zapisa da bih sebi dočarao sledeću situaciju, koja se desila u mestu V. Situacija je donekle slična onoj u mestu G. ali zadaci koje ima kapetan Kerkez su drugačiji i on ih ne krije:

a) propagandno-psihološkim metodima podići moral vojske u VP xxxx

b) probiti neprijateljsku blokadu kasarne

c) pojačani snagama koje izvan mesta okruženja čekaju razvoj situacije, preuzeti kontrolu nad V.

V. je predviđen da ostane u sastavu Jugoslavije, shvatio sam na osnovu ozbiljnosti priprema za operaciju. Ove je Svileni detaljno rekonstruisao u dnevniku, sve uz ilustracije (valjda režiseri razmišljaju slikama a ne rečima kao mi ostali), a ja ću ih samo nabrojati. Uspeh podrazumeva da u borbama strada što manje civila, stoga kapetan najpre organizuje agente koji će pošteno srpsko stanovništvo nagnati u beg iz V. Taktika je oprobana: pustiti buvu da dolaze ustaše, da povampirene SS brigade Ante Pavelića sa naoštrenim kamama kreću iz grobova - da se sprema novi Jasenovac. Ne treba puno truda da ubediš ljude da je baba roga stvarna - samo ako se pozoveš na istoriju. Ovu taktiku od početka rata primenjivala je Udba, a ako bi radi verodostojnosti nedostajalo leševa - Udba bi imala načina da ih

proizvede. Ne znam da li se i vojska bavila ovakvim stvarima - kapetan Kerkez u dnevniku navodi da je njegovo dejstvo u V. bilo pre svega psihološko-propagandno. Propagandu je organizovao je iz kasarne u centru V., a više puta se i lično sastajao sa predstavnicima srpske zajednice, izvan kruga kasarne, preobučen u civila. Kako je i ova kasarna je bila uhapšena od strane buduće hrvatske države - samo se čekalo da se pruži da dobije lisice - jednom prilikom ga zaustavi hrvatska patrola, koju uspe da ubedi da je lokalac i čitav se vrati nazad. Štos iz Rikijeve Vukovarske epizode, na koju u dnevniku još nisam naišao.

Očekujući da započne opsada V. od strane snaga JNA koje dolaze iz pravca Š., kapetan Kerkez čisti sopstveno dvorište. Pouzdan starešinski kadar ovde je krucijalna stvar, stoga ovaj podstiče komandanta, potpukovnika O., na *sterilizaciju i konsolidaciju komandnog kadra*: od zamenika komandanta do komandira četa, bez obzira na starost po činu, postaviti oficire srpske nacionalnosti. '91 bosanski lonac još nije bio počeo da kipi, niti se JNA povukla iz Makedonije - velik procenat oficirskog sastava sačinjavali su Muslimani i Makedonci, a bilo je i Šiptara i nešto Hrvata. Svaki koji je bio na položaju da ugrozi operaciju, ili je imao pristup informacijama, biće sklonjen u stranu. Ovo će se izgleda desiti i izvesnom Bosancu, sarajevskom Muslimanu sa kojim se Kerkez poznavao od ranije, sa vojne akademije. Razgovore sa Bosancem Svileni do detalja rekonstruiše u dnevniku. Prenosim samo titlove:

B: Zašto me sklanjaš, bolan, zar mi toliko ne vjeruješ?

S: Odakle ti ideja da te ja sklanjam? Ko sam ja da to učinim?

B: I babo mi je od strad'o od udbaša u vojsci, samo zato što je bio pošten Musliman. Iako je pritom bio i pošten komunista, a ne panker

kao ti i ja. Šta misliš, zašto je pank uspio u Beogradu i Zagrebu, pa čak i u Novom Sadu, a u Sarajevu nikad?

S: Imali ste vi pank, samo što je previše ličio na vas. Sarajevski pank je propao u času kad si ti upisao vojnu akademiju.

B: Kad su me moji batinom naterali, bolan. Al' da znaš da su bili u pravu, klima je nekako bila nezdrava: da ne beše akademije Sarajevo bi imalo jednog narkića više. Znaš li da od onda nisam zapalio ni džoint? A ti, kapetane?

S: Ja sam do skoro bio civil. Ljudi s kojima sam se družio motaju zeleno jer duvan škodi - pušiti marihuanu je ekološki. Ni sam nisam pušio cigarete dok se nisam reaktivirao.

B: Šta bih sada dao za jedan dž, kapetane...Opuške bi skupljao. Zar nema Udba način da nabavi?

S: Nemam nikakve veze sa Udbom, daj ne zezaj.

B: Znam, vama specijalcima daju samo bijelo. Nabijem vas sve nakurac, kapetane.

S: Zašto si tako ozlojeđen? Ponašáš se kao da smo na suprotnim stranama. Ti i ja, klasa '84. Pankersko krilo JNA.

B: Nikad mi, bolan, nismo bili ista klasa. Mene su na akademiju primili da se iskupe za ono što su babu učinili, i to mi je premija naspram klošarenja na ulicama Sarajeva, Zagreba i Beograda. Ti si poslije vojne otišao na filmsku akademiju, i to na režiju, i to u Pragu, boli te kec! Otišao kao potporučnik, vratio se ko ćaća - kapetan! Otkad se za jebavanje Čehinja dobija čvarak, i to odjednom par? I šta si se ti uopće vraćao, dosadilo ti studiranje ili jebavanje?

S: Vratio sam se pomoći svojem narodu. Je li to pogriješno?

B: Nije te ujak natjerao?

S: Ujak me je natjerao da završim vojnu akademiju i mogu ti reći da sam mu sada zahvalan na tome. Drago mi je što zbog ovog mogu da budem od pomoći svojim.

B: Lako je kad znaš koji su tvoji.

S: Misliš? Cijeli život sam proveo u Zagrebu, a da se nikad nisam dao zapitati koji među dečkima nije Hrvat. Kad su po Zagrebu počeli šikanirati naše, i dalje mi nije dopiralo do mozga. Onda mi se u Pragu dijeseo nešto što me nateralo da shvatim da sam ja taj koji je višak među dečkima.

B: A šta sam ja, kapetane? Muslimansku naciju Tito je dekretom proglasio da bi posrani intelektualci prestali da se glože oko toga jesu li naše čukunbabe bile Srpkinja ili Hrvatice kad su se podavale Turčinu. Kako da se dovoljno napijem, kad već nemaš droge, da ubedim sebe da sam po nacionalnosti Musliman i da je to normalna stvar? Daj nauči me, matere ti!

S: Ranije nisi imao taj problem, koliko se sjećam.

B: Ranije sam bio glupi bosančeros. Sada sam samo glup. Niko više ne želi da bude Bosanac, brajko.

Ovo nije bio obaveštajni rad, ovo je lično - da je drugačije razgovori sa Bosancem ne bi ostali zabeleženi. Drugi razgovor počinje ovako:

B: Ako si mi ikad bio drug, kašćeš mi šta se prijema.

S: Ne znam. A i da znam ne bih ti mogao rijeći, razumi me.

B: Zato što sam Musliman?

S: Zato što je takvo naređenje, čovječe.

B: Nekad si imao više smisla za humor. Vi prerasli zagrebački pankeri srpskog porijekla uvek slušate naređenja?

S: Nisam slušao naređenja kad sam otišao u Prag. Nisam ni kad sam odlučio da se vratim. Ali sada slušam šta mi se kaže jer subordinacija je neophodna da bismo preživjeli.

B: Je li i kamera subordinacija?

S: Smijeta ti sprava?

B: Jok, ako mi daš da ja tebe uslikam.

S: Izvoli, budi švenker.

B: Ipak me kopka što ćeš poslije s tim?

S: Kamera je moja, a ne vojna, kao i sve što snimim. Nastojim da ne snimam ništa što bi neprijatelju moglo odati tajne, ako im padne u ruke. A ti nisi neka vojna tajna.

B: Poručnik E., rodom iz Sarajeva. Alkoholičar - neizlječivo. Politički neopredijeljen, nacionalno neosviješten, po religiji Musliman. Danas ti je političko opredijeljenje isto što i nacionalno što i vjersko. Elem, mi Muslimani u VP xxxx nastupamo sa slijedećim zadacima...

S: Prekini, vrati mi kameru!

B: Ko da ja znam koji su nam zadaci... Ovo ti je bilo za ženu, da zna s kim si se družio dok si bio panker na vojnoj akademiji. Jesi li ženjen?

S: Praktički. Živim sa Savinom već dvoje godine. Moglo bi se kazat da mi je zaručnica.

B: I šta ti riječe lijepa Savina kad si krenuo u rat?

S: Savina je Hrvatica, ali sve je skapirala.

B: Priženio si Hrvatice? Sačuvaj me bože mješovitoga braka. Što Čehinju ili Japanku nisi izabrao; gdje nađe Kroačanku?

S: U Pragu. Mada se znamo iz Zagreba. Uskoro će prijeći da živi za Beograd i tamo ćemo se zvanično vjenčati.

B: Ti si sebi sjeb'o život gore nego ja, bolan! Mora da mnogo mrziš tu svoju Sabinu kad ćeš je ostaviti u Beogradu da bi došao ovdje da se biješ sa njenim bratićima?

S: Nije ovo pravi rat. Do konca godine će sve biti riješeno, vidjet ćeš.

B: Ovo je, bolan, klanica kakva može nastati samo među onima koji govore istim jezikom. Bratoubilački rat. Trajaće pet godina. Zar nisi čuo šta kaže CIA?

I sam sam se pitao šta je to praškog đaka nateralo da sve ostavi i dođe u ovo blato. Kriza identiteta koja se javlja kod gastarbajtera? Ono kad naši preko počnu da kisele kupus i traže da im švercuju kajmak, iako imaju Kinesku, Indijsku, Tai,

Japansku, Meksičku, plus brzu hranu? Kakva je to sila koja te natera da prekineš lagodan život preko - da bi ovde zaratio?

B: Ne mogu te odgovarati da se oženiš, ne bi to bilo u redu. U ljubav vjerujem. Ali odgovorno izjavljujem: vas dvoje niste jedno za drugo.

S: Iako je ne poznaješ?

B: A zamisli tek dijete koje će jednog dana morati da izabere je li Srbini ili Hrvat? Ti bar taj problem nemaš, ti si čistokrvan, je li tako?

S: Ti me zajebavaš.

B: Zajebavam te, jasno. Hodi da se skupa slikamo za Sabinu.

S: Savinu.

B: Hoćemo li guzice da pokažemo ili ove naše titovke? Ili titovkama da pokrijemo kite, kao Buldožeri na prvom albumu?

S: Onda ne bih smeo da pokažem Savini. Bolje daj tu svoju priglupu facu.

B: Sabina, pošto iz objektivnih razloga neću moći biti prisutan na svečanom činu, kažem danas: ovaj pored mene je udbaš, isti kao što su mu ujaci. Ali ga svejedno volim.

Još jednom sam poželeo da pozovem Rikija, da ga pitam da nije Bosanac peti iz njegove Vukovarske priče - onaj koji je stradao od mine. Oslobođanje kasarne verovatno datira od pre Vukovara. Riki je na sahrani pominjao nekog Bosanca, ali taj ne može biti isti koji se pod imenom Švenker pojavio u čituljama - jer se pojavio među živima.

Nisam imao dovoljno velika muda da ponovo pozovem Rikija. Umesto toga pronađem novine od 14.decembra, što nije bio problem jer sam na svim svojim mestima još uvek držao bar po jedne. *Poslednji pozdrav Svilenom od Švenkera iz VP4202818662.* Vojne pošte obično imaju četiri cifre a ne deset; ovaj broj više mi liči na Gagijev telefon u Pragu.

Okrenem broj. Na drugoj strani začujem glasno i jasno *alo*, čak bih se zakleo da je sa bosanskim naglaskom. Spustio sam slušalicu ne insistirajući dalje.

Čak i da je nekim čudom onaj na drugoj strani žice, u dalekom Pragu, upravo Švenker iz čitulje, ne znači da je to Bosanac iz dnevnika. Švenker je kamerman ili pomoćnik kamermana; zar bi mu režiser Svileni dao ovakav nadimak samo na osnovu gornje epizode? Ne verujem. Pre će biti da je Bosanac jedan od onih osam oficira stradalih pri proboju iz okruženja. Brojku je Svileni zabeležio na kraju teksta, izvan margine, ne razrađujući dalje. Ovi oficiri JNA svakako nikad nisu ušli ni u čitulje, a kamo li u istoriju. Informacije o njihovoj pogibiji bile su pod embargom. Srbija nije u ratu.

19. *Prljavi inspektor Hari*

Dok sam ležao u kadi vrele vode, čekajući da mi vrelina skine štroku sa ruku i lica, pošto sam celo prepodne sa ocem ispred zgrade pokušavao da upalim kola, dođe mi drugi poziv za vežbu. Donela ga je Milica ucveljenog izraza lica, svežeg iz poštanskog sandučeta; bio je roze i sve kao prošli osim što je rukom neko dopisao pretećim pismom: ODMAH SE JAVITE! VOJNA POLICIJA. Nije me obradovalo, priznajem, ali posle više sati sa gedorama, cvikcanglama, šrafciigerima i ocem ionako sam bio loše volje. Od poziva napravim brodić, otisnem ga i počnem da ga bombardujem sapunom.

Milica je za to vreme negodovala. Izjavila je da će se razvesti od mene ako odem u vojsku i ostavim je samu sa mojim beslovesnim sinom. Tamo te niko ne budi noću, nikoga ne moraš da kljukaš antibioticima; zar da se na taj način izvučem od odgovornosti na koju sam pristao u času kad sam poželeo da mi se rodi dete? Rekoh joj da razumem što je frustrirana, žao što ne provodim više vremena sa njima - poradiću na tome u buduće. Ali u rat svakako neću ići, možda jedino u zatvor. Neka se ne sekira, tamo će sin i žena jednom u 15 dana moći da me posećuju i donose mi kolače, a ako se budem dobro vladao, ko zna, možda me puste na vikend. Mislim da je nisam utešio; žene su neutешne kad muškarci treba da im odu u rat.

Zazvoni telefon i Milica me ostavi da se javi. Shvatio sam da mene traže i taman kad sam hteo da doviknem da ću se javiti kasnije, Milica mi za inat donese telefon u kadu. Nisam od onih što u kupatilu čitaju dnevnu štampu i upražnjavaju društvene

aktivnosti; obično me ne služe u kupatilu, ali kad je donela telefon nije mi preostalo ništa nego da ga prihvatim mokrom rukom.

- Šta radiš? - upita Manda, neobično za njega.

- Ležim u kadi, zamisli. A ti? Kako izlazite na kraj sa palestinskom mafijom?

- Ne bavim se mafijom. Koliko puta treba da ponavljam?

- Ali se baviš strancima, a iza stranaca uvek stoji mafija.

- Bavim se strancima jer mi je to posao. Ali mi nije posao da prenosim poruke: Jedan stranac bi voleo da razgovara s tobom.

- Koji stranac?

- Jedan kog si upoznao kod Rume. Bio bi jako zadovoljan kad bi te za sat našao kod Gagija.

- Misliš... - započnem, ali Manda me prekine: ne želi da se izgovaraju imena.

- Možda.

- Zašto bi Sirogojno želeo da vidi mene? - upitam, rado prihvatajući razgovor ozvučenih. Pandur koji želi da me vidi obično maricom dođe pred mene, pomislim.

- Ne znam. Samo mi reče da te podsetim da ga i dalje ne primaju u dobrovoljce.

- Mogao bih da mu preprodam moj poziv, samo da ga nisam potopio.

- Kakav poziv?

- Za vežbu. Poziv broj dva.

Trenutak je ćutao. - Tebi niko ništa ne može, nije li uvek bilo tako?

- Naravno da nije, uvek sam se folirao. Ne zaboravi šta si obećao ako me odvedu.

- Šta?

- Da ćeš paziti na moju porodicu.

- Baš si dosadan - reče, što shvatim kao saglasnost.
- Šta ćeš još da me pitaš; jesam li video osobu X? Onu sa plavim uvojcima i nemirnim plavim okicama?

- Jel' jesi?

- Jesam na sahrani. Ali nije te pominjala, žalim.

- Ta mala mi je uzela srce - uzdahnuo je.

- Šteta što nemaš deset godina manje.

- Šteta je što se nije rodila deset godina ranije.

- Sa 31. ne bi ti se dopala. Piljevina ne pada daleko od testere, što kažu. Mada ko zna, u toj varijanti možda bi ti bila drugarica iz detinjstva, s obzirom da su vam očevi bili na istom zadatku.

- Vidimo se - reče i spusti slušalicu: njega mogu da zezam, ali ne i oca, to je nešto drugo. Ovo još mogu da razumem, mada ne podnosim *ozbiljne* ljude. Ipak nije morao da kaže *vidimo se*, jer znao je da se nećemo videti ni sutra ni za nedelju dana. Zapravo se nećemo videti godinama: Manda je već završio pakovanje.

Smežuran od pare, pola sata kasnije izašao sam iz zgrade. Oca zatekoh ispred kola, zamazanog do obrva, sa okastim ključevima, gedorama i suvišnim delovima motora na sve strane. Upitam ga treba li mu pomoć, a on odbi. Uvek je više voleo da se se sam nosi sa svojom agonijom. To nam je jedina sličnost.

- Znaš li da sam dobio još jedan poziv? - nisam izdržao da mu ne kažem.

Glava mu osta pod haubom, ali videlo se da je prestao da se bavi šrafom. - Možda to znači da bi trebalo da se javiš - najzad reče.

- Ni u snu - uzvratim mu pozdravljajući ga, uputivši se ka autobuskoj stanici. Očevi i sinovi su prirodni neprijatelji, kao psi i mačke. Pogotovu u Srbiji, gde su i jedni i drugi nakljukani politikom.

Bilo je nešto iza tri popodne i autobus je bio prepun gnevni Beograđana. Za 22 marke, što je plata koju im garantuje država, sat gužvanja u gradskom prevozu plus sat čekanja na stanici je prevelik dnevni angažman. Hoće li nam konačno ukinuti te sankcije, hoće li doći red da Libija predsedava u Savetu bezbednosti; bar da nam ublaže te proklete sankcije pa da živimo kao sav normalan svet? A hoćemo li mi prekinuti da bombardujemo gradove i sela, da prouzrokuje seobe naroda? Mi to ne radimo, taman posla, u pitanju je besramna propaganda! Narod je pokazao veliku vitalnost u nemogućim uslovima samo zato što je rešen da istraje u borbi za srpski interes, mir i pravdu. Daj, ženo, makni mi se s leve noge, zar ne vidiš da sam pomodreo!

Stojeći na desnoj nozi kao roda, upijao sam moždane talase mojih sugrađana. Levu nogu sam dobio natrag, ali nisam imao gde da je spustim - u autobusima ovih dana nema mesta za one koji sa dve noge stoje na zemlji.

Ipak sam stigao na vreme, kao i moji sapatnici iz autobusa. Dnevnik sklonim na sigurno, pored dnevnika Dostojevskog - kao sedmi tom. Inspektor zazvoni par minuta kasnije, tako brzo da sumnjam da je čekao u kolima ispred zgrade. Na sebi je imao obavezni sirogojno džemper i teleći kožuh, a mirisao je na burek. Odmah sam mu ponudio lozu, posle bureka dobro ide; on se složio.

- Kako ide lov na ratne profiterere? - upitam ga kad smo najzad seli.

- Ko kaže da ih lovimo?

- Neko ih ipak lovi. Sigurno ne odlaze sami.

- Ne odlaze sami... Sigurno da ne odlaze sami... - reče sa pauzom za cug.

- Niti odlaze praznih dosijea. Možda je nešto od ovih zadnjih događanja moglo i da se spreči?

- Možda je Dubrovnik mogao da ostane naš, ali nije. Valjda je takav dogovor.

- Valjda je i za ovo imaju konsenzus sa pokojncima. Zašto onda da se sekiramo?

- Zato što možda neko sluša - reče ustajući sa svog mesta. Pregleda telefon, zaviri ispod slike, ispipa ploču stola s donje strane. Nakon par minuta vrati se sa osmehom ispod brkova.

- Ko ste vi? - upitam.

- Inspektor Karadžević, privredni kriminal.

- Šta ste onomad radili pred Rumom? - reko, uživajući što za promenu ja ispitujem policiju. - U kiosku.

- Združena akcija Državne bezbednosti i Privrednika. Ponekad sa nama podele informacije, uglavnom kad hoće da posao odradimo umesto njih.

- Zar ste me pratili još tada? - nisam mogao da prikrijem ogorčenje zbog sporadične efikasnosti srpske policije.

- Očekivali smo da se pojavi krijumčar naftnim derivatima.

- I umesto njega naiđem ja. Nešto vam je slaba koordinacija?

- Ne sasvim. Ime osobe je bilo Gagić Darko, sa adresom ovom. Gde je Darko?

- Gagi je u Pragu i jebe mu se za sve vas. Kao što se policiji zapravo jebe za krijumčare, narko dilere i trgovce belim robljem. Rat je, ne može sve da se stigne, zar ne?

- Nekima rat odgovara.

- Ovo je za mene novost dana. I šta policija preduzima tim povodom? Apsolutno ništa!

- Ne budi tako siguran... Ima i nas poštenih pajkana. Čak je većina takva.

- Većina naroda pošteno kopa po kontejnerima. I nikom ne pada da na pamet da digne glas; svaki zapišava sopstveni kontejner, u strahu da i njega ne izgubi. Kao da je unutra devizna štednja a ne smeće.

Zapalio je Drinu original. Imao je onaj tik sa pljuckanjem i oblizivanjem usana, valjda ti to ostane kao navika kad godinama motaš duvan. Neko vreme je ćutao i gledao u pod. Onda progovori sa jedom: - Sve bih dao da razbijem tu profifiersku gamad. Makar mi to bilo poslednje što sam uradio.

- Zvuči iskreno - rekoh. - Zvučalo je i onda kad ste pričali o KP domu u Dubravi.

- O, ja jesam bio zaposlen u Dubravi. Dok nisam prešao za Beograd, osamdesetih godina.

- Iza ratnih profitera obično stoji država. A vi mi ne ličite na Don Kihota.

- Treba mi dokaz - zagledao se u mene krvavim, vodnjikavim očima. Reklo bi se da iza tih očiju nema ničega osim alkoholne izmaglice, ali bilo je unutra mnogo frustracije, mnogo jeda čuvara reda koji svaki dan gleda kako se lopovi seru na zakone.

- Dva pajaca koje sam upoznao, Čarli i Žlezda, imaju hrpu dokaza.

- Državna bezbednost ima pristup našim podacima, ali mi njihovim nemamo.

- Šteta. Pajaci su mi pominjali i neka ubistva, ima li to veze s činjenicama?

Klimnuo je glavom.

- Teško mogu da zamislim Svilenog da se bavi prljavim stvarima.

- Pokojni Kerkez im je služio za ukras, koliko znam. Privezak. Čujem da je imao lepu sahranu.

- Sve sa plehanom muzikom i obožavateljicama koje se bacaju u raku. Ožalošćenih nije bilo u prečniku od sto kilometara.

- Kažu da je stradao u Hrvatskoj.

- Neko mi reče da je otišao po dete i da je slučajno stradao u minskom polju. Mislite li da je zaista bilo ovako?

- Slučajnosti se ne događaju. Krivce za njegovu smrt treba tražiti u onima koje je mogao da ugrozi. Priča se da se nije bez razloga opijao do besvesti - nešto teško mu je bilo na savesti. Hteo je da propeva. Ko su ti kojima ovo ne bi odgovaralo?

- I sve se to pričalo? Čaršija je dobro obavestena.

- U redu, vođeni su pregovori. Iza zatvorenih vrata. Uvek je dolazio toliko pijan da ništa nismo uspeli da izvučemo. Tražio je najpre da mu dovedemo sina, kako znamo i umemo. Nismo mogli da obećamo ništa slično, pogotovu ne u kratkom roku. Što ne znači da rešenja nije bilo.

- S kim je pregovarao?

- Tu smo bili ja i još neke kolege iz javne bezbednosti. Onog dana nas je kontaktirao i sam zatražio sastanak. Rekao je da će nam predati nešto važno i zvučao je trezno i prilično rešeno. Siguran sam da je bio zreo, trideset godina se bavim ovim poslom.

- Kog dana?

- Onog istog kad je bio ovde. Sastanak smo zakazali za podne.

- Znači da ipak nisam poslednji koji ga je video?

- Nema dokaza za suprotno. Na sastanak nije došao.

Sirogogjno se uzvrpoljio na kauču. I bez cigarete u ruci imao je potrebu da pljucka, gladeći usne i brkove. Poslednja osoba koja je videla Svilenog ipak nisam ja, već strarica iz Kumanovske. Bilo bi iluzorno očekivati od nje da se seća doba kad je Svileni odneo

njenu kutiju, ne bi se setila. Tako će ostati tajna da li je u času kad je ostavio dnevnik Svileni već imao zakazan koncert u policiji, ili nije.

- Nije li malo čudno da je nestao baš tada?

Bilo mu je neprijatno da optuži kolege, mada je i sam znao da je od njegovih pocurela informacija - da je bar jedan od njegovih poštenih policajaca zapravo šljam. - Nekako su saznali, to je jasno - reče suvo.

- A Fredi? Je li se i on spremao pokajanje?

Odmahne glavom.

- Ko je onda ubio dobrog Fredija i zašto?

- Neko iz dvorišta, a ne sa ulice, u svakom slučaju. Savić je dobio metak s leđa, pravo u potiljak.

- U kući je bilo bar tri stotine ljudi i svaki ima alibi da se ničega ne seća. Suviše je bilo veselo.

- Neko je ipak ubica. Mogao bi biti i ti.

- U času kad se pripucalo bio sam sa Viktorom Stojanovićem.

- Šta si radio kod njega?

- Razgovori sa mnom obično se svedu na politiku. Nije ni ovaj bio drugačiji, pre svega po tome što se nisam složio sa sagovornikom. Mislim da drug Član i ja nikad ne bismo bili u istoj partiji.

- A u kojoj si ti partiji?

Pogledao sam ga. - Mislim da ovakva pitanja nisu pristojna, ako dolaze od jednog policajca. Čak i ako policajac dolazi preko kuma.

Promeškoltio se u kauču i ispio lozu. - Gospodin Nedodirljivi je stari udbaški kadar, još iz Titovog vremena. Danas ima političku težinu više nego ikad; ćaskali ste ako on tako kaže, ali ako ne... Ja bih sebi našao bolji alibi.

Odgovorim mu onako kako sam naučio od Rikija: - Ovo ću shvatiti kao dobronameran savet.

Klimnuo je glavom i začutao. Čutao sam i ja, čekajući da se okonča još jedan susret sa policajcima - umeju li ti ljudi išta osim da vređaju?

- Ako je Kerkez pio da bi zaboravio, to sigurno nije raskalašni način života u kom se možda i ubijalo - jer ti ratnici misle da je sve dozvoljeno. U pitanju je nešto konkretno i vezano je za druge. Imaš li predstavu šta bi to moglo biti?

- Ne mogu ni da naslutim - odgovorim. - Čuo sam da je posle ranjavanja bio u amneziji. Možda ni sam nije znao šta ga proganja.

- Dobra teorija. Ipak, ako ti padne na pamet išta osim teorije, evo mojih telefona. - Sirogojno izvadi onaj isti musavi notes u kom je posle partija zapisao naša imena, iscepivši list. - Šteta što ne možemo da kontaktiramo preko Mandića. Dobar je to momak, mada ne znam da li je materijal za policajca. U svakom slučaju fino je što je shvatio na vreme. Bolje nego za dvadeset godina.

Nisam znao da je Manda išta shvatio, niti mi je bilo jasno o čemu ovaj priča. Poudano znam da pre samo sat vremena ništa nije shvatao. - Šta je shvatio? - rekoh.

- Da se danas ne isplati biti pajkan. Dao nam je nogu, valjda si upoznat? - Slegnem ramenima. - Danas mu je istekao otkazni rok od 30 dana. Čujem da negde putuje?

- Ma nije valjda?! - Nisam bio u iluziji da sam Mandi blizak, ali ipak nisam očekivao da će vesti o njemu stizati preko policije. - Svi su čuli osim kuma, savršeno. Zna li se gde putuje?

Sirogojno se podigne sa kauča nameštajući pantalone. - Imao sam službene kontakte sa ocem tvog kuma, nekad davno. Dobar čovek, deca takvih nam trebaju ovde a ne u Americi. Uzgred

budi rečeno, koliko znam, Đorđe Mandić dobro zna Stojanovića, mislim da mu je u službi bio predpostavljeni.

Dohvatio je čašu sa stola i dokrajčio je s nogu.

- Od vas danas svašta može da se sazna, otkud to? - rekoh i sam ustajući.

- Znaš šta, brate, imam godinu do penzije s kojom ću moći da ubrišem dupe. - Prišao mi je da bih iz blizine mogao da mu vidim zenice bez sjaja. - Posle 34 godine nadmudrivanja sa svakojakim ološem, ostaje mi saznanje da je svet toliko naopak da bi ga trebalo načiniti ispočetka, sve sa Adamom, Evom i jabukom koja će ovaj put biti kisela. Sreća da imam nešto zemlje pored Mitrovice i da neću biti gladan dok mi je ovih deset paorskih prstiju. Osim žene nemam nikoga, Bog nije dao - pa nemam ni šta da izgubim. Svet se neće promeniti, barem ne za mog života, a meni je ostalo premalo vremena da sad počinem da ga menjam. Ipak, nego što ga ostavim - sve bih dao da nekim ljudima pomrsim račune.

- Želim vam sreću u tome.

- I ja tebi - reče kao da imamo isti cilj i ode, ostavljajući za sobom miris usijale kože, starih cipela, prevrelog sira i lozovače. Ostavljajući u meni ukus oporosti: i Manda odlazi.

20. Tajne

Salon je bio baš onakav kakvog sam ga pamtio: bez masivnog nameštaja i bez kerefeka poput kristalnog lustera sa osamnaest sijaličnih grla; stolice su izgledom bile asketske ali najudobnije koje poznajem, veliki sto od orahovine i dalje bez ogrebotine, a drvo života nekad meni do struka dovezalo je skoro do plafona. Ceo zid dug bezmalo deset metara bio je pokriven policama sa knjigama, među kojima je *Toska 10*, ostarela lepotica, još uvek zauzimala počasno mesto - gorda kao da je baš malopre neko na njoj slušao *Sticky Fingers* sa rajsferšlusom, sa medija po imenu gramofonska ploča.

U salonu Mandića u njihovom stanu u Krunskoj vladao je nesvakidašnji mir i atmosfera za kontempalciju poput one u Narodnoj biblioteci. Bila je to jedna od retkih kuća gde se televizor uključivao samo kad ima nečeg zanimljivog, kako u doba kad smo imali samo prvi i drugi program, tako i sada kad ih ima koliko može da se sabije u etar.

Stan mi je ostao u prijatnoj uspomeni jer jedino ovde smo kao klinci mogli da banemo u ponoć bez da uznemirimo ukućane. Tada bi obično zaticali čika Đorđa, ispod ove iste biblioteke, na ovoj istoj stolici - kako čita ove iste debele knjige. Znali smo da je Mandin otac policajac od onih što samo na Dan bezbednosti oblače uniformu; pričalo se da je velik igrač i da u radnoj sobi ima radio stanicu, ali nikad nisam uspeo da proverim - stan je bio prostran i zabranjen za istraživanje, sve osim dnevne i Mandine sobe za ludovanje.

Čika Đorđe nije bio govorljiv tip, ali je uvek bio ljubazan prema drugovima svoga sina. Istovremeno je bio prava duša i prema ukućanima, a kad jednog dana mog odrastanja budem saznao da je fini čikica zapravo jedan od tvoraca srpske tajne policije, neću promeniti mišljenje o tajnoj policiji već ću čika Đorđa početi da gledam sa podozrenjem. Čekaću da se oda nekim postupkom, da smakne krinku i pokaže grubo, nasilničko lice čuvara poretka - da bar jednom pripit od malt viskija što obavezno ide uz ponoćnu knjigu tresne šakom o sto, ali uzalud. Tek kasnije sam shvatio: čika Đorđe je idealista. Ako nekome vezuje elektrode - onda je prethodno potpisao i lupio pečat; ako nekome namešta igru, prisluškuje ga u krevetu, preti da će mu pobiti decu - to je radi višeg cilja. Sve u naučnim okvirima, sve za Tita i Savez komunista. Njegove naslednike ne zanimaju viši ciljevi. Niti više postoje okviri.

Manda nije znao da sam ovde, kao što ni ja pouzdano nisam znao gde je on. Posle razgovora sa Sirogojnom pozovem ga kući da mu natrljam nos i ipak poželim srećan put, ali niko se ne javi. Okrenem zajedničke prijatelje, ali ni oni nemaju pojma o otkazu ili Americi - svi su zaprepašćeni koliko i ja! Sutradan pozovem kod roditelja, a Mandina majka mi potvrdi da su on i Rahela tog jutra otputovali za Budumpeštu, pa će za Frankfurt, Njujork i na kraju Elej. Nisam je pitao zašto tako iznenada, ionako je plakala; iz uljudnosti me pozva da svratim, a ja pristanem da dođem predveče, upitavši da li će i čika Đorđe biti tamo. Iako sam znao da ću ga i bez najave zateći, da će me posaditi u kožnu fotelju pored njegove da popijemo po piće. Tako je i ovaj put bilo.

- Jesi li za domaću rakiju uz kafu? - upitao je otvarajući svoj legendarni bife od orahovine.

- Samo ako ćete vi - rekoš pomalo razočaran ponudom, pamteći Titovo vreme kad se pilo isključivo strano i 12 godina staro.

- Ja sam jutros popio jednu i to mi je doza. Ne smem zbog pankreasa.

- Onda ne bih ni ja, čika Đorđe, hvala. Samo kafa.

- Sad će Leposava, zapali slobodno. - Spustio se u kožnu fotelju, pripomažući se drhtavim rukama. Bio je to prilično istrošen čovek, ali i dalje mu na glavi nije falila ni dlaka. Njegov jež friz beše je zaslužan za ovo, posledica mnogo godina brijanja glave - dok se ratovalo u partizanima. - Čujem da si dobio sina, čestitam.

Uzdahnuo sam. - Da budem iskren, Zoki je probisvet. Bio bih srećniji sa kćerkom. Kažu da su ženski mladunci lakši za održavanje.

- Ćuti, ne održavaš ga ti. A za devojčicu će biti vremena, ne treba biti nestrpljiv.

Utom se Mandina majka pojavi sa kafom i identičnim komentarem. - Čujem da si dobio sinčića, pričaj nam!

- Kaže da bi više voleo kćerku - reče čika Đorđe.

- Pametan čovek. Sinovi su neuračunjiva stvorenja. - Kao da sam osetio jed u njenom glasu.

- Siguran sam da Manda nije učinio ništa neuračunjivo. Mora da su dugo planirali, samo za američku vizu treba dosta vremena.

- Ni tebi nije pominjao?

Odmahnem glavom. - Juče smo se čuli. Rekao je: vidimo se.

- Nije ni meni do pre neki dan, mada su mi bili sumnjivi. Ali otac je znao - pokaže na čika Đorđa sa negodovanjem.

- Čika Đorđu je posao da zna - uzvratim sa ironičnim osmehom. - Manda mora da je dao otkaz još pre mesec dana.

- Ako sam znao ne znači da mi je lakše zbog toga, Leposava - čika Đorđe slegne ramenima. - Deca su tako odlučila i sad šta je tu je.

- A ja? Zar se ja kao majka ništa ne pitam? Zar preko okeana da plovim da upoznajem unuke?

- Smiri se. Ko zna hoće li uopšte ostati tamo? I hoće li skoro biti unuka.

Leposava je još malo gundala, a onda nas ostavi iza zatvorenih vrata - kod Mande su se vrata uvek zatvarala. Čika Đorđe se tešio: - Neka idu, neka vide da ni tamo ne cvetaju ruže. Kako će da znaju ako ne vide, je li tako?

- Je li prodao gitaru? - upitah misleći na Mandinog *Ibanez* stratokastera. Onima koji kreću u novi život više od uspomena treba lova; ako je prodao znači da nema nameru da se vraća.

- Svoju gitaru je poneo sa sobom - reče Mandin otac, iznenadivši me podatkom. - Ne znam šta misli. Da im tamo fale gitaristi?

Možda je očekivao da ga prime Pepersi? Svejedno mi je bilo drago zbog gitare: sanjam, znači postojim.

Klimnuo sam glavom, razmišljajući kako da mu postavim pitanje koje mu nikad nisam postavio. Nije on samo Mandin otac - sa čika Đorđem se poznajem bar dvadeset godina; ako ga nikad nisam pitao u vezi posla, ne znači da ne mogu sad, pogotovu kao penzionera. Može i da mi ne odgovori na moja pitanja - ne nosim klješta sa sobom.

- Nisi došao zbog Mande, zar ne? - prozreo me je čika Đorđe.

- Jesam, ali kad sam već ovde hteo bih vam postavim neka pitanja koja nemaju veze sa njim.

- Rado ću pomoći ako mogu - reče zagledan u prazan TV ekran.

Skrknuo sam kafu iz prostrane šoljice od akropala. Bila je gorka i jaka, kao uvek kad je sprema teta Lepa. - Manda nikad nije hteo da priča o vama. Ipak, neke stvari se znaju i bez toga: radili ste u Resoru državne bezbednosti Srbije?

Moje pitanje ga nije iznenadilo. - Tada se zvala Služba državne bezbednosti.

- Bili ste na nekoj funkciji?

Uzdahnuo je. - Bio sam načelnik Uprave za emigrante, načelnik Uprave za praćenje i još štošta. Da si me ovo pitao pre pet godina zabrinuo bih se; bio si mi najdraži od svih Darkovih drugova. Sada sam penzioner, a sin mi je čovek sa svojom porodicom i svojom voljom. Šta te zanima?

- Poznajete li izvesnog Viktora Stojanovića?

Iza mojih reči ostade vakuum. Ovo je ipak bilo kao grom iz vedra neba, čak i za bivšeg načelnika.

- A šta ti o njemu znaš?

- Čuo sam da je iz emigracije radio za Udbu.

- Ako i jeste, to je državna tajna.

- Možda bi i bila da je ovo ista država. Da se uopšte zna šta nam je država.

- Tu ne delim tvoje mišljenje. Ali u pravu si u jednom: tajna nije starija od države. Provodim penzionerske dane pokušavajući da neke ljude ubedim u ovo.

Dobovao je prstima po stolici, dok sam čekao da prelomi. - Istina je, bio sam predpostavljeni Stojanoviću.

- Dok je radio u MMF-u?

- Ne samo tada. Skoro od početka. Viktora je moj prethodnik na mestu načelnika poslao na službu u Italiju, a odande u Sjedinjene države. Bio je to jako ambiciozan i talentovan mlad čovek. U svemu. Operativac ne može biti samo operativac, mora imati zavesu - objasni mi. - Njegova je bila ekonomija, finansije,

tu se snalazio kao riba u vodi. Dvadeset godina praktično bez mrlje u dosijeju, sve do jednog incidenta sa Starim...

- Kad je hteo da mu zdrobi ruku?

- Tako je. Zbog te ruke je moj prethodnik ostao iza rešetaka, a glavni u Službi će otići u privredu. S vremena na vreme se dešavalo da ljudi pređu na drugu stranu, da ih zavrbuju novcem ili nečim drugim, ali ispalo je da je ovaj oduvek radio protiv nas. Viktorova zavesa bila je Udba.

- Niste pokušali da ga kaznite za bezobrazluk?

- Naravno da jesmo, dugo je bio trn u oku Službi. Organizovan je lov, znao mu se svaki korak, bolje nego dok je bio naš.. Ali Viktor je uvek bio izuzetno oprezan čovek. Stvar je trajala godinama - dok Stari nije umro.

- Duga je bila ruka Udbe, čak preko okeana - konstatovao sam, na šta on zadovoljno klimne, kao da mu se odaje priznanje.

- A šta je zapravo bio cilj predstavništva preko Atlantika, ako nije tajna - špijunaža MMF-a?

- Uprava za emigrante se bavila pre svega ekstremnim elementima. Neutralisanje neprijateljske delatnosti u inostranstvu.

- Ustaše i četnici, je li to?

- Između ostalog. Svi naši koji su delovali anti-državno.

- A šta podrazumeva neutralisanje?

Podigao je sede obrve. - Čitav niz mera. Od propagandnih aktivnosti i raskrinkavanja ličnosti, do...crne faze.

- Mislite... - rukom napravim rez u vazduhu, a on uz mršav osmejak klimne glavom. Gledao me je kao da sam upravo izgubio nevinost. Kao da se podrazumeva, mada se o tome iz pristojnosti ne priča, da država svoje neprijatelje likvidira bez suđenja. Dok je 007 ubijao u ime države i Kraljice, Viktor Stojanović radio je isto u ime države i druga Tita.

- Reklo bi se da je njegova frakcija pobedila.

- Vremena se menjaju, došli su novi ljudi, nove ideje. Ja sam običan građanin - reče bez trunke ironije, bez žaljenja. On je svoje obavio, danas neka drugi lupaju glavu šta je dobro a šta loše za državu. I gde im je država uopšte.

- U čije li ime danas ubija?

Čika Đorđe lagano ustane do kredenca, uzme paklicu cigareta i vrati se nazad. - Popušim jednu do dve, toliko smem da sakrijem od doktora - objasni mi paleći šibicom cigaretu i duvajući tanak mlaz dima ka palidrcu. - Zašto bi ubijao? Zar Viktor nije u penziji?

- Ako jeste, zbog čega se smrznu svi kojima se pomene njegovo ime?

- Ne bih znao. Možda ga i dalje prati zao glas iz prošlosti?

- Zao glas definitivno, ali sumnjam da se iko osim vas seća prošlosti. Zna li nešto o generalu Stojanoviću?

- Stariji brat, mislim da sam ga jednom upoznao. Vojska ima sopstvenu službu, ako je pred njima posle incidenta uspeo da se očisti, mora da je zaista drugačiji od Viktora.

- A o Vladimiru Kerkezu?

- Ko je to?

- Sestrić Stojanovića. Ratni heroj s hrvatskog ratišta. Od nedavno pokojni.

- Možda sam čitao o njemu u novinama. - Povukao je dim sparušenim usnama i s mukom ga izduvao iz pluća. Dim mu usled ovog uđe u oči, pa mahne rukom. - Poznavao si tog Kerkeza?

- Upoznajem ga dan danas - rekoh. - Vrlo zanimljiva familija. Nedavno sam im bio u poseti. Viktor u dnevnoj sobi drži maketu Aja Sofije i veruje da ju je u VII veku sagradio Nišlija. Šta je to

nego pravoslavni fundamentalizam? I ko kaže da tip nije uvrteo da je potomak Justinijana I?

- A zašto te to toliko brine?

Mogao sam da mu kažem, ali čemu? Da je čika Đorđu ostala ijedna poluga vlasti, ne bi sa mnom ni vodio ovakav razgovor. - Zar ne brine i vas?

- Mene brine pritisak. Sutra će, kažu, kiša, što znači puno bola u krstima.

Nije mi promaklo kako kako pogledava na sat i daljinac na stolu, ali nisam ni morati da tumačim njegove poglede - uskoro će Mandina majka ući sa rečima: - Počinju vesti.

Uze hoklicu iz ćoška i stavi je pored nogu čika Đorđu; zatim upali TV i skloni pepeljaru ispred njega. Vreme je za ispiranje mozga.

- Gledaj i ti vesti, sobodno - reče teta Lepa, ali ja ipak ustanem, zašto da im ometam ritual? Čika Đorđe se više ne informiše na kolegijumu već na Dnevniku; zna da njegove kolege iz Udbe cenzurišu vesti tako da se slučajno ne objavi neka informacija, ali ipak se rado hipnotisao. Baš kao i moj ćale.

Nije odmah upotrebio hoklicu; isprati me kao da sam njegov stari drugar, a ne njegovog sina. Sin mu je bar svoje drugove ostavio.

- Šta će ti sve ovo? Pišeš roman? - upita onako usput.

- Ne bih ja to umeo - nasmejao sam se.

- Onda praviš intervju; za koje novine?

- Da nije strogo lična stvar ne bih vas ni pitao, ipak ste Mandin ćale. Ali ako ste za pravi intervju, prijateljica mi radi u jednim novinama. Ne smeta vam da pričate za opozicioni list?

- Taman posla, neka me pozove ta koleginica, daj joj telefon - reče poslovno.

Zaista je dobio poziv - mesec dana kasnije čitaću intervju Dr. Đorđa Mandića u jednom nedeljniku. Nažalost u njemu neću pronaći ništa iole zanimljivo, ništa u stilu udbaša koji je konačno shvatio da država nije starija od tajne. Ispostaviće se da je Čika Đorđe u to doba čekao da mu iz štampe izađe knjiga, pa se stari lisac reklamirao gde god se moglo. Pošto sam je od autora dobio na poklon, i sam sam je pročitao, ali neverovatno je koliko unutra nema ničega: lov na četnike i ustaše 1946 - 1950, sama frazeologija bez ijednog podatka, bez ijedne tajne. Kad celog života spavaš sa radio stanicom u sobi a o svojim kretanjima ne obaveštavaš ni ukućane, tajna postane i šta si kupio na pijaci. Prestaneš da razlikuješ važno od nevažnog, opštepoznato od nepoznatog - valjda je taj sindrom.

Ili naprosto postaneš sebičan starac i želiš da te sahrane sa tvojim tajnama. Možda je upravo ovo glavni razlog što većina tajni uvek ostane tajna?

Čika Đorđa će sahraniti sledećeg proleća. Sin neće biti prisutan.

21. Konvoj

Nastavio sam da čitam dnevnik, sad već kao da tražim nešto određeno. Između ostalog, pokušavao sam da saznam nešto o ranjavanju, ali ništa. Ukoliko je imao amneziju, logično je što događaj kasnije nije opisan. Ali da li ću bar naći nešto što mu logično prethodi, nešto vezano za Vukovar?

Umesto toga našao sam strip sledećeg sadržaja:

- ČUJ SUIVENI, NE MOGU VIŠE OVAKO.

- ON JE LUDAK! KAKO DA BUDEM SIGURAN DA NIČAM SLUJEDEĆI MUSLIMAN NA MINARETU, KAKO??

- BUDI SIGURAN DA JESI...
- IMAŠ LI KUD OTIĆI ODAVDE?
- BABA MI JE IZ ONIH KRAJEVA,
DOVOLJNO POZNAJEM PLANINU!

- DOBRO, ŠVENKERU. ONDA JE...
OVO PRANO MJEŠTO ZA UMRIJETI.

- NISAM ZABORAVIO NI
REKVIZITU KOJU SI MI DAO
ČIJA LI JE OVO KRV!?

- NIJE UOPĆE KRV, VEĆ JE BOJA ...

- BOG TE, OVO TREBA BITI FILMSKA
SMRT, A NE IZINSTINSKA.
POŽURI BOLAN!!!

- U REDU. LEZI PORED
ONOG ZIDA.

- OVAKO?
- NIJE LOŠE. DA VIDIM LICE...

- ... A SAD STISNI KESU...

- BUM! MRTAV SI! NEMA VIŠE BOSANCA.

- A SAD BIJEŽI GLAVOM BEZ OBZIRA I TO TAKO DA TE NE UHVATE NI NAŠI, NI OVI ŠTO SAD PUCAJU!

- VIDIMO SE U PRAGU, STARI, BOK!
- VIDIMO SE U ČTUJI. BOK!

Obojica nose uniforme britanskih komandosa, takvih nema u JNA. Grb poput ovog ovog video sam na rukavu Rikijeve uniforme na sahrani i na rukavu Svilenog na slici kod Violete, jedino bez natpisa Srpski Vitezovi. Svileni ga nadalje nosi, a u vojsci Srpskih vitezova nije kapetan već major:

"Prolazimo kroz zonu borbenih dejstava oko Z. To je planinska visoravan gdje im je nekoć bio centar industrije - tvornica za proizvodnju gume, tvornica za deterdžente... Sada su tvorničke zgrade uglavnom srušene, crna zgarišta na savršeno bijelom snijegu. Iz jedne se još izvija dim, šarajući po bijelim obroncima planine u zaleđu. Naroda nigdje - ne znamo da li su se na prizor dolazećeg konvoja posakrivali u mišje rupe, ili su još

ranije izbegli dalje. Z. je naseljen pretježno muslimanskim življem.

Deo puta je razoren - promašaj ili pogodak nečije artiljerije - pa smo prinuđeni da tražimo zaobilaznicu. Ovuda smo prolazili više nego jednom, ali ne po snijegu i ne neposredno nakon ratnih dejstava. Niko od nas ne poznaje kraj, vojne mape nam ne pomažu. R, A, Š, V i ja krijećemo putem do sela da pronađemo lokalca koji će nas uputiti prema D.

U selu još uvijek miriše po barutu. Smrznuta konjska lešina nam se ispručuje po putu, pa smo prinuđeni da tu ostavimo vozilo i nastavimo pješice. Atmosfera je sablasna: da nije tragova stopa na sve strane reklo bi se da u selu ne žive ljudi. Požar je zahvatio mali dio naselja, pretpostavljam da ga je ugasio vjetar iz suprotnog pravca, koji i sada šiba između naherenih kuća. Ulazimo u prvu, veoma oprezno, napred idu R i V, ostali im čuvaju leđa. U kući gori televizor, Grejs Keli u *Tačno u podne*, ukućana nigdje na vidiku. R. odlazi na tavan, a V. u podrum, za slučaj da su se posakrivali - ali nema ih ni onamo.

Pretresamo drugu kuću, treću, četvrtu, redom. Mještani su otišli u hitnji, ili su odvedeni malo pre našeg dolaska, reklo bi se po toplini ognjišta. Ali ako su odvedeni moralo bi biti tragova nasilja, a ovde nema ničega osim sagorijejele kuće na obronku sela.

Sa okolnih brda zavijaju vuci. U zaludnom traganju za mještanima izgubili smo premnogo vremena. Uskoro će početi da se smračuje; pada odluka da se ulogorimo u selu.

Konvoj sa pratnjom ostavit ćemo na putu; dvojica odlaze da im jave za plan i da nekako dotjeraju naš džip ovamo. Da nas niko preko noći ne bi iznenadio R. na šoru postavlja stražu a nas osam se smijesti u dve naspramne jednospratne kuće. U zamrzivaču jedne pronalazimo veću količinu mesa, jedni misle

da je veprovina a drugi konjetina, po tamnoj boji, no svima je po volji što neće objedovati SDO.

T. je vrstan kuhar, mada se nikad ne bi rijeklo obzirom na njegov imidž tifusara; dok zalivajući rakijom gostimo se mesom ukusnim kao rijetko kad, izučavamo mape. Pet kilometara natrag je skrjetanje na cestu što vodi preko A., a odande se preko V. može stići natrag na koridor. A. i V. su pod kontrolom naših, ne bi trebalo da bude problema. Sa zrelim planom za ujutru odlazimo na počinak.

Sat, dva ili tri kasnije budim se iz užasnoga sna izazvanog toplinom iz preložene peći. Sav sam u znoju, skoro u bunilu; oblačim se i izlazim na zrak.

Vani veje snijeg, na džipu smet koji mi od pogleda skriva stražara unutar. Razgrćem smet sa vetrobrana, na sedištu J. - hrče kao zaklan. Obilazim džip da otvorim vrata i probudim stražara, no tad spazim tragove u snijegu. Tragovi su sitni i vrlo svježiji s obzirom na intenzitet padavina; dolaze do džipa, da bi se vratili natrag, nestajući iza kuće u kojoj spavam. Bez razmišljanja se vraćam se u kuću i grabim opremu. Pod talogom alkoholnih isparenja i zanesvešćujućom toplotom hrču R. i F. - ako krenem da ih budim snijeg će zatrpiti tragove i što onda? Ostavljam ih i polazim sam.

Iza kuće trag koji slijedim kreće kroz voćnjak pa uzbrdo. Noć je pitoma i bijela te je lako pratiti stope uljeza; u jednom trenutku samo shvaćam da je selo ostalo podamnom, a trag se i dalje penje naviše. Ovdje je vjetrovito, pahulje mi ljete u oči; dok škiljim da bih išta razabrao u sivilu predamnom, učini mi se da osim sopstvenih čizama što gnječe snijeg čujem uzdah, ili jauk - ljudski glas. Deset dugih koraka dalje nailazim na ulegnuće, otisak tijela u snijegu, koji se nanovo transformira u otiske cipela i nestaje. Uljez je tu negdje, nekoliko koraka, nekoliko uzdisaja;

podizem oružje da bih ga repetirao i povikao *stoj*, ali onda shvaćam da se trag naglo izgubio u nečem znatno crnjem od same noći. S puškom na gotovs stajem nekoliko metara pre svoda nad prostranim otvorom špilje. Dok napregnut osluškujem zvuke i hvatam samo sopstveno zečje disanje, razmišljam šta mi je najpametnije. Uvjeren sam da je taj kojega sam pratio opazio moje prisustvo. On mene zna, a ja ne znam ni njega, ni špilju, niti koliko ih je unutra. Nisu vojska, vojska ne bi logorovala u špilji kad je selo u blizini. Tragovi su bili sitni, ženski ili dječji, ali špilja bi mogla biti dovoljno prostrana da se u nju smesti čitav zaseok iz pedeset kuća.

Koračam unatrag dok predamnom ne prestane da zija zlokoban crni otvor, dok sve ne postane sivo i ravnomjerno. Potom se okrijećem i vraćam nizbrdo. Dok se spuštam niz padinu čini mi se kao da špilja korača za mnom, ako bih se sada okrenuo ponovo bih ugledao rupu što zjapi u noći; ubrzavam korak do klizanja i strmoglavljujem se poput lavine.

Iza prve kuće već se osjećam puno sigurniji, i dok me prolazi strah, nadolazi ljutnja. Kundakom tresnem po vratima džipa, grubo budeći K. iz sna. - Što spavaš na straži? Hoćeš da nas na spavanju prekolju? - istresam se na stražaru.

- Ko? - pita me K. bunovan, osvrćući se po svim stranama.

Odmahujem rukom. - Probudi smjenu - naređujem i odlazim na spavanje.

Ali te noći više ne uspijevam da zaspim jer nemam povjerenja u stražu. Samo ležim sklupčan pod prozorom, tako da su mi vrata i džip na vidiku - ovo je jedina alternativa ideji da nadignem paniku i da se krijene na špilju.

U zoru ustajemo da bi se pridružili konvoju - van iz ukletoga sela, okolo bijele humke ispod koje, znamo, leži konjska lešina. Gore saznajemo da je jutros priveden zarobljenik; nekome od

naših je palo na pamet da se spusti do razvaline tvornice konditorskih proizvoda, gdje naiđe na čovjeka kako spava u limenoj čuvarskoj kućici netaknutoj među razorenim zidovima od armiranog betona. R. i ja smjesta se upućujemo do kamiona na koji se privezali zarobljenika.

- Ja sam naš! Ja sam naš! - viče nam čovjek u uniformi čuvara dok mu se približavamo, mašući slobodnom rukom.

- A čiji smo mi, ćale? - pita ga R.

- Ja sam pravoslavan, presvete mi bogorodice, nisam musliman! - prekrsti se.

- Možeš li da dokažeš da nisi Turčin? - kaže mu R. smeškajući se.

- Nijesam sunećen, matere mi - kaže čuvar pre nego što će spustiti pantalone da nam pokaže da nije obrezan.

- Svaka ti čast, ćale - kaže R. smejući se. - A šta radiš ovde, nesretniče?

- Ja sam čuvar u tvornici - ozbiljno će ovaj.

- Ja tamo vidim žicu kako viri iz zemlje i zidove do pola. Šta čuvaš ti, ćale?

- Jošte tu ima vrijednih stvari... Seljaci bi sve raznijeli!

- Gdije su seljaci? - pitam, a čuvar počinje da rije cipelom po snijegu i vrti glavom.

- Odvele ih ustaše - kaže, a ja ćutim. Prije će biti da imaju rezervni smeštaj u špilji.

- Umeš li ti nama da pokažeš put do V., je li ćale? - pita ga R. jer seljaci ga ne zanimaju.

- Preko K. vam je najbolje. Dajte kartu.

- Karta je vojna i ne sme da se pokazuje civilima - laže R.

Ćale čučne i nacрта u snijegu. - Pet kilometara niže skrijeneš za K. Odande se samo produži za V, čak ima i putokaz. Bar je prije bilo.

- Spreman si da nas nosiš duši ako zalutamo i posmrzavamo se u ovoj jebenoj ledenoj Bosni? To nam želiš, čale?

Čuvar odmahuje glavom. Sada mu već kolena drhte.

- Priznaj da nisi pravoslavan! Krstiš se kao katolik! - Riki ga odjednom napadne.

- Nisam ustaša, matere mi!

- Onda si ipak musliman, znam ja da svi vi niste obrezani. Šta su ti bili stari?

Čuvar počinje da plače. - Muslimani... - prizna, jer zna da bi kao Hrvat još gore prošao.

- Evo da se dogovorimo... - kaže R. - Iako si nas slagao poklonićemo ti život. Pod uslovom da nas povedeš do V. Ali pazi kuda nas vodiš, čale, mi Srpski vitezovi kad zarobimo Turčina popnemo ga na minaret i zapalimo. Ili ga nabijemo na kolac, da ima vremena da se pokaje za sve loše što je ikad i pomislio o Srbima, od Kosovskog boja naovamo. Možeš li to, čale, da zamisliš?

- Nemoj, nemoj... - čuvar pada na kolena, a R. je neumoljiv.

- Nema druge. Budi nam kondukter, čale. Ionako nosiš plavo.

Nakon što smo konduktera popišanog stavili na zadnje sjedište džipa, krijećemo ispred konvoja, a konvoj za nama. Put koji čale pokazuje isti je onaj što smo ga sami pronašli na karti. Nije to toliko okolo; ako sve bude kako treba najkasnije do podneva ćemo biti u D...

.....

D. je već druga priča. Tamo se osjećaš sigurno, ne samo jer je pun naše vojske već što se zna da grad neće taći ni Muslimani ni Hrvati - treba im takav kakav je. D. je slobodna carinska zona na bosanskome Divljem Istoku, mjesto gdje dolaze sa svih strana i gdje figurira poznata bosanska gostoprimljivost i smisao za

traćenje vremena. Isprva se ne bi rijeklo, ali D. je diznilend za odrasle, samo ako imaš maraka. Dosta smo ih ostavili violinisti u *Složnim sestrama*, da ne znam šta bi jedan Ciganin mogao da radi sa toliko para. Sestrama je tek ostalo, ali normalno je da ove imaju dobru plaću, s obzirom da je Maca mikrobiolog iz Sarajeva, a Kaća magistar političkih nauka. I s obzirom da su obe građene poput Botičelijevih muza.

R. ne zna za sliku po imenu *La Primavera* velikog Botičelija. Njemu je posao uvijek ispred svega, za drugo ne zna, i ovo je nešto u čemu se nas dva slažemo. Riki zaustavlja konvoj na parkingu motela Mlada Bosna, odakle ćemo telefonirati preko vruće linije. Ne očekujući da se išta zbije idućih nekoliko sati, uzimam sobu u motelu i bacam se na postelju. U mislima mi stope u snegu. Sitne i zbijene, penju se uzbrdo, uzbrdo...

Iz plitkoga sna budi me T. - zviždanjem pojutarja na uho. Zeza me kako sam jedini pamjetan, pripremam se za večeras - da nemam podočnjaka pred curama. T. nema pojma da prethodne noći nisam spavao; dok je on bio u komi.

Vraćam se u džip polu-okrijepljen snom, samo su na mene čekali, startujemo. Dok pred nama mili plavi milicijski keč sa rotacionim svijetlom, krećemo vijugavim putem više motela, preko brda, preko crvene linije - na muslimansku teritoriju.

Nakon dvije prijeđene vojne ustave, stižemo do kasarne skrivene šumarkom. Kasarna se zove Maršal Tito, ali Muslimani ne koriste kasarnu već samo punkt za pretakanje goriva u njenom krugu. Unutar nas čekaju ljudi u uniformama Zbora Narodne Garde, šahovnice na sve strane. Dok naši nataču cisterne, Hrvati istovaruju sanduke, a Muslimani drže stražu na kapiji. Sve ide kao podmazano kad je biznis u pitanju, bratstvo-jedinstvo na dijelu. R. i ja, i K. i L. sa hrvatske strane, odlazimo u prijavnicu da svršimo papirologiju.

Nakon sravnjivanja spiskova, obraća mi se K.:

- U posljednje vrijeme mnogi te u Zagrebu pominju.

- Po dobru, garantiram.

- Pominje se suđenje u odsustvu, kažu da si odgovoran za pičvajz u V.

- Neka sude mojoj slici, jebe mi se - kažem. - I ja njih držim odgovornim za neke stvari. Na primer za Jasenovac.

- Pripazi na kuma, R. - kaže S. - Franjo se jako interesira za nj.

- A ti? Interesiraš li se ti? - kaže R.

- Ne ja, brate. Ja ne siječem ono na čem sijedim.

- Nadam se da ne sediš na kurcu. Na mom će noćas sedeti dve Hrvatice - kaže R.

- Ne sedim na kurcu, visim o njemu. Dobio sam kapavac, brate. Od srpske kurveštije u Sisku. Kad sam je silovao.

Na ovo R. počinje da se kliberi, za njim K. pa mi ostali. Između R. i K. nikada nema nesuglasica, oni samo skrećuju kao pit bulovi, ali nikad neće ujesti jedan drugog. Takvi su novi biznismeni.

Po obavljenom poslu vraćamo se natrag prijeko brda, istom cestom, ali iza motela skrijećemo prema D., gdje ćemo zanoćiti. Najprije nam treba ukotviti lađu, što činimo u dvorištu osnovne škole na ulazu u mjesto. Škola je sada kasarna puna naših: pod zaštitu im stavljamo našu robu, da bi se malo kasnije sami stavili pod zaštitu Mace i Kaće.

Čudno je to što me Maca poznaje od prije. Moja ex-djevojka iz davnih dana onomad je prijateljevala s Macinom starijom sestrom; Maca kaže da me se sjeća kad sam dolazio kod njih u Sarajevo, ali tada mora da je bila suviše mala - ja sam nju zaboravio.

Macina sestra se odselila za Ameriku, a Kaća joj nije prava sestra, samo im se biznis zove *Složne sestre*. Mada se sve one vole

kao najrođenije i jednako osjećaju prema nama što dolazimo iz Beograda - a zna se i zbog čega. U svoje vrijeme sam Maci donio na poklon proziranu svilenu haljinu kao sa Botičelijeve slike, a pošto je pred svima morala da je isproba, ispade dobar štos. Od tada dečki redovno donose darove: korsete, bodije, aerobik complete, gaćice sa rajsferšlusom - sve same firmirane stvari i pokoji bezobrazluk. Postala je društvena igra - pronađi djevojku kojoj korset koji si donio najbolje pristoji. Na taj način biraš ljubavnicu, mada je glasovanje ponekad opšte i pretvori se u navijanje. No ako doneseš četvorku sigurno ti neće pripasti Marina sa dečačkim grudima, prije Sandra ili Veca. Jedini problem je što ti se to vječe može dopasti baš Marina. Što je do sada zasmjetalo jedino meni.

Ali ne ovaj put. U zamjenu za svileni čipkani komplet koji donosim dobiću Macu, što je pomalo i namješteno. Zna se ko poklanja svilu i zašto su ga prozvali Svileni. A zna se i kojoj svila najbolje stoji.

- Smeta li ti da te snimim u novom kompletu? - pitam je dok me vodi u svoje tajne odaje za ljubav.

- Hoćeš li posle da me gledaš?

- Ne samo ja. Ideja je da ponudim za reklamu. Armaniju.

Godi joj ovo. Dok po krevetu pravi poze za slikanje, slatko se hihoće. Držim da je odviše slobodno za TV reklamu.

- Možeš nas i sklupa snimati, ako želiš, Vladimire.

- Što bih gledao sebe? Već znam da sam najljepši - kažem dok mijenjam kazetu u kameri; na ovoj mi je snimak koji ne bih volio presnimiti.

- Ali ja te volim gledati. Jer si najljepši... - govori mazno; dok kleči na krevetu otkopčava mi košulju i kaiš. Zamjenio sam kazetu u kameri, još samo da staru odložim u torbu. Prekasno je;

već mi je otkopčala šlic, Macine mi usne obuhvataju penis, a kazeta završava na kredencu, jedinom na dohvatu ruke.

Ujutru polazimo ne odviše rano, taman da se preko noći okrijepimo. Riješili smo se priključiti borbenoj jedinici što ide do M.; pokret tek negde oko osam, ali krijećemo kao na paradu - u pratnji tenkova. Sa nama će vojska najtježi dio puta, a potom će naš konvoj prijeko Save, da bi se doma vratili kroz ravnu Baranju u kojoj nas neće omijetati snijeg.

Kad sam se sjetio da sam kod Mace zaboravio nešto, već smo bili kilometrima odmakli. Beše odviše kasno i nezgodno za povratak; telefonirat ću joj iz M., šta drugo, pod uslovom da linija funkcioniра.

Iz kavane u M. pozivam broj koji više pristoji taksi službi negoli burdelju: dvije dvice, tri trice; budim je. Na kredencu mi je ostala kazeta, molim da mi se pričuva, kažem. A je li ona na njoj? Nije, Maca mi je sada u kameri, onaj djelić njene ljepote što sam uspio zabeležiti. Ne gledaj bez mene, volim te, bok.

Bok, Botičelijeva i moja muzo."

22. *Botičeljeva muza*

Nije mi stigao treći poziv, stigli su lično momci sa belim oprtačima. I to su mi u pet ujutru zazvonili na vrata, mahnitom zvonjavom probudivši ne samo Milicu i Zokija već i deo komšiluka. Sreća da sam u tom času sedeo kod Zombija, boreći se sa kopijom snimljenom na bioskopskoj projekciji, sa glumcima koji govore kao iz bureta. Pisao sam dijaloge ispocetka - da nisam, tačno bih naleteo na goste.

Milica im reče što se obično govorilo: da nisam tu već da sam u inostranstvu, više od mesec dana. Momci su bili mladi i ko s marsa pali, ali očigledno su imali naređenje da me dovedu živog ili mrtvog - nisu verovali na reč. Pretražiše ceo stan, čak su zavirivali pod krevete, otvarali ormane. Zoki im nije dopustio da budu još detaljniji, pošto se drao kao da su njega došli da vode u rat protiv Muslimana i Hrvata, a ne njegovog oca. Vojni policajci preture stan, ali na kraju sve vrata na svoje mesto. Otišli su kao pokisli, izvinjavajući se Milici.

Milica i Zoki se posle ovog vrata u krevet, tako da ću tek negde oko tri popodne, pošto se probudim, saznti koliko je vojsci stalo do mene kao obveznika. Ova epizoda me definitivno učvrsti u sumnji da poziv na vojnu vežbu nije samo loš žreb; da nije žreb uopšte - već podlost klana Stojanović.

Da stvari budu još gore, Milica se doseti da je Violetin stric general, pa krene da me nagovara da sa te strane potražimo pomoć. Zbog nečega sam imao osećaj da bi to bilo isto što i traženje pomilovanja, ali nisam mogao da joj objašnjavam. Samo

sam sa gnušanjem odbio sve intervencije u moju korist - nisam od juče pa da ne mogu sam da izađem na kraj sa pacerima iz VJ!

Ipak je pozva sama - da pripupita šta ima novo i da odgovori šta je novo kod nas. Dobili smo poziv, eto šta! Čak nam je bila vojna policija, zavirivala u šifonjere, zavlačila se ispod kreveta! Bar da ovaj hoće da se skloni na neko vreme, ali neverovatno koliko su muškarci tvrdoglavi, strašno.

Dve žene su nerešiva situacija. Violeta je odlučila da priča sa mnom, a Milica da je podrži u ovome. Naprosto dobijem telefon u ruku.

- Molim te da ne ideš - reče bez pozdrava, sa iskonskim patosom u glasu.

- Ko kaže da igde idem? Milica?

- Čuj, možda ne kapiraš koliko mi je ovo važno, pogotovu sada kad više nema Vladimira...

- U pravu si, zaista ne kapiram koliko je *tebi* važno.

- Zar uvek moraš biti prokleti cinik? Jel' se čovek rodi takav, ili se takav postane kad se raste na Novom Beogradu?

Sad me je već nabola po klasnoj pripadnosti. Ne razumem zašto bi se iko brinuo za mene, pogotovu ako se preziva Stojanović. - Vidi, Violeta, možda je moje ime izvučeno iz bubnja, a možda je ispalo iz nečijeg rukava. Ako znaš taj rukav, čak i ako je pod njim ruka koja te hrani, voleo bih da znam i ja. U suprotnom, sve ovo je *moj* problem. Rat traje već tri godine i budi sigurna da u zemlji nema muškarca koji se bar jednom nije zapitao: šta ako me pozovu? Ja na to pitanje imam univerzalni odgovor, a on glasi: Nek odjebu!

- Tvoje samopuzdanje je jako seksi - reče ironično. - Ali bojim se da ne znaš kakvim se silama suprotstavljajš.

- Nema tu nikakve sile! Ovo je borba između mene i mene. Još ćemo videti ko će izaći kao pobednik.

- Seksi i detinjastvo - zaključni. - Ipak, kumim te da sutra sa mnogom pođeš u generalštab da posetimo strica. Učini mi to.

- Zašto? Jesam li ti ja nešto dužam? - upitam, ciljajući na to da me je izvukla iz kandži Čarlija i Žlezde. U onom času zaista sam joj bio zahvalan do groba - dok nisam shvatio da mamlazi primaju naređenja direktno od njenog oca. A protiv tate je nikada nisam čuo da išta kaže.

Za vređanje sam uvek bio majstor - posle mojih reči Violeta spusti slušalicu. Osta samo škriputavo *tu-tu* na drugoj strani i Miličin zabrinut pogled uprt u moj potiljak. - Samo vam još moja keva fali - progundam i izađem iz kuće, namerno zalupivši vrata za sobom.

Otišao sam u Kumanovsku, gde drugo? Kao obično proverim s poštu, i tamo nađem još jedan iz serije roze poziva za rat, malo drugačije formulisan i sa drugim imenom obveznika - Gagijevim. Ništa mi ne bude lakše: ako je Gagijevo ime, ne znači da ipak nije za mene!

Dok sam se peo uz stepenice shvatio sam da zvučim kao još jedna žrtva teorija zavere, pa uštopujem loptu na trenutak. Možda nisu Stojanovići u pitanju već je konačno prevladala tvrda struja: da se mobiliše sve što se kreće, uključujući pacifiste, homoseksualce i žene u crnom, da se pregazi sve do Karlobaga i jednom za svagda napravi Velika Srbija. Zabrinem se posle ovog nad sobom: nije li mi i ovo teorija zavere?

Pade mi na pamet da bi Gagi možda voleo da mu poziv sačuvam za spomenar, ali bes prevlada: iscepao sam poziv na najsitnije komadiće, dok ni zubima više ne bi mogli da se kidaju, i poneo se neekološki izbacivši kroz prozor roze konfete. Takav je ritual. A ulicu ionako nisu čistili od Nove godine.

Zauzeo sam pozu pred kompjuterom i učitao prevod Čendlera, nameštajući knjigu s desne strane monitora, da bih je

premestio na levu i opet nazad. Odjednom mi je epizoda sa meksikancem i samoubistvom Rodžera Vejda bila nedovoljno uverljiva. Kako da uđem u Čendlerovu Kaliforniju; problemi Filipa Marloa su daleki i nestvarni - a ovaj moj toliko je stvaran da već počinje da peče.

Jedino o čemu mogu da razmišljam je Dnevnik.

Dve dvice i tri trice je broj *Složnih sestara*, u redu, ali koji je pozivni? Presavivši kartu stare Jugoslavije na mestu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, počeh da otkrivam mesta koja počinju sa D. Doljevac, Donji Vakuf, Donji brod. Doljevac je jugu, duboko u muslimanskoj teritoriji, Donji Brod je na koridoru, kao i Donji Vakuf. Donji brod ipak ne može biti: prema opisu D. se nalazi na klinu koji zadire u Muslimansku i Hrvatsku ratnu zonu. A Donji Vakuf, ako se dobro sećam, pominjao je Čarli kad je pričao o dokazima. Fotografija sa Rikijem i ekipom, devojkama i violinistom mogla bi biti iz *Složnih sestara*.

Pozvao sam 988 i pitao za pozivni broj za Donji Vakuf. Na kraju sam okrenuo 078 sa dve dvojke i tri trojke.

Nije da se nisam začudio što se neko uopšte javio, pogotovu što glas beše ženski, i to mlad. - Zdravo - rekoh. - Treba mi Maca.

Odgovor nisam dobio; umesto njega cijukanje violine i smeh muško-ženske ekipe u pozadini - možda su Srbi, Hrvati, Muslimani, ili Nigerijski bataljon Unprofora, ali provod kod *Složnih sestara* je u toku.

- Alo - začu se pospan ženski glas. - Kome je još frka za Macu, osim balvanima iz ruskog kontigenta?

- Prijatelju Srpskog viteza - rekoh suočivši se sa zidom tišine na vezi između Donjeg Vakufa i Vračara. - Svilenog.

- Ko je tamo?

- Ime mi je Gagi - slagah bezrazložno. - Svileni mi reče da je nešto ostavio kod tebe.

- Svileni je na onome svijetu. A ja ne znam da je imao prijatelja Gagu.

- Nisam ratni drug. Upoznao sam ga Beogradu.

- Ako nisi ratni, nisi mu nikakav drug. Svaki ko dođe ovdje vrati se sjeban u glavu, toliko sam naučila. Ratnici se ne druže sa civilima. A pošto se raspituješ, mora da si udbaš, šta drugo. Odjebi, lešinaru!

- Stani! - povičem u panici. Upravo mi se događa nemoguća stvar: uspeo sam da uhvatim lik iz romana, zar tek tako da dopustim da mi se izmigolji iz šaka?

Rekoh brzo: - Smeta li ti da te snimim u novom kompletu?

Ponovo tišina na drugoj strani. Maca ipak nije spustila slušalicu: drhtavi cijuk violine i dalje kablom dopire do mene - iz improvizovanog diznilenda za odrasle u Donjem Vakufu, preko bosanskih planina, vojski Muslimana, Hrvata, Srba, plavih šlemova; preko slavonske ravnice do Beograda.

- Hoćeš li posle da me gledaš? - čita mi sopstveni tekst, sve sa maznim upitnikom na kraju, nečim čega nema u Dnevniku.

- Bojim se da neću moći. Ti i Svileni ste ostali na drugoj kaseti. Meni treba ona što je zaboravljena na kredencu.

- Šteta - nastavlja da se mazi. - Ne znaš što propuštaš.

- Možda i znam. Botičelijevu muzu iz Sarajeva.

Ovo mora da joj je leglo; Maca nije od onih što ne znaju za Botičelija. - Mora da si i ti sladak, Gago. Laskavče.

- Nisam ja. Svilenom si tako izgledala. Mnoge stvari u vezi s njim su mi nejasne, ali u njegov ukus ne sumnjam.

- Svileni biješe najbolji muškarac kog sam poznavala - uze ga u odbranu. - Zašto uvek idu najboji, a ostaju najgori?

- Ne znam.

- Ti sve znaš, Gago, ako hoćeš kazetu moraš mi kazati - insistirala je.

- Takva su vremena, valjda. Kamiondžije i magacioneri postaju ministri, baba sere pišu junačke pesme.

- Ja sam mikrobiolog, znaš li?

- Čuo sam. Nadam se da će ti od ovog rata ipak ostati nešto za mir.

- Jašta. Poznanstvo sa puno kamiondžija i magacionera. Ali i dalje ne shvaćam.

- Legenda kaže da je otišao u Zagreb po dete. I da je stradao bežeći u minskom polju.

- O, znači da su ga Hrvati ubili?

- Neko ga u svakom slučaju jeste ubio. Naši kažu da su ga ubili njihovi, a mi ne znamo jesu li naši zaista *naši* ili nisu. Zato nam se od svega vrti u glavi.

- Ti si odista jedna svjeznalica. Onda sigurno znaš i gdje je kazeta.

- Bila je u Donjem Vakufu.

- Ali više nije. Sad je u Beogradu.

Nisam znao je li ovo dobra ili loša vest. - Kako to?

- Kad sam ljetos dolazila za Beograd ponijela sam i tu kazetu, misleći da ću ga srijesti da mu je vratim. Dobila sam utisak da mu je važna.

- I šta se desilo?

- Sreli smo se u *Knight Klubu* i nisam ga mogla prepoznati. Ne zbog ožiljka, iako ga poslije ranjavanja nijednom nisam vidjela... Bio je pijan, ali ja ga poznajem cirke, ranije je bio veseo kad se popije. Sad beše mračan i potuljen do zla boga; da ga nekako oraspoložim kazah mu da sam mu donijela kazetu što ju je zaboravio kod mene. I znaš što mi je rekao na to? Da se ne sjeća nikakve kazete. Da u zadnje vrijeme ima problem s

memorijom. Ako nekakva kazeta postoji najbolje je da ostane gdje jeste - da zna da je traži onaj ko je vlasnik, ako se ikad sjeti. Resto vječeri je naklapao o Vukovaru, o tome kako on ima svog švenhera i kako ovaj ima plan. Plan malo sutra - to se kod nas zove delirijum tremens.

- I gde je sada kasete? - rekoh bez pokušaja da sakrijem nestrpljenje.

- Kazetu sam ostavila kod moje bivše cimerke Cece na Karaburmi, gdje sam živjela kad sam studirala tu u Beogradu. Samo ako je nije bacila, ta će je odmah naći - Ceca je bolesno pedantna osoba. Sutra ću se javiti Ceci, ionako se dugo nismo čule. A adresa ti je ova...

Zapisao sam adresu i broj.

- I cjeniš da su ga likvidirali, je li? Čujem da je stradao i debeli Fredi?

- Na Dedinju. Od metka.

- Ostaju Riki i Tezga. Neki od njih mora da je ubica. Ako nisu oba.

- Zašto to misliš? Zar nisu svi bili drugovi?

- I to kakvi. Ali u ratu su se mnogo nabogatili. Nezdravo mnogo. Vjeruj mi na riječ: novci nisu za svakoga. Poznaješ li te jarane?

- Više puta su nam se ukrstili putevi, nažalost. Više ne lete u tvoje krajeve?

- Putevi su sada drugačiji, od prošlog proljeća ih nisam vidjela tu. Mada ne kažem da zbog tog firma propada. Biznis ide, jedino što srijeće nema. Ko zna, možda ću i ja za sestrom u Ameriku.

Sa Botičelijovom muzom se oprostim uz obećanje da ću obavezno doći da upoznam *Složne sestre*, ako me put nanese.

Na žalost do danas nisam posetio Donji Vakuf, iako prema njihovim ženama gajim divljenje. Žene iz Vakufa imaju retku osobinu: daju mnogo više nego što obećavaju.

23. *Srpski vitezovi*

Novac i obzir nikad ne idu skupa. Uz novac ne ide ni gomila drugih osobina, poput skromnosti i strpljenja, što pogotovu važi za Stojanoviće. Ne znam kako drugačije nego bezobzirnim da nazovem nekog ko misli da bez najave može da ti bane u posetu? I kako da nazovem njenu pojavu nego napadnom, u času kad bi trebalo da žali za jedinim bratom?

Kreacija je bila koža od glave do pete. Na nogama antilopske čizmice na pertlanje do ispod kolena, antilopska suknjica sa nestašnim resama, u istoj bež boji, preko miš sivih svilenih čarapa; gore drečeće crvena kožna jakna do iznad struka, sa rajsferšlusima, ispod jakne bela košulja sa čipkom na kragni i manžetnama - sa ovalnim izrezom dovoljno dubokim da otkrije dve pomorandže, a da sakrije čarobni grudnjak koji ih drži u stavu mirno.

Kada je kratko zazvonilo zvono na vratima Gagijevog stana, malo posle mog razgovora s Macom, najpre proverih da li se dnevnik nalazi na svom mestu pored Dostojevskog, a onda se uputih ka vratima. Nije bilo zaključano - već je nastupala kao na modnu pistu. Ispred je nailazio parfem koji sam ostvaruje prvi kontakt, a za njim *ona*: bez reči prošeta hodnikom zveckajući narukvicama, ogrlicama i minđušama, skinu antilopski mantil sa crnim florom na kragni i doda ga pogledavši me krajičkom oka, da bi kaskajući na štiklama otišla do svog starog mesta na Gagijevom kauču - na kom će izgledati kao turbo folk diva na snimanju spota u trolejbusu 29.

Neko ju je prevario da su kikice fora, ili ja nisam shvatao modu: imala je na glavi čitavu šumu na koju je neko vredan potrošio dobar deo radnog vremena. Nisam izdržao da ne ubodem odmah: - Upravo od frizera? Gde je parti večeras? Dedinje ili Senjak?

Stoički je prešla je preko moje zloradosti. Ne žureći, izvadi cigarete ali ne i upaljač iz tašnice - da bi neko morao da joj zapali, što učinim ja, kao jedini. Prekrstila je noge, demonstrirajući rese na suknjici i magijsku moć onog što se ne vidi a može se zamisliti. Slobodnu ruku prebaci na naslon kauča, i trepne triput pre nego što će progovoriti sa olimpijske visine: - Šta radiš?

- Prevodim - odgovorih skrušeno, upirući prstom na uključeni monitor. - Bavim se svojim zaludnim poslom, šta drugo?

- Šta prevodiš? - reče između dva dima.

- Roman Rejmonda Čendlera.

- Kako ti se zove taj roman?

- Još ne znam. Stari prevod je *Dugi oproštaj*, ali to mi se ne dopada.

- Čemu prevoditi već prevedenu knjigu?

- Jer nije prevedena kako treba.

- Neki ljudi nemaju pametnija posla nego da ispravljaju tuđe greške - reče dvosmisleno, apsolvirajući temu.

- Ostalo je još malo loze - rekoš. - Smem li vas ponuditi?

- Hvala, ne mogu - uzvratila je blazirano, kao da joj nikad ne bi palo na pamet ni da pomiriše išta što na etiketi nema pet zvezdica.

- Negde imam so i jedan sasušeni limun. Fali nam još samo tekila.

- Zašto ti mene izbegavaš? - najednom ispali. Dok me gleda sa gnevom u očima, srebrni polumeseći ljuljaju se sa minduša.

- Po čemu si to zaključila?

- Zašto nećeš da te odvedem kod strica? Zbog toga što iz principa odbijaš pomoć, ili zato što je nudim ja? Da li ti zamišljaš da svaki dan vodam nekoga u generalštab? - Zacrvenela se, probilo je čak ispod debelog nanosa tamno braon pudera. U pogledu silan jed, kao da joj se čini najveća nepravda.

- Čuj, svašta sam čuo, ali još ne da u pet ujutru upada vojna policija da bi te odvela na vojnu vežbu - još jednom sam pokušao da joj objasnim. - Verujem da im je neko rekao da MORAJU da me dovedu. A ne znam nikog ko bi to mogao da izvede - osim tvog oca ili strica.

Nije mi odmah odgovorila. Prava dama nikad ne izgovara prvo što joj padne na pamet - potrebno je bar malo prenemaganja. - Moj otac nema ništa s vojskom, a sa stricem je u lošim odnosima već godinama. Zakačili su se upravo zbog Vladimira, ako te baš zanima.

- Što bi me zanimalo i šta ja imam s tim Vladimirom? Ništa, osim što zbog njegovih tajanstvenih greha iz prethodnog života pokušavaju da me mobilišu. Možda bi mi bilo lakše kad bih znao koje vrste gresi su u pitanju.

Prešla je preko poslednjeg slučajno ili namerno: - U redu, posvađali su se kad je tata osnovao Srpske vitezove, dobrovoljačku vojsku. - Ovde zafali ono *ako te baš zanima*. - Stric je bio protiv da državna bezbednost formira paravojske i šalje ih na ratište, pa je ovo skapirao kao nož u leđa. Obožavao je Vladimira i bio je ponosan što se ovaj vratio iz Praga da se aktivira u JNA. Kasnije je govorio da mu je Vladimir bio najbolji oficir na terenu - kog mu je otela Udba.

- A šta je to tvoj tata učinio Udbi kad u njeno ime može da organizuje dobrovoljce? - rekoh aludirajući na smrdljivu prošlost Viktora Stojanovića o kojoj sam saznao od Mandinog oca.

Ponovo je začutala, ali ledena arogancija s kojom je ušla definitivno je izvetrila sa poslednjim rečenicama. Promenila je pozu: prekrštenu desnu nogu kojom je do tada mlatarala preko leve zamenila je suprotnom, nastavljajući da mlataru njom. Otresla je pepeo sa cigarete, iako je u zadnjem minutu otresala bar pet puta. Otpadne joj je žar, pa za inat zgromi cigaretu u pepeljari. Crvenela je sve više, dok su joj se grudi aritmično nadimale ispod čipkane košulje. - U redu, kazaću ti i ovo, mada ne bih smela - reče vadeći novu cigaretu. - Tata vrti lovu za njih.

Na kratko se primiri, gledajući me iskosa, očekujući moju reakciju - ili bar da joj zapalim. Pošto za ovo zadnje nije imala dovoljno strpljenja, posegne za upaljačem i sama se pomuči.

- Kako? - upitah.

- Njihove fondove u inostranstvu tata koristi za igre na berzi. Za njega su to igre, jer ništa ne zarađuje, ali za državnu bezbednost su izvor prihoda, i to na računima na Kipru, u Rusiji, Švajcarskoj i na Maršalskim ostrvima.

Sada već ima moju reakciju, i to burnu. - Hoćeš da kažeš da Vol strit direktno finansira srpsku Udbu? I da se baza ove operacije nalazi na Dedinju? - Zamislio sam doktora Noa u papučama, kako vrebale zelene i narandžaste brojke na monitorima. Ova je zakrčljala, ova će da se naduvava dok ne abortira, a ova će da rađa pare! Kupuj - prodaj, kupuj - prodaj! Nema veze šta je: zlato, nafta, teški metali, funte, dolari, uranijum, oružje - sve je samo brojka. Koja sa tajnih računa Udbe tajnim kanalima odlazi na berzu, a onda se vraća na račune koji umeju da sačuvaju državnu tajnu. Pitao sam se: sluša li nosonja Stravinskog ili stare gradske dok obrće sajber milione? Ili mu kćerka za to vreme svira na klaviru?

Iz fantazije me prene glas, nenadano krotak i drag - glas nekoga ko traži razrešenje: - Odala sam ti najveću tajnu, zbog ovog bih mogla da izgubim glavu. Da li mi sada veruješ?

U ovoj zemlji samo je Srpska Pravoslavna Crkva nadležna za oprost greha, i samo ponekad naš vođa i njegova supruga. Moje je da glumim nemilosrdnoga: - Ko je bio komandant Srpskim vitezovima?

- Vladimir zvanično. Ali zapravo tata, preko Rikija. Nudiš li još tu lozovaču?

Beše to prva stvar koju je izgovorila bez prenemaganja. Posegnuo sam rukom iza fotelje, gde je flaša ostala još od posete Sirogojna. Za čaše ću ipak morati da ustanem.

Violeta mi čita misli: - Meni ne smeta iz flaše - reče gledajući me odozdo, sa vragolastim smeškom na glavi načičkanoj stupidnim kivicama.

Dodam joj flašu i sednem nazad na svoje mesto. - Zašto preko Rikija, a ne Vladimira? Ako je već Vladimir bio takav šmeker od oficira - upitam ne dopuštajući da razgovor pođe na drugu stranu.

Odgovorila je tek posle dobrog cuga iz flaše: - Zato što je Riki tatin čovek od starta. I tata i ja smo u Vladimiru uvek videli umetnika, isto kao on sam uostalom, a ne vojnika. Tata mu je pomogao da se upiše na Prašku akademiju. Tati kao da nije bilo drago što se vratio...

U trenutku osetim mučninu; nikad ne bih bio dobar ispovednik - nervira me da preturam po tuđem prljavom vešu. Šta me se tiče ko je koga i ko je kome u njihovoj familiji? Od mene nikad neće dobiti razrešenje, ne bih im ga dao iz čistog inata. - Kao da gledam *Dinastiju*. Svaki vaš problem je razlog da padne vlada. Prava sapunska opera o haj end garnituri, i to američka; mom drugu Mandi se uopšte ne bi dopalo, ali ipak je

tamo završio. Ali meni se ne dopada s razlogom: ni u jednoj od deset hiljada epizoda niko da se upita odakle srpskom Karingtonu lova - niko da pomene da se živi od šverca benzina!

- Šta misliš, na šta se voze ovi silni ljudi po ulicama, na promaju? - uzvratila svađalački.

- Uopšte se ne voze već se guše po prepunim autobusima! A kad kupe deset kila čorbe da bi u selo otišli po krompir, oderu ih na meru i uvale ima pola vodu, po ceni višoj nego u Engleskoj! Ali zato od cene ostane dovoljno da Stojanovići sebi napune rezervoare i još pride, plus što Udba dopuni Fond za raspirivanje nacionalne mržnje! Ne radi se o benzinu, Violeta, već o tome da nas sve karaju tvoji stričevi i tetke!

Mogu da mi gaze žulj u autobusu ili da me satima drže pred šalterom dok unutra jedu krastavčiće, bez da mi pukne živac - ali kad se pomene politika, samo mi krv jurne u glavu i postanem neuračunljiv. Valjda me je Violeta tada prvi put videla u elementu, pa je ustuknula iako joj je bilo do svađe. Zgrabila je flašu za grlić i nabila ga na napućene usne - iz flaše još nije naučila da pije kao pravi muškarac.

- Ne sviđa ti se moj otac? - reče dodajući mi flašu, njen recept za smirenje.

Prihvatim i potegnem iz flaše; grlić je zamazan karminom, a karmin i loza nisu neka kombinacija. - Valjda mi se ne dopada njegov nos - rekoh dok mi se pritisak spuštao. - Imaš sreće da nisi na oca.

- Pa ti nisi normalan, ja sam se operisala još dok smo živeli u Americi! Do tada sam imala kljuku grozniju od čaletove!

Pogledi nam se susretnu, svako je čekalo ono drugo da eksplodira u smeh.

- Možeš li da me zamisliš sa tom nosinom? Ja sebe uopšte ne mogu. Sve stare slike sam spalila, jedno vreme sam čak išla po gradu i plenila zaostale fotke - reče kikoćući se.

Nisam imao hrabrosti da je zamislim sa Viktorovim nosom, niti ovakav zadatak ikome može biti prijatan. - Mogao je i svog da se reši o istom trošku - rekoh i sam zaražen smehom.

- Jeste, ali onda više ne bi mogli da ga zovemo Prva srpska puška - reče, posle čega smo oboje morali da se uhvatimo za stomake.

Smeh je prijaio, ne sećam se kad sam se poslednji put ovako slatko i bez griže savesti iskidao na tuđ račun. Toliko smo se glasno da nismo regostrovali kad se otvoriše ulazna vrata. Samo sa strane ugledam Rikija, obučenog u crnu rolku, crne farmerice i crnu pilotsku jaknu. Na rukama je nosio crne rukavice: kod Rikija je sve moralo da bude u tonu što znači da sve mora biti crno. Za njim su išli Tezga i još jedan gangster, Tezga smeškajući se obešenjački, drugi ozbiljan kao mrtvački pokrov.

- Ume li ovde iko da zvoni? - pobunio sam se, ali niko nije reagovao.

Riki nas osmotri: mene propalog u fotelju, Violetu sa nogama preko naslona kauča i resama suknjice na dve strane, skoro praznu flašu loze na stolu. - Opa! Pa ovde pada ljubav! - reče promuklim glasom, pogledavajući nas naizmenično. - Gagi, jesi prvo proverio je li punoletna?

- Ti si kreten, Ristiću! - prosikće Violeta na tatinu desnu ruku. - Ovog sekunda ću zvati tatu!

- Tata me je poslao da te otpratim kući - reče slegnuvši ramenima. - Nešto si mu hitno potrebna.

Pokušah da ustanem, ali teška šaka nekog iza fotelje nežno me dirne stavljajući do znanja da u ovoj kući više nisam domaćin ja - već novopridošli gosti. Ipak, morao da odbranim damu: - Šta

je, nisi mi u posetu došao sa Anči već sa ratnim drugovima - rekoh Rikiju. - A vidim i da brzo nalaziš zamene. Koliko ih još imaš na klupi?

- Ko kaže da sam tebi došao u posetu? I šta ti znaš o ratnim drugovima, prevodioče?

- Znam da si dvojici nedavno držao govore. Znam i ono *zajedno smo izašli iz groba, zajedno ćemo nazad kad dođe čas*. A znam i da si jednog smatrao prijateljem, a da istovremeno činiš sve da bude zaboravljen. Zašto?

- Svileni je sahranjen je u Aleji zaslužnih građana, ima li boljeg mesta za zaborav?

- Nizašta on nije bio zaslužan. Kako je dobio ožiljak?

- Ispričao sam ti, prevodioče, zar ne?

- Priča je dobra, šteta što nema veze sa činjenicama. Pitanje je jeste li ikad kročili u Vukovar.

Riki se namršti i uperi prst na Violetu. - Šta priča ovaj prevodilac, mala?

Violeta ga pogleda zbunjeno, spuštajući dole noge sa naslona. Namesti rese, pogleda mene pa opet njega. - Bojim se da nisam u toku. Kakva je to žvaka s Vukovarom, Ristiću?

- Nije mi jasno - odgovori slegnuvši ramenima. Očekivao je objašnjenje od mene, isto kao Violeta. - Šta hoćeš da kažeš, prevodioče?

Rekoh, ne obraćajući se ni Violeti ni Rikiju već flaši na stolu: - Da je prijateljstvo rastegljiva kategorija. Da je vođa Srpskih vitezova običan debejac, a ne žestok momak ili biznismen, kako voli da izgleda drugima.

U principu možeš da im drobiš šta god hoćeš, oni imaju svoje rezone i svoja zaduženja. Ako im je rečeno da te ne diraju onda te neće dirati. Osim ako ne nađu dovoljno očigledan razlog.

Problem je bio u tome što su našli; našao je Tezga, zapravo. Dok smo se Riki, Violeta i ja nadpevali, Tezga je njuškao po stanu i snimio crnu svesku smeštenu između dve crne sveske Dostojevskog, ali manju po formatu i mnogo tanju od dnevnika Dostojevskog. - Ristiću, jel' ti ovo poznato? - objavi svoje otkriće donoseći dnevnik.

Riki uze ratni dnevnik u ruke kao da uzima relikviju, otvori ga i naiđe na pismo. Pročita samo potpis, dalje ga nije zanimalo, kao ni ono što u dnevniku piše; samo ga prelista da bi se uverio da je to ono, i spusti ga u džep jakne. Dnevnikom će se baviti posle - sada sam ja centru pažnje.

- Je li, prevodioče, nisam li ja tebe pitao da li ti je Svileni nešto ostavio? - reče naduvavši se, kao poslovođa samoposluge kad uhvati klinge u krađi čokolade.

- Dnevnik je moj, piše unutra. Očekujem da se vrati odakle je uzet - uzvratim najhladnokrvnije što sam umeo.

- Ja ovo stvarno ne kapiram. Koliko se sećam, ja sam se sa Svilenim znojio u rovu, a ne ti. Zajedno smo krvarili za ovu zemlju, Svileni, ja i ovi ljudi! Na ovim sam ga rukama nosio kad je tresnula mina, mlitavog kao krpa, dok su mu visila creva! - Izgovori ovo kao profesionalac, praveći dramsku pauzu nakon svakog zareza, fiskirajući me sve vreme buljavim očima. - Ja sam mu kum, između ostalog - zaključi spisak zasluga. - Ili si možda ti, prevodioče?

Nije morao da se nadmeće - momak iza mojih leđa bio je dovoljan dokaz da je Riki gospodar situacije - ali hteo je da se pokaže. Hteo je da očita lekciju ulice: kad Riki nešto kaže - ima rezona; ili možda Riki laže? Tada sam shvatio da je niko i ništa, NN lice, običan Milan Ristić, još jedna baraba sa Banovog Brda, lopov sa dosijeom kriminalca u javnoj policiji, dosijeom saradnika u tajnoj. Neobrazovan, sirov i pun kompleksa, sa

pozom tvrdog momka što koristi mozak a ne pištolj. Zato je i voda Anči sa sobom, zato čita Politiku i nosi rolke umesto trenerki - da bi kupio ulaznicu u svet posvećenih, da bi jednog dana stao na mesto svog idola, Viktora Stojanovića.

- Niste se vi znojili u rovu - rekoh sa svim prezirom koji sam mogao da prikupim iz peta. - Ni za koga niste krvarili, sve piše u dnevniku, zato vam je i zinulo za njega! Problem je u tome što dnevnik nije vaš - već moj.

Ostao je zapanjen mojim insistiranjem. Bilo ih je trojica, sva tri na nogama naspram mene prikovanog za fotelju, verovatno i naoružani za razliku od mene - a ja sam se drznuo da tvrdim da je *moje* nešto što se nalazi u *njegovom* džepu.

- Komandante, jel' treba da ga onesposobim? - stidljivo se javi tip iza mojih leđa. Mislim da ovo niko osim nene nije registrovao, pošto se skoro istovremeno desi sledeće: Violeta na koju niko obraćao pažnju i koja je za vreme Rikijevog monologa grickala nokte, odjednom đipi sa kauča prema Rikuju, stušti se na njegov džep i sa dnevnikom u ruci kao veverica sa orahom pojuri ka vratima. Tezga pokuša da je obgrli rukama, ali pošto dobi ćošak dnevnika u oko, bolno usklikne i ispusti vevericu na slobodu.

Riki se ovde bolje snalazio nego u diskusiji - akcija je za njega a ne filozofija. - Drž' tu kučku, poručniče! - naredi Tezgi da je pojuri niz stepenice, da bi trećem izdao naređenje vezano za mene: - Parališi, Životinjo!

Sledećeg časa dva prsta kao dva zarđala eksera ukopaju mi se u vratnu žilu. Tren pošto mi se nesnošljiv bol brzinom svetlosti preneo do mozga - više me nije bilo.

24. Dolazi konjica

Sanjao sam Slobu i Miru, mada ne znam po čemu sam zaključio da su to baš oni pošto je Sloba nosio brkove, a Mira je bila ćutljiva, neuhranjena, sa razdeljkom na sredini i bez cveta u kosi. Valjda sam ih sanjao kad su bili mladi, ali opet ne kapiram otkud ja sa njima u Srednjoj elektrotehničkoj. Znam samo da me jako nerviraju što uvek idu zagrljeni, a posebno mi ide na živce kad se na odmoru ni sa kim ne druže već presede na stepeništu žvalaveći se. Sa mnogom se ne bi družili, to je sigurno, ali zar u celoj školi nema neko sličan Slobi i Miri, pa bar viceve neka pričaju - umesto što ceo veliki odmor isisavaju jedno drugo?

Ne znam kakve ovo veze ima sa bilo čim, osim sa činjenicom da sam politički đanki. Opsednut na javi i usnu. Fakat je da su na javi Sloba i Mira neizbežni, ali ja ih i u snu srećem gde god krenem: kad skoknem do Kneza da pazarim patike, naiđem na Slobu i Miru kako sede u bašti ekspres restorana Zagreb i žvalave se; odem kod doktora u Siminoj po opravdanje, opet oni: žvalave se u čekaonici ispred sobe za hitne intervencije. Pošto ih ugledam na još jednom mestu, što je neki rođendan ili žur, puca mi film i grubo ih prekidam u koncetrisanom žvalavljenju: - Šta vi hoćete od mene? - iz čista mira ih napadnem. - I zašto ne odete kući da se ljubite? Da nije možda da ni matorci više ne mogu da vas smisle?

Mira me gleda i trepće crnim očima, a Sloba koji ne izgleda kao Sloba kaže njegovim glasom: - Jesi li ti malo popio, momče?

Uvek uspe da te iznenadi, razmišljam, pita jesam li popio na žuru? Pa zašto sam uopšte došao, da lovim leptire?

Dode mi na ovu svašta da mu kažem, ali pošto mi je poznato da sa Slobom ne vredi razgovarati, skačem mu na grudi i počinjem da mu udaram šamare. Mira za to vreme vrišti, i to nekako neljudski, na tuđoj frekvenciji, a moji drugovi i drugarice, plus svi što nisu iz naše škole, Srednje elektrotehničke, da bi odbranili Slobu kao buba švabe mi se penju na leđa i obaraju me na patos. Pritiskaju mi ruke i noge na pod, razapinju me na patosu. Odjednom mi se javi da nisu ljudi već bodi snečeri i da sam potpuno nemoćan protiv njih. A gde su ljudi, hoće li mi neko pomoći? Neće, jer nema ljudi, ja sam poslednji čovek na ovoj žurci; kad iz mene budu isisali život Srednja elektrotehnička biće etnički čista. Ježim se dok mi Mira prilazi poluotvorenih usta, da bi mi se osvetila za Slobu. Zamišljam kako Mirin jezik dodiruje moj i počinjem da urlam, koliko mogu...

Tada se budim, naglo, iz komatoznog sna izazvanog nagnječenjem aorte - shvatam da u blizini nema bodi snečera, ali da isto tako nema ničeg drugog: oko mene apsolutni mrak. U trenutku pomislim da sam od zahvata na vratnoj žili ostao slep, ali pristetivši se da postoje Milica i Zoki koji u ovom času možda takođe imaju problema, a oni svakako imaju prioritet, počinjem da pipam oko sebe.

Specijalac me je majstorski uspavao, samo pravi legionari znaju gde je na čoveku dugme za *reset* - razmišljam dok bauljam po marku, prateći grguravi zid. Glava me boli toliko da bih se najradije zaletio u taj isti zid, ali umesto u zid glava mi udara u nešto takođe tvrdo ali limeno, što odjekuje čak i u mom apsolutnom mraku. Istovremeno je masno i miriše na benzin, shvatam dok se uspravljam, pridržavajući se o prepreku.

Nastavljam putovanje po nečemu na pola puta između jave i sna, ovaj put sa rukama ispred sebe; oko mene već počinju da se

naziru oblici - nisam slep, barem ne 100%, dioptrija bi pomogla. Nešto mekano i kožno što visi na lancu vuče me da ga odalamim, nije ni čudo - to je boksterska vreća. Ne znam otkud ona u skladištu - ono tamo je bila cisterna, a oblici koje nazirem svuda oko sebe takođe su cisterne za gorivo. Čuvari tajnog skladišta goriva Viktora Stojanovića vole da budu u formi, za slučaj da naiđe šerif.

Šerif je na platnom spisku, taj ne zalazi ovde; besan, iz sve snage udarim bokstersku vreću, a onda je ljuljam dok ne udari u zid. Zvuk udarca je dubok, šupalj i prodoran - bum! Pošto oprezno zaustavim džak i priđem, napipam vrata i hladnu kvaku. Magacini obično imaju mnogo veća vrata za napolje, ova mora da vode u neku pomoćnu prostoriju.

Zaključana su, ali već znam rešenje. Obrgrlivši vreću obema rukama, zalećem se unazad i otpuštam prema vratima, sa nogama kao ovnom ispred sebe. Imam sreće, nogom sam potrefio samu kvaku tako da se osim bum čuje i metalni zvuk, praćen padom nečeg metalnog na pod. Prolaz je slobodan. Ali gde vodi?

Posle još jedne sesije pipanja zida u daljini ugledam traku svetlosti ispod novih vrata. Dok prilazim registrujem mrmor ljudskih glasova, a sa uhom na vratima već sve znam šta se dešava s druge strane. Pokerica.

- Dva para s popovima - reče glas.

- Nemoj da zajebavaš! Znao sam da blefiraš! - reče drugi.

- Otvori se, Životinjo.

Tišina.

- U pičku materinu! - reče prvi glas, definitivno Tezgin - onog istog što je rekao: "Ristiću, jel' ti ovo poznato?".

- Nabijem vas na kurac, zamalo da složim fleš - promumla treći, što je specijalac po imenu Životinja. Trećeg ne prepoznajem, ali ravan glas svakako nije Rikijev.

Na brzinu se presaberem: jedan izlaz možda postoji kroz kancelariju, ali ga čuvaju pokeraši; drugi izlaz kroz halu sigurno postoji, ali gorivo se čuva iza ko zna koliko katanaca i reza. Ne umem kroz zidove, mada znam da su neki uspevali; jedan se zvao Rik Dilindžer i ostao je upamćen po tome što je prolazio kroz zatvorske zidove. Treća mogućnost je da se vratim i sačekam sudbinu: da li ću se zalediti do jutra, ili će pre toga doći da mi pročitaju presudu.

Nemam sposobnost Dilindžera, niti sam od onih što mislima pomeraju predmete, a varijanta sa čekanjem na klanje mi se ne dopada - izabraću pokeraše. Proverivši oprezno da li su vrata zaključana, naglo ih otvaram i stajem u dovrtak sa rukama uvis. Shvatam da je prestalo šuškanje karata, ali to je sve što mi čula govore - pošto mi je svetlost zaslepela oči navikle na mrak. Dok žmurim zamišljam dva prsta kako mi uranjaju pod kožu; mahinalno skupljam vrat, ali i dalje ćutim. Ali oni više ne ćute, smeju mi se - mora da izgledam jako opasno dok žmurim skupljenog vrata i ruku podignutih uvis.

Sedeći na stolicama u vidu oborenih burića, za previsokim stolom u vidu uspravnog bureta, dvojica Rikijevih vojnika komplet u maskirnim uniformama, sa čizmama i oprtačima, posmatraju me sa puno simpatije. Ali treći u uniformi ima ruku ispod košulje, to mora je specijalac; tip je građe sajle za liftove, sav sa žilama ispod zavrnutih rukava, pravi naslednik Terminatora.

Terminatoru nisam smešan kao njima. - Koji ćeš ti kurac ovde? - sikne kao kobra i priđe mi brzinom duha, samo se stvorio ispred mene sa rukom ispod maskirne košulje.

- Miran, Životinjo. Komandant je naredio da ga tetošimo - začu se Tezgin glas. - Zajeban je on tip. Nije pička kao što izgleda. Je li tako, prevodioče?

- Tako je - rekoh fiksirajući obrijanu kobrastu glavurinu spremnu da se zarije u moju. Specijalac trepne, a onda se okrene na peti tako da mu vidim leđa od neprobojnog čelika, i vrati se na svoje bure. - Ništa nije kao što izgleda - citirao sam vrhovnog komandanta. - Pogotovu pičke često nisu ono za šta se izdaju.

- Po pravilu - složi se treći. - Osim moje keve i sestre.

- A niste ni vi ono što izgledate, Srpski labudovi.

- Srpski vitezovi - Tezga me ispravi.

- Hoće da kaže da smo pičke. Da mu pokažem? - Životinja je skrećovao na mene.

- Neće to da kaže. Nešto drugo ima na umu, jel' tako prevodioče? Nešto mnogo pametnije. - Obrati se nestrpljivom Životinji: - Biće vremena, pusti ga sad.

Dobio sam svojih pet minuta; to je sve što mi je trebalo: - Za početak, Srpskim vitezovima se jebe za Srbiju taman koliko i meni.

- Srpski vitezovi izvode isključivo crne operacije - Tezga dočeka spreman, smeta kad da mu neko osporava patriotizam. - Vojska nikad ništa ne bi uradila bez srpskih dobrovoljaca. I ko si ti da pričaš o tim stvarima?

- Vaše operacije su crne samo za druge. Crne operacije protiv žena, staraca i invalida. Crne operacije paljenja sela i raseljavanja stanovništva. I to kad vam ostane vremena, jer biznis je ipak prioritet za srpske dobrovoljce.

- Poručniče, ovoliko lajanja ne sme da prođe bez kazne. Tražim dopuštenje.

- Čekaj da čujem. A za kraj?

- Pravi vitezovi vode računa jedni o drugima, zar niste čitali u knjigama?

Tezga se počese po vratu; mada je lektira za peti poslednje što je čitao, shvatio je na šta ciljam. - Svileni je odlučio da solira. Mi mu nismo mogli pomoći. Ustaše su ga ubile.

- A brata Fredija, jesu li i njega ubile ustaše?

Ovo ga zateče nespremnog. - Kad mi padne šaka onaj ko je mrtvosao Fredija, nabiću ga na bajonet, majke mi! - zapreti posle kratke pauze.

- Reči. Tu ste šampioni. A šta ako je taj neki od vas?

Ovaj razgovor im je sve manje prijao - crv sumnje čini svoje. - Šta ti znaš o Frediju, prevodioče? - reče Tezga dok se pekao na tihoj vatri.

- Samo to da je dobio metak s leđa, u potiljak. Da su na njega pucali iz kola, kao što se priča, Fredi bi sa sobom poveo bar jednog. Nije Fredi bio mački kašalj, jel' tako?

Životinja požuri da klimne glavom - Fredi mu je bio idol. Sa dozom nelagodnosti u glasu Tezga reče: - Otkrij nam tajnu, prevodioče, ko je poravnao moćnog Fredija?

- Vi to znate bolje. Ja samo znam da sam bio sa drugom Stojanovićem - rekoh da bih ih impresionirao. - A gde ste bili vi?

Zgledaše se. - Ja sam bio sa Tezgom - odmah se opere treći, iako na njega niko nije ni mislio.

- Ja sam karao. Kurva može da kaže - reče Životinja.

- A komandant? Je li i on karao, ili je možda bio s mamom? - rekoh pipajući po mraku.

- U klubu - odgovori Tezga. - Riki je bio u ofisu. Uvek je u ofisu.

- Je li ga neko video tamo?

Ćutali su, očigledno da nije. Nisam ga ni ja video te večeri na partiju ili u blizini, niti sam mogao znati da li su ga videli oni. Ali uvek se isplati pokušati.

- Hoćeš da kažeš da bi komandant... - počne Životinja, ali Tezga ga prekine:

- Što bi Rikiju smetao Fredi?

- Ne znam... Možda su se ložili na istu žensku?

- Misliš na malu? Fredi je mrzeo Violetu, šta ti znaš o njemu?

- Možda je ipak od Svilenog tražio da mu nabaci sestru. Je li neko čitao dnevnik Svilenog?

Bili su zbunjeni kao pederi uhvaćeni u veceu - pogledavali su se tražeći pomoć jedan od drugog, ne bi li neki izrekao spasonosno: Ja sam čitao dnevnik Svilenog. Kao da se radi o đaćkom leksikonu, a ne ratnom dnevniku trenutno u posedu Stojanovića: Violete, ili najverovatnije Viktora. Beogradski kriminalci uglavnom su nedorasli i ograničeni: imaju svoj rečnik od dvesta reči, kodeks sa najviše četiri božje zapovesti - imaju pune gaće muda kad su u gomili i zadnjicu da je podmetnu kad su sami u škripcu. Ovakvi ljudi ponose se što su spremni da ubiju kad im pomeneš majku - mada im majka ništa ne znači. Spremni su i da robijaju kad ovo urade, sve u detinjastoj nadi da postoji neki volšeban način da odande ne izađu pet ili deset godina stariji, već da i dalje budu momci. Ovo zamišljaju čak i kad su ćelavi od starosti, a ne od mašínice za brijanje. Kriminalci ne bi ni postojali da ih država u nekom trenutku ne iznedri.

Kad nešto zagrižeš nemaš uvek ideju kakav je ukus, sve se nadaš da će biti kao bečka šnicla. Uspeo sam da naložim trojicu vitezova, mogao sam mast da im vadim izmišljotinama iz dnevnika, ali moja šnicla još nije imala nikakvog ukusa. Možda bi se međusobno se zakrvali ili nešto slično - ali sumnjam da bi bili toliko glupi da me puste. Sve što sam mogao je da kradem

vreme, da čekam da me spase neka dobra duša, na primer Violeta, kao što je učinila kad su me zarobili Čarli i Žlezda. Ovaj put dočekaću nešto mnogo bolje: Dolazi konjica.

U času kada su se začule policijske sirene, sva trojica skočiše na prozor - Tezga i Životinja sa heklerima u rukama, treći sa pištoljčinom. Svetlost crvena i plava obasja spolja unutrašnjost prostorije: Panduri! Policija nije neprijatelj, ali ni prijatelj Srpskim vitezovima - pošto su podigli poklopac bureta za kartanje, oružje pobacaju unutra i vrata poklopac na mesto, zajedno sam flašom kisele i kartama. Onda sednu nazad svaki na svoje bure, da bi u kartanju sačekali da se pojavi policija. Životinja me ipak nije ispuštao iz vida: siguran sam da je na moj najmanji pokret bio je spreman da izvede neku od svojih specijalnih ludorija. Zato sam gledao da ga ne alarmiram.

Začuh lupnjavu pesnicom na spoljna vrata, sa tekstom koji je zvučao kao himna: - Milicija, otvaraj!

Tezga ustane i otključa; nagrnu policajci u uniformama i krenu da se raspoređuju: prva dvojica stanu pored pokeraša, treći ispred mene, sledeća dvojica produže napred u magacinski prostor, da bi se tek na kraju pojavio glavni, prljavi inspektor Hari sa rukama u džepovima kožuha, u smrdljivom sirogojno džemperu.

- Šta je ovo? - upita ga Tezga, da bi naznačio da policija nema paragraf protiv Srpskih vitezova.

- Kontrola - suvo će Sirogojno. - Je li zabranjeno? Miriše mi na gorivo, imate li vi papire za to?

- Sve je pokriveno. Uvozna deklaracija, CMR, carinska deklaracija. Čak i polisa osiguranja, kod *Dunava* - Tezga se isceri pobedonosno. - Sve postoji crno na belo; normalno u kancelariji, ne ovde.

- U kancelariji, znači... A imate li nekog oružja?

Sva trojica nevino zavrte glavama. Oni su zapravo dečaci koji se igraju rata: imaju prave uniforme ali naoružanje im je rakljica i duvaljka od zove. Plus kesa sa vodom da je bacaju sa osmog sprata - dalekometna artiljerija.

- A ti? Što ti ćutiš? - Sirogojno pogleda u mom pravcu. Najpre me odmerivši iz daljine, ustremi se i počne da me pretresa. Čučne, ispipavši mi nogavice spolja i iznutra, zatim oko struka, da bi polako ustao sa trijumfalnim osmehom ispod masnih brkova. - Opa! Tetejac! - objavi izvadivši pištolj ispod mog džempera, kao mađioničar iz rukava.

Ohlađeni, vitezovi se zgledaju. - Životinja, odakle mu utoka? - prodra se Tezga na specijalca.

Životinja unezveren odmahne glavom. - Nije imao kad sam ga doneo, keve mi rođene, poručniče!

- Uh, sine, mogao je da nas rokne ko device - sa užasom zaključiči treći.

Sirogojno znalački omiriše cev pištolja, a zatim ga stavi u džep, ostavljajući ruku unutra. - Vodite ga - reče policajcima.

- Alo, pajkane, on je naš! - kao oparen Tezga skoči sa bureta, na šta se Životinja nacrta ispred Sirogojna. Desnom rukom krene pod košulju, da bi shvatio da mu je hekler ostao u buretu.

- Nije ti ovo Bosna, vojniče. Ovde imamo zakone! - reče Sirogojno i bez pardona zakuca kundak pištolja u čelo Životinje, u stilu Prljavog Harija. Tezga ga osmotri pogledom punim frustracije, da bi izlaz iz svega pokušao da pronađe u telefonu. Ali policajac pored mu rukom poklopi brojčanik.

Trenutak-dva vladala je neizvesnost. Životinja je vrebao Sirogojna, Tezga pandura pore sebe, a treći preostala dva. Tri na četiri; panduri su ovce, jedino se treba plašiti inspektora, ali njega će već nekako Životinja... Utom se vrata dvojica iz magacina; Srpski vitezovi su brojčano nadjačani.

- Zapamtiću te, matori... - Životinja procedi kroz zube, ne mareći za krv što mu lipti sa čela.

- Dobro ih pretresite - Sirogojno naredi pridošlim policajcima, da bi mene uhvatio za nadlakticu i izveo me napolje.

- Baš se razgalim kad vidim da policija radi svoj posao - rekoh pošto smo se udaljili od zgrade.

- Previše se ti sekiraš za policiju - reče Sirogojno, vodeći me brzim korakom preko parkinga, prema policijskom kecu koji čeka na putu.

- Gde se nalazimo?

- U okolini Šida.

- Kako ste me našli? - imao sam puno pitanja za njega.

Najednom stane, ispustivši mi ruku. - Imaš li ti meni nešto da kažeš? - reče, zapahnuvši me mirisom parizera sa belim lukom.

- Možda i bude nešto - odgovorim ozbiljno. - Ali prvo moram da vidim je li mi sve u redu sa porodicom.

- Nadam se da znaš šta radiš. Ja ove neću moći da držim dugo.

Klimnuo sam glavom u znak da razumem njegovu poziciju, posle čega nastavimo put prema kolima.

- Računao sam ovako... - usput mi je objasnio. - Da su našli ono što traže, momentalno bi te terali preko Drine, u vreći ili bez vreće. Pošto su te prvo odveli u skladište, znači da još ne znaju sve i da misle da ti znaš. Nadam se da su u pravu i očekujem da to dobijem pre njih, jel' jasno? I nadam se da imaš predstavu šta im je to toliko važno.

- Mislim da imam, mada ni ja ne znam šta je. Ali imam način da saznam.

Pošto sam mu uzeo sve telefone na kojima ga mogu naći u toku sledeća 24 časa, smestim se na zadnje sedište keca sa

uniformisanim pandurom iza volana. - Smrt ratnim profiterima!
- otpozdravio sam Sirogojnu stisnutom pesnicom, dok je pub pokušavao da ubaci u brzinu, što uopšte nije jednostavno na zastavinom automobilu koji je prešao trista hiljada.

Neka me Srpska konjica odbaci kući, a odande ću telefonirati Macinoj cimerki. Ne, telefoni se prisluškuju. Osim toga vremena je malo, bolje je da bez najave banem kod Macine prijateljice, i to smesta - ako doktor No sam ne napipa put do Mace i prijateljice na Karaburmi, narediće svojoj vojsci da isto izvuče iz mene kako zna i ume. Pošto shvati da me više nema u magacinu, pustiće pipke na sve strane i pronaći adresu na koju me je dovezao policijski taksu. Neka me ipak tera do Kumanovske, telefoniraću iz govornice, ali najpre Milici, pa onda cimerki - odlučio sam padajući u san, zaboravljajući da izgovorim destinaciju. Sreća da je pandur već znao.

25. O ljubavi

U ovom gradu ništa ne vredi planirati jer stvari se menjaju brzinom svetlosti. Svojim očima sam dva dana ranije gledao majstore iz pošte kako montiraju telefon u govornicu na uglu Kneginje Zorke i Bulevara - bio je jedan mali, ćelavi i jedan sasušeni sa lulom, oba u plavim kombinezonima sa oznakama pošte - a sad kad meni treba govornica gde je prokleta slušalica?

Poslednje što mi treba u šest ujutru, posle neprospavane noći i kome, je pentranje na treći sprat, ali i ovo ću stoički podneti samo da bih telefonirao Milici. U stanu je sve ponovo kao da su igrali na male goliće pet plus golman, ali to me ne iznenađuje. Pravo iznenađenje me tek čeka.

Pošto sam telefon pronašao ispod loma u sudoperi, pozvah kući. Zoki upravo sada i *jedino* sada tvrdo spava, žao mi je što ću je probuditi ali moram joj čuti glas. Milica se javi posle dva zvonjenja - već je na nogama. Glas joj je drhtav i kao prehladen; mometalno se presečem da se u mom odustvu nije desilo nešto ružno što ima veze sa mnom i za šta sam nesumnjivo kriv. Na moja pitanja, međutim, odgovara tako da shvatam da joj noćas nije bila ni vojna policija, ni tajna policija, ni Srpski vitezovi. O čemu se onda radi?

Milica ne pita gde sam cele noći, što je neobično jer zna da noćas nije bila moja smena. Ovo mi ipak mi odgovara; kažem joj da imam jako važan posao i da ne znam kada ću doći kući, ali da ne treba da brinu za mene. Taman posla, zašto bi brinula? Jedino treba da znam da u bojleru neće biti tople vode kad god da

dođem *svojoj* kući - nešto varniči i ona se boji da ostavi. Možda neću moći da se tuširam kad ustanem, ali bar mogu da se naspavam - Zoki mi neće smetati kao obično. A njen problem je što je mislila da da će Zokijeve i njene stvari stati u dva kofera, ali zeleni ne može da se zatvori, moraće da zove tatu da joj pomogne, a tati nije dobro - zato je očajna i više nema vremena. Samo da znam za bojler, pre nego što oni odu. Gde? kažem, ali na drugoj strani sumnjiva tišina. Milice, gde idete? Ali slušalica je već spuštена.

Ne mogu da kažem da smo do tada živeli u apsolutnoj harmoniji. Da bi nešto bilo apsolutno mora biti izolovano od spoljnih uticaja, što je već problem za molekularnog fizičara, a ne običnog prevodioca. Znam samo da ljubav ne može dugo opstati izolovana, ona se hrani spoljnim podsticajima i iskušenjima svih vrsta - a ova epizoda je upravo jedno od njih. Imali smo Milica i ja fazu kad smo sami sedeli u mraku, ćutali i bilo nam je dobro - uostalom, venčali smo se tajno. Bilo je i kad smo se skrivali od prijatelja, roditelja, prolaznika. Ali ljubav je po meni prava samo ako opstane na svetlu dana; nije to nikakav vatromet osećanja niti obaranje rekorda u neprospavanim noćima - ovo je samo njena faza. Faze su nebrojene - ljubav ima premalo konstanti a previše promenljivih da bi se definisala - ali cilj je jedan: doći u harmoniju sa samim sobom. Neki ovo postignu sa suprotnim ili istim polom, sa svojim papagajem, svojim foto albumom, svojim ogledalom ili omiljenim komadom nameštaja; neki naprosto omanu. Ja sam svoje saglasje tražio sa Milicom. Mislio sam da sam u ovome daleko otišao, svakako dalje nego što sam ikada bio, i da se nijednom od nas neće skoro desiti da ispadne iz šina. Zato sam se iznenadio kad sam čuo prethodno. Ponovo sam okrenuo kuću.

Javila se odmah, ovaj put daveći se u vodopadu suza. Reče da ne razume: uvek se plašila ljubavi, užasavala se sopstvenih osećanja, a jedini put kad je priznala da voli - je slučaj sa mnom. A onda da se ispostavi da od svih zabluda sa mušarcima ova sa mnom ispadne najveća...

Ne plači, Milice, smiri se.

Jedino bi volela da zna da li sam je ikada voleo koliko ona mene; da li je ovo sa Violetom sveža stvar koja joj se sve vreme odvijala pred očima, ili je istorija duža. Ako može da bira bolje da je ovo drugo, u toj varijanti manje se oseća iskorišćenom, ipak: pomisao da ko zna od kada vodim dvostruki život, da uveče ne idem na posao već da budem *s njom* toliko je gnusna da ne može da prestane da razmišlja o tome. Dovodi je do stanja revolta u kom bi meni najradije zarila nož u srce, a Violetu bi gurnula sa dvanaestog sprata solitera.

Suze su tekle bez prestanka, slapovima, zamišljao sam Milicu crvenih očiju i slušalicu mokru od Miličinih suza. Suze su slane; osećao sam kao da mi je testera prešla preko srca, i to motorna. Iako je pogrešno shvatila, moje ćutanje je dovelo do svega ovoga, i to joj prvo priznam. Mislio sam da se toliko dobro razumemo da više ne moramo da komuniciramo - kao da se sve među nama podrazumeva. Čak sam u svojoj taštini u jednom trenutku ove priče na svoje misli, svoje emocije i svoja kretanja stavio pečat službena tajna - totalni embargo na informacije. Šta li sam mislio; da sam agent 007 i da spašavam svet?

Sada je šest i petnaest ujutru, nisam spavao, nisam u usta stavio ništa od jučerašnjeg doručka, glava me boli i stalno me podseća na onaj bol kad ti prstima začepi aortu; za vratom mi diše vojna policija, tajna policija, mafija, još malo pa će i kosovski junaci početi da ustaju iz grobova. Oni su ORGANIZACIJA, imaju fondove, eksperte, logistiku, infrastrukturu, doktrine,

tehnike, metode; ja sam sam i nemam čak ni kome da se isplaćem na ramenu - osim Milici. Hoće li me Milica saslušati?

Ispričao sam joj sve od početka. Znao sam da me slušaju iza nekih tajnih vrata, iz neke skrivene sobe za prisluškivanje u pošti, ali više me nije bilo briga. Od noći kad sam ih video u Prote Mateje i kad sam Svilenog odveo u Kumanovsku pa dalje, sa opštim detaljima i onim posebnim vezanim za moje susrete sa Violetom, sve do časa kad sam našao dnevnik i šta sam u njemu pročitao - sve sam joj rekao. Onda joj potanko ispričam najsvježija sećanja, od sinoć i noćas. Mislim da je cela priča išla najmanje dvadeset minuta, bez ijedne tačke i sa puno zapeta. Na kraju joj izjavim ljubav, i sam u suzama - baš me briga što debeli debejci trljaju ruke, grickaju semenke i izvaljuju fazone na moj i Miličin račun; da treba preko razglasa, na balkonu Narodnog pozorišta da kleknem i kažem da je volim - učinio bih to bez pardona.

Samo povremeno šmrcanje sa druge strane nagoveštavalo je da ne pričam u mrtvu slušalicu. Na kraju stavim tačku na svoju ispovest i pustim je da donese sud, a Milica presudi bez dvoumljenja:

- Ja te ništa ne razumem. Zvučiš kao jedan od pijanaca iz Šanse kome je politika kriva za sve. Što ga je napustila žena, što su ga izbacili sa posla. Pozitivno je što te grize savest. Ali je prekasno. Tata upravo stiže - reče i spusti slušalicu.

Uboden sam pravo u srce. Na kraju su uspeli da dobiju psihološko-propagandni rat, oduzevši su mi jedino do čega mi je stalo: Milicu, s njom i Zokija. Jednim potezom zbrisali su moju harmoniju; sada sam pola čoveka, sa jednom nogom i jednom rukom, sa polovinom mozga. Imam dva izbora: da cvilim da mi oduzeto vrate nazad, ili da ih napadnem ovako polovičan - ranjena zver ume da bude opasna.

Skuvah sebi veliku kafu, nije bilo šećera ali utoliko bolje. Pošto sam naterao sebe da iščitam novine od prekuče i istuširao se hladnom vodom, već se više nisam osećao kao Čovek Koji Nema Šta Da Izgubi. Fatalizam je pogrešan put, samo ti uliva lažnu nadu. Živimo smo u bolesno vreme, šta je čudno što nam se dešavaju bolesne stvari? Dovoljno je sačuvati razum.

Bilo je sedam kad sam izašao iz stana: obrijan i očešljan, prljave košulje ali provetrenih čarapa. Dok sam zaključavao vrata razmišljajući koliko je ta radnja besmislena kad je u pitanju Gagijev stan, otvore se susedna i na njima se ukaže bakica - kakva koincidencija. Trebalo joj je oko pet minuta da izađe i zaključa, a ja sam je sve vreme čekao samo da joj zaželim dobro jutro - u ovoj situaciji treba mi što više saveznika.

- Stiglo mleko - reče geguckajući se ka stepeništu, sa krznenom kapom na glavi i sivim izlizanim zembilom u ruci. - Odoh ja da stanem u red. Hoćete i vi, komšija?

Uz osmeh odmahnem glavom i brzim korakom se uputim ka stepeništu, da bih ipak stigao pre nje. - Danas mi mleko neće trebati - rekoh. - Sin i žena su kod tašte.

- A noćas je, komšija, tu bio kupleraj - zaustavi me u času kad sam uspeo da steknem dva stepenika prednosti.

Tek pošto me je sustigla starica mi objasni, izrazom kao da mi poverava svoju najveću tajnu: - Bilo ih desetina u Gagićevih stanu, samo su defilovali cele noći! Bila je i devojčura, ona što puši! Na kraju su odneli mrtvaca.

Oči povećane sočivima, na ovo poslednje razrogače se preko okvira. Morao sam i ja da se razrogačim koliko sam mogao. - Kakvog mrtvaca, pobogu?

- Dvojica izneše mrtvoga čoveka iz stana, jeste. Vid'la sam kroz prozor prema ulici, staviše ga u crn auto. Ali ja sam ovaj

put zvala miliciju - ponosno klimne glavom. - Imam ja sad telefon inspektora.

- Kog inspektora? - bez potpitanja nije dolazilo u obzir da priča.

- Ovog - iz džepa izvadi kartončić i doda mi ga. Bila je to vizit karta Slobodana Karadževića, višeg inspektora, sa tefonima. Sirogojno je dobro odradio posao ostavljajući vizitku staroj.

- Taj mrtvac sam bio ja - rekoh vraćajući vizitku u smežuranu ruku. - Onesvestili su me. Klasično kidnapovanje.

- Ma nije valjda?! - reče zaprepašćena. - A ko su oni?

- Barabe - rekoh. - Obične barabe. Nisu vredni nerviranja. Nemojte da vam zbog njih nestane mleka. - Pošto sam podigao ruku u znak pozdrava, smandrljam se stepenicama.

Sada već osećam da započinje novi dan; mimoilazeći užurbane ljude dolazim do pekarice na Bulevaru i poručujem četvrt sa sirom i jogurt - moj omiljeni doručak. Burek se puši i topi u ustima dok se sjedinjuje sa jogurtom, ukus mu je radikalno drugačiji u ovo doba. Da ne bih morao da razgovaram sa taksistom, pazarim svežu Politiku i njom mahnem, zaustavim sivi mercedes reponju. Pošto mu odam tajnu adresu na Karaburni, razbaškarim se na zadnjim sedištima - kožna sa federima bila su pojam luksuza sedamdesetih godina.

Ako ništa drugo, iz Politike možeš da saznaš probleme Kineza; najnoviji je što muškaraca imaju za 48 miliona više nego žena. Slovenci, mada krišom, žale za bivšom federacijom. A Vašington je uznemiren oživljavanjem fašizma u Evropi, što će reći u Nemačkoj, Hrvatskoj i Slovačkoj. Ne u Jugoslaviji, za nas se Ameri još ne brinu.

Posebno mi se dopada što će Indija pomoći Jugoslaviji da se negde smesti 13.000 oficira beskućnika iz bivših republika (!?), što se Politika brine da li Papa boluje od side, i što je policija

pronašla krivce za nestašice struje: četvoricu koji su krali ulje iz trafo stanica i prodavali ga kao dizel gorivo. Ovim su uništili 23 trafo stanice vredne po 10.000 dolara, oštetivši elektroprivredu za 230.000 dolara. Nije mala stvar.

Taksi me istovari ispred Patrisa Lumumbe 23, a 23a uspeh da pronadem u dvorištu između brojeva 24 i 26, baš tamo gde ne bi trebalo da bude. Bila je to dvorišna kuća sa zvoncem koje se ne oglašava, tako da sam morao da pokucam. Posle upornog kucanja i lupanja pesnicom, najzad začujem pomeranje ključa u bravi. Otvori mi srpski rastafarijanac u vojničkom untermajercigeru i majicom *War no More*, sav krmeljiv, s očima na pola koplja.

- Je li tu Ceca? - upitah bez dobro jutro, znajući da za njega *jutro* neće doći pre nego što otkuca podne, a ako dođe pre toga onda nije *dobro*. Slegnuo je ramenima i širom mi otvorio vrata - nije ovo njegova gajba pa da mi brani da Cecu sam potražim.

Rasta sedne na radiator pored vrata, a ja krenem u jednu pa u drugu sobu, pazeći da ne probudim nekog od ukućana. Cecu ipak ne pronadem: u bračnom krevetu spavala su dva tipa, na kaučevima još po jedan. Na sve strane patike, čarape i duksevi, smrdljive gomilice opušaka u pepeljarama, prazne pivske flaše. Na radiju muzika zaboravljena od sinoć.

Kad sam se vratio iz inspekcije moj čovek je naslonjen na radiator oblizivao rizlu. Za ustajanje je definitivno rano, ali za džoint nikad nije ni rano ni kasno.

- Nemaš pojma gde je domaćica? - upitah ga.

- Veze nemam. Mi svi ovde palimo od vojske.

- I kako vam ide? - bio sam radoznao, večeras im se možda pridružim i sam.

- Laki je na gajbi već tri meseca - zapalio je džoint, usisavši dimčinu do bosih peta. - A ja više volim da menjam. Ja sam dijalektičar među dezerterima.

- Kako ti to uspeva? - Dodao mi je džoint, ali morao sam da odbijem rečima: - Hvala, danas mi trebaju aperi a ne dauneri.

Klimnuo je sa razmevanjem. - Ništa lakše, uvek se nađe riba sa šupljom gajbom. I obavezno daju, brate. Ovoliko nisam karao još od fakuleta.

Zgodno, pomislim, svako loše nosi dva dobra. Ali u mom slučaju nema dobrog - bez kasete je najbolje da ostanem gde jesam. - I nemaš pojma gde je domaćica, nemaš... - rekoh sav pokisao.

- A koji će ti Ceca?

- Kod nje je jedna kasete. Znam da zvuči patetično, ali od te kasete mi zavisi život.

- Da nije ova? - pružio je ruku na policu i podigao super 8 kasetu, kao da drži pobjednički tiket na lotou.

- Hvala ti, brate - zgrabim je kao slamku.

- Ako ti je frka za kasetu onda od Perija tražiš kasetu koju je Ceca ostavila za izvesnog tipa, a ne Cecu, pošto ona ove nedelje šljaka pre podne - objasnio mi je.

- Zapamtiću ovo, Peri - potapšem ga drugarski po ramenu i krenem. - Ako ti još neko bude tražio kasetu, kaži mu...

Peri je izgledao blesav ali to mu je bio fazon: - Kazaću mu: Hajle Selasije, kralj Etiopije, Bog Rastafari nacije!

Podigao je šaku a ja sam je pljesnuo svojom. - I Josip Broz, čovek koji je sve zakuvao! Nadam se da se druže i na nebu - u svom stilu uzvratio sam na rege parolu i požurio da uhvatim taksi.

Na Violetinom partiju ovaj rasta je svirao bas - ubeđen sam 99%, a onih 1% ostavljam za mogućnost da sam ga pomešao zbog majice. U Beogradu u poslednje vreme rastafarijanci potiskuju hevi metalce; rege je muzika potlačenih, idealno za Srbiju - jer Srbi su u sopstvenoj zemlji crnci. Ako ikad budem

morao da se selim, Jamajka je moja destinacija. Tamo ću se bar osećati kao kod kuće.

26. Pravi horor

Zoki je dobio nadimak Zombi još dok je bio ćata u Beogradskoj banci - jer je bio poznati zaluđenik za horore. Legenda kaže da je Zombi svoju kolekciju *pravih horora* počeo da pravi u Londonu, dok je tamo radio u predstavništvu banke. *Pravi horori* su snimci amaterskom kamerom, sa pravim pravcatim nasilnicima i žrtvama, sa pravim noževima i jaucima, sa krvlju ljudi a ne živine - savršeno ilegalni snimci. Priča je bila da Zombi ove jezive snimke drži u sefu i nikom ne pokazuje, a da li je priča istinita ili ne - od Zombija samog bilo je nemoguće saznati. Svako voli kad se o njemu ispredaju legende, zato je Zoki uvek sa smeškom odgovarao na pitanja o njegovoj kolekciji - nikada nije potvrdio, niti negirao da je kolekcionar ovakve pornografije.

Osim što je imao smisla za ličnu promociju, Zoki Zombi je bio biznismen novog kova. Kada su krajem osamdesetih zbog piraterije i sopstvene nefleksibilnosti državni distributeri počeli da propadaju, Zoki Zombi će biti jedan od prvih video pirata koji će preći u legalan biznis - na mesto državnih. Piraterija je godinama donosila lovu, fala bogu; od ušteđevine će kupiti limeni hangar svojevremeno sklepan za servis karburatora, da bi potom angažovao prave Japance da u ovu konzervu postave klimatizaciju, i prave Engleze da mu doteraju profi opremu za presnimavanje. Oprema je stigla u dva metalna kontejnera, a sa njom i dvojica Engleza, po sistemu *daljinac u ruke*. Englezi su slistili hektolitar šljivke dok su montirali police, kablove, ekrane i video rekordere. Trajalo je danima, na kraju su umeli da igraju

Moravac, a Zoki Zombi je dobio fabriku videa, i to legalnu kao suza. Zvali smo je Zombiteka.

Ni kad su '91 uvedene sankcije i kad su mejdžeri raskinuli ugovore, Zombiteka neće ostati bez posla. Ko je lud da ostavi dvesta novih videa da skupljaju prašinu - Zombi se elegantno vratio u pirateriju, jedino što će ovaj put biti pirat u senci. Zapravo je piratisao preko drugih pirata, dok je istovremeno u ime mejdžera na sve moguće načine proganjao konkurentske pirate, između ostalog i potkazivanjem. Ali ovo niko nije znao.

Zoki Zombi nije bio u Zombiteci kad sam naišao, što mi je odgovaralo. Jutarnju smenu vodio je Švaba, Zombijeva desna ruka, a sa Švabom sam bio dobar. Na moje pitanje Švaba mi reče da je jedna linija sa deset videa slobodna do podneva. Zombi ove nedelje posti i nije mu ni do čega; poslovima studija upravlja telefonski i pojaviće se samo ako negde gori. Slobodno do podneva mogu da koristim liniju, samo ako u pitanju nije neki biznis i ako ništa neću da zapalim. U pitanju je politika, rekoh Švabi, i mada mu nije bilo jasno, dalje nije postavljao pitanja - kod Zombija su svi bili dresirani da ne postavljaju suvišna pitanja.

Instalirao sam se između dva reda polica u neprolaznom delu studija, postavio svoju prevodilačku stolicu ispred video monitora i zauzeo pozu filmskog montažera. U studiju je održavana temperatura koja odgovara mašinama a ne živim bićima, tako da kaput nisam skidao; dok su oko mene narandžasto žmirkali video rekorderi, iz džepa izvadim kasetu dobijenu od rastafarijanca, ubacim je u otvor videa za presnimavanje super osmica, premotam na početak. Od nerveze mi se oznojila ruka, na dugentu PLAY ostade mokar otisak. Monitor zatrepće, začu se zvuk automobilskog motora i pokaže

slika sa datumom u donjem levom uglu: 05.11.1992. Kaseta je prava.

05.11.1992 08.30 Zelena tabla kakve postavljaju na autoputevima: *E 70 - Zagreb 320 km, Ljubljana 450 km*. Natpis ostaje iza, napred je oklopni transporter, ispred njega osunčan i prazan auto put; pogled na vozača: Fredi u uniformi Srpskih vitezova traži stanicu na radiju.- Jedi govna - gundđa dok čkilji prema kameri, hoće da kaže da mu je neprijatno ispred objektiva. Pronašao je stanicu: narodna muzika sa harmonikom. - Evo ti za kaznu - sa smeškom kaže snimatelju, i pojačava do pucanja bubnih opni. Rez.

05.11.1992 09.42 Šumarak bez lišća, četvorica vojnika, Riki, Fredi, Tezga i još jedan, u savršenom stroju u razmaku od po metar i po - mokre na suvo lišće pod sobom.

- Snimi mi patku! - kaže neko.

- Snimi moju! - čuje se drugi glas.

- Snimite kamermana dok piša - hrapavim glasom kaže Riki.

- Kadar za istoriju: Srpski vitezovi na pišanju - kaže četvrti, tip okrugle glave, rumenih obraza i bosanskog dijalekta; dok izlazi iz stroja zakopčavajući šlic približava se kameri. Snimak se ne prekida ni za vreme primopredaje kamere - kadar se muti i šara kroz golo drveće. Snimatelj odlazi na mesto gde je do malopre bio stroj i mokri sa zakašnjenjem, okrenuvši lice objektivu. Svileni.

Pauziram da ga osmotrim. Lice je bez ožiljka, sveže izbrijano. Lice manekena, savršeno pravilno. Kosa zlatno plava, sa razdeljkom na sredini, uredna je kao da je malopre češljana. Maskirna uniforma sa grbom Srpskih vitezova stoji mu kao da je reklamira: *Ratujte u Djordjo Armani uniformama!*

Riki, Tezga i Fredi okrenuti leđima udaljavaju se prema putu. Zum na Svilenog, dok se približava s uzdignutom rukom.

- Stisni STOP, Švenkeru - ozbiljnog izraza lica traži od snimatelja. - Reci mi, jesi li sve ponio sa sobom?

- Sve je tu u glavi, bolan, sve šta mi treba - kaže drugi. - Samo me ne presiraj, oba ćemo znati kad dođe trenutak. Što bi se sjekirao? Mi Bosanci smo ionako topovsko meso.

- Boli me za Bosance, za tebe se brinem. Odluči se napokon.

- Razumem, družite majore!

Okreće objektiv prema sebi, slika podrhtava; na tren se vidi čovek sa šeretskim osmehom dok salutira. Rez.

05.11.1992 11.55 Putokaz izrešetan mecima. Na putokazu piše Derventa, latinicom, precrtano; ispod sprejom dopisano Derventa, ćirilčno - kilometraža je ostala ispod spreja. Napolju kiša, cedi se s krova na šoferšajbnu, brisači zuje. Fredi zvižduće.

- Cimni me kad se umoriš - kaže Svileni.

- Spavaj, skote. San je neophodan za ten.

Rez.

05.11.1992 13.18 Planinski put zavejan snegom, put se uspinje na visoravan obasjanu suncem. Dim u daljini, srednji plan sa zadimljenom građevinom s leve strane puta; izgleda kao fabrika, ali dim nije iz dimnjaka.

- Šta je ono? - pita Fredi.

Kamera prati Fredijev kažiprst: put odjednom više nije beo - crni se od kratera artiljerijskih granata.

- Nemamo informaciju da se ovde vode borbe. Mora da je fatamorgana - kaže Svileni. - Daj meni da vozim.

- Kurac je tvoj fatamorgana! Čoveče, nema više puta!

- Probaj da zaobiđeš. Idi oko onog drveta.

Golo drvo u opštem planu. Džip mu se polako približava a onda staje, uz zviždeći zvuk tipičan za točkove koji se vrte u prazno.

- Dalje neće moći - kaže Fredi. Rez.

05.11.1992 13.20 Džip sa oznakom Crvenog krsta snimljen u krupnom planu sa boka, uronjen prednjim točkovima u sneg. Kadar se polako udaljava od džipa, da bi otkrio još dva džipa sa istim oznakama, zatim oklopni transporter, cisternu, pincgauer, cisternu, pincgauer, tri cisterne, kamion, cisternu, oklopni transporter - svi osim transportera sa oznakama Crvenog krsta. Rez.

05.11.1992 14.30 Lice konja sa usnama skupljenim od hladnoće. Lešina izgleda kao da se smeje prolaznicima. Prazno selo, kuće razbacane po neravnom terenu, tragovi na sve strane. Kamera pokušava da prati trag u snegu, ali trag se račva na dva, na četiri, na šesnaest. Uzalud. Rez.

05.11.1992 14.38 Upadaju kao komandos: Tezga i Fredi svaki sa po jedne strane vrata, s oružjem pripijanim na prsa, sa prstom na okidaču.

- Kreni! - kaže Riki. Na komandu Fredi nogom nasrće na vrata i sklanja se u stranu dok Riki ubacuje bombu. Eksplozija. Dim kulja na vrata, nekoliko crepova pada sa krova; broje do tri a onda sa spremnim cevima nastupaju u unutrašnjost. Ostali na čelu sa Bosancem broje do dvadeset pre nego što će i oni ući. Za poslednjim leđima ulazi i kamera.

- Podrum! Tavan! - Riki sipa naređenja. Bat koraka po drvenim daskama, kroz kadar promiču užurbani ljudi u uniformama. Dim se razilazi: u zidu zjapi rupa, svuda tragovi od gelera, na podu srča - delovi porcelanskog servisa. Razoren kredenac, šifonjer u plamenu. Odnekud ženski glas; kamera kreće za glasom i pronalazi zavidljivo ceo televizor. Na programu *Tačno u podne*, eto čiji je ženski glas: Grejs Keli.

- Podrum je čist - raportira Fredi.

- Na tavanu pauci ko pesnica - kaže Tezga.

- Majku im jebem. U koju mišju rupu su se skembali?!
Tvorovi turski! - Krupan plan sa Rikijem dok razmišlja o Muslimanima. Rez.

06.11.1992 01.15 Dahtanje. Šuškanje nalik na cipele koje gaze svež sneg i opet dahtanje. Rez.

06.11.1992 06.15 Opšti plan sa čikicom koji viče: - Ja sam naš! Ja sam naš! - Obučen je u plavu uniformu čuvara, na titovci mu zvezda petokraka. Čiča je liscama vezan za branik pincgauera. Sledi scena iz dnevnika, sve sa skidanjem gaća, a onda rez.

06.11.1992 09.42 Zvuci puškaranja. Plamen. U plamenu kula, na osnovu panorame grada u mizanscenu reklo bi se se da je dosta visoka. Džamija. Snimatelj zumira prema tački pri vrhu minareta: tačka beži levo-desno između dva stuba crnog dima. Tačka je čovek koji će živeti još samo kratko, dok ga ne proguta vatra ili dok ga ne uguši dim. Rez.

06.11.1992 09.48 Minaret propada i nestaje iz kadra. Snimatelj uopštava plan da bi uhvatio zapaljenu građevinu koja kao nokautirani bokser pada na zemlju, sve zajedno sa čovekom u njoj.

- Ovo moram da snimim iz blizine - kaže glas Svilenog.

- Ne zabejavaj se, kapetane - kaže hrapavi glas. - Opasno je. Čuješ da se dole puca, Turci su videli paljevinu.

- Znaš da moram uzeti kamen sa džamije - Viktorovo naređenje. I moram je snimiti iz blizine.

- Ne možeš bez pratnje, zabranjujem.

- Ja ću poći da mu mijenjam pelene - kaže glas Bosanca.

- Ali pazi, nemoj slučajno da se izuvaš. Ova džamija peče - kaže glas Rikija, nakon čega usledi salva smeha više glasova. Rez.

06.11.1992 10.02 Bosanac leži na snegu, sklupčan, pored njega automatska puška M-72. Ruke su mu na stomaku, lice bez

izraza. Vreme protiče, Bosanac se ne pomera. Krupan plan, gornji rakurs: Krvave ruke, crven sneg pod njim. Dok se čuju zvuci puškanja, Bosanac i dalje ne mrda. Ovo je kraj Srpskog viteza po imenu Bosanac - kadar za istoriju. Rez.

06.11.1992 14.05 Džip se penje putem pod visokim nagibom. Ide se jako sporo, ritam diktira keč sa natpisom *Milicija* i rotacionim svetlom. Okolo gusta borova šuma. Fredi zeva. Rez.

06.11.1992 14.42 Statičan kadar u trajanju od devet minuta. Snimljen iz ptičje perspektive, reklo bi se sa vrha zgrade. U mizanscenu kamion, ljudi sa šahovnicama na rukavima iznose sanduke. Srpski vitezovi istovremeno nataču cisterne. Red, rad, disciplina. I to je sve. Rez.

06.11.1992 21.33 Devojka u donjem vešu boje ciklama bez stida se proteže na krevetu sa baldahinom - dok kleči na njemu ruke su joj visoko podignute. Kroz paučinastu majicu naziru se grudi - i one su visoko. Okice se cakle, devojka se smejulji dok podražava poze za slikanje. Koža joj je snežno bela, na poprsju i jagodicama posuta pegama. Kosa joj je do pola leđa, talasasta i još vlažna od pranja, boje plamena.

- Možeš nas i sklupa snimati, ako želiš, Vladimire - kaže devojka tajanstvenog izraza lica, Botičelijeva muza.

- Što bih gledao sebe? - odgovara Svileni. Rez.

U ovom momentu, prema dnevniku, Svileni menja kasetu; zahvaljujući zameni ova je došla do mojih ruku. Kasete je zanimljiva, nema šta, pogotovu onaj deo sa minaretom i lažnom smrću Bosanca koja se u celosti može sagledati tek uz pomoć storiborda iz dnevnika - ali ne vidim ništa što bi ugrozilo velikog igrača poput Viktora Stojanovića. Osim ako sanduci nisu u pitanju...

Ekran je crn, zvuka nikakvih. Čekam da kasete škljocne i zaustavi se, kad se na monitoru ponovo pojavi slika - sa sasvim

drugačijim datumom: **28.10.1991 09.42**. Kasnije ću izmeriti da je od poslednjeg reza prošlo ravno tri minuta i rekonstruisati ceo događaj: Svileni je iz nekog razloga koristio snimljenu kasetu, s tim da ne presnimi ono što je na njenom kraju. Maci je zapravo rekao "*Što bih gledao sebe? Već znam da sam najljepši* " a to što druga rečenica nije snimljena znači da je na ovom mestu izbacio kasetu. Uskoro ću shvatiti i zašto.

Na kraju kasete koju sam dobio od Mace bio je snimak streljanja, kadar za kolekciju Zokija Zombija, pravi pravcati horor iz života u trajanju od 30 sekundi. Pola minuta je dovoljno da ti se podigne kosa na glavi, dovoljan je i delić sekunde. Snimak će, ipak, što se mene tiče trajati mnogo duže - kad se uračuna sva gimnastika na komandama videa neophodna da bi se razumela cela scena sa njenim akterima. Najpre me je zbunilo kad sam ugledao grupu vojnika u regularnim uniformama JNA i oficira u sivo-maslinastom kišnom mantilu, sa šapkom. Posle više premotavanja uspeo sam da dokučim da su članovi streljačkog voda Svileni, Riki, Fredi i Tezga, a oficira sa šapkom, iako je u početku samo delimično bio u kadru, po nosu sam prepoznao kao generala Stojanovića.

Streljanje je samo po sebi dovoljno užasno i protivi sve svim pravilima civilizovanog ubijanja, ako takvog nečeg ima; pritom se smatralo da se egzekucijama ne bavi JNA već samo paravojske, ali ovo je presedan nad presedanima: nasuprot streljačkom vodu, uz beli zid seoske kuće, postrojeni na po metar razdaljine takođe su stajali ljudi u uniformama JNA! Kadar koji sam gledao bio je sve samo ne statičan, nije to snimak studenta praške akademije već snimak amatera, verovatno uzbuđenog zbog prizora kojem je svedok iz potaje - stoga ljude poređane uza zid nisam mogao da vidim dovoljno jasno. Izbrojao sam četvoricu, od četvorice jedan je nosio bradu, jedan naočare, ali ono što se

jeste videlo jasno je da nose uniforme identične vojnicima iz streljačkog voda, jedino što su bez oružja. Zamrznuo sam sliku u času kad tri pucnja odjeknuše kao jedan, i četvrti sa malim zakašnjenjem. Levi vojnik osta otvorenih usta, desnom je ruka poletela u vis i tamo ostala, a srednja dva samo su se trgla, kao prenuti iz sna. General Stojanović ovde se vidi od prsa naviše, lica mrkog, namršten kao bista narodnog heroja - neumoljiv kao ratna sreća. Ispred generala skamenjena ruka sa pištoljem, ispružena ne u pravcu streljanih, već u pravcu streljačkog voda! Četiri puške iz ove perspektive izgledaju kao jedna; egzekutorima se ne vide lica. U dubini kadra kokoška kljuca; prednji točkovi vojnog vozila.

Pritisnuvši dugme SLOW FORWARD gledao sam vojnike kako lelujavu padaju u travu, generala kako obara ruku s pištoljem. Snimatelj nevešto zumira, pokušavajući da približi četiri nepomična tela, ali jasno je da je suviše uzbuđen - kamera se nekontrolisano trza. Snimljeno je iz daljine; snimak je gotovo nemi film, sve što je mikrofona zabeležio behu pucnji, dok prethodne komande generala ostaše nemušte. Tajanstveni švenker je ipak znao šta radi - snimak se završava generalom u krupnom planu: Stojanović nešto govori, izdajući rukom naređenja. I onda rez. Ponovo mrak.

General Stojanović je streljao sopstvene vojnike. Preciznije - sopstvene vojnike je pištoljem naterao da streljaju jedni druge. Naravno, postojala je i mogućnost da su streljani hrvatska vojska, jer na početku rata praktično se nije znalo koja je čija uniforma. Isto tako, mogla je i da bude režirana predstava, neslana šala studenta režije i njegovih pijanih prijatelja. Ali zar bi za kasetom bila tolika potražnja da je ijedna od ove dve mogućnosti u opticaju? Ne verujem. Ovde se radi o porodičnoj stvari, pogrešnoj proceni ili momentu gneva koji se morao

zataškati - gafu koji nikako nije smeo da ispliva vezan za lik i delo velikog srpskog patriote i bivšeg udbaša Viktora Stojanovića, i velikog srpskog generala Miroljuba Stojanovića. Zato su aktere i svedoke cele svinjarije primili u porodicu - nije li to definitivni način da nekog kupiš? Trojica rezervista - od kojih su dvojica, Fredi i Tezga, sigurno bili poznati policiji, a trećeg, Rikija, policija bi kad-tad upoznala - nagrađeni su angažmanom u posebnom timu za posebne zadatke, izvan jurisdikcije ali sa podrškom JNA - Srpskim vitezovima. Kapetan Kerkez će kao član porodice zajedno sa ovima napraviti transfer u isti tim, sa prirodnim zadatkom da bude veza sa zvaničnom vojskom. Sanduci koje su razmenjivali za gorivo sigurno nisu iz Crvenog krsta, roba je mogla doći jedino od JNA, jedino preko generala Stojanovića. Što je sve skupa zavera dorasla samo krupnim igračima poput Viktora Stojanovića, čoveka koji je mrzeo Tita.

Uzeo sam prazne kasete i njima napunio rekordere. Zatim sam original premotao na početak i stisnuo dugme REC na komandnoj tabli Zombijeve linije za presnimavanje. Cigareta mi je bila urgentna, ako ne i injekcija otrovnog nikotina; pošto je u studiju pušenje bilo strogo kažnjivo, izašao sam u kancelariju.

Dok sam halapljivo uvlačeći dimove hodao napred-nazad ispred vrata studija, naiđe tetka Rada, seljanka što mi je onomad pomogla za vezu za VMA. Odmah me upita za zdravlje oca, a ja joj ispričam da je stanje mnogo bolje nego što je iko očekivao, uključujući i konzilijum. Rekoh joj da je lično ona zaslužna za oporavak mog ćaleta, a tetka Rada samo odmahne rukom: nije to ništa. Umesto da joj se ipak revanširam, u trenutku sam smislio kako da je upotrebim za opštu stvar: upitam je da li bi htela da ponese neke video kasete, a onda da ih sutradan preda na poštu. Objasnim joj da mi je ideja da iznenadim nekoga, ali ništa od iznenađenja ako se kasete pošalju iz Beograda. Rada je naravno

pristala, za skromnu nadoknadu u vidu porudžbine pilića - iako će to biti pun ceger VHS kasete. Kad se kasete presnima, daću joj sve spakovano da ponese kući. Ali do tada ostaje još bar 20 minuta; ovo vreme iskoristiću da telefoniram nekome ko mi siguran sam neće sustiti slušalicu -Violeti.

Iako još ne beše deset, a Violeta ne liči na ranoranioca - ipak je ne nađem kod kuće. Žena što se javila, po svemu sudeći kućni patuljak, ne htede da mi kaže gde je gospođica ni pošto sam više puta naglasio da se radi o životu ili smrti. Tek kad sam uporan kao mazga počeo da insistiram da me prebaci kod Viktora Stojanovića, upali joj se sijalica: manje će pogrešiti ako kaže da gospođica Violeta noćas nije spavala kod kuće već kod drugarice, čiji je broj taj i taj.

Na kraju sam je ipak probudio - pravo zadovoljstvo je kad za promenu ne bude tebe. Upitah je bez pozdrava i bez uvoda: - Jel' i dalje važi ona ponuda da se ode kod strica?

Violeta se nije upitala otkud ja među živima - stekao sam utisak da nije u toku šta se dešavalo sa mnom nakon što je sinoć pokušala da zбриše sa dnevnikom. - Okreni me za 5 minuta, kumim te - reče sanjivo i spusti slušalicu.

Iako su mi pluća bila kao šmirgla, a usta kao da sam doručkovao pokvarenu paštetu a ne svež burek sa sirom, popušim još jednu cigaretu, pre nego što okrenem isti broj. Violeta mi se javi posle prvog zvona, sad već sa standardnom histerijom u glasu: - Gde si? Mogu da te pokupim za sat, samo mi reci poziciju.

- Nisam mali, umem i sam da nađem generalštab - rekao sam.

- Preklinjem te, ne počinji sa tvojim fazonima. Reci mi gde da te čekam.

Zombiteka je bila na Zvezdari. S razlogom ne bih da joj odam adresu, a u blizini ne znam nijednu diskoteku ili kafić koji bi mogao poslužiti kao orijentir nekome kome je život žurka bez prestanka. - Ispred Cvetkove pijace. Znaš gde je to?

- Normalno da znam. Kretenu - uzvрати tonom kao da je prozrela moju dilemu. - Vidimo se tamo u 11.

Do 11 sam imao dovoljno vremena da obavim ono što sam u međuvremenu smislio, a što sam video u barem deset američkih filmova. Najzad da i filmovi nečemu posluže, osim prevođenju.

27. Muškarci

- Bog vam pomogao, gospodine - reče mi čovek retke brade, zguren u čojanom vojničkom šinjelu, sa šajkačom na glavi i dugom kosom pod njom.

Ako mi se neko nepoznat obrati na ulici, makar izgledao kao engleski lord, odmah znam da ne pita za pravac do železničke stanice već da žicka pare - tako je u Beogradu u poslednje vreme.

- I tebi, burazeru - procedim nevoljno. Pošto sam semaforu ugledao Pajera nisam mogao da se sklonim od daveža.

- Mogu li nešto da vas pitam?

Sledila je priča koju nikad nemam živaca da slušam. - Sve znam, imaš bolesnu sestru i treba da ti za lekove.

Slegnuo je ramenima. - Izvini na smetnji. Ja sam ratni veteran i treba mi za panju.

- Zar vi Novosolunci nemate penziju?

Na licu mu zaigra gorak osmeh. - Za penziju mogu da kupim dva kila leba. Ako je podignem na vreme.

Gledao sam Pajera kako se približava preko raskrsnice Bulevara sa Gospodara Vučića; podignem ruku da me ne promaši.

- Kaži mi, jeste li vi u ratu streljali ljude?

- Svašta se radilo u ratu. Samo to je vojna tajna. Imaš li koju marku?

- Šta ti se desilo? Izgledaš mi ceo.

- Iznutra sam ja sjeban, burazeru - nagne mi se na uho. - Kenjam na cevku. Evo tu su mi je nabudžili - pokaže rukom mesto pod pupkom. - Malopre mi reče jedan baja: Sve će to Sloba

pozlatiti. Pederčina. Što nisam imao kašikaru, mamicu mu ustašku!

- Prodao vas je Sloba, prijatelju, istina je.

- Nije kriv Sloba! Nije kriv Sloba! - Solunac se uzbudio kao da sam mu opsovao majku. - Nemaš pojma, sve je to propaganda. Majstor je Sloba. Osim za propagandu.

Slegnem ramenima. Ako je vlast dobra njemu kog je poslala na ratište da bi se odande vratio bez organa za varenje, ako ga je ta ista vlast posle svega pustila na ulicu da žicka, za šta ja imam da se bunim? Sloba je majstor nad majstorima.

Pajero se spremao da pristane, pa pređem s trotoara na tramvajske šine. - A ko je kriv, brate, ako je Sloba nevin?

- E, to je sad već drugo pitanje - reče tajanstveno. - Krupne se tu igre igraju, mnogo krupnije nego što ti možeš da zamisliš. Hoćeš li mi dati koju marku, ili odbijaš?

- Sori, u zadnje vreme i ja sam dekontiran - šmugnem u Pajera i zalupim mu vrata pred nosom.

Ovaj put je nosila pletenicu i krem belu rusku maramu na glavi, farmerke i patike - valjda se devojke tako oblače kad spavaju kod drugarice. U ruci joj je bila obavezna cigareta - sumnjam da je danas prva. Kao inače, sva je bila kao na federima; otpozdravi mi gromkim glasom dok sam se nameštao u sedištu čekajući da krene u njenom stilu vozača F-16 - da više ne gledam režimskog prosjaka crvljive brade. Ali Violeta još nije imala nameru da krene. - Vidi, došlo je do promene plana - reče nevino. - Stric nije u generalštabu već se nalazi kod nas, sa tatom. Zovu te na kafu. Tata mi se zakleo da neće biti nikakvih gluposti sa Rikijem.

- Nego će me lično on likvidirati, bojnim otrovom u kafi? Kažu da je problem samo prvi put, a tata je stara kuka.

Prešla je preko primedbe, zbog nečeg je bila hepi i morala je to da podeli sa mnom. - Riki je puk'o! - Cikne u sedmoj oktavi i drmne šakom po volanu. - Od danas sam ja direktor *Knight Kluba!*

- Riki će biti zadovoljan da bude direktor bilo čega. - Zbog nečeg nisam mogao da učestvujem u slavlju. - Mogla bi da promeniš di džeja.

- Vladimir je želeo da bude džez klub... - najednom obesi nos. S one strane šoferšajbne Solunac se kezio kao demon, skandirajući sa tri štokava prsta.

- Jeste, ali da bi postala direktor moraš da me privedeš tati, nije li tako? Zato, hajde, kreći već jednom!

- Stvarno hoćeš da ideš? - gledala me je kao da ne bi trebalo, probudivši u meni sumnju.

- Samo me oslobodi me ovog režimskog prosjaka, ne mogu više da ga gledam!

Gume zaškripaše momentalno - i da sam hteo da se predomislim više nije moglo. Prošavši na crveno iz Bulevara je skrenula u Gospodara Vučića, a negde kod stadiona Sindelića poče da mi priča kako će šta da preuredi, šta će sve da kupi i šta će *Knight Klub* značiti za noćni život Begrada kad se ona useli u Rikijevu kancelariju iznad akvarijuma sa mehurićima. Planovi su bili tako detaljni da do Dedinja neće stići ni pola, ali ja sam se u nekom trenutku isključio - potonuvši u grižu savesti, razmišljajući o sebi i Milici. Kako god okreneš, sa ovom plavušom za volanom ili bez, izlazi da je čovek Miličinog života i otac njenog deteta vodio dvostruki život - što mora biti da ti ruši predstavu o svetu kao relativno pouzdanom i zgodnom mestu za život. A kad dospeš u situaciju da ti se spoznaja sveta sticana od dana kad si otvorio oči raspadne do atoma - kao što se već desilo meni - ne možeš da ne pomisliš da je apsolutno sve na

ovom svetu laž i opseni. Novosolunac ispred Cvetkove pijace, na primer, šta ako mu u stvari ništa ne fali, šta ako ni vojsku nije služio a kamo li se borio u ratu? Šta ako redovno ide u teretanu? Šta ako je zapravo Vitez trećeg reda Velike lože orijenta, član ultra-desne komore za politička ubistva, vrhovni satanista ili naprosto policajac koji folira invalida? Čikica u dolamici, onaj što pretrčava ulicu bežeći pred Pajerom, šta ako se ispod njegovog izraza dobričine krije nikad provaljeni silovatelj, neuhvatljivi pedofil iz vrtića? Ko kaže da vozač autobusa 17 nije hladnokrvni ubica? Sinoć dok se vraćao u garažu pokosio je dvoje zglobnim autobusom i posle toga otišao na ćevape. Ko može da dokaže da je drugačije?

Dok stojimo na semaforu na raskrsnici Ustaničke i Vojislava Ilića, vozači što pilje u zatamnjena stakla Pajera pokušavajući da odgonetnu ko se vozi unutra, liče mi na znake pitanja. Dok ih gledaš iza volana pogađaš da li su doktori, električari, butikaši, carinici, prodavačice u samoposluzi. Pouzdano znaš da se bude u sedam, da vole da gledaju serije, kvizeve i fudbalske utakmice, da su protiv eutanazije i legalizacije marihuane, ali ne znaš najvažnije: ne znaš šta razmišljaju u tim njihovim glavama. Svakako ne očekuju da se oko njih sruši svet, jer onda ne bi tako strpljivo čekali na zeleno. Ne misle da je strašno što se ne sećaju kada su svojoj olupini na točkovima poslednji put do kraja napunili rezervoar, ne misle da je strašno što su novci za koje su crnčili ostali u likvidiranim bankama a bankari u inostranstvu - inače bi se valjda bunili. Ljudi su u poslednje vreme nedokučivi; da li su oni uopšte ljudi ili je to ona ekipa iz mog košmara. Kradljivci tela u pohodu na Srbiju. Sa mnom kao predstavnikom izumrle nacije. Jedinom preostalom.

Koliko ne poznajem svoje sugrađane, ne poznajem ni Violetu Stojanović, ovu što naširoko raspreda o koncepcijama, trend-

seterima i tematskim parafrazama u budućem *Knight Klubu*. Do sada sam upoznao Violetu koja se ljuti, Violetu koja plače, Violetu koja se bori, Violetu koja voli, Violetu koja se boji. Ali nemam pojma ko je zapravo Violeta. Postoji u njoj neka svežina i duh slobode, priznajem, ima sopstveni fazon zbog kog je mnogo više od kćerke Viktora Stojanovića. Ali i Manda je bio itekakav kapacitet dok mu je bila 21 - dok nije shvatio kako se preziva. Kad se sve ovo završi i kad za koju godinu skapira da je žurka zabavna samo ako je komercijalna, Violeta će biti Stojanović više nego iko a moju kratku pojavu u njenom životu pamtiće sa podsmehom, ako je uopšte bude pamtila. To će i meni pomoći da zaokružim sliku o njoj; kao što neko reče - piljevina ne pada daleko od testere.

Dovezavši do Šekspirove 14a parkirala je džip na trotoar i izašla da me isprati do očeve jazbine. Ušli smo kroz glavni ulaz u kuću, prošli dnevnu sobu koja mi je bez svih onih klinaca izgledala kao pod sankcijama, da bi me povela zastakljenom pasarelom koju ranije nisam snimio, a što završava ispred dvorišne zgrade. Malo kasnije smo u tišini prošli kroz hrastova vrata i našli se u predsoblju očevog salona, gde stade pred mene da se oprostimo.

- Jesi li uvek ovakav prema devojkama? - upita, kao da je oduvek htela baš ovo da me pita, ali do sada nije našla priliku.

- Kakav?

- Da nisi mislio da sam devojka mog brata... - reče sa pogledom ka zemlji - ... i da nije Milice. Da li bi me muvao? - na ovo poslednje me pogleda, pokušavajući da mi u očima pročita odgovor.

- Da sam te muvao, da li bih te uopšte zanimao?

- Ko je rekao da me zanimaš?

- Život je dovoljno komplikovan - rekoah iskreno, odbijajući da se upuštam u nove igre rečima. - Jedno ili nekoliko šaputanja na jastuku ne može rešiti problem, ali može doneti novi.

- U pravu si, ne treba se upuštati u neizvesnost. - U njenom glasu tražio sam ironiju, ali nije je bilo.

- Upravo suprotno: ne treba se upuštati u izvesno. Čak i da nema Milice - mislim da ne bih voleo da završim kao Pepeljuga.

- Pepeljuga se završava hepi endom, koliko ja kapiram.

- Producentski zahvat. Ali zamisli logičan nastavak. Kad Pepeljuga shvati da su udala za Zlu kraljevinu gde strance razapinju na krst i gde jedu sopstvenu decu. Ali više ne može nazad - poješće i nju.

- Koliko gorčine... Jadniče, šta su ti radili kad si bio mali?

- Što i svima. Terali su me da mašem zastavicom kad je prolazio Tito. Puštali su mi nebrojeno puta Neretvu i Kozaru, da dobro zapamtim scenu u zemunici kad Smoki golom rukom zadržava šiljak - dok Švaba odozgore probada zemlju. Učili su me lažnu istoriju, lažnu geografiju, lažni maternji jezik, valjda sam zato počeo da sumnjam da su i Njutnove zakone smislili iz krajnje namere.

Naterah lice u osmeh, da pokažem da sam i dalje čovek, a ne nakaza. Zapravo sam osećao neodoljivu potrebu da joj se izjadam, da joj se isplaćem na ramenu i pokažem da sam lomljiv kao svako - jutros me je ostavila Milica, sa sumanutom varijantom u glavi, varijantom u kojoj Violeta igra glavnu žensku ulogu. Kad bi znala, Violeta bi se zapanjila koliko i ja. - Šalim se - rekoah da bi izbegao još jednu turu ispovedanja. - Naravno da mi se dopadaš, muvao bih te u svako doba.

Nešto me natera da je dodirnem po kosi. - Samo ostani takva, nemoj da se menjaš.

- Još malo pa ćeš reći da bi mogao da mi budeš tata. Ali čaleta imam i čeka te iza ovih vrata. Može li poljubac za zbogom? - reče nevino, sa blistavim osmehom, na način koji nisam mogao odbiti. Sagnuo sam se prema Violetinom obrazu, ali dočekaše me usta. Ruke mi munjevito obavi oko vrata, pripijajući se cela na mene, poput magneta. Mirisi mi zahvatiše čula: miris šampona, ženskih pomada, ostaci parfema od sinoć - plus mirisi koje ne registruješ ali deluju poput dvadesetpete slike u sekundi. Prihvatio sam igru, bez ikakvog izgleda da utičem na njen ishod. Tada me je imala pod kontrolom, mogla konačno da mi uradi šta joj dođe, dok joj je jedini svedok vepar kapitalac obešen na zid, i eventualno ja ako preživim.

I uradiće sve što je želela; Violeta je Stojanović i ne podnosi da gubi. Odjednom zagrljaj oslabi; oduprevši se nadlanicama o moja ramena izađe iz klinča i korakne unazad izvan mog domašaja. Oči su joj sjajile kao reflektori, sa glave joj je spala marama a kosa se nakostrešila kao naelektrisana. Disala je plitko i isprekidano, dok je stajala u hladnom predsoblju očevoog salona proždirući me pogledom, tu ispred vrata iza kojih čekaju njen stric i otac.

- Svi vi muškarcu ste politički đankiji. Ako niste to, onda ste pederi. Kod životinja se zna, mužjaci se nadmeću sa određenim ciljem, a vi... vi pokušavate da zajašete jedan drugog sporta radi - izgovori skupljajući kosu ispod marame, uvlačeći majicu ispalu iz pantalona, nameštajući bretele bez ustručavanja. - Mi žene vam služimo kao uteha; sa nama delite poraze, dok pobeđe sebično zadržavate za sebe. I tako već hiljadama godina, a stalno se priča o ravnopravnosti žena!

- Odlazi, *igrajte* se dominacije! - reče. - Ali kad jedan dobije po pički, neka ne traži moje rame. Zatvaram radnju do daljeg.

Ovo je bilo je to poslednje što sam čuo od Violete Stojanović,
pre nego što će otvoriti vrata i bukvalno me šutnuti u salon.

28. *Powerplay*

Stanje u kom sam se našao u ringu bilo je paradoks par ekselans, koji se međutim jako često sreće u prirodi: uplašeni stvor koji izaziva strah. Dok sam prolazeći pored zlatnog viteza pokušavao da umirim korak i artikulišem crvenilo u licu, osećao sam se poniženim od kompletnog ženskog roda - prvo Milica, a sad Violeta. Ali Viktoru Stojanoviću sam morao drugačije izgledati: karmin što mi je ostao na usnama primetiću znatno kasnije od oca, kome zasigurno neće prijati spoznaja da me je karminom obeležila njegova jedinica. Ne znam da li je celom predstavom htela da napakosti meni, ocu ili obojici istovremeno, samo znam da sam grogi kročio u ring. Što nikako nisam mogao da priuštim. Ipak se ovde ne radi o borbi za zlatnu medalju u nadmudrivanju - već o mom životu. Sreća da imam kasetu.

Prošao sam pored belog klavira sa kandilima, pored biblioteke i Svete Sofije, do salonske garniture gde su dva Stojanovića već čekali u mermernim pozama. Ruku pružim najpre Viktoru, a zatim generalu, predstavljajući se. General me jedva pogleda; stisak ruke mu beše vlažan i mlak, pogled odsutan. Ovaj put nije nosio uniformu iza koje se krije oružana sila nesposobna da spreči bratoubijanje, ali dovoljno moćna da gradove pretvara u prah. Na masivnom koščatom telu visila je siva adidas trenerka sa puno ikseva i el, na nogama adidas patike - kao da je pošao u jutarnji džoging po Dedinju pa je do burazera u Šekspirovoj svratio na kafu. U stanju u kom sam ga zatekao ipak sumnjam da bi mogao da potrči više od dvadeset koraka bez da dobije infarkt, moždani udar ili šećernu komu.

General je rizična grupa. Nije teško zaključiti da ovaj čovek nema mnogo veze sa generalom sa snimka što pištoljem sprovodi naređenja - ovo je samo ljuštura istoga čoveka.

Viktor Stojanović je prekrštenih nogu sedeo u svojoj habsburškoj fotelji, nosa uzdignutog kao u kraljevskog hrta, kose zalizane, u svom svilenom šlafroku na pruge. Pitao sam se da li ga ikad skida, zapravo da li ikad izlazi iz skrovišta, ili Srbijom upravlja preko terminala. Poslednji put kad sam ga video izgledao je kao neko kome je viša sila upravo objavila rat. Setivši se ovoga, upitam ga posle nekoliko trenutaka ćutanja: - Zna li se ko je onomad udesio Fredija?

Namrštio se; iako nisam bio pravi sagovornik na ovu temu, osećao se suviše nadmoćno da bi me uskratio za odgovor: - Poručnik Savić je bio veliki borac za srpsku stvar, ali nije uspeo da se žrtvuje za otadžbinu. Na kraju mu je glave došla ljubomorna žena.

- Je li ovo zvanična verzija? - upitam. - Mislim, je li ljubomorna žena osumnjičena ili optužena? Je li uhapšena?

- Nije ovo nikakva verzija, već istina - uzvratim oporo. - A vi možete da verujete, ili ne. Baš me briga.

- Istina je relativna, ovu sam lekciju tek nedavno shvatio do kraja. Ali vitez Fredi me ne zanima, što se mene tiče može da bude i samoubistvo. Iako je bilo s leđa.

- Šta vas zanima? - pitao je prešavši preko poslednjeg.

- Samo da mogu da nastavim da živim svoj bezvezni, mizerni život. Voleo bih da to bude u zemlji koja ne vodi dva rata, ili koja barem objavljuje umrlice poginulih u novinama. - Ovo poslednje bi upućeno generalu, ali ovaj nije reagovao: sedeo je zagledan šaru na tepihu, šaka prekrštenih na kolenu i ćutao.

- Ima takvih zemalja - uzvratim Stojanović. - Ima ih i u toplijim krajevima. Može vam se srediti da dobijete pasoše za sebe i

porodicu, kao i dovoljno materijalnih sredstava da neko vreme ne morate da lupate glavu. Ali naravno, za to se očekuju protivusluge.

- Volim tople krajeve - rekoh. - Mogla bi Jamajka, na primer. Ali ako mogu da se rodim crn. - Viktor me pogleda ispod oka. Ipak sam insistirao: - Može li to da sredi vaša famozna organizacija?

- Dobro je. Da vidimo predmet trgovine - reče ne odgovorivši mi na pitanje. Ipak bez reči iz džepa izvadim kasetu i spustim je na sto ispred sebe. Plastika iz masovne proizvodnje nikako nije išla uz rokoko stil, intarziju u mahagoniju.

- Pošto vi znate šta je tu - reče, gadljivo promatrajući kasetu - a mi ne znamo, red je da sami kažete cenu. Računam da ste došli da pregovarate, a ne da nam držite moralne pouke.

Bio je lud ako je mislio da ću se upuštati u trgovinu sa čovekom koji na Vol Stritu obrće milione za tajnu policiju. - Nije pošteno da prodajem mačku u džaku - rekoh. - Imate li video?

Znao sam da ga ima: televizor ekrana 92 i postmodernističkog dizajna, sa ugrađenim videom, još prošli put sam zapazio u budžaku iza porte Aja Sofije. Ako ne želi da gleda može izmisliti da je pokvaren. Ali ipak će prihvatiti moju igru, osećajući se superiorno, rukom mi ukazavši na stalak s televizorom.

U času kad sam krenuo da pomeram stalak tako da svi možemo videti, naiđe kućna pomoćnica sa kafama na zlatnom poslužavniku.

- Može li konjačić uz kafu? - upita Viktor Stojanović, na šta klimnem glavom. Dok je žena u svojim pedesetim, sa kecljom i služinskom kapom na glavi oprezno razdeljivala kafe, po konjak ode general; svima nam nalije u bucmašte čaše sa stopom, čak ni tada ne pogovorivši ni reč.

- Želite li da vidite celu kasetu, ili samo jedan deo? - pitao sam pošto je žena izašla, ubacujući kasetu u video.

- Pustite od početka ili od kraja; pustite odakle hoćete. Slobodno uzmite upravljač, budite nam di džej, mladiću. Da vidimo vašu prezentaciju.

Pustio sam ispočetka, drugi put danas. Iako skoro podne, u salonu je preovladava baršunasta pomrčina, sa tek ponekom trakom dnevnog svetla kad se probije iza plišanih zastora. Savršeno za perverzije, upravo ovakvu atmosferu zamišljam kod Zombija na gajbi dok u samoći gleda zabranjene filmove.

General se već služio konjakom broj dva - prvi je za žed, drugi za gušt - kad zatrepće slika sa zelenom tablom iznad autoputa.

- Srpski vitezovi kreću u akciju - odmah im objasnim, za slučaj da ne znaju. - Na osnovu putokaza bi se reklo da im je baza u Beogradu. Čudno za vojsku koja je formalno pod komandom Vojske Republike Srpske, zar ne generale?

General je napregnut zurio u ekran, bez želje da učestvuje - pitao sam se da li je komunikativniji, ili još manje komunicira kad je u uniformi. Obzirom da sam od domaćina dobio svu slobodu, premotam napred, do kadra sa konvojem kad stoji na putu. - Šest cisterni sa oznakama Crvenog krsta. Koliko tu staje goriva, 10, 15 tona?

Ponovo me niko ne udostoji. Već sam motao na minaret u plamenu, uz komentar na koji mi takođe niko neće odgovoriti: - Neko skuplja karte sa utakmica a neko kamenje iz srušenih džamija. Svako prema svojim mogućnostima, svakome prema njegovim potrebama - citirao sam Engelsa. - Mora da ste ih dosta skupili do sada, dovoljno da se podigne omanja crkva - rekoh sarkastično, a kroz glavu mi prođe ideja: šta ako je njegova Aja Sofija upravo od ovakvog materijala?

Premotao sam smrt Bosanca i pustio scenu kad konvoj predvođen vozilom milicije prelazi na muslimansku teritoriju. Već sam postajao otrovan: - Bratstvo-jedinstvo na delu, Hrvati valjaju gorivo Srbima, dok im Muslimani drže sveću. Zavadili ste narode da bi ih pljačkali. Svako sopstveni.

- Zavada je istorijska i postoji mnogo duže od ovog rata, mene i vas - najzad se javi Viktor Stojanović, ne odvajajući pogled od ekrana.

- Narod je šarolika gomila bez nekog sopstvenog stava. Mislim da ćete se složiti u ovome? - rekao sam iz iste poze.

- U načelu. Mada ja prema svom narodu gajim poštovanje. Za razliku od vas, mladiću.

- Narodu kao gomili ne može biti poznat sofisticiran osećaj zavade. Ovdašnja zavada je nešto što je proklamovano radi interesa uskog kruga ljudi na obe strane. A ti ljudi, šta god mislili jedni o drugima, lako nađu zajednički jezik kad je u pitanju lova. Kao Srbi, Hrvati i Muslimani u ovom slučaju. Ratne elite zapravo i nisu zavađene, samo se plebs gloži: pale jedni drugima kuće, ruše hramove, ubijaju se na najzverskije načine. Gospodari rata sede na Dedinju i Pantovščaku. I trguju deficitarnim proizvodima.

- Trgovina nikad ne staje, mladiću, kao što ne staje reka. Ona je sila za sebe i nema rata koji će je zaustaviti. Uvek bilo i biće.

Nisam želeo da mu odgovorim, ne još. Snimak je pokazivao naše momke kako nataču cisterne i hrvatske kako iznose sandučine. A onda neko od Hrvata zatraži da se otvori sanduk. Već je bilo veče, ali u kasarnskom krugu reflektor je propisno svetleo sa jarbola na kom je nekad stajala zastava sa petokrakom, a sad nikakva. Dole je kao na večernjoj utakmici; lepo se vidi kad su oficiru pomogli da se iz sanduka izvadi zelena cevka i stavi

na postolje, da bi ovaj nanišanio prema našima, a zatim naredio da se minobacač rastavi i vrati u sanduk.

- Magarčina! - Viktor Stojanović vrisne kao žena, uhvativši se u grču za ručke fotelje, uspravivši se. Sevajući očima ustremi se na starijeg brata. - Shvataš li ti, Miroljube, šta je tvoj sestrić snimio? - napade generala, kao da sestrić nije bio zajednički. General ga pogleda samo na trenutak, pritom se namrgodivši. Onda produži da zuri u TV kao da igra reprezentacija i ne želi da ga iko uznemirava - izuzev čaše koju povremeno treba dopuniti pićem.

Sad već mogu da mu odgovorim na prethodno: - Trgovina ne staje, istina je. Ali nije sila za sebe već za one koji imaju poluge vlasti. Rat se njom hrani, i obratno. Ipak ne znam koliko u istoriji ima primera da su zaraćene strane međusobno trgovale oružjem. - Pomerim se na ivicu stolice, da bih bio bliže generalu. - Generale, odakle vam je nestalo naoružanje? - povičem kao da se obraćam čoveku sa slušnim problemom, a ne nekome kome je problem na savesti.

Trgao se. - Iz otpisanih magacina u Makedoniji - reče sasvim razgovetno, sa oštrim kuršumlijskim akcentom. - Odavno se kod nas ne vodi na stanju.

- Pobogu Miroljube... Šta pričaš, bre, čoveče? - Viktor ga prostrela očima preko rokoko stola. Kao da je i sam promenio akcenat.

- Pusti me da gledam - reče Miroljub, glasom u kom se naslućivao vapaj posrnulog čoveka, nekog ko je malopre bankrotirao ali još ne sme da prizna.

- Nema još puno toga da se vidi - pritekнем mu u pomoć. - Još samo jedan skeč iz '91. Ne traje dugo.

Preskočivši scenu kod *Složnih sestara* stinuo sam PLAY i pustio *real horror*. Šteta što video nije imao SLOW FORWARD i

što nije bilo muzike iz Noći veštica. Voleo bih da sam tada i snimak i Stojanoviće mogao da gledam u usporenoj sadašnjosti, da im proučavam motoriku mišića lica. Da mi je Svileni ostavio kameru kadrirao bih oko očiju i usta, sa maksimalnim povećanjem, toliko da se vide graške znoja dok iskaču iz pora. Da sam danas kojim slučajem u posedu ovakvog svedočanstva rado bih se podsećao trenutka trijumfa, svaki put kad se osetim daun i kad sam manji od makovog zrna. Na mom mestu Svileni bi ga sigurno napravio - makar krišom. Ali njemu je ovo posao.

U groznici osvetoljubivosti teško sam mogao da sprečim sebe da pojačam do daske malo pre nego što će pasti plotun. Preterao sam: general na plotun bukvalno odskoči telom, kao da sopstvenim prsima dočekuje kuršume. Viktor Stojanović se uhvati za glavu i masno opsuje.

- Ko je snimio ovu svinjariju? Kako za to ne znamo? - krene da saleće mlađeg brata, ponovo je ovaj kriv.

Kaseta kvrcne i ekran se zatamni. Pomislim kako je streljanje trebalo nasnimiti više puta, po mogućstvu na beskonačnu traku - puštati mu je do kraja života. Ali život generala ionako je bio pri kraju; znao je da ne može da ode sa oproštajnim pismom - zato će ga izgovoriti ovom prilikom. Vrlo brzo ono bi se izgubilo u vremenu, kao mnoga pisma slične sadržine. I još jednom bi laž postala istina samo jer za suprotno nema dokaza - da pismo nije ostalo zapisano u meni.

- Celog života smo se spremali za rat protiv agresora. Agresor je bio Sovjetski Savez ili Amerika, preko zemalja satelita, preko anti-komunističke emigracije, preko političkih disidenata, ali ni u jednoj varijanti preko rukovodstava republika. Vojna doktrina SFRJ naprosto nije predviđala rukovodstva kao unutrašnjeg neprijatelja. Pobunu u Sloveniji smo mogli da rešimo za nedelju dana, sa minimumom žrtava, tako da se

zapamti kao obična kriza, ali to nekima nije odgovaralo - sa vrha je došlo naređenje da se JNA povuče na granicu Hrvatske. To je bio početak i kraj. Armija bez zaokružene teritorije nije armija.

- JNA bez Tita nije armija, što ne kažeš kako jeste, Miroljube?- prekine ga Viktor. - Tri godine te slušam kako cmizdriš za Jugoslavijom, a zapravo sve vreme balaviš za Titom.

- Pusti, Vitomire - uzvрати ne pogledavši ga, nazvavši ga imenom iz krštenice, dobijenim od majke i oca. Prirodno, ako prvom sinu daš ime Miroljub, drugi će biti Slavoljub, Milomir, Vitomir - sve samo ne Viktor.

- Hrvati su pokušali da se izvuku po receptu Slovenaca, ali to već nije moglo da prođe - suviše je Srba živelo u Hrvatskoj, suviše onih koji su u srpskom rukovodstvu videli spasioca. Počeo je rat - rat bez bez plana, bez ratnog cilja, bez ideje i pravila. Jasno, u početku je cilj bio mala Jugoslavija, sa delovima Hrvatske, Bosnom i Makedonijom, a posle Velika Srbija, sa etničkim srpskim teritorijama. Ali nama nikad nisu objavili cilj. Informisali smo se preko televizije, kao svi drugi. A za to vreme trpeli smo da nam oni kojima smo do juče pomagali posle poplava i zemljotresa ukidaju vodu i struju, da nas kao stoku izvrgavaju ruglu, da nas pljuju na ulici - da bi nas na kraju zaskakali iz zaseda i masakrirali. Dojučerašnje kolege, prijatelji Hrvati, Muslimani, Albanci, prodavali su sopstvene garnizone za stan i hrvatsku penziju. Dojučerašnji komunisti postajali su fanatični nacionalisti, a oni koji su i dalje bili za Jugoslaviju, iako iz dobrih namera, dodatno su otežavali stvar. To je kao kad se roditelji spore, a dete ne zna kome da se prikloni. Nije im se moglo verovati. Nikome se nije moglo verovati. Situacija je bila šizofrena.

- Istina je, u Vukovaru sam naredio sam kažnjavanje po ratnim zakonima. Izdao sam naredbu da se svaki dezertar ima

streljati po kratkom postupku; znam da na ovo nisam imao pravo jer ratno stanje faktički nikad nije proglašeno, ali ja sam mislio da će čitanje vojsci ovakve naredbe biti samo po sebi dovoljno. U užoj Srbiji je te '91 odziv na mobilizaciju bio 5%! Zar smo mogli dopustiti da ono malo rezervista koje smo uspeli da skupimo odbija da se povinuje komandi, da se sakriva po štalama kad se ide na borbeni zadatak, da dezertira i vraća se kućama dok se država raspada? Kad su četvorica Čačana uhvaćena u pokušaju bega, morao sam dati primer. Jedini niži oficir kome sam verovao sto odsto bio je Vladimir. Prethodno je odigrao značajnu ulogu u izvlačenju ljudstva i tehnike VP 7856. To je jedini razlog zašto sam ga izabrao za nezahvalan zadatak.

General zastane da bi dolio konjak, a onda iskapi na trzaj. Ni ovo mu nije pomoglo da se sabere; kad je nastavio, govorio je kroz suze.

- Kažnjavanje je trebalo da se obavi sutradan, pred celim garnizonom. Još pre podne istog dana kapetan Kerkez je zatražio prijem, ali sam uspeo da ga primim tek predveče, zbog obaveza. Bez uvijanja mi reče da on ni po koju cenu neće voditi streljački vod, da je jedna stvar spašavanje ljudstva i naoružanja, a druga ovo. Pamtim svaku reč: Ne dopada mu da čuči pred Vukovarom dok naša artiljerija razara grad iz prošlog veka, smatra da je to nečovečno i kukavički, ali pošto je iz Praga došao da se podrvrigne komandi, nije u situaciji da bira. Ali ipak nije ostavio studije da bi ovde streljao ljude, pogotovu ne naše. Zato se izvinjava što mora da odbije naređenje.

- Rat je užasna stvar i ima svoju cenu u svemu pa i u krvi nevinih; ali naređenje je naređenje - to je ono što sam hteo da mu pokažem, ne samo zato što mi je bio podređeni oficir već i stoga što sam mu ujak, maltene otac, obzirom da su mu roditelji stradali dok je bio dete.

- Naredim da tri vojna policajca dovedu dezertere na farmu gde je smeštena intendatura, a kad sam malo kasnije sa kapetanom Kerkezom otišao onamo, već su nas čekali. Pušili su i pričali viceve - niti su dezerteri mislili da će biti streljani, niti su vojni policajci shvatali da su pozvani u streljački vod. Vladimiru pružim još jednu priliku, a kad ponovo odbi, naredim da se pridruži policajcima. Lično sam dezertere poterao uza zid i preuzeo komandu. Kada su policajci shvatali o čemu se radi i kad je jedan od njih krenuo da se buni, nije mi preostalo ništa drugo nego da izvadim pištolj. Kakva tragedija, kakva užasna nepotrebna tragedija... Da su i dalje odbijali naređenje bio bih spreman da pucam... Što su shvatali i sami pa su se povinovali...

General je cvileo kao zgažen pas. Laktove je stavio na kolena; šakama prekri lice. Verovatno nije plakao od pete godine i bilo je puno toga da izađe napolje. Svako treba da se isplače s vremena na vreme, žene i muškarci bez razlike, jer što duže skrivaš jad, posledice će biti veće kad se na kraju slomiš. Baš kao što se desilo s generalom.

Viktor Stojanović se ne bi složio sa ovim. - Dobro je, Miroljube, dobro je... - mlađi brat će pokroviteljski, sa izrazom lica kao da se neko u sobi upuvao. - Najzad si nekom ispričao, nisam te ni pipnuo. A sad se saberi, odrasli smo ljudi. Daj da vidimo kako ćemo da otkupimo tu tvoju raspojanu savest, pa da se razilazimo.

General, međutim, nije mogao da prestane; čak se više nije skrivao iza koščatih šaka. - Trebalo je odmah da kažem istinu - reče kroz suze dok su mu se slivale niz čekinjavu bradu i nabrani podvaljak. - Uvek kad sam te poslušao ispao sam magarac. Poslednji put kad sam se s tobom uhvatio u kolo znaš li šta se desilo? Ja sam tada imao 20, a ti jedva 14. Sećaš li se Mirjane Stanaćev, Vitomire?

- Ne znam nikakvu Mirjanu Stanaćev - uzvratila uz puno sarkazma, ali ne manje detinjasto. - Ali dosta znam o prirodi istine koju prizivaš, na koju se pozivaš kao na religiju. Misliš li da bi majke ili žene ovih rezervista želele da čuju da su njihovi najmiliji streljani kao dezerteri, umesto da ih pamte kao oslobodiocice Vukovara? Misliš da bi im *ta* istina više godila od ove druge? Da si se posle svoje debilne brljotine obratio generalštabu, umesto bratu, sa izveštajem da si streljao dezertere - misliš da bi ti verovali? Pa i onda, misliš li da bi ISTINA bila drugačija? Ne bi, garantujem. Srbija bi dala generala i dobila penzionera, to je sve. Ljudi sami stvaraju svoj svet, ne zaboravi; u njemu vide šta žele, čuju šta žele. Nikada niko nije imao potrebu da čuje *tvoju* istinu, uvek si bio u zabludi.

- Možda je to tačno. Možda i nije važno što za dve godine i četiri meseca nije prošao dan a da se nisam setio one dece - to mi je dovoljna kazna. Ali Vladimir, pomišljaš li na njega? Da nije bilo svega, da li bi možda Vladimir danas bio među nama?

- Vladimir nikad nije trebalo da se vraća! Umetnik nikad neće biti vojnik, koliko god završio škola, kao što mesar neće biti dirigent.

- Bio je uzoran starešina, *ja* sam s njim sarađivao.

- I ja sam, ne zaboravi - Vitomir se skoro složi sa ovim. - Kad razmislim, ne znam da je ikad uradio nešto pogrešno. Ipak, uvek me je hvatala jeza od te njegove kamere - kao da je ona razlog da se bude u ratu, a ne patriotizam. Kao da je rat za njega kulisa... Uzgred budi rečeno - okrene se prema meni, - ovo nije kasete iz njegove kamere, već kopija. Kupujem samo originale.

- Ko je uopšte rekao da sam došao da trgujem? - uzvratim odsečno, prekrstim ruke i opustim se u naslonu. General se na ovo promeškoli i prvi put me pogleda otvorenih očiju. Do sada

sam bio porota, čovek bez lica. A sad izjavljujem da nisam porotnik za licitaciju.

- Zašto ste onda tražili da me vidite? - reče zabrinuto. - Da ste hteli da predate snimak opozicionoj televiziji, do sada ste to već mogli učiniti.

Pogledah na sat na ruci: vreme je da im izložim svoj scenario. - Ako najkasnije za sat ne budem kod kuće neću moći da sprečim da tako i bude - rekoh. - I to ne jedna kasete, jer osim ove postoji još devet kovertiranih kopija. Sedam je adresirano na opozicione medije, osma na generalštab, a deveta mi je najdraža. Ona je spremna da ode u komšiluk - u Tolstojevu, kod Predsednika.

Viktor skoči kao oparen - prljavi veš nije nešto što se iznosi pred duhovnog vođu. - Nadam se da niste toliko glupi!

- Razumem, to bi vam moglo ugroziti pozicije - nastavim istim neumoljivim tonom. - Takođe mi je jasno da je Udba spremna da prekopa svako poštansko sanduče u gradu, da prebere svaku vreću sa katancem pošte. Uz mnogo sreće pronaći će svih devet. Zato je original kasete već izvan zemlje. Protiv loših momaka poput Stojanovića valja imati dvostruko obezbeđenje.

Violeta je u pravu: sve ovo među nama je igra dominacije. Svaki je uložio najvrednije što ima - on svoj ugled neprejebivog, a ja svoj goli život - i sada se kockamo. Dobra vest je što sam ja zajahao Viktora, a ne Viktor mene; što igram na banku dok se vlasnik kasina preznojava. Loš vest je što sudija još nije zviždao kraj.

- Dok mi bude dobro, snimak neće izaći ugledati svetlost dana, časna pionirska - dodam uz kez, sa desnom rukom na grudima. - A kopiju broj deset možete da zadržite. Neka vas podseća čega ima u mojoj privatnoj kolekciji horora.

Viktor Stojanović je razmišljao. Izvadio je mušticlu i unutra postavio Marlboro Lights, ali nije zapalio. General je posle početne utučenosti, suza, neočekivanog bunta protiv mlađeg brata, ponovo pao u očaj: Šta je čudno što sam nepotkljupljiv - kad i nisam porotnik. Ali ko će onda da presudi grešnom generalu?

- U redu - reče Vitomir. - Šta treba da se ceo ovaj scenario odigra tako da kasete ostane *takoreći* među nama?

- Želim nazad dnevnik Svilenog. Dobio sam ga na poklon, imam pravo da s njim uradim šta hoću. Oproštajno pismo je dokaz za ovo.

- A istina? A pravda? Kako da znam da nećete insistirati na svetim idealima svakog adolescenta? - Viktor Stojanović je bio nepoverljiv i kao uvek ironičan.

- Istina ne postoji, tu se sa vama slažem. Pravda je previše elastična i uvek je pitanje za na koga se odnosi *pravda*, a na koga *pravo*. Faktički ništa ne dobijam ako se drugovi Stojanović uklone iz hijerarhije. Na upražnjena mesta doći će sledeći drugovi, preliće se iz baze u nadgradnju po principu spojenih sudova. Po meni je suština u tome da je hijerarhija suvišna - a ne pogrešna.

- Uvek će biti hijerarhije. Bez hijerarhije nastaje anarhija.

- Anarhija je mnogo bolja od ovdašnjeg nazovi-uređenja.

- Mislite da su ostala puno drugačija? Želite li da čujete kakva je Amerika? Mogu vam pričati satima o američkoj hijerarhiji koja je ista već dvesta godina. Zna li da postoje hijerarhije stare više milenijuma?

- Ne sumnjam da ste dobro obavješteni. Dovoljno dugo ste živeli ste u Americi po nalogu Udbe. Koliko ste ustaša i četnika eliminisali u ime države?

Promeškolji se u fotelji; ovaj put zapali cigaretu u muštikli. Nije mu bilo pravo što znam da u njegovoj romantičnoj priči o bekstvu preko Italije nema nijedne činjenice. S obzirom da su obe verzije bila legitimna istina, po njegovim merilima, čudno što je izgledao kao neko ko je upravo uhvaćen u laži - što je skrenuo pogled sa mog. - Vidim da imate neku predstavu o mojoj prošlosti, ali prilično površnu. Nisam bio likvidator.

- Imali ste pomoćnike, to hoćete da kažete? Imate ih i sada, u liku Rikija, Žlezde, Čarlija i ko zna koga sve. Pa vi sa Vol strita finansirate tajnu policiju koja se legitimno bavi likvidacijama! Radili ste za Tita dok vam je služilo svrsi, radićete za Miloševića dok se bude držao projekta Velika Srbija, ali ste zapravo manijak mnogo veći od obojice - vama je u glavi Vizantija! Kladam se da zamišljate da ste novi Justinijan. A to što ste klinički megaloman, ne znači da niste običan ubica.

Naježio sam se. Ne možeš nekog argumentovano optužiti da je ubica i pritom ostati hladan kao špricer: zavaljen u habsburšku fotelju, sa finim francuskim konjakom u ruci i prepotentnim osmehom. Znam da bih nekom izgledao smešan, ali svejedno mi beše lakše kad sam ovo izrekao, kao da sam sve vreme želeo da mu kažem samo jedno: šta zapravo mislim o njemu. Da nije nikakav filozof-alhemičar, politički opsenaar, berzanski vunderkind, igrač što iz pozadine vuče konce. Da je najobičniji ubica, ništa drugačiji od onih u Zabeli i Dubravi što robijaju jer su u pijanstvu izboli kolegu, ustrelili ženu i ljubavnika na spavanju, bacili komšijsko dete u bunar. I da može do mile volje da ispušta oko sebe dimne zavese, da oponaša aristokratske manire, da baja rozenkrojcerskim molitvama izvađenim iz naftalina, živi iza hrastovih vrata pored kopije Svete Sofije - da o sebi priča lepe priče. Nos ga odaje - nije on potomak vizantijskog

cara već je seljak iz topličkog kraja. Tikva bez korena, kao većina nas.

Ustao sam, iscrpljen je repertoar uvreda. Spoznaja da znam njegovu berzansku tajnu, ostavila ga je prikovanog za stolicu. Ipak se nisam zavaravao da ga mnogo poznajem - Viktor Stojanović je dan danas za mene veliki upitnik. Ali dovoljno sam mu rekao da sam za njega postanem još veća i opasnija zagonetka; ako mu i posle svega trebam, sprečiće me da izađem - sad ili nikad!

Šta ako iza tajnih vrata u biblioteci iskoči Riki sa bandom i opet me smandrljaju? Najpre će mi u zadnjem džepu pronaći original kasete, ni sam ne znam zašto sam je poneo sa sobom, ako ne za nekakvu odstupnicu. Posle ovog bi im ostalo još samo da detektuju devet kopija. Tetka Rada mi je dobar manevar - ako im pipci dosežu do Vašingtona ne znači da ih ima u Vraniću; ne baš za sat već sutradan kasete bi otišle opozicionim medijima i Predsedniku, ali šta ja imam od toga? U času kad bi pukla bruka već bi me našli đubretari na Žarkovu, sa slomljene sve četiri i kablom oko vrata - kao što je Riki prorekao Svilenom. Čoveku koji je krenuo protiv sistema niko ne bi podigao spomenik, niko mu ne bi obezbedio parcelu na Groblju zaslužnih građana. A dete mu ne bi dobilo penziju, čak ni u vidu gomile bezvrednih dinara.

- Pošaljite mi dnevnik na kućnu adresu - rekoh glumeći čvrstinu u glasu. - Nemojte da donosi Violeta. Ja bih je manje koristio u političkim kampanjama, zar ne želite da od nje ispadne *normalna* osoba?

- Očekujem da vas više nikad ne vidi - rekao je Viktor Stojanović. - Tako mi Boga, ako joj samo priđete, zažaliće ne samo vaše potomstvo već će se i vaši preci prevrtati u grobovima!

Nije bilo sarkazma u njegovim rečima, nije bilo ni pretnje - ovo je bila kletva velikog vrača. Uspravio se na noge koje su podrhtavale, uperio muštiklu na mene kao skiptar. I on ima svoju cenu, shvatih tada - cena mu je Violeta. Čudno je što tek danas razumem: manevarski prostor u ringu sve vreme mu je bio ograničen *obzirom*. Možda je imao načina da izađe na kraj sa mnom. Ali neke mu stvari kćerka nikad ne bi oprostila.

- Ja očekujem da ne vidim nju - rekoh. - A ako je vidim, učiniću sve da je izbegnem. Mislim da će pomoći moja prirodna odbojnost.

Ovo su bile moje poslednje reči, pre nego što ću se okrenuti na peti i sporim korakom se, glumeći nonšalanciju, uputiti pored Svete Sofije. Oči što su me pratile osećao sam kao igle, ali zapravo sam se pitao hoću li u leđa dobiti metak, i to na primer od generala, na kog sam potpuno zaboravio. Kako ću znati? Da li pucanj čuješ pre nego što shvatiš da ti strani predmet prodire kroz meso, ili najpre registruješ zvuk, pa tek onda vreo metal u plućima?

Nikada neću saznati. Niko nije pucao.

Treći deo

29. Prag

Prag je savršen grad, pogotovu u avgustu kad je ispražnjen od Pražana i poslovnih Amerikanaca, i donekle proređen od turista. Beograd je u avgustu pust jer na usijalom asfaltu preživljavaju samo beogradski gušteri, ali ovde je u to doba već septembar za naše pojmove - nema više sparine da te spreči da ruke sa palčevima napolje nabiješ u džepove i hodaš ulicama dok te ne zaboli vrat od posmatranja fasada, frizeva i krovova zgrada koje je neko sagradio pre sto, dvesta, trista godina, a istovremeno niko od osvajača nije zapalio niti srušio. Kažu da ih je bilo prilično: Prag su osvajali Švedi, Nemci, Austro-Ugarska, Hitler, Rusi; svima su Pražani dopustili da zidaju zgrade i sve su na kraju uspeli da isprate na svoj tih i pomirljiv način, ostajući ono što jesu - Pražani. Česi su konzervatorska nacija, prosečan Čeh rođenjem stiče kvalifikaciju za kustosa muzeja. Voleo bih da smo mi Beograđani barem malo ovakvi. Da nismo Hitleru terali inat - jer hrabrost i inat treba razlikovati - danas bi Beograd bio barem malo Prag, a Hitler bi u svakom slučaju bio pregažen, ionako to nije zavisilo od nas. Hitleru su mnogo više naudile zvezde nego NOB.

Čudno, upoznao sam kolegu Čeha koji o svojim misli otprilike što ja o mojima - obojica smo izrodi od svojih malih nacija koje misle da su presudne za istoriju čovečanstva. Zanimljivo je to, međutim, da se on divi nama Srbima što smo Hitleru rekli istorijsko NE, a prezire svoje što su '39 kapitulirali pred mnogostruko jačom oružanom silom. Ali sve što smo mi

postigli nesaradnjom je razrušena prestonica koju više nikad niko neće obnoviti; zamisli da se isto desilo sa Pragom, da je na mestu Obecnog doma posle rata izlivena betonska kocka nalik na zgradu Ineksa, da je ispred Karlovog mosta postavljen tramvajski depo, a na mestu hradčanskog zamka soliteri sa šesnaest spratova - rekoh mu. Ovim i drugim argumentima pokušao sam da mu dočaram neprocenljivost onog što kao Pražanin ima, ali on je sve vreme odmahivao glavom i treptao plavim očima, da bi na kraju izneo poentu: Srbi su bili u pravu: principi su mnogo važniji od zgrada.

Može Čeh da priča šta hoće, ali meni se zgrade dopadaju više nego ljudi. Neuporedivo su pouzdanije; pamte mnogo duže. Drži ih mesto - za razliku od Beograđana koji u begu od bede, besposlice i mentalnog zagađenja sve agresivnije zaposedaju Prag. Zahvaljujući tradicionalnoj češkoj otvorenosti prema invazijama većina Beograđana se sasvim dobro snašla. Gagi je, na primer, bez problema primljen na Karlov univerzitet, Nadežda je neko vreme radila u zlatari, ali sad šljaka za *Ark Thompson*, advertajzing agenciju - u svojoj je struci. Ako se uračunaju i Gagijeve tezge, ovo dvoje zarađuju dovoljno da plate rentu u stanu sa plafonom od četiri metra na Vinohradima, da se regularno hrane u restoranu i da kupe novu Oktaviju, a pritom plaću da je sve toliko skupo da skoro ništa ne mogu da uštede. Skoro! Reklo bi se da su već zaboravili da se u Beogradu ovakav rezon graniči sa nemoralom. Ali nisu, kapiraju oni i sami koliko im je tu dobro. Možda ih od luksuza čak grize savest pa zato uporno pozivaju nas Srbe iz Srbije u goste. U junu su im bili prijatelji iz dijaspore u Amsterdamu, u julu roditelji, u avgustu smo pristigli Milica i ja - pošto je Zoki sa godinom i tri meseca već bio spreman da se priključi miločerskom odmoru Miličinih roditelja. Ovde smo već sedam dana: obišli smo mnoge crvene

tačke na mapi Praga za turiste, slikali se ispred metronoma posađenog na mesto gigantske statue druga Staljina, obišli mnoga zgodna mesta za noćni provod - uživamo kao turisti iz Rajn-Vestfalije, a ne Srbije.

Afera Stojanovići odavno je zaboravljena među nama. Onog časa kad sam uspeo da je ubedim da *ne postoji* slučaj Violeta, počela je da mi veruje da su likovi iz mog filma stvarni - a ne rezultat moje žive mašte. Meni bi obrnut proces razmišljanja bio logičniji, ali takva je Milica. Posle svega ćemo zajednički pregledati dnevnu štampu, kao vid porodične zabave, ne bi li naišli na neki dokaz njihove egzistencije među nama - ali jedino se pojavi generalova umrlica. U vezi s ovim bilo je i kratko saopštenje na vestima, *In memoriam* general-majoru Miroljubu Stojanoviću, nosiocu Spomenice, bivšem komandantu i načelniku ovog i onog, dobitniku više ordena i odlikovanja - preminulom iznenada u 63. godini života od srčanog udara. Ni čitulja im nije svetinja već poligon za poturanje dezinformacija! Istog dana kad smo kod Viktora Stojanovića gledali horor general je prosvirao metak kroz glavu - našli su ga u njegovoj dedinjskoj rezidenciji, zaključanog u kabinetu, sa uključenim televizorom, u Adidas trenerci. Na stolu mu je stajala slika Tita i slika Slobe; pošto nijedan od dvojice nije hteo da mu sudi, morao je da presudi sam. Konačno je morao da preuzme odgovornost.

Smrt generala srušiće hrvatsko-srpski most prijateljstva *Oružje za naftu*: nema više logistike koju je ovaj svesrdno pružao Srpskim vitezovima - svojim uticajem u dve zvanične srpske vojske i jednoj zvaničnoj jugoslovenskoj - kao što je presušio i magacin minobacača van evidencije. Sve ovo sam saznao od inspektora Karadževića, jedinog srpskog lovca na ratne profitera, kome sam posle racije u magacinu goriva kod Šida ostao dužnik sa velikim D. Trgovina nikad ne staje, što bi rekao Viktor

Stojanović. Koliko god gajio prezir prema policiji generalno, Sirogojnu sam morao da pevam: ispričao samu mu apsolutno sve, sa naglaskom na dnevniku i kaseti. S obzirom da je general već bio pod zemljom, Sirogojno se našao na konju - drug Član je doneo odluku da se Srpski vitezovi puste niz vodu. U *Knight Klubu* desi se racija, nikad zabeleženo; Riki, Tezga, Životinja i još neki - optuženi za štošta, između ostalog i za ubistvo Fredija - dobiše lisice bez da je iko telefonirao u njihovu korist, u času hapšenja ili kasnije u cezeu. I zašto bi? Momci su postali maligno tkivo, višak u hijerarhiji. Uostalom - niko ih nije terao da postanu dobrovoljci.

Hijerarhija osta neokrnjena, prirodno, a meni osta strah da će tajna policija zauvek držati moj dosije na stolu. Strepnja - povremena panika kad začujem korake u mraku; sumnjivi odjek na liniji za vreme telefoniranja, pogotovu kad zovem inostranstvo. Upravo zbog tog zloslutnog odjeka i nisam hteo da ga zovem od kuće, već direktno iz Praga. Plašio sam se da bi i oni mogli da okrenu isti broj, a još više sam strahovao da će se onaj isti čovek sa bosanskim *alo* javiti na telefon.

Meni se ponovo javi upravo tako. Pošto sam se unapred izvinio, objasnim mu da sam broj pročitao u čitulji u Politici i da nisam siguran da je telefonski. Čitulja se odnosila na prijatelja koji je stradao u ratu, verovatno je greška, ali jako bih voleo da porazgovaramo - ako je prijatelj kojim slučajem bio zajednički, i ako je vlasnika broja nazivao nadimkom Švenker. Sagovornik šeretski potvrdi da mi je konstrukcija sumanuta, jer njemu jesu ginuli prijatelji - i dalje ginu glupi Bosanci - ali on nikad ne bi dao čitulju u Politiku, pre bi se odlučio za Večernje Novosti. Ipak mi zatraži kontakt telefon - pošto smo na neki način zeme - u slučaju da čaršija zna nešto o prijatelju prijatelja iz Politike, javiće mi se. Biće da je praška čaršija tih dana bila u formi: pozva me

deset minuta kasnije sa predlogom da odredim mesto za sastanak. Ako može za sat vremena.

Pre završetka praškog odmora Milica je imala još drugova i drugarica da poseti, ali pošto nisu bili moji drugovi i drugarice - nisam imao razloga da ih upoznajem samo zato što su zemljaci. Osim ove društvene aktivnosti, dnevnu dozu adrenalina Milica je nalazila u šoping sa Nadeždom, s obzirom da je kod nas u to vreme ekstremni sport po imenu šoping odumirao. Pauze bez Milice koristio sam da bazam po Pragu bez ikakvog plana i ideje, proučavajući fasade a izbegavajući ljude. Jednom takvom zgodom otkrio sam baštu na Hradčanima. Bosancu je predložim za sastanak.

30. *Diplomac*

Na Hradčane sam stigao ranije da bih se radovao pogledu. Kafansku baštu smestili su na terasu austrougarske vile, u park sa stogodišnjim drvećem kestena, nekad verovatno dvorski park. Pogled nadesno ukazivao je na hradčanski zamak i katedralu Svetog Pavla, pogled nalevo na metronom - substituciju za Staljina. Dole - Prag, onoliko koliko ti staje u oči. Uredni krovovi, kupole, kule, balustrade, tajni vrtovi. Sve poređano kao Lego kočke, sa Vltavom što vijuga između, njenim mostovima i branama.

Drugi put sam ga video upravo tu povrh zlatnog Praga, kako ševrda među drevnim drvećem, nogom pred nogu kroz stazu u parku, s jednom rukom u džepu krem belog flanelskog odela, bez sumnje firmiranog. Prepoznao sam ga iako su mu oči bile skrivene naočarima za sunce a kosa mu ne beše bela već šatirana plava. Upravo ovakvog sam ga predstavljao sebi čitajući njegov dnevnik: ispred ide obavezna kamera, za njom besprekorni friz i na kraju kez. Poslovično radoznao, baš kao sada dok ne propušta da snimi klince na rolerima što u koloni, sa kacigama i štapovima za hokej, prolaze kroz park. Ali ne i napadan: kad koristiš ortopedsko pomagalo, makar se zvalo kamera, vremenom stekneš nonšalanciju tako da ljudi - i ti sam - prestanu da primećuju da si bogalj.

Crvena lampica nije prestala da svetli ni dok mi je sa širokim osmehom na licu - glatkom kao sa reklame za gel za brijanje, bez traga ožiljka - pružene ruke prilazio preko terase.

- Bok, prijatelju! - Podigao je naočare na kosu, ostavljajući pramen da padne preko čela. Gledao me je radosno i istovremeno znatiželjno, kao prijatno iznenađenje - kao da sam ja taj koji ne bi trebalo da je među živima a ne on.

- Robert Smerni - predstavi mi se pre nego što će sesti, a sve što sam umeo da kažem u tom trenutku beše još jedan cinizam:

- To je nešto iz serije Milan Jovanović i Džordž Smit, ili treba da simboliše smeran život kojem si se odlučio posvetiti?

- Takva je bila varijanta. Osim tog, Smerni se dobro drži na najavnoj špici - ponovo se iskezio, pokazujući idealne zube. - Najzad sam diplomirao, da ne povjeruješ, sa pune 33. U listopadu snimam. Doduše za TV, ali pravi film. A ti, otkad si u Pragu?

- Nedelju dana.

Na češkom je pozvao kelnera i poručio koka kolu - ja sam već imao svoju kriglu. - Nema više alkoholisanja? - nisam mogao da ne primetim, obraćajući se kameri na stolu. Kamera beše najnoviji model, malo veća od krupnije pesnice. Objektiv je slučajno čkiljio u mom pravcu.

- Smijeta ti sprava? - uzvрати na moj pogled, na šta odmahnem glavom.

- Taman posla, svaki tvoj kadar vredi zlata. Ali onaj za istoriju ipak je snimio švenker, zar ne?

- Bosanac - klimne glavom.

Zbog nečeg sam imao utisak da bi sa mnom radije komentarisao Šveđanke u prolazu ispod naše terase - prošlost je za njega razlog da se duboko zagleda u sebe, a ovo je retko kad prijatan zadatak. Ipak će, pošto kelner donese koka kolu, naterati sebe da kaže ovo: - Morao sam pauzirati s cugom, nikud to nije vodilo. Dolje je nezdrava klima, uvuče ti se pod kožu začas, da i ne primetiš. Beograd je grad mrtvacu i ludaka, kao i Zagreb, koliko čujem... A ti, kakva ti je šema ovdje?

- Nema šeme. Podsećam se kako bi zapravo trebalo da se živi, pre nego što se vratim u grad mrtvaca i ludaka. Ipak mi je tamo kuća.

- Šema se može naći, nije problem - reče neubedljivo, da bi dodao: - Ne znam što iko živi dolje, ne kužim to.

- Možda se većini dopada da šibicari i švercuje iz Rumunije. Bilo bi dosadno da je drugačije.

- Sumnjam. Narod je prosto glup, ja nemam drugog objašnjenja - reče zabrinuto. Pošto je isto brinulo i mene, složismo se prećutno. Svileni na slamku otpi koka kolu, ja pivo iz krigle. Pod nogama nam se prostirao ogromni muzej, sa turistima koji se nalik na gliste provlače vijugavim hodnicima. Na Vltavi živa aktivnost u podne: brodovi restorani, brodovi za razgledanje, motorni čamci - provlače se ispod Karlovog mosta, rušenog samo jednom za 600 godina.

Ćutimo jer ne znamo čemu ovaj sastanak; ja sam njega jednom sahranio, a i on umalo mene - kad je kod starice ostavio dnevnik.

- Zašto si mi poslao svoj ratni dnevnik? - presecam tišinu.

- Misliš na Knjigu snimanja? - gleda me ponovo sa sjajem u očima, dok ćutim ne kapirajući.

- Koliko znam, knjiga snimanja se piše pre a ne posle snimanja?

- Baš tako. Nisi skužio dosad? *Ratni dnevnik: 91-92* je naslov filma. A knjigu snimanja istoga filma pravio sam prema stvarnim događajima. Neke su stvari snimljene amaterskom kamerom pa sam ih kasnije razradio u knjizi snimanja, a neke koje nisam mogao snimiti rekonstruisao sam po sjećanju kroz storibord ili scenario. Radna verzija knjige snimanja, prirodno - nikad je ne bih smio pokazati svom mentoru. U svakom slučaju, ideja je bila da se od svega napravi igrani film.

- U Hrvatskoj i u Bosni, na ratištima, zapravo si prikupljao materijale za film?

- Diplomski film. Radi njega sam i otišao iz Praga kad je dolje otpočela frka. Čuj, trebalo je to biti nešto fenomenalno. Pomisli koji od režisera je imao priliku da zabilježi raspad jedne države, i to iznutra, iz perspektive odgovornog oficira? Takva se šansa jednom dobija, jednom u tisuću godina - reče očekujući da sa njim podelim oduševljenje. - Normalno da ujaku Miroljubu ovo nisam pominjao; da jesam, kad bi me primio natrag u vojsku?

- I kako je prošao diplomski film o raspadu Jugoslavije? - Zapalio sam cigaretu. - Šta su profesori rekli na premijeri?

- Nije doživio premijeru. Raspao se poput Juge, prije prve klapa. Kazete sam sve do jedne spalio u Beogradu, onog dana kad sam odlučio bježati. Time sam definitivno kapitulirao pred projektom Ratni dnevnik, jer svega dio je bio prebačen u knjigu snimanja. Previše me je sve to uvuklo - izgubio sam neophodnu distancu. Moj film me je takorjeći usisao.

- Mnogi misle da pravi umetnik mora da proživi da bi nešto ostavio za sobom.

- Ako je tako, preskupo je. - Sada je već izgledao zamišljeno, kao da mu se nezdrava atmosfera ponovo uvlači pod kožu i obuzima ga, iako je dugo nije udisao. Mada ubeđen da sam u poslednjih sedam dana radikalno promenio svoj pogled na svet, izgleda da sam i dalje bio kliconoša.

Svileni izbaci noge daleko ispred stolice, prekrsti ruke i reče zagledan u veliku daljinu: - Ne možeš ostati ravnodušan prema tolikim smrtima. Smrt je jedna zaraza; koliko god misliš da si imun, poput kakvoga grobara, kad si joj previše blizu ona te opija. Natjera te da se pomiriš, da shvatiš da može doći po tebe danas ili sutradan, da treba da joj budeš zahvalan za svaki dan. Logično je što tada počinješ da kužiš da ti je sve dopušteno i da igra više nema pravila. Ali kad nema pravila nema ničega; posle nekog vremena si mrtav i da ne znaš. Većina u ovom stadiju više nema moralnu dvojbu da li smrt treba da širi dalje... Ostali

koji su u manjini takođe takođe prestanu da se dvoume - samo kad se dobro napiju...

- Kad su me posljednji put izbatinali, a nije im bilo prvi put, i dalje ništa nisam shvaćao. Tek kad sam se probudio kod tebe doma, počeo sam kužiti da se možda može i drugačije, da postoje ljudi uprkos svega - kojima smrt ne zna ni ime. Tada mi je nešto kvrcnulo u glavi, onda kad si mi rekao da će uvijek biti izbora; kao da je jedan dio mene umro a drugi odlučio da iznova živi. Iz mjesta sam se dao spakirati, telefoniravši Bosancu da mi sprema teren, ionako me je već nagovarao. Prije nego što ću otputovati za Kladušu, gdje su Muslimani imali šemu za Prag, gledao sam uništiti sve do čega mi je stalo. Ne iz nekog specijalnog razloga, više kao simboličan čin. Negdje sam jednom pročitao da kad prelaziš u novu karmu, ključ predvorja koje povezuje dva života, a gdje čuči smrt, moraš ostaviti pozdanom prijatelju - u suprotnom prelazak neće uspjeti. U sljedećoj karmi se naravno ne sjećaš ničeg o ključu, ničeg o transcendenciji; priča o prijenosu energije među živim bićima - bezvezna stvar, ali tada mi se jako dopala. Nije da si mi bio prijatelj, ali si mi izgledao dovoljno pozdano da ti predam ključ na čuvanje - zato sam ti prije odlaska odnio Knjigu snimanja. Oproštajno pismo napisao sam jer ukop Svilenog tada nisam imao u planu: za slučaj da Viktor dođe do dnevnika, da ga uvjeri da sam učinio nešto ludo.

Skoro da sam se naježio: bio sam čuvar ključa predvorja u kom je zaključana smrt, dok ista pokušava da provali vrata. Pritom vlasnika ključa nisam ni poznavao. - Ako je tako, zašto si u sopstvenoj čitulji u Politici objavio Bosančev broj?

- Da mi možeš vratiti ključ ako ga ne trebaš - isti fazon. Nadam se da ga ne nosiš sa sobom - reče da napravi štos.

- Ili da bi me izvukao iz sranja u koje si me svesno uvalio; da bi mi dao izlaz, kao što ste ti i Švenker dali jedan drugom?

Slegnuo je ramenima. - Izvini ako sam te uvalio - reče s pokajničkim izrazom. - Ipak ovo nije tvoj žanr.

- Politika je žanr u kom živim i danju i noću, ovo si mogao shvatiti i iz našeg kratkog razgovora: na čelu mi piše da sam politički narkoman. Upravo zato si mi ostavio svoju Knjigu snimanja - jer trebalo je da posluži kao mamac, Mek Gafin iz Hičkokovih filmova. Nije li tako?

Na reč Mek Gafin oči su mu na tren zasjale, a onda se ponovo zamutile.

- Nešto što svi jure, iako niko ne zna šta je; nešto što je potpuno beznačajno, izuzev u slučaju kad vodi do nečeg drugog. Inspektora Karadževića si pozvao samo da bi objavio da imaš nešto za njih; znao si da će brzinom telefonskog impulsa isto saznati i Viktor Stojanović. Trebalo ti je vreme da definitivno nestaneš, a Knjiga snimanja je bio način da im se odvрати pažnja. Zapravo ti nikad nije bila namera da išta uradiš protiv svojih. Zašto su i dalje bili *tvoji*, iako su te zlostavljali? Čime su te to zadužili?

- Viktor i Miroljub su mi ujaci. A Riki i dečki su me izvukli iz vatre kad sam stradao. I sami su mogli stradati tom prilikom.

- Obziri, prema meni ih nisi imao. Kako si stradao? To nije bilo u Vukovaru, je li tako?

Dodirnuo je obraz na kom je nekad ležao ožiljak - sada gladak kao nadgrobni spomenik. - Skoro godinu kasnije, '92 kod Dervente. Kad je cisterna iz konvoja naišla na protivtenkovsku, a ja izišao da snimim. Naprosto sam se u momentu sekundarne eksplozije našao na pogrešnom mjestu; ta cisterna je posljednje što ću snimiti - da me dečki nisu izvukli iz vatre završio bih poput moje kamere. Riki je sa ujka Miroljubom organizirao prevoz helikopterom na VMA. A ujka Viktor je plasirao priču da je kod Dervente bila borbena operacija, štiteći sebe dakako. Čak sam i orden dobio da bi bilo uvjerljivo, a sve što sam za uzvrat imao učiniti je da se ne sjećam.

- A sahrana? To nije namestio načelnik u senci tajne srpske policije. Ko je onda?

- Bosanac, da mi se revanšira za njegov bijeg. Režiranom snimku Bosančeve smrti svi su povjerovali kao da je pravi; za Rikija je to bio jedan Turčin manje, iako je i njemu bio drug. Sa mnom je ipak bilo malo teže: trebalo je imati leš, a ne samo snimak. Švenker ga je našao preko svojih veza i dao da se priredi tako da izgleda kao da ga je raznijela bomba. Kosu mu je dao obojiti u bijelo, zamijenio mu dokumenta. Nismo bili sigurni da će ovo proći - da su radili obdukciju sve bi palo u vodu. Ali nisu, sa olakšanjem su prihvatili da me više nema. I nema ga - Vladimir Kerkez je mrtav.

- Previše muka zbog jednog diplomskog filma - reko, posle čega je klimnuo glavom i ispio svoju koka kolu. Ponovo smo začutili. Grupa Japanaca bljeskala je blicevima u našem pravcu - ovim su pokazivali ushićenje što su skrivenu u parku pronašli austrougarsku vilu, kao da su otkrili zakopano blago.

- Nije mi bila namjera da te uvalim. Odista nisam znao što bih sa knjigom, a nisam je imao srca spaliti - reče gledajući kroz Japance.

Poželeo sam da mu opišem barem deo onog u šta me je uvalio, ali nisam mogao da se podsećam - ne dok sam na odmoru, ne na Hradčanima. Samo sam ćutao, a Svileni posle nekog vremena poče da klima glavom i podiže obrve. - Znači vraćaš se dolje...

- Ništa ne brini, neću ti vratiti tvoj ključ - nemam ga sa sobom. A ako ga nisam predao dok mi se radilo o glavi, tako će i ostati. Kad se vratim baciću ga na dno jezera.

Lampica na kameri prestala je da svetli, kasete je iscurila. Za mene je ovo bio znak.

- Ako ti je problem, imam dobru šemu za papire kod Češke policije za strance - reče mnogo sugestivnije nego prvi put.

- Neće ni kod nas sranje trajati večno. Ali dobro je znati, za slučaj da u međuvremenu zaratimo sa Amerikom, Kinom i Rusijom istovremeno.

Pokupio sam sa stola svoje cigarete i upaljač, svoju mapu Praga i Vodič kroz dvorce u Češkoj Republici. Gledao me je netremice dok sam po džepovima premeštao stvari. - U jedan me na Vaclavaku čeka žena, hoćemo li?

Ustao sam, dok je Svileni ostao ne menjajući pozu, razmišljajući o nečemu. - Moram ovo da te pitam - reče uspraviši se u stolici. Sačekao sam. - Zašto si mi pomogao onog jutra ispred kluba? Mislim, ti nisi neko ko prevodi sljepce preko ulice, zar ne?

Svoju stolicu privukao sam stolu, na terasi austougraske vile valja poštovati austrougarske manire čak i ako nisi neko ko prevodi slepce. - Jesi li čitao Rejmonda Čendlera? - rekoh nameštajući mapu u zadnji džep pantalona.

Na licu mu je zaigrao njegov osmeh; krene da nabraja kao da se igramo pantomime: - *Veliki san*, 1946; Hauard Hoks, sa Bogartom i Lorin Bekol. '58 rimejk sa Robertom Mičamom. Mičam je Filip Marlou i u *Zbogom dragana moja*, ne znam tačno godinu. *Veliki san* sam čitao, naravno, i *Sestricu* također. Svi smo čitali, ali prevod je bio totalna katastrofa.

- A *Dugi oproštaj*?

- Tu mislim da nisam. I film me je zaobišao, mada ga je režirao lično Altman. Eliot Guld u ulozi Marloa.

Da je čitao knjigu dosad bi shvatio o kome se radi; ovako sam morao da mu objasnim: - *The Long Good-Bye* je po meni najbolje što je Čendler ikad napisao. Prevod jeste katastrofa, a pošto sam prevodilac i veliki fan, rešio sam da ispravim nepravdu. Zaplet je inače oko tipa po imenu Teri Lenoks, koji je optužen za ubistvo. Lenoks je težak alkoholičar, ali prijatan, melanholičan momak, sa ožiljkom iz rata na obrazu. Valjda je u tom ožiljku štos - kad sam te one noći ugledao ispred kluba, a tih dana sam bio usred intenzivnog prevođenja, kao da sam u Srbiji ugledao Terija Lenoksa.

Dopalo mu se što igra lik iz Altmanovog filma i Čendlerovog romana, ali ipak je bio sumnjičav: - I šta je na kraju bilo s Terijem Lenoksom?

- Pravo pitanje je šta je bilo na početku, a ne na kraju. Na početku Teri Lenoks strada. Ali pošto je smrt lažirana, na kraju se pojavljuje. Baš kao ti danas.

- Je li ubica ili nije? Dobar ili loš momak?

- Svako je i dobar i loš. To je ono što je razlika između života i Holivuda.

- Pozitivac ili negativac?

Slegnuo sam ramenima. Da sam se rodio u koži Vladimira Kerkeza, barem bih jednu stvar uradio drugačije: nikad ne bih pomislio da iz građanskog rata mogu izvući Oskara.

- Kad si se od nekog oprostio, prestao je da bude dobar ili loš, u tome je poenta. Naprosto ga nema, postao je uspomena. Kužiš, Roberte?

Na ovo zadnje leva strana lica mu se zacrvenela; plastična operacija na kraju krajeva nije magija. - Morat ću pročitati tu knjigu - reče sa usiljenim i gorkim osmehom; ovakav isti imao je ispred kluba, u trenutku kad su mu cipelom izbili vazduh iz pluća.

- Pročitaj je - rekao sam i uputio se prema Staljinu koga više nema.

(kraj)

Beograd, april 2002.